

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

**MİLLETLERARASI TİCARİ UYUŞMAZLIKLARIN
SERİ TAHKİM YOLUYLA ÇÖZÜMÜ**

Nazım Can IŞIKTAÇ

2502140230

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Faruk Kerem GİRAY

İSTANBUL-2021

ÖZ

Milletlerarası Ticari Uyuşmazlıkların Seri Tahkim Yoluyla Çözümü

Nazım Can IŞIKTAÇ

Tahkim yargılaması, hızlı ve düşük maliyetli olma özelliğini zaman içerisinde yitirmeye başlamıştır. Bunun üzerine çeşitli tahkim merkezince, nispeten daha düşük tutarlı ve/veya daha az karmaşık ve/veya aciliyet gerektiren yargılamalar için tahkimin daha hızlı ve düşük maliyetli gerçekleştirilebilmesini sağlamak adına seri tahkim veya hızlandırılmış tahkim olarak anılan bir usul geliştirilmiştir. Aslında, yargılamanın hızlı ve düşük maliyetli gerçekleştirilmesi adına alınması beklenen tedbirlere ilişkin kurallar tahkim kuralları içerisinde hep mevcuttur. Ancak bunun zamanla, çeşitli sebeplerle uygulanamaması üzerine seri tahkim kurallarının açıkça düzenlenmesi gerekmiştir. Seri tahkim kuralları ilk defa (bu ad altında) 1990’larda görülmeye başlamıştır ve 2010’lu yıllarda oldukça yaygınlaşmıştır. Bu çalışmada seri tahkim usulünün tarihsel gelişimi, hangi usuli tedbirler ile yargılamayı daha hızlı ve düşük maliyetli hale getirmeyi hedeflediği ve hangi ihtilafların seri tahkime tabi olacağı hususları incelenmiştir.

ABSTRACT

Resolution of International Commercial Disputes by Expedited Arbitration

Nazım Can IŞIKTAÇ

Over time, arbitration lost its characteristic for being a speedy and affordable dispute resolution method. Hereupon, numerous arbitration centers have adopted rules that include a different procedure for disputes that are relatively lower in monetary value and/or are less complex and/or requires a certain level of urgency that allows the arbitral proceedings to be fulfilled in a speedier and more affordable fashion that are referred to as expedited or fast-track procedures. Essentially, arbitration rules always included measures to make proceedings faster and more affordable. However, since the application of such measures was not always possible due to various reasons the need to adopt expedited rules occurred as a necessity. Expedited rules (with that name) were first seen in 1990s and become widely accepted in 2010s. In this study, the historical development of expedited arbitration rules, which procedural measures are taken with the aim to make the arbitral proceedings speedier and more affordable and which disputes shall be subject to expedited arbitration will be examined.

ÖNSÖZ

Yargılamanın hızlı ve düşük maliyetli olarak gerçekleştirilmesi öncelikle söz konusu yargılama ile hakkını arayanlar, daha sonra da kamu açısından yararlıdır. Milletlerarası ticari ihtilaflar söz konusu olduğunda tahkim neredeyse asıl uyuşmazlık yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak zamanla tahkim yargılaması hızlı ve düşük maliyetli olma özelliğini kaybetmiştir. Tahkimin hızlı ve düşük maliyetli olma özelliğini -hiç değilse düşük maliyetli ve/veya karmaşık olmayan ve/veya belli aciliyet gerektiren ihtilaflar için- geri kazandırması adına 1990'lı yıllarda başlayan ve 2010'lu yıllarda iyice hız kazanan bir akım ile çeşitli tahkim merkezlerince seri tahkim kuralları kabul edilmiştir.

Tezin amacı, tez kapsamında “seri tahkim” olarak adlandırdığımız tahkim usulünün incelenmesi ve bu usulün istenen yararı sağlayıp sağlamayacağının irdelenmesidir. Bu kapsamda sırasıyla seri tahkimin ortaya çıkma sebepleri, seri tahkim usulü ve seri tahkim usulünün uygulanacağı veya uygulanmayacağı haller incelenmiştir.

Tez yazımı üç sene sürmüştür. Yıl içerisinde, tez konusunu ilgilendiren yerli ve yabancı seminerler takip edilmiş, makale ve diğer eserlerin okumaları yapılmış; tezin yazımı ise yaz aylarında gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda birçok kaynağa erişim imkânı sağlayan, hem elektronik hem de fiziksel kütüphane olanakları için öncelikle İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine ve İstanbul Bilgi Üniversitesi'ne içten teşekkürlerimi iletirim.

Doktora yeterlilik sınavı sonrası çok değerli hocam Prof. Dr. Yusuf Çalışkan ile yaptığımız bir sohbet sırasında seri tahkim konusu gündeme gelmiştir. Tez konumun belirlenmesi konusunda bana ışık tutan ve bir bakıma tezimin isim babası olan; aynı

zamanda tez izleme jürimde de yer alan sayın Prof. Dr. Yusuf Çalışkan'a da teşekkürlerimi arz ederim. Yine, tez izleme jürimde yer alan ve bu süreçte hiçbir zaman desteğini esirgemeyen çok değerli hocam Prof. Dr. Bahattin Bahadır Erdem'e de teşekkürlerimi arz ederim.

Bu süreçte bana anlayış gösteren ve avukatlık işlerimin aksamaması için bana destek olan; başta babam Av. Muhip Şeyda Işıқтаç ve Av. Sedat Tarlacı olmak üzere mesai arkadaşlarıma da teşekkürü borç bilirim. Doktora tezi yazılması gibi hem stresli hem de uzunca süre alan bir çalışmada bana desteğini esirgemeyen çok sevgili eşim Deniz'e ve kızım Defne'ye de ayrıca teşekkür ederim. Annem Prof. Dr. Yasemin Işıқтаç'a da tezin metodu ile ilgili desteklerinden ötürü teşekkür ederim.

Son olarak da hem akademik bilgisi hem de insani yönüyle çok değerli bir insan olan tez danışmanım Prof. Dr. Faruk Kerem Giray'a da bu süreçteki sabrı, emeği ve desteği için çok teşekkür ederim.

NAZIM CAN IŞIKTAÇ
İSTANBUL-2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ	II
ABSTRACT	III
ÖNSÖZ	IV
TABLolar LİSTESİ	X
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SERİ TAHKİMİN ORTAYA ÇIKMA SEBEPLERİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Genel Bilgi	5
1.2. Seri Tahkimin Ortaya Çıkma Sebepleri	14
1.3. Tahkim Kuralları İçinde Seri Tahkime Yer Verilmesinin Önemi	20
1.3.1. Hakemlerin İş Yükü Yönünden	21
1.3.2. Tarafların Usul Kuralları Üzerinde Anlaşamaması Yönünden	22
1.3.3. Uyuşmazlığın Niteliğinin Uyuşmazlık Öncesinde Tahmin Edilememesi Yönünden	24
1.4. Seri Tahkimin Tarihsel Gelişimi	27

İKİNCİ BÖLÜM

SERİ TAHKİM USULÜ

1.5. Tahkim Usulüne İlişkin Genel Bilgi	31
1.6. Hakem Kararlarına Karşı Açılabilir Davalara İlişkin Genel Bilgi	39
1.7. Seri Tahkim Usulü	41
1.7.1. Davanın Açılması	43

1.7.2.	Seri Tahkim Usulünde Hakemlere İlişkin Süreçler	46
1.7.2.1.	Hakem Sayısı	51
1.7.2.2.	Hakem Sekreteri	53
1.7.2.2.1.	Taraf Anlaşmasına Katı Biçimde Bağlı Kalan Kurallar	55
1.7.2.2.2.	Tarafları Tek Hakemde Anlaşmaya İkna Etmeye Çalışan Kurallar	56
1.7.2.2.3.	Tek Hakemi Sıkı Biçimde Uygulayan Kurallar	59
1.7.2.2.3.1.	AQZ v ARA Davası	65
1.7.2.2.3.2.	BNP v BNR Davası	68
1.7.2.2.3.3.	Yargıtay 11. HD.'nin 2015/11441 E., 2016/8701 K. Sayılı Kararı	69
1.7.2.2.3.4.	Noble v Xintai Davası	71
1.7.2.3.	Hakem Sayısına İlişkin Değerlendirme	72
1.7.2.4.	Hakem Seçimi	74
1.7.2.5.	Hakem Seçimine İlişkin Süreler	76
1.7.2.6.	Hakemin Seri Tahkim Usulüne Ayırabileceği Zaman Yönünden Denetlenmesi	78
1.7.2.7.	Hakemin Reddi ve Yeni Hakem Seçimi	80
1.7.3.	Görev Belgesi ve Usuli Zaman Çizelgesi	82
1.7.4.	Taraf Beyanlarının Sınırlandırılması	92
1.7.5.	Cevap Dilekçesi Süreleri	96
1.7.6.	Tahkikat	97

1.7.6.1.	Duruşma	98
1.7.6.2.	Delillere İlişkin Sınırlamalar	103
1.7.7.	Seri Tahkim Süresi	105
1.7.8.	Karar	110
1.7.8.1.	Seri Tahkimde Gerekçesiz Karar Verilebilmesi	111
1.7.8.2.	Kısa veya Özet Gerekçeli Karar Verilmesi	114

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SERİ TAHKİM USULÜNÜN UYGULANABİLMESİNİN ŞARTLARI

1.8.	Seri Tahkim Usulünün Kendiliğinden Kapsayıcı (Opt-out) veya Seçmeli (Opt-in) Olarak Uygulanması	117
1.8.1.	Kendiliğinden Kapsayıcı (Opt-out) Kurallar	118
1.8.1.1.	Taraf İradesi Yönünden Kendiliğinden Kapsayıcı Kurallar	119
1.8.1.2.	Kararların İcra Edilebilirliğinin Sağlanması Yönüyle Kendiliğinden Kapsayıcı Kurallar	126
1.8.1.3.	Usuli Esneklik Yönünden Kendiliğinden Kapsayıcı Kurallar	130
1.8.1.4.	Tarafların Beklentileri Yönüyle Kendiliğinden Kapsayıcı Kurallar	131
1.8.2.	Seçmeli (Opt-in) Kurallar	134
1.9.	Seri Tahkim Usulünün Uygulanmasına İlişkin Değerlendirme Kriterleri	137
1.9.1.	Parasal Sınır	137
1.9.2.	İhtilafın Karmaşıklığı	146
1.9.3.	Yargılamanın Aciliyet Gerekçesi	154

1.10.	Seri Tahkimin Usulünün Terki	155
1.11.	Seri Tahkim Usulünün Zaman Yönünden Uygulanması	160 SONUÇ
		163
	KAYNAKÇA	170
	TAHKİM MERKEZİ KURALLARI	182
	MAHKEME KARARLARI	185
	ÖZGEÇMİŞ	192

TABLÖLAR LİSTESİ

1. İnfografik I. Seri Tahkime Başvurabilmenin Şartları.....	s.188
2. İnfografik II. Hakem Tayini.....	s.189
3. İnfografik III. Süreler.....	s.190
4. İnfografik IV. Usul.....	s.191

KISALTMALAR LİSTESİ

AAA – American Arbitration Association

ABA – American Bar Association (Amerikan Barolar Birliği)

ACICA – Australian Centre of International Commercial Arbitration (Avustralya Uluslararası Ticari Tahkim Merkezi)

A.g.e. – Adı geçen eser

C. – Cilt

CIETAC - China International Economic and Trade Arbitration Commission (Çin Uluslararası Ekonomik ve Ticari Tahkim Komisyonu)

DIS - Deutsche Institution für Schiedsgerichtsbarkeit e.V. (Alman Tahkim Enstitüsü)

H.D. – Hukuk Dairesi

HKIAC – Hong Kong International Arbitration Centre (Hong Kong Uluslararası Tahkim Merkezi)

HMK – 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu

IBA – International Bar Association (Uluslararası Barolar Birliği)

ICC – International Chamber of Commerce (Milletlerarası Ticaret Odası)

ICDR - International Center for Dispute Resolution (İhtilaf Çözümü için Uluslararası Merkez)

ICSID – International Centre for Settlement of Investment Disputes (Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümüne İlişkin Uluslararası Merkez)

ISTAC - İstanbul Tahkim Merkezi

İTOTAM - İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi

JAMS - Judicial Arbitration and Mediation Services (Yargısal Tahkim ve Arabuluculuk Hizmetleri)

KCAB – Korean Commercial Arbitration Board (Kore Ticari Tahkim Kulu)

Kluwer – Kluwer Law International (Kluwer Hukuk Uluslararası)

KRW – Güney Kore Wonu (Güney Kore para birimi)

LCIA – London Court of International Arbitration (Londra Uluslararası Tahkim Mahkemesi)

Mad. - Madde

MCIA - Mumbai Centre for International Arbitration (Mumbai Uluslararası Tahkim Merkezi)

MTK – 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu

Queen Mary Anketi – *2008 International Arbitration: Corporate Attitudes and Practices, 2012 International Arbitration Survey: Current and Preferred Practices in the Arbitral Process, 2015 International Arbitration Survey: Improvements and Innovations in International Arbitration ve Queen Mary 2018 International Arbitration Survey: The Evolution of International Arbitration* anketleri

New York Sözleşmesi – 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine Dair New York Sözleşmesi

No. - Numara

p. – page (sayfa)

s. – Sayfa

SCAI - Swiss Chambers' Arbitration Institution (İsviçre Odalar Tahkim Enstitüsü)

SCC – Stockholm Chamber of Commerce (Stockholm Ticaret Odası) Tahkim Merkezi

SIAC – Singapore International Arbitration Centre (Singapur Uluslararası Tahkim Merkezi)

Sy. – Sayı

TTK – 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu

TL – Türk Lirası

TOBB – Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

UNCITRAL - Birleşmiş Milletler Ticaret Hukuku Komisyonu

VIAC – International Arbitral Centre of the Austrian Federal Economic Chamber - Vienna (Avusturya Federal Ekonomi Odası Uluslararası Tahkim Merkezi - Viyana)

V.d. – Ve devamı

WIPO – World Intellectual Property Organisation (Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü) Tahkim Merkezi

Y. – Yıl

GİRİŞ

Tahkim, milletlerarası ticaret camiasının ihtiyaçları doğrultusunda gelişmiş bir ihtilaf çözüm yoludur¹. Bu nedenledir ki milletlerarası ticari uyuşmazlıkların çözümünde tahkim, en önemli enstrümanların başında yer almaktadır. Ancak tahkim yargılaması, zaman içerisinde, milletlerarası ticaret camiası tarafından tercih edilmesinin sebepleri arasında en başlarda yer alan yargılamanın hızlı ve düşük maliyetli olarak gerçekleştirilmesi özelliğini kaybetmiştir.

Gelişen teknoloji ve buna dayalı olarak ortaya çıkan yeni iş modelleri ve mühendislik uygulamaları karşısında ihtilaflar giderek daha karmaşık hale gelmiştir. İhtilafların karmaşıklaşması neticesinde yargılama süreçleri uzamış ve daha maliyetli hale gelmeye başlamıştır. Tahkim yargılamasının, istenilen maliyet ve zaman diliminde gerçekleştirilememesinin tek sebebi ihtilafların karmaşıklaşması değildir.

Tahkim yargılamasının yavaş ve pahalı olmasının başlıca sebebi, hakemlerin ve/veya tahkim merkezlerinin yargılamanın verimli ve aynı zamanda adil bir şekilde yürütülmesini sağlayacak usuli tedbirleri alamamasından kaynaklanmaktadır. Bunun sebebi ise tarafların ihtilafın tutarından bağımsız olarak tüm usuli imkânları kullanmak istemesi ve hakemlerin, kararın icra edilebilirliğini temin etmek adına tarafların usuli taleplerini kabul etme eğiliminde olmalarıdır. Hakemlerin bu eğilimleri yabancı literatürde *due process paranoia*² olarak anılmaktadır. Adil yargılanma paranoyası olarak ifade edebileceğimiz bu kavram; hakemlerin, yargılamayı ihtilafın gerekleri doğrultusunda hızlı ve düşük maliyetli yürütmelerine ilişkin ödevlerini yerine getirmemelerine sebep olmaktadır. Hele ki bunu suiistimal etmek isteyen bir taraf

¹ Cemal Şanlı, **Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları** (Uluslararası Ticari Akitler), Beta Basım, 7. Bası, İstanbul, 2019, s.420.

² *Due Process Paranoia* ifadesi Türkçe'ye "yargılamanın kanunlara uygun yürütülmesi paranoyası" veya "adil yargılanma hakkı paranoyası" olarak çevrilebilecektir. Konuyla ilgili bkz. Berger, Kalaus Peter/ Jensen, Ole, "Due Process Paranoia and the Procedural Judgment Rule: A Safe Harbor for Procedural

Management Decisions by International Arbitration Practitioners" ("Due Process Paranoia") Arbitration International, 2016, 32, 415-435, 20.06.2016 (Çevrimiçi)

<https://www.praguerules.com/upload/iblock/882/88256e5a0d39997b4d6ec9be17303671.pdf>, 06.04.2021 olduğunda tahkim yargılaması süre ve maliyet yönünden istenmeyen noktalara gelebilmektedir.

Bu konjunktürde, tahkim usulünün milletlerarası ticaret camiasının ihtiyaçları doğrultusunda tekrar evrilmesi gerekmiştir. Bunun için de tahkimin, -hiç değilse nispeten düşük tutarlı ihtilaflar bakımından- daha hızlı ve düşük maliyetli yürütülmesini sağlamak için tahkim merkezlerinin kuralları arasına seri tahkim kuralları eklenmeye başlanmıştır. 1990'lı yıllarda başlayan bu akım, 2010 sonrası hız kazanmıştır. Bugün itibarıyla birçok tanınmış tahkim merkezinin kurallarında seri tahkim kuralları yer almaktadır.

Seri tahkim usulü aslında tahkim kuralları içerisinde yer alan, tahkim yargılamasının ihtilafın gereklerine göre hızlı ve düşük maliyetli olarak yürütülmesine ilişkin hakemlere yüklenmiş ödevin *ürünleştirilmiş* halidir. *Ürünleştirme* ifadesindeki kasıt, zaten olan bir kuruma kurallar içerisinde açıkça yer verilmesi ve/veya belli ihtilafların (düşük tutarlı, karmaşık olmayan ve aciliyet gerektiren ihtilaflar gibi) seri tahkime kendiliğinden tabi olacağının düzenlenmiş olmasıdır. Bu sayede hakemler, seri tahkim usulüne tabi yargılamalar bakımından tarafların taleplerinden ziyade; ihtilafın gereklerine göre belirlenmiş bir usulü -daha kolay- uygulayabilecektir. İhtilafın gereklerinin seri tahkim usulüne uygun olmaması halinde ise seri tahkim usulü kısmen veya tamamen terk edilebilecektir. Ancak seri tahkim usulü terk edilmediği müddetçe yargılama, seri tahkim usulüne ilişkin kurallarda yer alan usuli tedbirler çerçevesinde daha hızlı ve daha düşük maliyetli olacak şekilde yürütülecektir.

Tezin “Seri Tahkimin Ortaya Çıkma Sebepleri ve Tarihsel Gelişimi” başlıklı birinci bölümünde alternatif uyuşmazlık yöntemlerine genel olarak değinilmiş ve alternatif uyuşmazlık yöntemleri arasında, özellikle de milletlerarası ihtilaflar yönünden, tahkimin konumlandırılmasına ilişkin bir giriş yapılmıştır. Daha sonra tahkime ilişkin genel bilgiler verilmiştir. Tahkim kavramı ve uygulaması genel hatları ile incelendikten sonra da seri tahkim kurallarının neden ortaya çıktığı ve seri tahkim kurallarına yer verilmesinin önemi incelenmiştir. Son olarak da seri tahkim kurallarının tahkim

merkezlerinin kurallarının arasında yer verildiği tarihler sayılarak sürecin tarihi gelişimine ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Tezin “Seri Tahkim Usulü” başlıklı ikinci bölümü, tezin en ağırlıklı kısmını teşkil etmiştir. Nitekim seri tahkim, tahkim usulünün yargılamanın daha hızlı ve düşük maliyeti yürütülmesini sağlayacak usuli tedbirlerle donatılmak suretiyle farklılaştırılmış halidir. Yani seri tahkim bir tahkim usulüdür. Bu nedenle de tahkim usulü ile ilgili bu kısmın tez geneli bakımından ağırlıklı olması şaşırtıcı değildir. Dolayısıyla da seri tahkim usulünü, olağan tahkim usulünden ayıran hususların incelenmesi tezin ağırlıklı kısmını oluşturmuştur.

İkinci bölümde, ilk olarak tahkim usulüne ilişkin genel bilgiler verilerek konuya giriş yapılmıştır. Daha sonra hakem kararlarına karşı açılacak davalar incelenmiştir. Bunu takiben seri tahkim usulü incelenmeye başlanmıştır. Seri tahkim usulü davanın açılması, hakemlere ilişkin süreçler (hakem seçimi, hakem sayısı, hakemin reddi, tekrar hakem seçimi) , görev belgesi ve usuli zaman çizelgesi, taraf beyanlarının sınırlandırılması, cevap dilekçesi süreleri, tahkikat, seri tahkim süresi ve karar aşaması alt başlıklar halinde incelenmiştir.

Hakemlere ilişkin süreçler alt başlığında seri tahkimin en tartışmalı yönlerinden biri olan, yargılamanın tek hakemli olarak görülmesine ilişkin taraf iradesi hilafına düzenlemeler içeren kurallara ilişkin tartışmalara da yer verilmiştir. Bu kapsamda, konuyla ilgili yargı kararlarına değinilmiştir. Tahkikat alt başlığında ise duruşma ve tahkikat aşamasındaki delillere ilişkin sınırlandırmalar usul hukukuna ilişkin temel prensipler ışığında değerlendirilmiştir. Karar alt başlığında ise gerekçesiz kararlar ile kısa veya özet kararlar verilmesine olanak sağlayan seri tahkim kurallarına ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Tezin “Seri Tahkim Usulünün Uygulanabilmesinin Şartları” başlıklı üçüncü bölümünde, seri tahkim usulünün seçmeli (opt-in) olarak veya kendiliğinden kapsayıcı (opt-out) olarak düzenlendiği kurallar, özellikle de tahkimin kurucu unsuru olan taraf

iradesi ışığında, incelenmiştir. Bu kapsamda kararların icra edilirliğinin sağlanması yönünden değerlendirmelerde bulunulmuş ve usuli esneklik, usuli disiplin ve tarafların beklentileri arasındaki dengeye de değinilmiştir. Daha sonra seri tahkimin uygulanabilmesi için kendiliğinden kapsayıcı kurallarda öngörülen parasal sınır, ihtilafların karmaşıklığı, yargılamanın aciliyet gerektirmesi şartları ayrı alt başlıklarda incelenmiştir. Yine bu bölüm altında, seri tahkim usulünün yargılamanın gereklerine uymadığının düşünüldüğü hallerde uygulanacak bir usuli emniyet supabı olan *seri tahkim usulünün terkinin* şartları ve usulü incelenmiştir. Son olarak da seri tahkim usulünün zaman yönünden uygulanması konusuna değinilerek tez tamamlanmıştır.

Milletlerarası Ticari Uyuşmazlıkların Seri Tahkim Yoluyla Çözümü başlıklı tezimizde, yukarıda bahsedilen konular incelenirken çeşitli tahkim merkezlerinin kuralları esas alınmıştır. Bu kapsamda ağırlıklı olarak uluslararası tahkime ilişkin eserler, mevzuat ve mahkeme kararlarına atıflarda bulunulmuş ve bu bağlamda milletlerarası ihtilaflara ağırlık verilmiştir. Seri tahkim usulüne göre verilmiş kararların icra edilebilirliğinin incelendiği veya seri tahkim usulünün Türk hukuku bakımından benzerlerinin tespit edilmeye çalışıldığı noktalarda ise Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Türk Ticaret Kanunu ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun başta olmak üzere iç hukuka ilişkin mevzuattan, medeni usul hukuku literatüründen ve Türk yargı kararlarından da yararlanılmıştır.

Tez kapsamında ayrıca, tanınmış tahkim merkezleri arasından seri tahkim kurallarına yer veren 13 adet tahkim merkezi seçilmiş ve bu tahkim merkezi kuralları dikkate alınarak: Seri Tahkime Başvurabilmenin Şartları, Hakem Tayini, Süreler ve Usul başlıkları altında dört adet infografik hazırlanmıştır. Infografikler, infografik içindeki sütunlarda yer alan verilen ilgili kurallarda karşılığı tespit edilmek suretiyle hazırlanmış genel bilgiler içermektedir. Kurallar arasında genel değerlendirme yapılırken incelemeyi kolaylaştırdığına inandığımız infografikler de tezin eki olarak sunulmaktadır.

MİLLETLERARASI TİCARİ UYUŞMAZLIKLARIN

SERİ TAHKİM YOLUYLA ÇÖZÜMÜ

1. SERİ TAHKİMİN ORTAYA ÇIKMA SEBEPLERİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Bu bölümde öncelikle genel hatları ile tahkim anlatılacak sonra sırasıyla seri tahkimin ortaya çıkma sebepleri incelenecek ve bu bağlamda tahkim kuralları bünyesinde seri tahkime yer verilmesinin işlevi ve önemi değerlendirilecektir. Son olarak belli başlı tahkim merkezlerinin seri tahkim kurallarını benimseme tarihleri belirtilecektir.

1.1. Genel Bilgi

Alternatif uyuşmazlık çözümü, kişilerin ihtilaflarını mahkemeler dışında başka yollarla çözmesine olanak sağlayan yöntemlerin genel ismidir¹. Mahkemelere alternatif bir çözüm yöntemi olması bakımından tahkim de bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemidir.

Uyuşmazlık çözümüne taraflar dışında üçüncü bir kişinin dâhil olması düşüncesinin insanlık tarihi kadar eski olduğu söylenmektedir². Alternatif uyuşmazlık yöntemlerinin hukuki ihtilafların çözümünde yaygın olarak kullanılmaya başlanması ise o kadar eskiye gitmemektedir. Alternatif uyuşmazlık yöntemlerinin, mahkemelere

¹ Ceylan, Şule Şahin, **Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Alternatif Uyuşmazlık Çözümü**, On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, Ağustos 2009, önsöz; Alternatif uyuşmazlık yöntemlerine ilişkin diğer tanımlar için bkz.: Polat, Melike, **Milletlerarası Usul Hukukunda Arabuluculuk**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010, s. 25-30,

² Seda Özümücü, **Uzak Doğu’da Arabuluculuk Anlayışı ile Türk Hukuk Sisteminde Arabuluculuk Kurumuna Genel Bir Bakış**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Nisan 2013, s.7.

nazaran daha hızlı ve daha düşük maliyetli bir yöntem olarak tanıtılması ve nispeten yaygın biçimde kullanılması 1970’li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nde olmuştur³. Hukuki ihtilaflar için kullanılan alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri yeni, yaşayan ve gelişen bir alandır.

Tahkim dışında, uluslararası ihtilafların çözümü için sıklıkla kullanılan diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri arasında taraflar arasında uzlaşma görüşmeleri yapılması, arabuluculuk ve hakem-bilirkişilik bulunmaktadır. Uzlaşma görüşmeleri, tarafların bir araya gelerek tamamen kendi imkânları dâhilinde ihtilafı tamamen veya kısmen çözüme kavuşturmaya çalıştıkları yöntemdir.

Arbuluculuk, arabulucu olarak anılan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin, tarafların dostane bir çözüme ulaşabilmesi amacıyla yapacakları görüşmelere yardımcı olmak ve görüşmelerin etkin biçimde yürütülmesini sağlamak üzere görevlendirildiği yöntemdir. Arabuluculuk sonucu varılan anlaşmaların yabancı memleketlerde de icrasını sağlamak adına UNCITRAL tarafından hazırlanan ve Singapur Arabuluculuk Sözleşmesi veya Singapur Konvansiyonu olarak anılan “Arabuluculuk Sonucunda Yapılan Sulh Anlaşmalarına İlişkin Birleşmiş Milletler Konvansiyonu”⁴ imzaya açılmıştır. Türkiye de dâhil 52 ülke bu sözleşmeyi imzalamıştır⁵. Singapur Konvansiyonu, arabuluculuğun uluslararası ihtilaflar bakımından önemini artıracığı açıktır.

³ Pirie, Andrew J, **Alternative Dispute Resolution: Skills, Science, and the Law**, Irwin Law, 2000, s. 6

⁴ İngilizce adı: “United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation” anlaşmanın tam metni için bkz. (çevrimiçi) https://www.uncitral.org/pdf/english/commissionersessions/51st-session/Annex_I.pdf 10.07.2020, anlaşmaya ilişkin genel bilgi ve değerlendirme için bkz. Nuray Ekşi, “Arabuluculuk Sonucunda Yapılan Milletlerarası Sulh Anlaşmaları Hakkında Birleşmiş Milletler Konvansiyonu (Singapur Konvansiyonu)”, **Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi**, Legal Yayinevi, C.9, S.1, y.2020, s. 27-92

⁵ İmzacı ülkelerin listesi için bkz. (çevrimiçi) https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements/status 10.07.2020.

Hakem-bilirkişi, bir hukuki meselenin çözümlenmesinde belirli bir olayı, kendi uzmanlıklarını kullanarak tespit ettikleri bir yöntemdir⁶. Bu yöntemde hakem-bilirkişiler

hukuki ihtilafın esası ile ilgili bağlayıcı bir karar vermezler ancak tarafların kendi aralarında çözüm sağlayabilmeleri için hukuki olayın bir kısmı veya tamamı ile ilgili olarak kendi görüşlerini belirtirler.

Bazı alternatif uyuşmazlık yöntemleri tahkim ile başka uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin harmanlanması sonucu doğmuştur. Örneğin tahkim ile arabuluculuğu birleştiren “arabuluculuk-tahkim”⁷ olarak anılan bir yöntem mevcuttur. ISTAC nezdinde arabuluculuk-tahkim kuralları mevcuttur¹⁰. Bir başka örnek ise “kısa yargılama”⁸ olarak anılan yöntemdir. Bu yöntemde tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişi gözetiminde yürütülen duruşma neticesinde taraflar uzlaşmaya teşvik edilmektedir. Bağımsız ve tarafsız üçüncü kişi nezdinde yapılan duruşma, yapısı itibarıyla tahkime benzeyen bir yöntemdir. Ancak kısa yargılamada duruşmayı yürüten kişinin karar verme olanağı bulunmamaktadır.

Alternatif uyuşmazlık yöntemleri genel itibarıyla tarafların ihtilaflarını dostane bir biçimde çözmelerine imkân sağlamak üzere geliştirilmiştir. Anlaşmanın sağlanabilmesi için her iki tarafın da rızası gerektiğinden tarafların anlaşamaması ve yöntemin sonunda ihtilafın giderilememiş olması pekâlâ mümkündür⁹. Tahkim bu bağlamda diğer alternatif uyuşmazlık yöntemlerinden ayrılmaktadır¹⁰. Tahkim yargılamasında, hakem olarak anılan

⁶ Ziya Akıncı, **Milletlerarası Tahkim, Vedat Kitapçılık**, İstanbul, Ocak 2020, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 5. Baskı, s.28.

⁷ Bu kavram İngilizce olarak *Mediation-Arbitration* veya kısaca, yaygın olarak, *Med-Arb* olarak da anılmaktadır. Arabuluculuk-tahkim ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Pirie, a.g.e. s.230; Polat, a.g.e., s.47-5. ¹⁰ İstanbul Tahkim Merkezi Arabuluculuk-Tahkim Kuralları (Çevrimiçi) <https://istac.org.tr/wpcontent/uploads/2020/01/ISTAC-Arabuluculuk-Tahkim-Kurallari%C4%B1-vson.pdf> 06.04.2021.

⁸ Bu kavram İngilizce olarak *Mini-Trial* olarak anılmaktadır. Kısa yargılama ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Pirie, a.g.e., s.231,232; Polat, a.g.e., s.51-53.

⁹ Alternatif çözüm yöntemlerinin tahkim ile kıyaslanması ile ilgili olarak bkz. Şahin, a.g.e., s.294-312; Polat, a.g.e.; 57-64; Akıncı, a.g.e., s.12-30

¹⁰ Tahkimin bir alternatif uyuşmazlık yöntemi olmadığı, nitekim tahkim neticesinde verilen karara uyulmasının zorunlu olması nedeniyle tahkimin diğer alternatif uyuşmazlık yöntemlerinden önemli biçimde

bağımsız ve tarafsız üçüncü kişi konumundaki kişi veya kişiler tarafların rızası olsun ya da olmasın ihtilafın çözümüne yönelik olarak karar verme yetkisini haizdir.

Tahkim yargılaması neticesinde kesin ve bağlayıcı bir karar verilebilmesi, tahkim ile

mahkeme yargılaması arasındaki önemli benzerliktir. Bunula beraber, kesin ve bağlayıcı bir karar verilebiliyor olması tahkimi diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden ayıran başlıca özelliktir. Bu bağlamda tahkim yargılaması, mahkeme yargılamasına alternatif olan ve uyuşmazlığı esastan çözen, bir uyuşmazlık çözüm yöntemidir.

Genel olarak tahkime ilişkin farklı öğeleri ön plana çıkaran birçok tanım olmakla birlikte sade bir tanım yapmayı tercih ediyoruz. Tahkim, taraflar arasındaki uyuşmazlığın milli mahkemeler yerine hakem olarak anılan kişi veya kişilerce kesin ve bağlayıcı olarak karara bağlanmasıdır¹⁴.

¹⁴ Söz konusu tanım ve tahkimin farklı tanımlanma biçimleri için bkz. Akıncı, a.g.e., s.5. Tanımda yer alan “*kanunun tahkim yolu ile çözümlenmesine izin verdiği konular kapsamında olmak koşuluyla*” kısmı, hakemler tahkim yargılamasının tahkime elverişli olup olmayacaklarına kendileri karar vereceklerinden ve bu noktada hakem kararının tenfizi (eğer gerekiyorsa) için müracaat edilecek mahkemeden farklı bir yorumda bulunabileceklerinden veya taraflar aslında tahkime elverişli olmayan bir konuda verilen hakem kararına rızaen uyabileceklerinden ve her halükarda -tahkime elverişli olsun veya olmasın- yapılan yargılama faaliyeti tahkim olacağından tahkime elverişliliğin bizce tahkim tanımında bulunmaması daha uygun olacaktır. Başka bir deyişle nasıl ki görevsiz bir mahkemenin yaptığı yargılama yine de bir yargılama faaliyeti ise tahkime elverişli olmayan bir konuda yapılan tahkim yargılaması da bir tahkim yargılaması sayılmalıdır.

Yine bu doğrultuda, tahkime elverişlilik ile tahkim sözleşmesinin geçerliliği arasındaki ilişkinin zayıf bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle de milletlerarası tahkim söz konusu olduğunda tahkime elverişlilik ve hatta kamu düzeni daha farklı ve tahkim yargılamasına müsaade edecek şekilde geniş yorumlanmalıdır. Bu yönde görüş bkz. İlhan, Hüseyin Afşin, **Tahkim Sözleşmesinin Geçerliliği**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s.231-233.

Farklı tahkim tanımları için bkz.:

“*Özel hukuk alanına ilişkin uyuşmazlıkların bağımsız ve tarafsız hakemler eliyle ve yargısal yolla çözümüne tahkim denir.*” Hakan Pekcanitez, Ali Yeşilirmak, **Medeni Usul Hukuku**, C. III, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Mart 2017, Ed. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz, s. 2593. Söz konusu tahkim Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamındaki tahkim anlamında isabetli olmakla birlikte; milletlerarası tahkim, her durumda özel hukuka ilişkin uyuşmazlıklarla ilgili değildir. Örneğin yatırım

ayrıldığı şeklindeki görüş için bkz. Nuray Ekşi, **Milletlerarası Ticaret Hukuku**, Beta Basım, 2. Bası, İstanbul, Ekim 2015, s.177, 178.

tahkimî birçok durumda idare veya vergi hukuku başta olmak üzere kamu hukuku ile yakın ilişkili olabilmektedir. Aynı doğrultuda, devletler arası tahkimin birçok durumda özel hukuka ilişkin olmadığı söylenebilecektir. Yine, 3533 sayılı Umumi, Mülhak ve Hususi Bütçelerle İdare Edilen Daire ve Belediyelerle, Sermayesinin Tamamı Devlete veya Hususi İdarelere Ait Daire ve Müessesler Arasındaki İhtilafların Tahkim Yolu ile Halli Hakkında Kanun kapsamındaki tahkimin sadece özel hukuk ile ilgili olduğunu söylemek mümkün değildir.

“Tahkim, tarafların uyuşmazlığı çözmeye yetkisini mahkemeler yerine kendilerinin seçtikleri veya mahkemelerce belirlenen hakem veya hakem kuruluna bıraktıkları bir yargılama yoludur.” İbrahim Özbay, Yavuz Korucu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Tahkim, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016 s.1. Tanımda hakemlerin tahkim merkezleri başta olmak üzere tarafların belirleyecekleri üçüncü kişilerin de hakem atamasının mümkün olduğu hususuna yer verilmemiştir. Uygulamada -özellikle de tek hakemli yargılamalarda- tarafların belirleyecekleri üçüncü kişi konumundaki kurum veya kişilerin taraflar adına hakem atamaları sıklıkla karşılaşılan bir durumdur.

Tahkim, yapısal olarak *ad hoc*¹¹ ve kurumsal tahkim¹² olmak üzere iki üst başlık altında incelenmektedir¹³. Kurumsal tahkim, tahkim kurumu veya tahkim merkezi olarak anılan kurumların kuralları çerçevesinde yapılan tahkimdir. *Ad hoc* tahkim ise tarafların herhangi bir kurumsal tahkim merkezi seçmedikleri durumda söz konusu olur. *Ad hoc* tahkim herhangi bir kurumun kurallarına tabi olmaması bakımından taraflara en geniş usulî esnekliği sağlayacaktır¹⁴. UNCITRAL tarafından *ad hoc* tahkim yargılamasının usulüne ilişkin kurallar yayınlanmıştır¹⁵. Ancak tarafların UNCITRAL tahkim kurallarına tabi olmaları şeklinde bir zorunluluk bulunmamaktadır.

Tahkim yargılaması kendi içinde temelde iki farklı tip sözleşme barındırmaktadır. Bunlardan birincisi tahkim sözleşmesi diğeri ise hakem sözleşmesidir. Tahkim sözleşmesi tahkim yargılamasının temelini oluşturur¹⁶. Kural olarak yazılı olması şartı vardır. Ancak bazı ülkeler tahkim anlaşmasının sözlü olarak da yapılmasına müsaade etmektedir¹⁷.

¹¹ Arızî olarak da anılmaktadır.

¹² Kurumsal tahkim ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Banu Şit, **Kurumsal Tahkim ve Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi**, İmaj Yayınevi, Ankara, Şubat 2005, Birinci Bölüm, §1.

¹³ Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Cemal Şanlı, **Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları** (Uluslararası Ticari Akitler), Beta Basım, 7. Bası, İstanbul, 2019 s.351 – 384.

¹⁴ Pekcanitez, Yeşilırmak, a.g.e., s.2611.

¹⁵ UNCITRAL Arbitral Rules 2013 Ed., (Çevrimiçi)
<http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/arb-rules-2013/UNCITRAL-Arbitration-Rules-2013e.pdf> 23.07.2018

¹⁶ Pekcanitez, Yeşilırmak, a.g.e. s. 2594

¹⁷ Örneğin Hollanda. Bkz. Ekşi, Milletlerarası Ticaret Hukuku, s.161.

Yargılama faaliyeti devletin temel fonksiyonlarından biridir. Bu nedenle tarafların devlet mahkemelerinden vazgeçerek ihtilaflarını tahkime götürmeleri için mutlaka bu

“Tarafların aralarında çıkmış veya çıkacak belirli bir uyuşmazlığın, devletin yargı organları yerine, “hakem” adı verilen özel kişiler tarafından çözülmesini kararlaştırmaları mümkündür...” Aysel Çelikel/Bahadır Erdem, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Beta Basım, Yenilenmiş 16. Bası, İstanbul, Ocak 2020 s.801

“Tahkim, taraflar arasında doğmuş veya ileride doğacak olan belli hukuki uyuşmazlıkların Devlet yargısı (devlet mahkemeleri) dışında, taraflarca seçilen ve adına hakem denilen tarafsız (özel) kişiler eliyle nihai karara bağlanmasını ifade eder.” Ejder Yılmaz, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, C.3, 3.Bs., Ankara, 2017, s.3619

“Tahkim, kural olarak ticari uyuşmazlıkların, devlet mahkemelerinin yetkisi dışında uzman hakemlerden oluşan bir hakem heyetince çözüme kavuşturulmasıdır.” Ercüment Erdem, **Milletlerarası Ticaret Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Ekim 2017, s.521.

konuda bir anlaşma yapmış olmaları gerekmektedir¹⁸. Aksi halde tarafların ihtilaflarını tahkime taşımaları hususunda herhangi bir yükümlülükleri olmayacaktır¹⁹. Tahkim anlaşması en sade haliyle, tarafların tahkime başvurma yönünde yaptıkları irade beyanı olarak tanımlanabilir. Tahkim anlaşmasının kapsamı veya bir başka deyişle tarafların tahkim yargılamasına ilişkin rızaları aynı zamanda hakemlerin yargılamaya ilişkin yetki sınırını belirlemektedir²⁰. Hakemler ancak tarafların tahkim yargılamasına tabi tuttıkları konular ile ilgili karar verme yetkisini haiz olacaklardır.

Tahkim anlaşması bir yönüyle taraflara ihtilaflarını tahkim nezdinde çözme imkânı diğer yönüyle ise devlet mahkemeleri önünde tahkim itirazında bulunma ve bu itiraz zamanında ve uygun biçimde yapıldığı takdirde devlet yargısını bertaraf etme olanağı sağlar²¹.

Tahkim anlaşması ihtilaf öncesinde veya sonrasında yapılabilir. Tahkim sözleşmesine taraflar arasındaki asıl işe ilişkin sözleşmenin içerisinde²² yer verilebileceği

¹⁸ Pekcanitez, Yeşilirmak, a.g.e. s. 2594

¹⁹ Christopher R. Drahozal, **Commercial Arbitration: Cases and Problems**, Second Edition, LexisNexis, 2006, s.1

²⁰ Margaret T. Moses, **The Principles and Practice of International Commercial Arbitration**, Cambridge University Press, 2nd Edition, 2012, s.2,3.

²¹ Ergin Nomer vd., **Milletlerarası Tahkim Hukuku**, C.I ve C.II, Beta, 5. Bası, İstanbul, Kasım 2016, s. 1,2

²² Bu halde tahkim sözleşmesine “tahkim şartı” denilmektedir.

gibi taraflar, doğmuş veya doğacak ihtilaflarının tahkim yoluyla çözülmesine ilişkin ayrı bir anlaşma yapabilir veya bunu öngören başka bir metne atıf yapmak suretiyle de tahkim yolunu seçebilirler.

Hakem sözleşmesi ise, taraflarla hakemlik görevini üstlenecek kişi veya kişiler arasındaki sözleşmedir²³. Hakem sözleşmesi tarafların teklifi ve hakemin kabulü ile kurulacaktır. Hakem sözleşmesi nitelik itibarıyla bir vekalet sözleşmesidir²⁴.

Günümüzde, uluslararası karakterli ticari uyuşmazlıkların en yaygın çözüm yolu tahkimdir²⁹. Gerçekten de tahkim, uluslararası ihtilaflarda; taraflara bağımsız üçüncü bir ülkede, verimli bir çözüm sağlayabilecekleri bir yargılama imkânı sunmaktadır²⁵. Devlet mahkemelerinin aksine tahkimde ihtilafın taraflarca seçilecek uzman kişilerce görülebilecek olması da tahkimin tercih edilme sebeplerinden biridir²⁶²⁷.

Tahkimin, uluslararası ticaretin aktörlerince tercih sebebi olmasının en önemli sebebi, Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine Dair New York Sözleşmesi³² sayesinde hakem kararlarının milli mahkemelerin kararlarına göre daha kolay icra edilebiliyor olmasıdır²⁸. New York Sözleşmesi uyarınca, anlaşmaya taraf bir ülkede verilen hakem kararı diğer taraf ülkelerde tenfiz edilebilecektir²⁹. New York Sözleşmesi

²³ Bilge Umar, **Hukuk Muhakemeleri Şerhi**, 2. Bs., Yetkin Yayınları, Yayın Yeri Belirtilmemiş, 2014, s. 1185, hakem sözleşmesi ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz. Alim Taşkın, **Hakem Sözleşmesi**, 2. Bs., Turhan Kitabevi, Yayın Yeri Belirtilmemiş, Kasım, 2005

²⁴ Akıncı, a.g.e., s. 31, dn. 57

²⁵ Stephen C. McCaffey, Main, Thomas O, **Transnational Litigation in Comparative Perspective**, Oxford University Press, New York, USA, 2010, Chapter 12, s. 671.

²⁶ Ekşi, Milletlerarası Ticaret Hukuku, s.163.

²⁷ ülke anlaşmaya taraftır. Anlaşma metni ve taraf ülkeler için bkz. (Çevrimiçi) http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention.html 06.08.2018

²⁸ “Hakem kararları, -genel olarak- milli mahkemelerin kararlarına nazaran daha kolay icra edilebilmektedir. Nitekim New York Sözleşmesi uyarınca mahkemeler ciddi usuli aksaklıklar veya sürecin güvenilirliğine ilişkin ciddi şüpheler olmadıkça hakem kararlarını tenfiz etmek ile yükümlüdür.” Moses, a.g.e., s.3, Benzer görüş için bkz. Şanlı, a.g.e., s.293, Erdem, a.g.e., s.523

²⁹ New York Sözleşmesi’nin II. maddesi “[â]kit devletlerden her biri, tarafların akte dayanan veya akdi olmayan, belli bir hukuk münasebetinden aralarında doğmuş veya ileride doğabilecek, hakemlik yolu ile halledilmesi mümkün bir konu ile ilgili uyuşmazlıkların tamamını veya bir kısmını hakeme hallettirmek

uyarınca taraf bir ülkede verilen hakem kararının icrasının diğer taraf ülkelerde mümkün olduğunun ve hakem kararlarının hangi hallerde tanınmayacağı veya

²⁹ Cemal Şanlı, Uluslararası Ticari Akitler, s. 319; benzer şekilde Aysel Çelikel / Bahadır Erdem, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Beta Basım, Yenilenmiş 16. Bası, İstanbul, Ocak 2020, s.801, Akıncı, a.g.e., s.6; Her yıl Queen Mary üniversitesi tarafından hazırlanan 2018 International Arbitration Survey: The Evolution of International Arbitration anketine göre, ankete katılanların %97'si uluslararası ihtilafların çözümünde tahkimi tercih ettiklerini belirtmiştir.

(çevrimiçi)<http://www.arbitration.qmul.ac.uk/research/2018/>, 06.04.2021. Bu oran 2015 International Arbitration Survey: Improvements and Innovations in International Arbitration anketinde %90'dır

(Çevrimiçi)

http://www.arbitration.qmul.ac.uk/media/arbitration/docs/2015_International_Arbitration_Survey.pdf
06.04.2021.

tenfiz edilmeyeceğinin biliniyor olması uluslararası ticaretin aktörleri nezdinde bir güven yaratmaktadır.

Genel geçer kabul edilmiş ve uygulaması yaygın vaziyette olan *uluslararası ticari davalara bakmaya yetkili milli mahkemeler* henüz yaygınlaşmadığından³⁰, tahkim anlaşması yapılmayan hallerde milletlerarası ihtilaflar, birçok durumda söz konusu ihtilaf bakımından yetkili olan milli mahkemeler nezdinde çözümlenmektedir. Milli mahkemelerde yargılama usulüne *lex fori* uygulanacaktır. Özellikle uluslararası karakterli uyuşmazlıklarda, milli usul kuralları; tarafların ihtilafın çözümüne hasrettikleri amaçlar ve çözüme ilişkin beklentileri karşılayamayabilir. Buna karşın tahkim yargılamasında, yargılamanın usulü, ihtilafın niteliğine ve/veya tutarına göre, tarafların ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda taraflarca serbestçe belirlenebilmektedir.

üzere birbirine karşı taahhüde girişmelerine dair yazılı anlaşmalarını muteber addeder" şeklindedir. Anlaşmanın 5.maddesi ise taraf devletlerin hangi şartlarda yabancı hakem kararlarını tanımak veya tenfiz etmekten kaçınabileceklerini düzenlemektedir. Bu bakımdan New York Sözleşmesi uyarınca yabancı hakem kararlarının tanınması ve tenfiz edilmesi kural, tanıma ve tenfizden kaçınma ise istisnadır.

³⁰ "Ne var ki son yıllarda bu konuda çok ilginç bulduğumuz bazı gelişmeler yaşanmakta ve bazı devletler, milletlerarası ticarî uyuşmazlıkların çözümüne münhasır olarak yapılandırılan ve işleyen devlet mahkemeleri ("*milletlerarası ticaret mahkemeleri*") kurmak suretiyle, âdetâ tahkimin tahtına göz dikmektedir" Mesci, Barış / Esen, Emre, "*Milletlerarası Ticarî Uyuşmazlıkların Yargısal Yolla Çözümünde Tahkime Rakip Olarak Milletlerarası Ticaret Mahkemeleri: Hollanda Ticaret Mahkemesi Üzerinden Bir Analiz*", **Public and Private International Law Bulletin**, 40(2): s.1239.

Tahkim yargılamasında uygulanacak usulün taraflarca belirlenebiliyor olması, her halükarda usule *lex fori* uygulayacak devlet mahkemelerine nazaran taraflar lehine önemli bir esneklik sağlamaktadır. Usuli esneklik olarak anılan bu avantaj tahkimin milletlerarası uyuşmazlıkların halli bakımından en çok tercih edilen yöntemlerden olmasının sebeplerinden biridir³¹.

İşbu tezin konusu olan *seri tahkim*³² de serbest taraf iradesinin ve tahkimdeki usuli esnekliğin bir ürünü olan; tarafların uyuşmazlıklarının daha az maliyetle ve daha hızlı biçimde çözmelerini sağlamayı hedefleyen bir tahkim usulüdür. Bu bakımdan, tahkimden farklı bir yargılama faaliyeti veya tahkim dışında ayrı bir alternatif uyuşmazlık çözüm

yöntemi değildir. İhtilafın seri tahkime tabi olarak çözümlenebilmesi için tıpkı tahkimde olduğu gibi tarafların tahkim anlaşması yapmış olması gerekmektedir. Bu noktadaki farklılık, olağan tahkime değil de seri tahkime tabi olunması için ihtilaf tutarının belli bir sınırın altında olması, ihtilafın nitelik itibarıyla daha basit ve hızlandırılmış bir usul ile uygun biçimde çözülemeyecek derecede karmaşık olmaması, tarafların seri tahkim yoluna gidilemeyeceği yönünde açık bir anlaşma yapmamış olması veya seri tahkim yolunun taraflarca özellikle seçilmiş olması gibi -tabi olunan tahkim kuralları uyarınca farklılık gösterebilecek olan- belli şartlar aranıyor olmasıdır.

Seri tahkim, olağan tahkim yargılamasının, yargılama maliyetlerini düşürecek ve tahkim yargılamasını kısaltacak usuli kurallar ile donatılmış halidir. Seri tahkim yeknesak uygulaması olan bir yargılama usulü değildir. Belli başlı ortak özellikleri olmakla birlikte seri tahkim kuralları -yine taraf iradesinin ve usuli esnekliğin bir yansıması olarak-

³¹ Musa Aygöl, **Milletlerarası Ticarî Tahkimde Tahkim Usûlüne Uygulanacak Hukuk ve Deliller**, On İki Levha Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, Ekim 2014, s.1.

³² Çeşitli tahkim kuralları bünyesinde expedited arbitration (hızlandırılmış tahkim), expedited procedures (hızlandırılmış usul), fast-track arbitration (seri tahkim) gibi isimlerle de anılmaktadır. Tez içerisinde kullanılan *seri tahkim* ifadesi tüm bu adlandırmaları kapsayacak şekilde kullanılmıştır.

tarafların beklentileri, yargılamanın gerekleri ve tabi olunan tahkim kuralları uyarınca farklılıklar göstermektedir.

Seri tahkim, özellikle belli bir parasal tutarın altında kalan uyuşmazlıklar için geliştirilmiş³³, süreler kısaltılarak ve yargılama usulü basitleştirilerek³⁴ hızlı ve düşük maliyetli olmayı hedefleyen bir tahkim usulüdür. İstisnaları olmakla birlikte seri tahkim yargılamaasının tek hakemli olarak ve dosya üzerinden, duruşmasız veya tek celse olarak görülen bir yargılama olduğu da söylenebilecektir.

Tüm bunlar ışığında seri tahkim şu şekilde tanımlanabilir: Seri tahkim, tarafların seçtikleri tahkim kuralları uyarınca; ihtilaf tutarının düşük olması³⁵ veya yargılamanın aciliyet gerektirmesi gibi belli özellikleri taşıyan ihtilaflar için tahkim usulünün daha hızlı ve daha düşük maliyetli olacak şekilde farklılaştırıldığı tahkim usulüdür.

1.2. Seri Tahkimin Ortaya Çıkma Sebepleri

Seri tahkim kurallarının ne kadar eskiye gittiği konusu tartışmalıdır³⁶. Tahkimin hızlı yürütülmesine ilişkin kurallara 1437 tarihli bir Venedik kanununda dahi rastlanmaktadır³⁷. Seri tahkim aslında hep tahkimin içerisinde olan bir kavramın

³³ Candan Yasan, İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) Tahkim Kuralları Uyarınca Seri Tahkim Yargılaması (Fast Track Arbitration), **Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Konular Sempozyumu**, Yetkin Yayınları, 2016/12, s. 355.

³⁴ A.g.e. s.356.

³⁵ Akıncı, a.g.e., s. 618.

³⁶ Klaus Peter, Berger, “*The Need for Speed in International Arbitration Supplementary Rules for Expedited Proceedings of the German Arbitration Institution (DIS)*”, **Journal of International Arbitration**, 25(5), 2008, Kluwer Law International (Çevrimiçi) <http://arbitrationinfinance.com/uploads/adr/ExpeditedRulesDIS.pdf> 06.04.2021, a.g.e., s.597 vd., Candan Yasan, a.g.e., s.357 dn.7

³⁷ Töre, Nazlı, “*Milletlerarası Ticaret Odasının Tahkim Kurallarına Ek VI-Seri Muhakeme Usulü Kuralları*”, **Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu**, Ed. Vahit Doğan, Alper Çağrı Yılmaz, Lale Ayhan İzmirli, Savaş Yayınevi, 2019, s.472.

*ürünleştirilerek*³⁸ tekrar gündeme getirilmiş halidir. Nitekim seri tahkim, ayrı bir uyuşmazlık çözüm yöntemi olmayıp olağan tahkim yargılamasının daha hızlı ve daha az maliyetli hale getirilmesini sağlayan bir usuli tercihtir. Tarafların bu usulü, ihtilaf öncesinde veya sonrasında hatta tahkim yargılaması esnasında bile herhangi bir kurala atıf yapmaksızın kendi rızaları ile düzenlemeleri mümkündür. Bu mealde tarafların anlaşarak usuli işlemleri sınırlamaları, hakem atanmasına veya seçimine ilişkin süreci kısaltmaları, hakem sayısını tek olarak belirlemeleri, kararın yazılma süresini belirlemeleri, taraf dilekçelerinin adedini sınırlamaları, cevap sürelerini kısa tutmaları, maliyet ve süre yönünden avantaj sağlamak adına bir kısım delillere dayanılmasını yasaklamaları veya güncel seri tahkim kuralları ile öngörülen benzeri usuli düzenlemeleri tahkim yargılaması bakımından kabul etmeleri mümkündür.

Tarafların tahkim usulünü belirleyebilmeleri, tahkim yargılamasında hakim olan irade serbestisi prensibinin doğrudan yansımasıdır. Bu noktadaki temel kaygı, yargılamanın kalitesinden ve tarafların hukuki dinlenme hakkından aşırı derecede ödün

verilmeyerek tarafların yargılamaya ilişkin temel hak ve hürriyetlerinin ihlal edilmemesinin temini ve hakem kararının icra edilebilir olmasını sağlamaktır.

Bazı tahkim merkezlerinin kuralları, henüz seri tahkim kuralları yürürlükte değilken bile, yargılamayı yürütecek olan hakem veya hakem heyetlerine veya taraflara süreci hızlı ve ekonomik şekilde ilerletebilmeleri için açıkça yetki vermiştir. Örneğin, ICC Tahkim Merkezinin 1998 tarihli kurallarında³⁹ tarafların süreleri kısaltabileceğine ilişkin bir hüküm bulunmaktadır⁴⁰. ICC Tahkim Merkezinin 2012 kurallarının 22(1) maddesinde

³⁸ Ürünleştirme, seri tahkimin bir seri kurala indirgenerek tahkim yargılamasından faydalanan taraflara yönelik pazarlanabilir, kolayca tercih edilebilir ve anlatılabilir bir ürüne/hizmete dönüştürülmesi anlamında kullanılmıştır.

³⁹ ICC seri tahkim kuralları 1 Mart 2017 tarihli kurallar ile birlikte yürürlüğe girmiştir. Bu tarihten önceki ICC tahkim kurallarında seri tahkim olarak adlandırılan özel usuli düzenlemeler bulunmamaktadır.

⁴⁰ ICC Arbitration Rules 1998 Mad.32.

de tarafların ve hakemlerin tahkim yargılamasını hızlı ve maliyeti mümkün olduğunca düşük tutacak şekilde yürütmek konusunda her çabayı sarf etmeleri gerektiği düzenlenmiştir. Bu hüküm sadece hakemlere değil, taraflara da tahkim yargılamasının hızlı ve düşük maliyetli yürütülmesi noktasında yükümlülük yüklemesi bakımından ilgili çekicidir. Taraflara tahkimi hızlı ve etkili biçimde yürütmelerine ilişkin yükümlülükler yükleyen hükümler Fransız ve İngiliz hukuklarında da görülmektedir⁴¹.

Tahkim yargılamasındaki sürelerin kısaltılabileceğine ilişkin benzer bir hüküm LCIA 1998 kurallarının 14.2. ve 22.1.(c) maddelerinde⁴² de bulunmaktadır. LCIA hükümlerine göre hakemlere tahkim sürecini hızlandırmak üzere usuli işlemler üzerinde takdir yetkisi açıkça verilmiş ve uygulanacak hukuk kapsamında süreçleri verimli ve hızlı bir şekilde ilerletmek konusunda görev yüklenmiştir⁴⁸.

Benzer bir hüküm 1991 tarihli SIAC'ın ilk seri kurallarının 16.2. maddesinde de bulunmaktadır⁴³. Bu hükme göre tarafların aksine bir anlaşması olmaması şartıyla hakem heyetine tahkim sürecini hızlı ve ekonomik biçimde ilerletmek konusunda tahkimin tabi olduğu hukuk ve kurallar izin verdiği ölçüde en geniş yetkilerin verildiği düzenlenmiştir.

Bunlara benzer başka bir kural da UNCITRAL Tahkim Kurallarının 17.maddesinde de mevcuttur⁴⁴. Bu madde uyarınca usulü belirleme yetkisi tahkim

⁴¹ Thomas S. Webster/Michael W. Bühler, **Handbook of ICC Arbitration**, 3rd Edition, Thomson Reuters, 2014, s.324.

⁴² LCIA Arbitration Rules (1998), (Çevrimiçi) http://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/LCIA_Arbitration_Rules.aspx#article9 06.04.2021. ⁴⁸ LCIA bünyesinde halen seri tahkim kuralları bulunmamaktadır. Ancak LCIA kuralları (ve 2012 tarihli ICC tahkim kuralları) içerisinde seri tahkimin ima edildiğine ilişkin -bizim de katıldığımız- görüş için bkz. Serbest, Fatih, Fast-Track Arbitration - Should it be Encouraged in Int. Commercial Disputes?, **İpek Yolu Canlanıyor: Türk-Çin Hukuk Zirvesi**, (Çevrimiçi), <http://dosya.marmara.edu.tr/huk/Sempozyumyay%C4%B1nlar%C4%B1/ipekyolucanlan%C4%B1yor/Av.FatihSERBEST.pdf> 23.12.2016, s.317-318.

⁴³ SIAC Rules 1st Edition, 1 Eylül 1991, (Çevrimiçi) <http://www.siac.org.sg/images/stories/articles/rules/Rules1991.pdf> 11.07.2018.

⁴⁴ UNCITRAL Arbitral Rules 2013 Ed., (Çevrimiçi)

heyetine verilmiş ve hakemlerin takdir yetkilerini gereksiz gecikmeleri ve maliyetleri önleme yönünde kullanacakları düzenlenmiştir.

Gerçekten de seri tahkimin henüz ürünleşmediği, tahkim merkezi kuralları ve katalogları içerisinde yer almadığı dönemde görülmüş bazı davalar, yukarıda anlatılan; tarafların ve hakemlerin davanın hızlı seyri için alması gereken tedbirlerin pekâlâ alınabildiğini ortaya koymaktadır. *Panhandle* davası olarak anılan 1992 tarihli bir ICC tahkim yargılamasında tahkim davasının açılmasından iki buçuk ay sonra -tarafların belirledikleri usul doğrultusunda- karar verilmiştir⁴⁵. Yine 1992 yılında, ICC'nin *Formula One Racing* olarak anılan bir başka tahkim davasında ise altı gün içerisinde davaya ilişkin sunumlar yapılmış, kırk sekiz saat içinde bir karar verilmiş ve ICC tarafından aynı gün acil durum toplantısı yapılmış ve karar derhal onanmıştır⁴⁶.

Tüm bu mekanizmalar mevcutken seri tahkimin -en azından teoride- aslında tahkimin kendisi kadar eski olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim taraflarca kararlaştırılmak suretiyle veya hakemin veya hakem heyetinin takdiri ile yargılamanın -

adı seri tahkim olmasa bile- seri tahkim usullerinin öngördüğü şekilde görülmesi de mümkündür. Tüm bu kurallara rağmen -herhalde insan doğasından kaynaklanan bir nedenle- taraflar tahkim yargılamasındaki süreleri son ana kadar kullanmışlardır ve tahkim yargılaması birçok durumda arzu edilen hızla ilerleyememiştir.

Tarafların ve hakem veya hakemlerin, tahkim yargılamasına ilişkin kullanacakları usuli tercihler ile süreleri kısaltması teoride mümkün olmakla birlikte, uygulamada bu mümkün olamamıştır⁵³. Son birkaç on yıllık dönemde ticari işlemlerin karmaşıklaşması

<http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/arb-rules-2013/UNCITRAL-Arbitration-Rules-2013e.pdf> 23.07.2018

⁴⁵ Welser, Irene / Klaussegger, Christian, “*Fast Track Arbitration: Just fast or something different?*” (çevrimiçi) http://www.chsh.com/fileadmin/docs/publications/Welser/Beitrag_Welser_2009.pdf, 07.06.2019, s.261, Yas Banifatemi, “*Chapter 1: Expedited Proceedings in International Arbitration*”, **Expedited Procedures in International Arbitration**, Dossiers of the ICC Institute of World Business Law, Volume 16 (Kluwer Law International; International Chamber of Commerce (ICC) 2017), Çevrimiçi (Kluwer) s.9-33, 06.04.2021, s.1.

⁴⁶ Banifatemi, a.g.e., s.1.

ve küreselleşmesi tahkim yargılamasına da yansımıştır. Tahkim yargılaması, uyuşmazlıkların karmaşıklığı nedeniyle uzun sürebilmekte ve taraflar için beklenenden daha yüksek maliyetli olabilmektedir⁵⁴. Bu durum da ticari hayatın ihtiyaçları ile bağdaşmamaktadır.

⁵³ Webster/Bühler, a.g.e., s.478, aynı yönde bkz. Töre, a.g.e., s.473.

⁵⁴ “Tahkimin tercih sebeplerinin başında hızlilik gelmektedir. [...] Devlet yargılamasının birden fazla dereceli olmasının yargılama masraflarını ağırlaştırdığı göz önünde tutulduğunda, hakemler tarafından gerçekleştirilen yargılamanın devlet mahkemelerindeki yargılamaya oranla daha ucuz olduğu görülür” İbrahim Özbay, Yavuz Korucu a.g.e. s. 26,27 şeklindeki ifade uygulama açısından doğru değildir. Tahkim yargılaması zaman zaman uzamakta ve ihtilaf tutarına kıyasla yüksek maliyetli hale gelebilmektedir. Yargılama maliyetleri yönünden: Yabancı hakem kararlarının tenfizinin maktu harca mı yoksa nispi harca mı tabi olacağı konusunda farklı Yargıtay Hukuk daireleri farklı yönlerde kararlar vermiştir ve bu konu uzunca bir süre belirsizliğini korumuştur. 6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 492 sayılı Harçlar Kanunu’nun 1 sayılı tarifesine eklenen “Tahkim yargılamasında bu bent hükümlerine göre harç alınmaz” ibaresi eklenmiştir. Bu değişiklik ile artık hakem kararlarından nispi harç alınmayacaktır. Bu konuda Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 2017/930 E., 2019/812 K. sayılı ve 27.06.2019 tarihli kararında ise “Türkiye’de verilen hakem kararlarında nispi harç alınmayacağı düzenlenmiş olduğuna göre yabancı hakem kararının tenfizi davalarında da nispi harç alınmayacağının kabulü gerekmektedir” denilmiştir ve nispi harcın yabancı halem kararlarından da alınmayacağı yorumu yapılmıştır. Güncel düzenleme uyarınca yabancı hakem kararlarının tenfizi için açılan davalarda maktu harç söz konusu olacaktır. Bu, Türkiye’de icra edilecek hakem kararlarının maliyetlerine son derece olumlu katkı yapacak bir düzenlemedir. Mevcut halde, taraflar tahkim yargılaması sırasında yaptıkları masrafların yanı sıra bir de devlet yargısı için yüksek tutarda harç ödemek durumunda kalmayacaklardır. Yine de tahkimin -tüm yargı süreci değerlendirildiğinde, tahkim merkezlerinin, hakemlerin, avukatların, bilirkişilerin ücretleri ve kimi zaman üçüncü bir ülkede yapılacak duruşmalara ilişkin genel giderler başta olmak üzere tahkim yargılamasının kendisine öz masrafları nedeniyle- tahkim yargılamasının mahkeme yargılamasından daha ucuz olması her zaman söz konusu olmamaktadır.

Hız yönünden: Tahkim yargılaması neticesinde elde edilen karar için geçen süreye (ki tahkim yargılamalarının da uygulamada yıllarca sürmesi söz konusu olabilmektedir), bu kararın tenfizi için açılacak davanın kesinleşmesi için geçecek süre de eklendiğinde tahkim “hızlilik” sebebiyle tercih edildiği şeklindeki iddianın savunulması oldukça güç olacaktır. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Ataman Figanmeşe, İnci, “Milletlerarası Ticari Hakem Kararlarının İptal ve Tenfiz Davaları Yoluyla Mahkemelerce Mükerrer Kontrol ve Tabi Tutulmaları Sorunu ve Bu Sorunun Giderilmesine Yönelik İki

Örneğin, yapılan bir ankette beş ile on milyon ABD doları arasında kalan bir tutara ilişkin orta seviye karmaşıklıkta bir uyuşmazlığın tahkim yolu ile ne kadar sürede çözümlenmesinin beklendiği sorulmuştur⁴⁷. İş dünyasından katılımcılar buna “iki ila üç ay arası”, şirkete bağlı olarak çalışan avukat katılımcılar ise “bir yıldan kısa” şeklinde

⁴⁷ Peter Morton, “Can a World Exist Where Expedited Arbitration Becomes the Default Procedure?”, *Arbitration International*, Vol.26, No.1,p.104.

yanıt vermiştir⁴⁸. Ancak -ne yazık ki- bunun gibi ihtilafların iki ile üç yıl arası sürmesi normal karşılanmakta⁴⁹ ve tarafların her biri için birer milyon ABD dolarını aşan bir maliyet söz konusu olmaktadır⁵⁰.

Hakem kararının iptali için açılan ve Singapur Yüksek Mahkemesi nezdinde görülen VV, Another v VW davasında, 927.000 Singapur doları talepli davada, 20.000.000 Singapur doları talepli karşı dava açılmış ve davacı tarafa 2.800.000 Singapur doları yargılama gideri yüklenmesi kamu düzenine uygun olarak değerlendirilmiştir⁵¹. Yine aynı davada, davalıyı temsil eden kıdemli avukatın 25.000 Singapur doları olan günlük ücreti, hakem tarafından makul olarak değerlendirilmiştir.

Günümüzde tahkim uygulaması, *avukatlığın abartıldığı*⁵², işlerin gereğinden de fazla karmaşılaştırıldığı, uzatıldığı bir ortam olmakla ve bunun sonucu olarak da yerel mahkemelerden daha yavaş, daha pahalı ve dolayısıyla daha verimsiz olmakla eleştirilmektedir⁵³.

Öneri”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Y. 2011, C.31, S.2, s.35-81, özellikle s.38,39. Eskiden, tahkimin tercih edilme sebeplerinin başında, tahkim yargılamasının mahkeme yargılamasına nazaran daha az maliyetli olması gelirken, zamanla bunun değiştiğine ilişkin görüş için bkz. Nowaczyk, Piotr / Czech, Konrad, “*Rethinking Costs and Costs Awards in International Arbitration: a Call for Less Criticism of Arbitration Costs, but Improvement of Costs Allocation Practices*”, ASA Bulletin, Kluwer Law International 2015, Volume 33, (çevrimiçi) 26.08.2020, s.1.

Queen Mary anket sonuçları bu eleştirileri destekler niteliktedir. Anket⁵⁴ katılanlarına tahkimin kötü yönleri sorulmuş ve 2015 yılı anketinde⁶² katılımcıların

⁴⁸ Morton, a.g.e. p.104.

⁴⁹ Tahkim yargılamasının iki ile üç yıldan daha kısa sürmeyeceği yönünde benzer görüş için bkz. Berger, a.g.e., s.596

⁵⁰ Peter Morton, a.g.e., s.104

⁵¹ VV, Another v VW, Singapore High Court, OS 2160/2006, dated 24.01.2008, [2008] SGHC 11, (çevrimiçi), (Kluwer Arbitration).

⁵² İngilizce literatürde *Over-Lawyerling* olarak anılan ifadenin Türkçeleştirilmiş halidir.

⁵³ Benzer yöndeki görüşler için bkz. Nevhis Deren Yıldırım, “Tahkimin Olumlu ve Olumsuz Yönleri”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl 2002, sy. 4, s.37-44; Berger, a.g.e. s.596, Webster/Bühler, a.g.e., s.323,324

⁵⁴ International Arbitration Survey: Improvements and Innovations in International Arbitration (Çevrimiçi)

%68'i masrafları, %46'sı usuli kurallara uyulmamasının yaptırımı olmamasını, %39'u hakemlerin verimliliğine ilişkin denetim yapılamamasını ve %36'sı ise tahkimin yavaş işleyen bir süreç olmasını tahkimin kötü yönü olarak belirtmiştir. 2018 yılı anketinde⁵⁵ de birkaç puanlık değişim olmakla birlikte ankete katılanlar nazarında bu dört kalem tahkimin *kötü yönleri* olarak yine başı çekmektedir. Tahkimin ağırlıklı eleştirilen yönleri tahkimin taraflar açısından masraflı olması ve nihai kararın verilmesinin (ve dolayısıyla kararın gönüllü olarak ifasının veya icrasının) uzun sürmesidir. Kısaca, uluslararası tahkim yargılamasına ilişkin yapılan en kuvvetli eleştiriler yargılamanın uzun süren ve pahalı bir süreç olmasından yani yargılamanın verimli olmamasından doğmaktadır.

Seri tahkim usulüne ilişkin kurallarının, tahkim merkezi kuralları ve katalogları içerisinde yer almasının amacının yalnızca yargılama maliyetlerini düşürmek ve süreleri kısaltmak konusunda taraflara ve hakemlere bir kolaylık sağlanması olduğunun söylenmesi eksik bir değerlendirme olacaktır. *Panhandle* ve *Formula One Racing* davalarından sonra ICC kullanıcıları tarafından, ICC'ye müracaat edilerek ufak talepli davalar bakımından; içerisinde usuli güvenceler de barındıran hızlandırılmış bir tahkim usulü geliştirmesi talepleri yapılmıştır⁵⁶. Yani tahkim kullanıcıları, hızlandırılmış tahkim süreçleri bakımından usuli güvenceler de talep etmektedir ki bu son derece haklı bir kaygıdır. Kanaatimizce, (i) seri tahkime tabi olmanın veya olmamanın şartlarının, (ii) seri tahkimde uygulanacak usulün ve (iii) davanın karmaşıklığı veya başka bir usuli sebepten ötürü seri tahkim usulünün terk edilmesi ihtimalinin (*fallback provision*) yazılı ve belirli

ve 566; Anja Havedal Ipp, Expedited Arbitration at the SCC: One Year with the 2017 Rules (Çevrimiçi) <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2018/04/02/expedited-arbitration-scc-one-year-2017-rules-2/> 06.04.2021.

http://www.arbitration.qmul.ac.uk/media/arbitration/docs/2015_International_Arbitration_Survey.pdf 09.07.2018.

⁵⁵ Queen Mary 2018 International Arbitration Survey: The Evolution of International Arbitration (Çevrimiçi) <http://www.arbitration.qmul.ac.uk/research/2018/> 06.04.2021.

⁵⁶ Banifatemi, a.g.e., s.2.

olması dahi başlı başına bir usuli güvencedir. Nitekim işbu tez kapsamında incelenen mahkeme kararlarında⁵⁷, usulün belirli olması ve tarafların bu usulü bilerek tahkim anlaşması yapmış oldukları hallerde, mahkemelerin taraf iradesini nazara alarak tahkim usulünün uygunluğuna ve kararının geçerliliğine hükmetme eğiliminde oldukları görülmektedir.

Seri tahkim, olağan tahkimin daha hızlı ve daha düşük maliyetli olacak şekilde usul kuralları ile donatılmış halidir. Seri tahkimin bu özelliği seri tahkimin ortaya çıkma sebebini de ortaya koymaktadır: Seri tahkimin ortaya çıkma sebebi -taraflar bunu kendi imkânları ile yapamadıklarından⁵⁸- usuli kurallar vasıtasıyla tahkim yargılamasının hızlı ve düşük maliyetle çözümlenmesine olanak sağlanması, bu yapılırken de usuli güvencelerden mümkün olduğunca taviz verilmemesidir.

1.3. Tahkim Kuralları İçinde Seri Tahkime Yer Verilmesinin Önemi

Tahkimin amacı ticari hayatın aktörlerine -özellikle de uluslararası karakterde olan uyuşmazlıklarını- hızlı, düşük maliyetli ve etkin biçimde çözebilme olanağı sağlanmasıdır. Ancak tahkim, zaman içinde hızlı ve düşük maliyetli olma özelliğini kaybetmeye başlamıştır.

Aslında tahkimi hızlandıracak ve düşük maliyetli hale getirecek usuli kuralları kararlaştırmak tarafların ve/veya hakem veya hakemlerin⁵⁹ elindedir. Nitekim tahkim,

⁵⁷ *AQZ v ARA*, bkz. s.65 v.d., *BNP and another v. BNR [2017]*, bkz. s.68 v.d., *English High Court, Travis Coal Restructured Holdings v Essar Global Fund* bkz., s.101.

⁵⁸ Tarafların, ihtilaf çıktıktan sonra usuli konularda anlaşmalarının güç olduğu hakkında görüş için bkz. Berger, a.g.e., s.596.

⁵⁹ Örneğin HMK'nın 424.maddesinde "[t]araflar, hakem veya hakem kurulunun uygulayacağı yargılama usulüne ilişkin kuralları, bu Kısımın emredici hükümleri saklı kalmak kaydıyla, serbestçe kararlaştırabilir ya da tahkim kurallarına yollama yaparak belirleyebilirler. Taraflar arasında böyle bir sözleşme yoksa hakem veya hakem kurulu, tahkim yargılamasını, bu Kısımın hükümlerini gözeterek uygun bulduğu bir

taraf iradesi üzerine inşa edilmiş bir kurumdur. Bu bakımdan seri tahkim aslında tahkim⁶⁰kadar eskidir.

Ancak uygulamada taraflarının olağan tahkim usulü kuralları ışığında kendi imkânlarıyla hızlı ve düşük maliyetli bir tahkim yargılaması yürütmeleri pek de mümkün olamamıştır⁶⁸. Bu nedenle seri tahkimin ürünleştirilmesi ve bu şekilde kolayca seçimine imkân sağlanması, tarafların belli durumlarda -anlaşmaları hilafında dahi olsa⁶¹- bu usule tabi olacaklarının düzenlenmesi için tahkim kuralları bünyesinde seri tahkime açıkça yer verilmesi gerekmiştir.

Seri tahkime, tahkim kuralları bünyesinde açıkça yer verilmesinin sağlayabileceği faydalar aşağıda hakemlerin iş yükü, tarafların usul kuralları üzerinde anlaşamaması ve uyuşmazlığın niteliğinin uyuşmazlık öncesinde tahmin edilememesi alt başlıkları ile incelenecektir.

1.3.1. Hakemlerin İş Yükü Yönünden

Tarafların aksine açık bir anlaşmasının olmaması veya yargılamanın ilgili tahkim kuralları uyarınca seri tahkime tabi olmadığı hallerde hakemler, görevi normal usul kurallarının uygulanacağını varsayarak kabul etmekte ve zaten yoğun olan programlarını buna göre düzenlemektedirler⁶². Hakemler olağan tahkim süreci yürütüleceği varsayımı ile görevi kabul ettikten ve iş akışlarını buna göre belirledikten sonra yargılamanın taraf

şekilde yürütür” denilmekte ve hakemlerin, taraflar arasında özel bir sözleşme olmadığı hallerde ve emredici kurallara aykırı olmamak kaydıyla usulü belirleyebileceklerini düzenlemektedir.

⁶⁰ tarihli ICC tahkim kurallarında yer alan dava yönetim kurallarının tahkimde yargılamanın hızlandırılması ve maliyetlerin düşürülmesi noktasında istenen sonucu vermediği şeklindeki benzer görüş için bkz. Michael Bühler / Pierre Heitzmann, “The 2017 ICC Rules: From Softball to Hardball?”, **Journal of International Arbitration**, Vol. 34, Issue 2, s.121-148, (Çevrimiçi), (Kluwer Arbitration) 04.09.2020, s.130.

⁶¹ Seri tahkime tabi olunmasının şartları için bkz. 3.Bölüm, s.117 vd.

⁶² Berger, a.g.e., s.598

işlemlerinin ve usuli aşamaların çok daha hızlı ilerleyeceği seri tahkim usulüne dönüştürülmesi pratikte pek mümkün gözükmemektedir. Özellikle de üç hakemli heyetler

bakımından sonradan seri tahkim usulünün belirlenebilmesi ihtimali -üç hakemin programlarını seri tahkimin süre yönünden sıkışık ve bu nedenle hakemlerin nispeten kısa bir süre dahi olsa yüksek konsantrasyonunu gerektiren formata kendilerini uydurmaları daha da zor olacağından- daha da düşüktür.

Tahkim kurallarında seri tahkime yer verilmesi neticesinde, nitelikleri itibarıyla seri tahkime tabi olunması için gerekli şartları taşıyan ihtilaflara ilişkin uyuşmazlıkların seri tahkim usulü ile görülebileceği hem taraflarca hem de hakemlerce önceden bilinebilecektir. Bu durum hem taraflarca hakem seçiminde dikkate alınacak, hem de hakemlerce görevi kabul edip etmeme noktasında etkili olacaktır. Dolayısıyla tahkim kurallarında seri tahkimin açıkça düzenlenmesi hakemlerin iş yükü nedeniyle süre yönünden yaşanabilecek olumsuzlukları önleme bakımından etkili olacaktır.

1.3.2. Tarafların Usul Kuralları Üzerinde Anlaşamaması Yönünden

Uyuşmazlık ortaya çıkmadan önce tarafların usul kuralları üzerinde anlaşmaları her zaman mümkün olamamaktadır. Yargılama yeri ve tabi olunan hukuka ilişkin sözleşme şartlarına *gece yarısı şartları*⁶³ denmektedir. Çünkü bu şartlar, çoğu zaman sözleşmenin son maddelerinde yer almaktadır ve neredeyse her zaman sözleşmenin esasına ilişkin tüm şartlar tartışıldıktan ve bu şartlar üzerinde anlaşıldıktan sonra gündeme gelmektedirler. Sözleşme görüşmelerinin bu noktasında taraflar hem yorulmuş hem de asıl konular üzerinde anlaşıldığı için işi bir an önce bitirme kaygısında olmaktadırlar.

⁶³ İngilizce literatürdeki *Midnight Clauses* ifadesinin Türkçeye tercüme edilmiş halidir.

Tahkim anlaşması da gece yarısı şartları kapsamında kalmaktadır. Tarafların, asıl işi anlaşmaya bağlamadan önce tahkim usulü üzerinde tartıştıkları pek görülmemiştir. Böyle bir ortamda tarafların tahkimin usulüne ilişkin konular üzerinde tartışmaları birçok durumda mümkün olmamaktadır.

Seri tahkime, tahkim kuralları içinde yer verilmesi bir yönüyle seri tahkimin ürünleştirilmesidir. Bu ürünleştirme sayesinde tarafların seri tahkimi, usuli detaylar üzerinde fazla vakit ayırmadan ilgili tahkim kurallarını seçerek kendiliğinden veya ilgili tahkim kurallarının seri tahkime ilişkin bölümüne atıfta bulunarak seçebilmektedirler. Bu bakımdan seri tahkime, tahkim kuralları içerisinde yer verilmesi tarafların daha hızlı ve daha düşük maliyetli bir usulü seçebilmelerini kolaylaştırmaktadır. Nitekim bu tercih 2011’de SIAC nezdindeki tüm tahkim yargılamalarının %8’inin⁶⁴, 2016 yılında SCC nezdindeki tüm tahkim yargılamalarının %28’inin⁶⁵, 2015 sonu itibarıyla SCAI nezdindeki tüm tahkim yargılamalarının %21’inin⁷⁴ seri tahkim ile görülmüş olmasından anlaşılmaktadır. Söz konusu istatistik seri tahkim kurallarının yaygınlaşması ve tanınır hale gelmesi ile daha da artış göstermiştir. ISTAC’ta Mart 2018 itibarıyla davaların seri tahkimde görülme oranı %47 oranında gerçekleşmiştir⁷⁵.

Bir uyuşmazlık ortaya çıktıktan sonra tarafların usul kuralları üzerinde anlaşmaları daha da güç olmaktadır⁶⁷. Bunun nedeni taraflardan birinin süreci uzatma kaygısı olabileceği gibi, taraflar arasındaki asıl uyuşmazlık dolayısıyla usul kuralları ile ilgili sağlıklı bir iletişim kurulamaması, tarafların bir kısım delil ve usuli imkânları kaybetmek

⁶⁴ Serbest, a.g.e., s. 325.

⁶⁵ Banifatemi, a.g.e., s.6. ⁷⁴

Banifatemi, a.g.e., s.6.

⁶⁶ ISTAC Kitabı çevrimiçi https://istac.org.tr/wp-content/uploads/2018/05/istac_internet.pdf 06.04.2021.

⁶⁷ Aynı yönde bkz. Hamish Lal / Brendan Casey, “*Ten Years Later: Why the ‘Renaissance of Expedited Arbitration’ Should Be the ‘Emergency Arbitration’ of 2020*”, **Journal of International Arbitration**, ed. Maxi Scherer, Kluwer Law International, 2020, Volume 37 Issue 3, pp. 325 – 340, (çevrimiçi), (Kluwer Arbitration), 27.08.2020, s.333.

istememesi, taraf avukatlarının iş yükü veya karşı tarafın dava sürecinde yüksek bir maliyete katlanmasına sebebiyet verme arzusu gibi nedenler olabilir.

Seri tahkime, tahkim kuralları içerisinde yer verilmesi uyuşmazlık çıktıktan sonra dahi tarafların usul kuralları üzerinde anlaşmalarına gerek kalmaksızın daha hızlı ve düşük maliyetli bir usule tabi olabilmelerine olanak sağlamaktadır. Bazı tahkim merkezleri belli sınırın altındaki ihtilafların kendiliğinden seri tahkime tabi olacağını (opt-in)

düzenlemiştir⁶⁸. Bu olmasa dahi tarafların maliyetleri azaltmak ve süreci hızlandırmak adına bir araya geldikleri varsayımında, seri tahkim kurallarına tahkim kuralları içerisinde yer verilmiş ve bu şekilde mevcut seri tahkim kuralların bütünü basit bir anlaşma ile seçilmiş olması tarafların daha hızlı ve düşük maliyetli bir usul seçmelerini kolaylaştıracaktır.

Bu bakımdan tahkim kuralları içerisinde seri tahkim kurallarına açıkça yer verilmiş olması hem ihtilaf öncesi hem de ihtilaf sonrası için tarafların hızlandırılmış ve maliyeti daha düşük olacak usul kurallarını daha kolay biçimde seçmelerine hizmet etmektedir.

1.3.3. Uyuşmazlığın Niteliğinin Uyuşmazlık Öncesinde Tahmin Edilememesi Yönünden

Bazı sözleşmelerin görüşülmesi aşamasında doğabilecek ihtilafın niteliği taraflarca öngörülememektedir. Örneğin büyük çaplı bir projede ortaya çıkan son derece basit ve düşük tutarlı bir ihtilafın, taraflarca asıl risk olarak görülen; işin esası ile ilgili karmaşık ve yüksek tutarlı ihtilaf ile aynı yöntem tabi olması pek de istenen bir durum olmayacaktır. Böyle bir durumda düşük tutarlı ve basit ihtilafın tarafların belirledikleri olağan tahkim usulü ile halli maliyetli, yavaş ve dolayısıyla verimsiz olabilecektir.

⁶⁸ 77 3.1. No.'lu başlık, s.117.

Tahkim kuralları içerisinde uyumsuzluğun belli hallerde -özellikle de uyumsuzluk meblağı yönünden-seri tahkim kurallarına tabi olacağının düzenlenmesi tarafların ihtilaflarını daha hızlı ve uygun maliyetle çözebilmeleri için tasarlanmıştır.

Seri tahkim, tahkimin doğasında yer alan taraf iradesi ve usuli esneklik kurumlarını kullanarak, tahkimi daha hızlı ve daha maliyetsiz hale getirmeyi hedeflemektedir⁶⁹. Birçok önemli tahkim merkezi hız ve maliyet konusundaki eleştirileri dikkate almış ve bu kaygıları gidermek için usul kurallarına seri tahkimi entegre etmiştir⁷⁰. Ağırlıklı olarak 2008 – 2017 yılları arasında önemli tahkim merkezleri seri tahkim kurallarını ya ilk kez benimsemiş ya da mevcut olan seri tahkim kurallarını güncellemiştir. Tahkim merkezleri tarafında yaşanan bu değişim, bu değişimin öncesinde ve sonrasında konuyla ilgili yazılan makaleler ve tahkim uygulamacılarının tecrübeleri ışığında seri tahkim, giderek artan bir biçimde tahkim uygulamacılarının gündeminde yer almıştır.

Queen Mary 2015 International Arbitration Survey: Improvements and Innovations in International Arbitration anketinde %90 olan tahkimin uluslararası ihtilafların çözümünde tercih edilme oranı %7’lik bir artış göstererek Queen Mary 2018 International Arbitration Survey: The Evolution of International Arbitration anketinde %97’ye çıkmıştır.

Queen Mary 2015 International Arbitration Survey: Improvements and Innovations in International Arbitration anketine göre tahkimin tercih edilme sebepleri arasında, %65 ile kararların icra edilebilirliğine ilişkin kolaylıklar başı çekmektedir. Bunun hemen ardından %64 ile belli yerel sistemlerden/mahkemelerden kaçınma gayesi, tahkimin tercih edilmesindeki sebep olarak ortaya konulmuştur. Diğer tercih sebepleri sırasıyla esneklik (%38), hakemlerin taraflarca seçilebilmesi (%38), gizlilik (%33), tarafsızlık (%25)⁷¹,

⁶⁹ Seri tahkimin, uluslararası tahkimin yavaş ve maliyetli olmasına bir tepki olarak doğduğuna ilişkin bkz. Serbest, a.g.e, s.310

⁷⁰ bkz. 1.4. No’lu başlık, s.27 vd.

⁷¹ Yargılamanın tarafsız bir yerde yapılması ihtiyacının uluslararası ihtilaflar bakımından tahkimin en önemli tercih sebebi olduğu da söylenmiştir. Kaufmann-Kohler, Gabrielle / Rigozzi, Antonio, **International Arbitration Law and Practice in Switzerland**, Oxford University Press, 2015.

kararların kesin olması (%18), hız (%10), masraflar (%2) ve diğer sebepler (%2) olarak tespit edilmiştir.

Tahkimin tercih edilme sebepleri Queen Mary 2018 International Arbitration Survey: The Evolution of International Arbitration anketinde ise tahkimin tercih sebepleri %1’lik düşüş ile kararların icra edilebilirliğine ilişkin kolaylıklar (%64) yine başı

çekmektedir. Bunun hemen ardından %4’lük düşüş ile %60 ile belli yerel sistemlerin/mahkemelerden kaçınmak, önceki ankete göre aynı kalan esneklik (%40), %1’lik artışla hakemlerin taraflarca seçilebilmesi (%39), %3’lük artışla gizlilik (%36), önceki ankete göre aynı kalan tarafsızlık (%25), %2’lik düşüşle kararların kesin olması (%16), %2’lik artışa hız (%12), yüzde birlik artışla masraf (%3) ve diğer sebepler (%2) olarak sıralanmıştır.

Bu mealde 2015 ve 2018 yılı Queen Mary anketlerinde yer alan tahkimin tercih edilme nedenleri karşılaştırıldığında yargılama hızının %2’lik bir artış sergileyerek %12, masrafların ise %1’lik bir artış ile %3 olarak sayıldığı görülebilecektir. Tahkimin daha çok tercih edilmesi, hız ve maliyet yönündeki eleştirilerin azalması ile seri tahkimin uygulamada ağırlık kazandığı dönem örtüşmektedir. Seri tahkimin, hız ve maliyet yönünden tahkim usulüne katkı yapması beklendiğinden anket verilerindeki değişimin seri tahkim uygulamasının yaygınlaşması ile ilişkilendirilmesi mümkündür. Tabii ki anketteki değişime etki eden tek faktör seri tahkim değildir. Bu tarihler arasında birçok ülkede yerel tahkim merkezleri açılmış olması, iş dünyasının ve avukatların tahkim alışkanlığının artması ve teknolojik gelişmelerin (elektronik ortamda belge incelemesi ve duruşma yapılmasına ilişkin imkânların artması gibi) de bu verilere etkisi olduğu söylenebilecektir.

Seri tahkim usulü, tahkimin sıklıkla eleştirilen yönleri olan yavaşlık ve yüksek maliyeti gidermeyi amaçlamaktadır. Tahkim merkezlerince seri tahkim kurallarına yer verilmesi ve seri tahkim uygulamasının artması neticesinde anketlerde tahkimin kötü

yönleri olarak sayılan süre ve maliyete yönelik eleştirilerde iyileşme olduğu görülmüştür. Bu husus tahkim merkezlerince seri tahkim kurallarına yer verilmesinin tahkim uygulaması bakımından iyi bir uygulama olduğuna işaret etmektedir. Seri tahkimle tarafların daha hızlı bir usul belirleyebilmeleri kolaylaşmış veya belli durumlarda -ve belli kurallara göre- ihtilafın seri tahkim ile görüleceği düzenlenmiş ve hız ve düşük maliyet yönünde olumlu bir adım atılmıştır.

1.4. Seri Tahkimin Tarihsel Gelişimi

Tahkimin yavaş ve yüksek maliyetli olması tahkimin en çok eleştirilen yönleridir. Buna karşı tedbir almak suretiyle daha fazla ihtilafı kendi bünyesinde çözmek isteyen tahkim merkezleri, kuralları içerisinde seri tahkime yer vererek taraflara tabi olabilecekleri daha hızlı ve düşük maliyetli bir usul sunma yarışına girmiştir. Bu noktada seri tahkim ürünleşmiş ve birçok tahkim merkezinin *tahkim menüsünde* yer almaya başlamıştır. Bu başlık altında belli başlı tahkim merkezlerinin seri tahkim kurallarını düzenleme tarihleri sıralanacaktır.

HKIAC, seri tahkim uygulamasını diğer tanınmış tahkim merkezlerine göre erken bir tarihte başlatmıştır. HKIAC bünyesinde yer alan kısaltılmış tahkim (*short form arbitration*)⁷² 1992 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Adı, seri tahkim olarak konmuş olmamakla birlikte; süreleri kısaltmak ve tahkim yargılamasını basitleştirmek adına oluşturulmuş bir tahkim usulü olduğundan bu tez kapsamında seri tahkim olarak değerlendirilecektir. HKIAC bünyesindeki Ufak Taleplere İlişkin Usul (*Small Claims Procedure*) ve Dosya Üzerinden Usul (*“Documents Only” Procedure*) de seri tahkime

⁷² Hong Kong International Arbitration Centre Short Form Arbitration Rules 1 Ağustos 1992 tarihinde yürürlüğe girmiştir, (Çevrimiçi) http://www.hkiac.org/sites/default/files/ck_filebrowser/PDF/arbitration/e_shortform.pdf 11.07.2018. ⁸² HKIAC 2013 Administered Arbitration Rules, (Çevrimiçi), <https://www.hkiac.org/arbitration/rulespractice-notes/hkiac-administered-2013>, 06.04.2021. ⁸³ Fatih Serbest, a.g.e., s.312

benzer usuller olarak değerlendirilebilecektir. HKIAC'ın şu an yürürlükte bulunan 2013 tarihli tahkim kurallarında⁸² ise seri tahkime doğrudan yer verilmiştir.

Seri tahkim, seri tahkim adı altında, ilk kez 1994 yılında CIETAC kurallarının içinde yer almış ve diğer Asya-Pasifik ülkelerinin tahkim merkezleri bunu takip etmiştir⁸³.

WIPO seri tahkim kurallarına ilk olarak 1994 yılında yer vermiştir⁷³. En güncel WIPO Seri Tahkim Kuralları 1 Ocak 2020 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁷⁴.

SCC ilk olarak 2007 tarihli Seri Tahkim Kuralları⁸⁶ ile seri tahkime yer vermiştir. Bu kurallar 2010 yılında güncellenmiştir⁸⁷. Şu an uygulanmakta olan seri tahkim kuralları⁸⁸ ise 1 Ocak 2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

DIS bünyesinde seri tahkim kuralları ile olarak 2008 yılında yürürlüğe girmiştir⁸⁹. DIS seri tahkim kuralları 1 Mart 2018 tarihinde yürürlüğe girmiş olan asıl tahkim kurallarının 4 numaralı eki olarak güncellenmiştir⁷⁵.

⁷³ Banifatemi, a.g.e., s.2

⁷⁴ WIPO Expedited Arbitration Rules, (Çevrimiçi), <http://www.wipo.int/amc/en/arbitration/expeditedrules/> 06.04.2021.

⁸⁶ SCC Rules for Expedited Arbitration 2007, (Çevrimiçi), http://sccinstitute.com/media/56032/2007_expedited_rules_eng.pdf 06.04.2021

⁸⁷ SCC Rules for Expedited Arbitration 2010, (Çevrimiçi), http://sccinstitute.com/media/40124/expeditedrules_eng_webbversion.pdf 06.04.2021

⁸⁸ SCC Rules for Expedited Arbitration 2018, (Çevrimiçi), http://www.sccinstitute.com/media/178161/expedited_arbitration_rules_17_eng_web.pdf 06.04.2021 ⁸⁹ DIS-Supplementary Rules for Expedited Proceedings 08, (Çevrimiçi), <https://www.disarb.org/en/toolsfor-dis-proceedings/dis-rules/earlier-versions-of-dis-rules>, 15.04.2021.

⁷⁵ DIS Arbitration Rules 2018, (Çevrimiçi), <https://www.disarb.org/en/tools-for-dis-proceedings/dis-rules>, 06.04.2021

SIAC bünyesinde ilk kez 1 Haziran 2010 tarihinde yürürlüğe giren 4. versiyon kurallar⁷⁶ içerisinde seri tahkime yer verilmiştir. SIAC bünyesinde şu an, seri tahkim usulünü de ihtiva eden, 1 Ağustos 2016 tarihli 6.versiyon kurallar⁷⁷ yürürlükte dir.

KCAB ilk olarak 2011 kurallarında⁷⁸ seri tahkime yer vermiştir. KCAB'ın şu an uygulanmakta olan kuralları 1 Şubat 2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁷⁹.

SCAI 2012 kurallarının⁸⁰ 42.maddesinde seri tahkime yer verilmiştir.

VIAC nezdinde ilk kez 2013 kurallarının⁸¹ 45.maddesi olarak seri tahkime yer vermiştir. Daha sonra VIAC kuralları 1 Ocak 2018 tarihinde yürürlüğe girecek şekilde güncellenmiştir⁸². Güncellenen kuralların yine 45.maddesinde seri tahkim kuralları düzenlenmektedir.

⁷⁶ SIAC Rules 4th Edition, 1 Temmuz 2010, (Çevrimiçi), <http://www.siac.org.sg/our-rules/rules/siac-rules2010> 06.04.2021.

⁷⁷ SIAC Rules 6th Edition, 1 Ağustos 2016 (Çevrimiçi), <http://www.siac.org.sg/our-rules/rules/siac-rules2016> 06.04.2021.

⁷⁸ KCAB International Arbitration Rules (2011), (Çevrimiçi), http://www.kcabinternational.or.kr/common/index.do?jpath=/contents/sub020102&CURRENT_MENU_CODE=MENU0008&TOP_MENU_CODE=MENU0007, 15.04.2021.

⁷⁹ KCAB International Arbitration Rules (2016), (Çevrimiçi), http://www.kcabinternational.or.kr/common/index.do?jpath=/contents/sub020101&CURRENT_MENU_CODE=MENU0008&TOP_MENU_CODE=MENU0007, 15.04.2021.

⁸⁰ Swiss Rules of International Arbitration (Swiss Rules) (Çevrimiçi) https://www.swissarbitration.org/files/33/Swiss-Rules/SRIA_EN_2017.pdf 06.04.2021.

⁸¹ Vienna Rules 2013, (Çevrimiçi) <https://www.viac.eu/en/arbitration/vienna-rules-arbitration>, 15.04.2021.

⁸² Vienna Rules 2018, (Çevrimiçi) <https://www.viac.eu/en/arbitration/vienna-rules-arbitration>, 06.04.2021.

Amerikan Tahkim Odası'nın uluslararası kanadı olan ICDR, 1 Ocak 2014 tarihinde yürürlüğe giren kurallarının altında ayrı bir bölüm olarak seri tahkime yer vermiştir⁸³.

ICC, seri tahkim kurallarına ilk olarak 1 Mart 2017 tarihinden itibaren yürürlükte bulunan kurallarının içerisinde, 6 sayılı ek olarak yer vermiştir⁸⁴. ICC uluslararası tahkim denince akla ilk gelen tahkim merkezi olduğundan, ICC kuralları içerisinde seri tahkime yer verilecek olması daha kurallar yürürlüğe girmeden önce dahi, tahkim ile ilgilenen tüm tarafların yoğun biçimde ilgisini çekmiştir. Bu ilgi hâlâ da devam etmektedir.

LCIA, en önemli tahkim merkezlerinden bir olmasına rağmen henüz kuralları içerisinde seri tahkime yer vermemiştir. Ancak LCIA 2014 kurallarında⁸⁵ acil hallerde hakem atamasının hızlandırılması¹⁰¹ ve hakem değişikliği olması halinde bu sürecin hızlandırılması ile ilgili hükümler bulunmaktadır.

Türkiye'deki önemli tahkim merkezlerinden yalnızca ISTAC bünyesinde seri tahkim usulüne açıkça yer vermiştir. ISTAC, seri tahkime "*İstanbul Tahkim Merkezi Seri Tahkim Kuralları*" ⁸⁶ adı ile 9 maddeden oluşan ayrı bir kurallar bütünü olarak

⁸³ International Dispute Resolution Procedures, (Çevrimiçi) https://www.icdr.org/sites/default/files/document_repository/ICDR_Rules.pdf 15.04.2021.

⁸⁴ ICC Rules of Arbitration, (Çevrimiçi) <https://iccwbo.org/dispute-resolution-services/arbitration/rules-of-arbitration/> 15.04.2021.

⁸⁵ LCIA Arbitration Rules (2014) (Çevrimiçi) http://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/lciaarbitration-rules-2014.aspx 06.04.2021. ¹⁰¹ LCIA Arbitration Rules (2014) Article 9 A.

⁸⁶ İstanbul Tahkim Merkezi Seri Tahkim Kuralları, (Çevrimiçi) https://istac.org.tr/wpcontent/uploads/2016/03/istac_tahkim_kurallari_v3_TR.pdf 06.04.2021

düzenlemiştir. Buna mukabil, İTOTAM kuralları⁸⁷ ile TOBB tahkim kuralları⁸⁸ dâhilinde seri tahkime açıkça yer verilmemiştir. TOBB ve İTOTAM kurallarında belli parasal sınırın altındaki ihtilaflar için tek hakemli ve süresi kısaltılmış bir usul belirlenmiştir. Pekâlâ, bu usulün de seri tahkim olduğu söylenebilecektir.

SERİ TAHKİM USULÜ

Tezin bu bölümünde seri tahkim usulü ile, olağan tahkim usulünün ne şekilde farklılaştırıldığı ve tahkim yargılamasının nasıl daha hızlı ve daha az masraflı şekilde yürütülmesinin hedeflendiği incelenecektir. Daha sonra kuralları içerisinde seri tahkime yer veren, tanınmış tahkim merkezleri arasından seçilen 13 farklı tahkim merkezinin¹⁰⁵

seri tahkim kuralları, hakem seçimi, süreler ve diğer usuli kurallar bakımından karşılaştırılma yapılarak değerlendirmelerde bulunulacaktır.

2.1. Tahkim Usulüne İlişkin Genel Bilgi

Tahkim usulü, hakem seçiminin ne şekilde yapılacağı, hakem sayısı, tahkime başvuru usulü, taraf beyanlarının şekli ve adedi, duruşmalara ilişkin yöntem ve kurallar (hatta duruşma yapılıp yapılmayacağı), delillere ilişkin kurallar, yargılamaya ilişkin süreler, hakem kararının şekli gibi hakem yargılamasına ilişkin kurallar bütünüdür. Tahkim akdi bir ihtilaf çözüm yoludur ve bu bakımdan gücünü ve etkisini taraf

⁸⁷ İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi (İTOTAM) Tahkim Kuralları, (Çevrimiçi) <https://www.itotam.com/Dosyalar/2018/ITOTAM%20Tahkim%20Kurallari-%202017.pdf>, 06.04.2021.

⁸⁸ TOBB Tahkim Kuralları (Çevrimiçi) <https://www.tobb.org.tr/HukukMusavirligi/Sayfalar/TOBBTahkimiveTahkimSozlesmesi.php> 06.04.2021

¹⁰⁵ ACICA - Australian Centre of International Commercial Arbitration (Avustralya Uluslararası Ticari Tahkim Merkezi) (“2016 tarihli ACICA tahkim kuralları”), DIS - Deutsche Institution für Schiedsgerichtsbarkeit e.V. (Alman Tahkim Enstitüsü) (“2018 tarihli DIS tahkim kuralları”), HKIAC - Hong Kong International Arbitration Centre (Hong Kong Uluslararası Tahkim Merkezi) (“2013 tarihli HKIAC 2013 tahkim kuralları ve 2018 tarihli HKIAC tahkim kuralları”), ICC- International Chamber of Commerce (Milletlerarası Ticaret Odası) (“2012 tarihli ICC tahkim kuralları”, “2017 tarihli ICC tahkim kuralları” ve “2021 Tarihli ICC tahkim kuralları”), ICDR - International Center for Dispute Resolution (İhtilaf Çözümü

iradesinden alır¹⁰⁶. Bunun bir yansıması olarak tahkim yargılamasının tarafları usul kurallarını belirleme konusunda -özellikle de devlet mahkemelerine nazaran- geniş bir serbestiye sahiptir.

Tarafların, hiç şüphesiz, tahkime uygulanacak hukuku ve bu bağlamda ayrı bir sözleşme veya atıf ile tahkim usulünü kendileri seçmeleri mümkündür. Tarafların seçtikleri usul kuralları, hakemler bakımından bağlayıcıdır. Bu yüzden hakemlerin, tarafların seçtikleri usul kurallarına uymamaları hakem kararının iptali veya tenfizinin reddi sebebi teşkil edebilir⁸⁹.

İçin Uluslararası Merkez) ("ICDR Milletlerarası Tahkim Kuralları), ISTAC - İstanbul Tahkim Merkezi ("ISTAC Tahkim Kuralları" ve "ISTAC Seri Tahkim Kuralları"), JAMS - Judicial Arbitration and Mediation Services (Yargısal Tahkim ve Arbuluculuk Hizmetleri) ("JAMS tahkim kuralları"), KCAB - Korean Commercial Arbitration Board (Kore Ticari Tahkim Kulu) ("2016 tarihli KCAB tahkim kuralları"), SCAI - Swiss Chambers' Arbitration Institution (İsviçre Odalar Tahkim Enstitüsü) ("2012 tarihli SCAI tahkim kuralları"), SCC - Stockholm Chamber of Commerce (Stockholm Ticaret Odası Tahkim Merkezi) ("2017 tarihli SCC tahkim kuralları" ve 2017 tarihli SCC seri tahkim kuralları"), SIAC - Singapore International Arbitration Centre (Singapur Uluslararası Tahkim Merkezi) ("2010 tarihli SIAC tahkim kuralları" ve "2016 tarihli SIAC tahkim kuralları"), VIAC - International Arbitral Centre of the Austrian Federal Economic Chamber - Vienna (Avusturya Federal Ekonomi Odası Uluslararası Tahkim Merkezi - Viyana) ("2018 tarihli VIAC tahkim kuralları"), WIPO - World Intellectual Property Organisation (Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü) Tahkim Merkezi ("WIPO Seri Tahkim Kuralları")¹⁰⁶ Çelikel/Erdem, a.g.e., s.802, 803.

Tahkim yargılamasının işlevsel olabilmesi, hakem kararlarının icra edilebilir olmasına bağlıdır. Milletlerarası tahkim söz konusu olduğunda bu icra edilebilirliğin, tenfiz yoluyla; hakem kararının verildiği ülke dışındaki ülkelerde de icra edilebilir olması büyük önem arz etmektedir. Nitekim önce 24 Eylül 1923 ve 26 Eylül 1927 tarihli Cenevre Sözleşmeleri, daha sonra da 10 Haziran 1958 tarihli New York Sözleşmesi ile hakem kararlarının tenfiz süreci iyileştirilmiştir⁹⁰.

⁸⁹ Aygöl, a.g.e, s.48, New York Sözleşmesinin 5.maddesinin 1.fikrasının (d) bendi

⁹⁰ .” Yavuz Kaplan, **Milletlerarası Tahkimde Usule Aykırılık**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002, s.31. ¹⁰⁹ Henderson, a.g.e., s.888.

New York Sözleşmesi'nin V. maddesinin 1.fikrasının (d) bendi ile “[h]akem mahkemesinin teşkili veya hakemlik prosedürü tarafların mukavelesi veya mukavelede sarahat olmayan hallerde hakemliğin cereyan ettiği mahal kanunu hükümlerine uygun değilse” hakem kararlarının tenfizinin reddedilebileceği düzenlemiştir. Çalışmanın konusu olan seri tahkim usulü, tahkim usulüne ilişkin bir konu olduğundan New York Sözleşmesi'nin bu maddesi ışığında tahkim usulü ve tahkime uygulanacak hukuk konularının genel hatları ile incelenmesi gerekmiştir.

Tahkime uygulanacak hukuka *lex arbitri* denilmektedir. *Lex arbitri* sadece tahkimin usulüne uygulanacak kuralları ifade etmemektedir. *Lex arbitri*, tahkime uygulanacak hukuku ifade eden bir üst kavramdır ve bu kavramının üç farklı yönü bulunmaktadır. Bunlar: (1) Tahkimin iç meseleleri, (2) tahkim ile devlet mahkemeleri arasındaki ilişki ve (3) tahkimin, tahkim yeri veya tahkim yeri hukuku ile olan ilişkileridir¹⁰⁹.

Hakem sayısının belirlenmesi, hakem ataması usulü, yargılama usulü, adil bir yargılamadan söz edilebilmesi için aranan asgari standartlar (*due process*) ve hakem kararının ihtiva etmesi gereken şekli şartlar tahkimin iç meseleleridir. Devlet mahkemelerince tahkim yargılamasına ilişkin ihtiyati tedbir kararı verilmesi ve/veya bunlara icra kabiliyeti kazandırılması, delil toplanması ve hakem atamasına ilişkin devlet mahkemelerinin görevleri başta olmak üzere tahkim yargılamasına ilişkin mahkemeye

başvurulan haller, tahkim ile devlet mahkemeleri arasındaki ilişkidir. Tahkime elverişlilik ve kamu düzenine uygunluk gibi konular ise tahkimin, tahkim yeri veya tahkim yeri hukuku ile olan ilişkisidir.

Yukarıda sayılan üç yönden, işbu çalışma ile doğrudan ilgili olan *lex arbitrinin*, *tahkimin iç meseleleriyle* ilişkili olan yönüdür. Nitekim seri tahkim; hakem seçimi, taraf beyanları ve delillere ilişkin kurallar ile süreler ve bunun gibi tahkim yargılamasına ilişkin kurallardan ibarettir.

Tahkime uygulanacak hukukun tespiti, tahkim anlaşmasının geçerliliğinden tahkim yargılamasının uygun biçimde yürütülmesine; hatta kararın icrasına kadar tahkimin her aşamasında fevkalade önem arz etmektedir. Taraflarca tahkime uygulanacak hukukun seçilmemiş olduğu hallerde tahkime uygulanacak usulün nasıl belirleneceğine dair iki yaklaşım vardır. Bunlardan birincisi tahkim usulünün tahkim yeri hukukuna göre belirleneceğidir. Diğer görüş ise tahkimin usulünün taraf iradeleri ve bunu destekleyici uluslararası normlarla belirleneceği anlayışıdır.

Birinci görüş, tahkimin ancak milli mahkemelerin izin verdiği ölçüde var olabileceği ve bu bakımdan tahkimin mutlaka bir milli hukuk ile ilişkilendirilmesi gerektiği anlayışından yola çıkmaktadır⁹¹. Bu görüş uyarınca tahkim yeri azami seviyede önem arz etmektedir. Çünkü tahkim yeri, tahkim yargılaması ile sıkı irtibat halinde olan bir bağlama noktasıdır¹¹¹, tahkimin ikametgah adresidir⁹² ve bu yönüyle tahkimin usulüne ilişkin bir anlaşma olmaması halinde tahkim yerinin tahkime ilişkin mevzuatının tahkimin usulüne uygulanması yaygın biçimde kabul gören bir anlayıştır⁹³. ICC tahkimi de bu görüşü benimseyerek tahkimi, “... -özellikle usuli işlemlerin gerçekleştirilmesi ve hakem kararının icrası bakımından- her daim bir milli hukuk sistemi ile ilişkilendirilmiş

özel bir yargı yoludur”⁹⁴ şeklinde tanımlanmıştır. Bu anlayışın somut bir görüntüsü New York Sözleşmesinin V. maddesinin 1.fıkrasının (d) bendinde yer alan “... *mukavelede sarahat olmayan hallerde hakemliğin cereyan ettiği mahal kanunu hükümlerine...*” ifadesinde kendisine yer bulmaktadır. Söz konusu bent uyarınca, usul kurallarının

⁹¹ Bu konuda bkz. Şanlı, Uluslararası Ticari Akitler, s.328, 329. ¹¹¹

Aygül, a.g.e., s.46

⁹² Henderson, a.g.e., s.893.

⁹³ Henderson, a.g.e., s.890.

⁹⁴ Bu konuda bkz. Thomas S. Webster / Michael W. Bühler, **Handbook of ICC Arbitration**, 3rd Edition, Thomson Reuters, 2014, s.268

tarafarla belirlenmediği hallerde tahkim usulünün, tahkim yeri kurallarına göre belirleneceği düzenlenmiştir.

Tahkim yeri hukuku, tahkimin gerçekleşeceği yer hangi ülkenin topraklarında ise o ülkenin hukuku anlamına gelmektedir⁹⁵. Tarafların tahkim yerini seçmeleri ancak tahkime uygulanacak usule ilişkin herhangi bir seçim yapmamaları halinde tahkim yerinin, tahkim ile ilgili mevzuatı tahkimin usulünü belirlemekte kullanılacaktır. Örneğın Türk hukuku açısından, yabancı unsurlu bir tahkimde; tahkim yerinin Ankara olarak belirlenmesi ve hukuk seçimi yapılmaması halinde tahkimin usulü 4686 Sayılı MTK kurallarına göre belirlenecektir.

Tahkimin tüm safhalarının ille de tahkim yerinde gerçekleşmesi gerekmemektedir. Duruşmaların başka bir yerde yapılması (*venue of arbitration*) veya tahkime başka bir yerde bulunan bir tahkim merkezinin destek olması tahkim yerini deđiştirmeyecektir⁹⁶.

Tahkim yerinin belli olması uygulama açısından büyük önem taşımaktadır⁹⁷ ve bu nedenle uygulamada tahkim yerinin taraflarla seçilmesinin sıklıkla tercih edilen bir

durum olduğu görölmektedir⁹⁸. Tarafların tahkim yerini belirlerken göz önünde bulundurdıkları tek etken tahkime uygulanacak hukuk değildir. Taraflar, tahkim yerini

⁹⁵ Henderson, a.g.e., s.890, konuyla ilgili bkz. Akıncı, a.g.e., s. 237.; Şanlı, Uluslararası Ticari Akitler, s. 328.

⁹⁶ Tahkim yeri Jakarta (Endonezya) olarak seçilmiş ancak tahkim duruşmaları Singapur’da yapılmış ve tahkime ICC’nin Singapur temsilcisi tarafından idari ve hukuki destek sağlanan bir olayda Singapur Yüksek Mahkemesi (*PT Garuda Indonesia v. Birgen Air* [2002] 1 SLR(R) 401 at [23]-[25] naklen Henderson, a.g.e., s.893) tahkim yerinin tahkim duruşmalarının başka bir yerde yapılması ile değişmeyeceği şeklinde yorumda bulunmuştur. Türk mevzuatı açısından, MTK’nın 9.maddesinin 2.paragrafında da tahkim yeri ile tahkim duruşmalarının yapılacağı yerin birbirinden farklı olabileceği düzenlenmiştir.

⁹⁷ Örneğın çok yaygın bir uygulama olarak: Hakem kararına karşı açılacak iptal davasını görmeye yetkili mahkeme, tahkim yeri (karar yeri) mahkemesidir. Bkz. İnci Ataman Fıganmeşe, “Milletlerarası Ticari Hakem Kararlarının İptal ve Tenfiz Davaları Yoluyla Mahkemelerce Mükerrer Kontrol Tabi

⁹⁸ “ICC istatistiklerine göre, tahkim davalarının %76’sından daha fazlasında, tahkim yerinin taraflarla belirlenmiş olduğu görölmektedir. Davaların %12’sinde taraflar tahkim yeri konusunda daha sonradan anlaşmaya varmış olup, geri kalan %12’lik bölümde ise tahkim yeri divan tarafından belirlenmiştir.” Ezgi Babur, ICC Tahkiminde Tahkim Yerinin Seçimi Hakkında Güncel Uygulamalar, (Çevrimiçi) <http://www.erdem-erdem.av.tr/yayinlar/hukuk-postasi/icc-tahkiminde-tahkim-yeri-secimi-konusundakiguncel-uygulamalar/> 06.04.2021

belirlerken bu yerin, *tahkim dostu* bir yargı yeri olmasına, tahkim yerinde kaliteli ve uzman hukukçulara erişimin olmasına, duruşmaların rahatlıkla yapılmasını sağlayacak altyapı imkânlarının bulunmasına, taraf vekillerinin, tanık ve uzmanların tahkim yerine erişiminin kolay olmasına, yargılamanın taraflarından biri lehine avantaj yaratacak bir yerde olmamasına dikkat etmektedirler⁹⁹.

Tahkim yerini belirlerken dikkate alınması gereken en önemli etken, tahkim yerinin aynı zamanda hakem kararının milliyetini teşkil edecek olmasıdır. Hakem kararının milliyeti bu kararın New York Sözleşmesine tabi olup olmadığı ve iptal davasının hangi mahkemede/mahkemelerde açılabileceği gibi son derece önemli usuli farklılıklar yaratmaktadır.

Türk hukukunda hakem kararının Türk veya yabancı olması söz konusu kararının icrası bakımından önemli bir fark yaratmaktadır. HMK 439/4 uyarınca Türk hakem kararları derhal icra edilebilecektir. Yine aynı madde uyarınca Türk hakem kararlarına karşı iptal davası açılmış olsa dahi bu durum kararın icrasını durdurmayacaktır. Buna karşın yabancı hakem kararlarının icrası için bu kararların Türk mahkemelerince tenfiz edilmesi gerekmektedir¹⁰⁰. Nitekim, Türk hukuku bakımından yabancı hakem kararları;

Tutulmaları Sorunu ve Bu Sorunun Giderilmesine Yönelik İki Öneri”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Y. 2011, C.31, S.2, s.43, 44.

başka bir devletin usul hukukuna tabi olarak veya hiçbir devletin usul hukukunun uygulanmadığı, milletlerarası kurumların kuralları uyarınca¹⁰¹ verilmiş olan kararlardır¹⁰².

⁹⁹ Bu konuda bkz. Garry Born, **International Commercial Arbitration**, Kluwer, 2014, s.2055 vd.,

¹⁰⁰ Yabancı hakem kararlarının Türk Mahkemeleri önünde tenfizi eğer kararın verildiği tahkim yeri New York Sözleşmesine taraf ülkelerden biri ise New York Sözleşmesi şartlarına tabi olacaktır. Eğer tahkim yeri New York Sözleşmesine taraf bir ülke değilse MÖHUK 60 vd. maddeleri uygulanacaktır. Bu konuda bkz. Banu Şit, **Kurumsal Tahkim ve Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi**, İmaj Yayınevi, Ankara, Şubat 2005, s.148 vd.; Nuray Ekşi, **Milletlerarası Ticaret Hukuku**, Beta Basım, 2. Bası, İstanbul, Ekim 2015, s.173; Akıncı, a.g.e., s.462-475; Ergin Nomer / Nuray Ekşi / Günseli Öztekin Gelgel, **Milletlerarası Tahkim Hukuku**, C.I ve C.II, Beta, 5. Bası, İstanbul, Kasım 2016, s.85-100; Cemal Şanlı / Emre Esen / İnci Ataman-Figanmeşe, **Milletlerarası Özel Hukuk** (Milletlerarası Özel), Beta Basım, 7. Bası, İstanbul, Nomer/Ekşi/Gelgel, a.g.e., s.109.

¹⁰² Doktrinde hakem kararlarının tabiiyetinin, kararın verildiği ülkeye (toprak ilkesi) göre mi yoksa “kararın verilmesinde kullanılan usul hukukuna” göre mi belirleneceği tartışılmıştır. Kanaatimizce -kararın verildiği

Tahkim merkezi kurallarına yapılan atıflarla da tahkim yeri seçilebilmesi mümkündür. Birçok tahkim merkezinin kurallarında, aksi taraflarca kararlaştırılmadıkça tahkim yeri olarak belirlenmiş olan bir şehir gösterilmektedir¹⁰³. Örneğin HKIAC 2013 Kurallarının 14/1 maddesinde Hong Kong, ISTAC Tahkim Kurallarının 23/2 maddesinde İstanbul tahkim yeri olarak belirtilmiştir. Bazı tahkim merkezlerince ise tahkim yerinin taraflarca belirlenmemiş olduğu hallerde tahkim yerinin hakemlerce belirleneceği düzenlenmiştir. Bunlara örnek olarak DIS 2018 Tahkim Kurallarının 22/1 maddesi verilebilecektir¹⁰⁴. Son olarak bazı tahkim merkezlerince tarafların tahkim yeri konusunda bir anlaşması olmaması halinde tahkim yerinin tahkim merkezince belirleneceği düzenlenmiştir. Bunlara örnek olarak ise WIPO Seri Tahkim Kurallarının 32.maddesi ve SCC 2017 Seri Tahkim Kurallarının 27.maddesi verilebilecektir.

Tahkim usulünün, taraf iradeleri ve bunu destekleyici uluslararası normlarla belirleneceği şeklindeki diğer görüş milletlerarası tahkimin milli bir karakterde olmadığı anlayışından yola çıkmaktadır. Bu anlayışa göre tahkim, milli ve milletlerarası olarak

2019.s.707; Çelikel Aysel/Bahadır Erdem, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Beta Basım, Yenilenmiş 16. Bası, İstanbul, Ocak 2020, s. 801-826; Can Hacı/Ekin Tuna, **Milletlerarası Usul Hukuku**, Genişletilmiş 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s.302 vd.

ikiye ayrılmaktadır¹⁰⁵. Bu görüşe göre tahkimin milli mahkemelerin dar bakış açısından arındırılarak yalnızca taraf iradesi ve bunu destekleyici uluslararası normlara göre

yer kolaylıkla değiştirilebileceğinden (ve bunun sakıncaları olabileceğinden), aynı zamanda kararın verildiği fiziki yerin, kararın verilmesine imkân sağlayan hukuk kurallarına nazaran daha önemsiz olması bakımından- toprak ilkesinin kabul edilmesi uygun gözükmemektedir. Tahkimin tabi olduğu usul hukuku, hakem kararının verildiği yere nazaran her açıdan tahkim ile daha sıkı ilişki halindedir. Türk hukukunda yabancı hakem kararlarının belirlenmesinde usul hukuku ilkesinin mi toprak ilkesinin mi dikkate alınacağı konusunda tartışma için bkz. Akıncı, a.g.e., s. 561-564; Nomer/Ekşi/Gelgel, a.g.e., s. 4-9; aynı tartışma için bkz. Çelikel/Erdem, a.g.e., s.809-812.

¹⁰³ Moses, Margaret T., **The Principles and Practice of International Commercial Arbitration**, Cambridge University Press, 2nd Edition, 2012, s.79.

¹⁰⁴ Tahkim merkezi kuralı olmamakla birlikte UNCITRAL Model Kanun'un 20.maddesinde de tarafların tahkim yerini belirleyemedikleri halde, tahkim yerinin hakemlerce; davanın gerekleri dikkate alınarak ve taraflara uygun olacak şekilde belirleneceği düzenlenmiştir.

¹⁰⁵ Bu konuda bkz. Çelikel/Erdem, a.g.e., 812-815, özellikle 815.

yürütülmesi gerekmektedir ¹⁰⁶ . Bu görüş yöresizleşme ¹⁰⁷ olarak anılmaktadır. Yöresizleşme anlayışına göre hakemlerin taraf iradelerini de dikkate alarak usulü belirleme olanakları bulunmaktadır. Ancak yöresizleşme anlayışında, tahkimin ilk safhaları ve tahkimin icrası noktasında -en azından uygulama anlamında- çok elzem noktaların yanıtsız bırakıldığı görülmektedir.

Yanıtsız bırakılan noktalardan biri tarafların açıkça tahkim iradesi olmasına karşın, hakem sayısını belirlemedikleri durumda ortaya çıkmaktadır. Böyle bir durumda eğer taraflar hakem sayısını belirlemediyse hakem sayısı neye göre belirlenecektir? Hakem sayısı tamamen tahkimin usulüne ilişkin bir konudur ve tahkim anlaşmasında hakem sayısının belirlenmemiş olması neticesinde oluşan boşluğun bir şekilde, hakem seçimi veya hakem heyetinin teşkili aşamasından önce doldurulması gerekmektedir. Bu noktada boşluk dolduracak bir kural olmadığı halde tek çözüm tarafların hakem sayısı konusunda bir anlaşma yapmaları olacaktır. Taraflardan birinin hakem sayısı konusunda anlaşmaya varmadan kaçınması halinde ise; pratik anlamda bu boşluğun doldurulabilmesi mümkün gözükmemektedir. Benzer şekilde, kararların icrası veya yerel mahkemelerden yardım alınması noktasında yöresizleşme anlayışının katı biçimde kabulü uygulamada birçok güçlüğe sebep olabilecektir.

Kanaatimizce, milletlerarası tahkimin milletlerarası karakterinin olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Buna karşın tahkimin, asgari ölçüde de olsa, milli hukuk ve mahkemeler ile de bir ilişkisinin olduğu göz ardı edilmemelidir. Örneğin ICC Tahkim Merkezinin uluslararası bir tahkim merkezi olduğu genel kabuldür. Ancak ICC tarafından bile, “bir tahkim merkezinin devletin egemenlik erkini kullanan bir milli mahkemenin kuvvetinde olamayacağı ve tahkim yargılamasının, milletlerarası karakterli dahi olsa,

¹⁰⁶ Henderson, a.g.e., s.893

¹⁰⁷ İngilizce literatürde *delocalisation* olarak anılmaktadır.

milli mahkemelere ihtiyaç duyulduğu” belirtmektedir¹⁰⁸. Nitekim tahkim, ancak mahkemelerin izin verdiği ölçüde var olabilmektedir. En nihayetinde, hakem kararının tarafların rızaen karara uymalarının ötesinde- icra kabiliyeti olabilmesi için hakem kararlarının icrası istenen hukuk sistemindeki iptal şartlarını veya tenfiz şartlarını taşıması veya icra edilebilir nitelikte olması gerekmektedir. Bu da -her ne kadar devlet mahkemelerinin tahkim yargılaması ve hakem kararları üzerindeki denetim imkânı New York Sözleşmesi başta olmak üzere çeşitli enstrümanlarla sınırlandırılmış olsa da- tahkimin pratik anlamda var olabilmesi için devlet mahkemelerine ihtiyaç duyduğunu ortaya koymaktadır.

Mahkemelerin tahkime bakışı zaman içerisinde değişmiştir. Bunun nedeni yöresizleşme anlayışının kısmen de olsa kabul edilmiş olmasıdır. Günümüzde milli mahkemeler tarafından, tahkim yargılamasının neticesinin ve usulünün milli hukuktan önemli derecede ayrışabileceğinin kabul edildiği görülmektedir¹⁰⁹. Bu husus, tahkimin mahkemelerden ve yerel hukuktan farklı olabileceğinin ve milletlerarası bir karakterinin bulunduğunun kısmen kabulü anlamına gelmektedir. Ancak yine de tahkimin milli bir hukuk ile ilişkili olması ve zaman zaman milli mahkemelerin yardımını alması gerekliliğinin ortadan kalktığını söylemek mümkün değildir.

Tez kapsamında tahkime uygulanacak hukukun kapsamı sadece tahkim yargılamasının usulünü ilgilendiren yönü bakımından değerlendirilecektir. Tahkim yargılamasında nasıl bir usul uygulanacağı meselesi usul hukukuna ilişkin bir sorundur¹¹⁰. Tahkime uygulanacak usul, taraflarca veya tarafların iradelerine uygun olarak hakemlerce belirlenecektir¹¹¹. Yine, taraf iradelerine uygun olmak şartıyla, bazı tahkim kurallarında

¹⁰⁸ Webster/Bühler, a.g.e., s.17.

¹⁰⁹ Henderson, a.g.e., s.896.

¹¹⁰ Nomer/Ekşi/Gelgel, a.g.e. s.2.

¹¹¹ Nomer/Ekşi/Gelgel, a.g.e., s.2; HMK 424.maddesi uyarınca dahi durum böyledir: “Taraflar, hakem veya hakem kurulunun uygulayacağı yargılama usulüne ilişkin kuralları, bu Kısımın emredici hükümleri saklı kalmak kaydıyla, serbestçe kararlaştırabilir ya da tahkim kurallarına yollama yaparak belirleyebilirler.

bir takım usuli kararları verme yetkisinin tahkim merkezinin idari organına veya sekreteryasına verildiği de görülmektedir¹¹².

2.2. Hakem Kararlarına Karşı Açılabilir Davalara İlişkin Genel Bilgi

Hakem kararlarına tarafların, büyük oranda rızaen uydukları ve yapılan bir ankete¹³³ göre hakem kararlarının sadece %8'inin milli mahkemeler önüne getirildiği görülmektedir¹¹³.

Hakem kararlarına karşı açılabilir iki tür dava mevcuttur. Bunlardan birincisi, hakem kararının tamamen veya kısmen ortadan kaldırılmasına yönelik olarak açılan iptal davasıdır. Diğer tür ise hakem kararının verildiği ülke dışında açılan ve hakem kararına icra kabiliyeti veya delil niteliği kazandırmak için açılan davalardır. İkinci tür davalar icra edilebilirliğe ilişkin belge verilmesi için açılan davalar ile tanıma ve tenfiz davaları sıralanabilir¹¹⁴.

İptal davasında öncelikle taraflar arasında geçerli bir tahkim anlaşması olup olmadığı ve konunun tahkime elverişli olup olmadığı denetlenecektir¹¹⁵. MTK'nın 15(A) maddesinde iptal davasında ayrıca hakemlerin tarafların anlaşmasına ve/veya tabi olunan hukuka uygun olarak seçilmiş olup olmadıkları, kararın tahkim süresi içinde verilmiş olup

Taraflar arasında böyle bir sözleşme yoksa hakem veya hakem kurulu, tahkim yargılamasını, bu Kısımın hükümlerini gözeterek uygun bulduğu bir şekilde yürütür."

¹¹² Örneğin tahkim süresinin uzatılmasına ilişkin kararı verme yetkisi incelenen 13 tahkim merkezinin 8'inde açıkça tahkim merkezinin idari organına veya sekreteryasına verilmiştir. Bkz. İnfografik III Süreler.

¹³³ 2008 International Arbitration: Corporate Attitudes and Practices, (Çevrimiçi) <https://www.pwc.co.uk/assets/pdf/pwc-international-arbitration-2008.pdf>, 06.04.2021.

¹¹³ Şanlı, Cemal, **Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk** (Esasa Uygulanacak Hukuk), Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1986, s. 395, dn. 846; İnci Ataman Figanmeşe, a.g.e., s.38, dn.5.

¹¹⁴ Ataman Figanmeşe, a.g.e., s.40.

¹¹⁵ Moses, a.g.e., 83,84.

olmadığı, hakemlerin kendi yetkileri ile ilgili olarak karar vermeleri halinde bu kararın hukuka uygun olup olmadığı, hakemlerin tahkim anlaşması ile kendilerine verilen yetkiyi

aşıp aşmadıkları veya bu yetki içerisinde kalan bir konuda karar vermekten imtina edip etmediklerini, tahkim usulüne riayet edilip edilmediğini ve son olarak tarafların eşitliği ilkesinin gözetilip gözetilmediği ve kararın kamu düzenine aykırı olup olmadığı hususlarının değerlendirileceği düzenlenmiştir. MTK'nın iptal davasına ilişkin düzenlemeleri diğer hukuklardaki düzenlemeleri ile benzerlik göstermektedir¹¹⁶.

İptal davası bir kanun yolu değildir. Nitekim iptal davası, milli mahkeme tarafından ilgili hakem kararının milletlerarası anlaşmalar ve milli mevzuatta sayılan belirli ve sınırlı sayıdaki kural -ki bu kurallar kamu düzenine aykırılık hariç şekli şartlardır- bakımından denetlenmesinden ibarettir¹³⁸. İptal davasında, milli mahkemelerin hakem kararını kaldırma veya değiştirme ya da hakemlere yeniden değerlendirmeleri için hakem kararını geri gönderme; hakemlerin ise iptal kararına karşı direnme olanakları bulunmamaktadır¹¹⁷. İptal davası sadece hakem kararının iptal şartlarını taşıyıp taşımadığının tespiti için yapılan bir yargılamadır. Ad hoc tahkime tabi olup MTK'ya tabi olmayan hakem kararlarının iptali ise Cenevre Sözleşmesi hükümlerine göre değerlendirilecektir.

İcra edilebilirlik belgesi ise doğrudan icra edilebilir olmayan bazı hakem kararlarının tahkim yeri ülkesinde icra edilebilir olması için mahkemelerce verilen belgedir. Bunun bir örneği MTK'nın 15.maddesinde “[i]ptal davasının reddine ilişkin kararın kesinleşmesinden sonra asliye hukuk mahkemesi, hakem kararının icra edilebilir olduğuna ilişkin bir belgeyi istemde bulunan tarafa verir” şeklinde düzenlenmiştir.

Tenfiz davası, hakem kararının tahkim yeri ülkesi dışında bir ülkede icra edilebilir olması için açılan davadır. Tanıma davası ise, hakem kararının verildiği ülke

¹¹⁶ Tuna, a.g.e., s.37.

¹³⁸ Tuna, a.g.e., s.39

¹¹⁷ Tuna, a.g.e., s.39

dışındaki bir ülkede delil niteliği arz etmesi için açılan davadır. Hakem kararlarına ilişkin açılacak olan tanıma ve tenfiz davaları ile ilgili en önemli uluslararası kaynak New York Sözleşmesidir.

Türkiye bu sözleşmeye 1991 yılında taraf olmuştur¹¹⁸. New York Sözleşmesine göre taraf ülkelerin milli mahkemelerinin bir hakem kararı tanımaktan veya tenfiz etmekten imtina edebileceği haller New York Sözleşmesi'nin 5.maddesinde sınırlı olarak sayılmıştır.

Seri tahkim yargılaması neticesinde verilen kararlar ile olağan tahkim usulüne göre yapılan yargılama neticesinde verilen kararlar hukuken aynı nitelikteki kararlardır. Nitekim seri tahkim usulüne göre yapılan yargılama da bir tahkim yargılamasıdır. Bu mealde, seri tahkim yargılaması neticesinde verilen kararların icra kabiliyeti ve bu karara karşı açılacak davalar olağan tahkim yargılaması neticesinde verilen kararlar ile aynıdır.

2.3. Seri Tahkim Usulü

İrade serbestisi ilkesi gereği, tahkim usulünün taraflarca belirlenmesinde herhangi bir engel yoktur. Ancak taraflar usul kurallarını kendileri belirlemek yerine sıklıkla tahkim merkezi kurallarına atıfta bulunmayı tercih ederler¹¹⁹. Nitekim, tahkim usulünü belirlemenin en pratik yolu hakemlerin yetkinliği ve uzmanlığı, merkezin güvenilirliği ve tanınmışlığı, tahkim yeri ve duruşmaların gerçekleştirileceği yerin konumu, yargılamanın tahmini maliyeti ve süresi gibi kriterleri değerlendirmek suretiyle uygun bir tahkim merkezinin kurallarına atıfta bulunulmasıdır.

¹¹⁸ 21.05.1991 tarihli ve 20877 sayılı Resmi GResmî'de yayımlanan 3731 sayılı ve 08.05.1991 tarihli *Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası Hakkındaki New York Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun*

¹¹⁹ Aygöl, a.g.e., s. 71,72.

Tahkim merkezlerinin kuralları dışında, yani *ad hoc* tahkim için, en sıklıkla seçilen ve uygulanan tahkim kuralları UNCITRAL tahkim kurallarıdır. Ancak tahkim yargılamasının bir tahkim merkezinin gözetiminden arı olarak yürütülmesinin çeşitli zorlukları vardır. Tahkim merkezlerinin teknolojik ve fiziki alt yapılarının kullanılamaması, taraflardan birine tebligat yapılamaması halinde yaşanacak zorluklar,

sabit bir sekreteryanın olmaması buna örnek olarak verilebilir. Ad hoc tahkimde, özellikle de hakem atamasından önceki safhanın süreci geciktirmek isteyen tarafın suiistimaline açık olduğu söylenmiştir¹²⁰.

Teknolojik imkânların önemi COVID-19 salgını esnasındaki seyahat kısıtlarında daha da belirgin hale gelmiştir. Salgın döneminde elektronik duruşma yapılmasına ve delillerin ibrazına imkân sağlayan yazılımlar ve seyahat kısıtlarının yaşattığı güçlükleri azaltan imkânlar ayrı bir önem arz etmiştir. Bu imkânlardan yararlanmak, tahkim merkezi gözetiminde yapılan tahkim yargılamaları bakımından -bu merkezlerin bilişim teknolojilerine ilişkin personeli ve teknolojiye yatırım yapma imkânı olduğu için- birçok durumda daha kolaydır.

Tahkim yargılamasının adil ve düzgün biçimde yapılması şarttır. Bundan vazgeçildiği takdirde tahkim usulünün hızlandırılması¹²¹ veya maliyetlerinin düşürülmesi hiçbir anlam ifade etmeyecektir. Çünkü kararların icra edilebilirliği noktasında sorunlar yaşanabilecektir. Tahkim yargılamasının daha hızlı ve yargılama giderlerini azaltacak tedbirler ile yapılmasının hangi durumlarda mümkün olacağının ve bunun ölçüsünün

¹²⁰ Nigel Blackaby vd., **Redfern and Hunter on Arbitration**, 6th Edition, Oxford University Press, 2015, (Kluwer Arbitration), s.17; “*Ad hoc tahkim, kurumsal tahkimdeki idari desteğin olmaması nedeniyle, kurumsal tahkime nazaran oldukça daha uzun sürebilecektir*” Fatih Serbest, Is There Scope for the Wider Application of Fast-Track Arbitration in the Resolution of International Commercial Disputes, (“Wider Application”), (Çevrimiçi) <http://kclpure.kcl.ac.uk/portal/>, 16.04.2021, s.65.

¹²¹ DIS bünyesinde seri tahkim kuralları oluşturulurken yargılamanın hızlı biçimde ilerlemesinin sağlanması ile hakemlerin konuyu tam olarak değerlendirmek suretiyle karar vermesi arasındaki dengenin gözetildiği söylenmiştir. Klaus Peter, Berger, “*The Need for Speed in International Arbitration Supplementary Rules for Expedited Proceedings of the German Arbitration Institution (DIS)*” (*Need for Speed*), **Journal of International Arbitration**, 25(5), 2008, Kluwer Law International (Çevrimiçi) <http://arbitrationinfinance.com/uploads/adr/ExpeditedRulesDIS.pdf> 06.04.2021, s.599.

belirlenmesi için iki kriter ortaya atılmıştır: (1) ihtilafın karmaşıklığı ve (2) ihtilaf tutarı¹²². Gerçekten de seri tahkim kurallarına tabi olma noktasında, özellikle de seri tahkimin *kendiliğinden kapsayıcı* (opt-out) olarak belirlendiği tahkim kurallarında, birçok tahkim merkezinin bu iki kriteri dikkate aldığı görülmektedir¹²³.

Seri tahkimin amacı, basitleştirilmiş ve hızlandırılmış olan bu usulü tüm tahkim davalarına sirayet ettirmek değildir. Seri tahkim ile, seri tahkim ile çözülmeye uygun olan ihtilafların bu usule tabi tutulması arzulanmaktadır. Düşük tutarlı bir ihtilaf için yıllarca süren, kapsamlı delillerden ve bolca uzman görüşünden yararlanılan bir tahkim yargılaması için yapılacak harcama, bunun karşılığında edinilecek kazanım ve yargılamanın aleyhe bitme riski bir arada değerlendirildiğinde anlamsız hale gelebilmektedir. Ancak tek kriterin ihtilafın miktarı olduğunun söylenmesi de mümkün değildir. Yüksek tutarlı bir ihtilaf tutarı belli bir parasal alacaktan kaynaklanıyorsa ve pek de karmaşık bir yargılama süreci ve çok fazla delilin bir arada değerlendirilmesini gerektirmiyorsa, örneğin banka kredisi, bunun da daha sade bir usulle görülmesi mümkün olmalıdır.

Yine bu noktada, ihtilafın tutarı düşük dahi olsa, eğer işin esasının uygun şekilde değerlendirilebilmesi kapsamlı bir yargılama ve hukuk dışı belli branşlarda uzmanlık gerektiriyorsa bu hallerde seri tahkim usulünün uygulanmaması da söz konusu olabilmelidir. Nitekim, seri tahkimin amacı belli miktar altındaki tüm ihtilafların görüleceği bir yapı oluşturulması da değildir. Seri tahkim, atıf yapmak suretiyle tarafların kolaylıkla seçebilecekleri veya kuralların yapısı gereği belli şartlar oluştuğunda kendiliğinden tabi olabilecekleri, seri tahkime tabi olduklarında ise belli şartlarda seri tahkime tabi olmamak için başvurabilecekleri bir yapıdır. Seri tahkim, usuli bir dayatma değildir veya taraf iradesini mutlak suretle göz ardı etmemektedir. Seri tahkim sadece,

¹²² Webster/Bühler, a.g.e., s.325,326.

¹²³ Bkz. 3.1.1. No.'lu başlık s.118 vd. ve 3.2.1. No.'lu başlık s.137 vd.

tarafları ve hakemi veya hakemleri daha az maliyetli ve hızlı bir usule yönlendirmeyi amaçlamaktadır.

Aşağıda, tahkim merkezlerinin seri tahkim kuralları altında ne gibi usuli yöntemlerle tahkimin süresini kısaltmayı ve maliyetlerini düşürmeyi hedefledikleri incelenecektir.

2.3.1. Davanın Açılması

Tahkim yargılaması, taraflardan en az birinin tahkim yoluna müracaat etmesi ile başlar. UNCITRAL Tahkim Kurallarına göre *ad hoc* tahkimde bu, tahkime başvuran tarafın bunu diğer tarafa bildirmesi suretiyle gerçekleşir. 2010 yılında gözden geçirilen UNCITRAL Tahkim Kurallarının ¹²⁴ 3.maddesinin 2.paragrafında ihtilafı tahkime taşıyacak olan tarafın, ihtilafın diğer taraflarına tahkim bildirimi göndermesi gerektiği ve tahkimin söz konusu bildirimin karşı tarafa/taraflara tebliğ edildiği tarihte başlamış sayılacağı düzenlenmiştir. MTK’da ise tahkim davasının açılması ile ilgili 10.A maddesinde tahkim davasının ne şekilde açılacağı tarafların tahkim anlaşmasına göre değişen biçimde düzenlenmiştir. MTK’ya göre eğer taraflar hakem seçimi için mahkemeleri veya bir kurumu görevlendirdilerse ilgili mahkemeye veya kuruma başvurulması ile tahkim yargılaması başlamış sayılacaktır. Hakem seçimi konusunda her iki tarafın da yetkisi varsa tahkime başvuran tarafın kendi hakemini seçip diğer tarafa bildirdiği tarih, tahkim davasının açıldığı tarih olarak kabul edilecektir. Son olarak eğer taraflar hakem isimlerini tahkim anlaşmasında belirledilerse tahkim talebinin diğer tarafa ulaşması ile tahkim yargılaması başlamış sayılacaktır.

UNCITRAL Model Kanunun ve MTK uyarınca davanın açılması, tahkim bildiriminin veya tahkim talebinin karşı tarafa ulaşması ile mümkün olduğundan tebligat konusuna da dava açılması başlığı altında -kısaca- değinilmesi gerekmiştir. *Ad hoc*

¹²⁴ <https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/arb-rules-revised/arb-rules-revised-2010-e.pdf>

tahkimde -eğer taraflar tebligatlar için özel bir yol belirlemedilerse- tebligatlar konusu tahkim yargılamasının başlamasını bir hayli geciktirebilecektir. Nitekim milletlerarası tahkim davalarında tarafların birbirlerinden başka ülkelerde olması sıklıkla karşılaşılabilecek bir durumdur. Bu durumda çeşitli gecikmeler yaşanması söz konusu olabileceği gibi tahkim başvurusunun tahkim dilinden farklı bir dile tercüme edilmesi gerekliliği de doğabilecektir.

Tahkim merkezlerinin tahkim yargılamasının başlaması noktasında *ad hoc* tahkime nazaran taraflara büyük kolaylık sağladığı söylenebilecektir. Tahkim

merkezlerinin kurallarında tahkim başvurusunun tahkim merkezine yapılacağı belirtilmiştir¹²⁵. ICC gibi birçok ülkede ofisi olan tahkim merkezleri bakımından bu husus daha da büyük kolaylık sağlamaktadır.

Tahkim talebinin tahkim merkezine ulaşmasını takiben tahkim merkezinin görevli organı karşı tarafa yapılacak tebligat başta olmak üzere tahkim davasının başlaması için gerekli hazırlıklara başlamakta ve taraflara büyük kolaylık sağlamaktadır.

Bazı tahkim merkezlerinin kurallarında tahkim davası, tahkim talebinin ¹²⁶ sekreteryaya sunulması ve ilgili masrafların tahkim merkezine yatırılması ile açılabilir. Davanın açılması ile tahkim süresinin başlaması birbirinden ayrı kavramlardır. Davanın açılması tahkim talebinin veya cevap dilekçesinin sunulması ve ilgili masrafların yatırılması ile olmaktadır.

Tahkim süresi, tahkimin başlangıcından hakemlerin karar vermesine kadar geçen süredir ¹²⁷. Tahkim süresinin başlangıcı tabi olunan yasaya veya kurallara göre

¹²⁵ ICDR Milletlerarası Tahkim Kurallarının 2(1) maddesi uyarınca tahkim bildirimi tahkim merkezinin yanı sıra karşı tarafa yapılacaktır.

¹²⁶ *Tahkim taleptnamesi* olarak da anılmaktadır. Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Akıncı, a.g.e., s.592.

¹²⁷ Akıncı, a.g.e., s.244.

değişmektedir. Tahkim süresinin başlangıcını taraflar kendileri belirleyebilecektir¹²⁸. Tarafların tahkim süresinin başlangıcını belirlemedikleri hallerde tahkim yargılamasının hakem atamasının yapıldığı tarihte, usuli zaman çizelgesi toplantısının yapıldığı tarihte, dosyanın hakeme veya hakemlere tevzii anında, ilk duruşma tarihinde başlayacağı gibi farklı kurallarda çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır.

Konuyu seri tahkim açısından değerlendirdiğimizde; davanın, tahkim talebi ile değil doğrudan dava dilekçesi ile açılması, böylece tahkim talebi ile dava dilekçesinin sunulması arasında geçen vakit kaybının önlenmesi sağlanabilecektir¹²⁹. Bu eğilim bazı

seri tahkim kurallarında kendisini somut olarak göstermektedir. Örneğin ISTAC seri tahkim kurallarının 2.1. maddesinde seri tahkime tabi tahkim yargılamasının doğrudan dava dilekçesi ve eklerinin sunulması ile açılacağı düzenlenmiştir. Benzer bir düzenleme 2013 tarihli HKIAC Kurallarının 42.2.d maddesinde de bulunmaktadır. Bu anlayış seri tahkimin tarafların dilekçe sayısını sınırlayan bir yaklaşım içinde olması ile de bağdaşmaktadır¹³⁰.

Davanın, dava dilekçesi ile değil, tahkim talebi ile açılması halinde; davacının tahkim talebi ve bunu takiben dava dilekçesi, davalının ise tahkim talebine cevap ve cevaba cevap olmak üzere en az ikişer dilekçe hazırlamaları gerekecektir. Karşı dava söz konusu olduğu hallerde dilekçe adedi doğal olarak artacaktır. Bu da hem beyanlar arasındaki süreler ve tebligat süreleri için geçen zaman dolayısıyla hem tahkim sürecinin uzamasına hem de taraf vekillerinin ve uzmanların saatlik ücretleri ve diğer masrafları nedeniyle tahkim yargılamasının maliyetinin artmasına sebep olacaktır. Davanın doğrudan dava dilekçesi ile açılması kanaatimizce seri tahkim açısından uygun bir

¹²⁸ Bkz. MTK mad. 10 B.

¹²⁹ Tahkim davasının tahkim talebi ile değil doğrudan dava dilekçesi ile açılmasına İngilizce olarak uygulamada *case frontloading* denilmektedir. Bkz. Yas Banifatemi, “Chapter 1: Expedited Proceedings in International Arbitration”, **Expedited Procedures in International Arbitration**, Dossiers of the ICC

¹³⁰ 2.3.4. No.’lu başlık, s.92 vd.

usuldür. Bu halde, davanın tüm unsurlarını içeren bir dava dilekçesi ile karşı karşıya kalan davalı tarafın yanıt süresinin dava dilekçesinin kapsamına uygun biçimde belirlenmesi, davalıya hukuki dinlenilme hakkının temini açısından yeterli sürenin verilmesi konusunda esneklik gösterilmesi gerekmektedir¹³¹.

2.3.2. Seri Tahkim Usulünde Hakemlere İlişkin Süreçler

*“Seri tahkim usulü ancak, seri tahkim yargılamasını yapan hakem kadar iyidir”*¹³² denilmiştir. Gerçekten de seri tahkim usulünde hakemlere çok önemli bir rol düşmektedir.

Institute of World Business Law, Volume 16 (Kluwer Law International; International Chamber of Commerce (ICC) 2017), (Çevrimiçi) (Kluwer) s.9-33, 06.04.2021, s.4.

Milli mahkemelerin aksine, tahkimde tarafların doğrudan başvurabilecekleri bir hakem mahkemesi bulunmamaktadır. Hakemin veya hakemlerin taraflarca veya tarafların müracaatı üzerine tahkim merkezlerince belirlenmesi gerekmektedir. Yapılan bir araştırmada tahkim kurallarının %64’ünde hakemleri belirleme görevinin taraflara bırakıldığı tespit edilmiştir¹³³. Tarafların hakemi veya hakemleri kendi imkânları ile belirleyememeleri halinde tahkim merkezinin hakem atama görevini üstlenmesi söz konusu olabilecektir. Aynı çalışmada, tahkim kurallarının %31’i uyarınca taraflarca belirlenen hakemlerin tahkim merkezince onaylanması gerektiği tespit edilmiştir¹³⁶. Hakemlerin tarafların dahil olmaksızın, tahkim merkezince belirlendiği kurallar ise %5’e tekabül etmektedir¹³⁴.

¹³¹ Bu konu 2.3.4. No’lu başlık altında incelenmiştir, s.92 vd.

¹³² Christophe Seraglini / Patrick Baeten, *“Chapter 2: Expedited Rules and the Possibility of Immediate Measures once a Tribunal is Consisted”*, **Expedited Procedures in International Arbitration, Dossiers of the ICC Institute of World Business**, Vol.16, Ed. Lauren Lévy, Michael Polkinghorne, Kluwer Law,

¹³³ Simone Hofbauer vd., *“Survey on Scrutiny of Arbitral Institutions”*, **Arbitral Institutions Under Scrutiny**, Asa Special Series No.40, ed. Habegger, Philip vd., JurisNet, 2013, s.9 ¹³⁶ Hofbauer vd., a.g.e., s.9.

¹³⁴ Hofbauer vd., a.g.e., s.9.

Tahkim usulünün elvermesi halinde hakem seçimi için milli mahkemelere de başvurulabilecektir. Örneğin MTK'nın 7.B. maddesinin 3.fıkrası uyarınca taraflardan birinin diğer tarafın bu yöndeki talebinin kendisine ulaşmasından itibaren otuz gün içerisinde hakemini seçmemesi veya taraf hakemlerinin otuz gün içerisinde üçüncü hakemi seçmemeleri halinde asliye hukuk mahkemesinden hakem ataması istenebilecektir.

Hakem seçimi tahkimin hızlı ve düşük maliyetli şekilde yürütmesi bakımından son derece önemlidir. Özellikle seri tahkimde -çoğunlukla- tek hakemli, dosya üzerinden ve uzmanlar duruşmada dinlenmeksizin yargılama yapılacağından hakemin ihtilaf konusunda bilgi ve tecrübe sahibi olması ihtilafın kısa zamanda ve adil şekilde çözülebilmesi için önem arz etmektedir. Hakemin seri tahkimin temposuna ayak uydurabilecek uygun vaktinin olması da aynı derecede önem arz eden bir konudur¹³⁵.

International Chamber of Commerce (ICC), 2017, s.34-69, (Çevrimiçi), (Kluwer Arbitration), 06.04.2021, s.60.

Hakem seçimini zorlaştıran bir diğer konu da günümüzdeki hukuki ve ticari ilişkilerin karmaşık ve çetrefilli yapısıdır. Hakemlerin bağımsızlığı ve tarafsızlığının temini hem yargılamanın adil biçimde yürütülmesi hem de kararların icra edilebilirliğinin sağlanması ve bu sayede tarafların gereksiz yere vakit ve para kaybetmelerinin önlenmesi adına önem arz etmektedir. Bu bakımdan henüz yargılamanın başında hakemlerin bağımsızlık ve tarafsızlıklarının denetlenmesi gerekmektedir. Bunun ilk ve en önemli ayağı hakem tarafından yapılacak bağımsızlık ve tarafsızlık¹³⁶ bildirimidir. Hakemler, reddedilmemek için taraflarla olan bağlarını, tarafsızlıklarını ve bağımsızlıkları hakkında

¹³⁵ Bkz. 2.3.2.6. No.'lu başlık, s.78 v.d.

¹³⁶ Bağımsızlık ve tarafsızlık kavramları ve bu kavramlar arasındaki farklar için bkz. Kayalı, Didem Kayalı, **Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakemlerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s.20-22, Balkar Bozkurt, a.g.e., s.104-109 ve Hüseyin Akif Karaca, "*Milletlerarası Tahkimde Hakemin Reddi Sebebi Olarak Hakemin Tarafsızlığını ve Bağımsızlığını Ortadan Kaldıran Haller*", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi**, C.21, Sy.1, s.207-209 ¹⁶⁰ Karaca, a.g.e., s.210.

şüphe oluşturabilecek haller varsa bunları davanın taraflarına veya taraflara bildirilmek üzere tahkim merkezi sekreteryasına bildirirler¹⁶⁰. Taraflara, burada bildirilen sebepler dolayısıyla hakemin veya hakemlerin reddi için süre tanınır.

Hakemlerce bildirilen veya bir şekilde sonradan öğrenilen/ortaya çıkan ret sebepleri taraflarca ve/veya hakimin kendisi tarafından, bir sonraki aşamada da hakemin reddini değerlendirecek hakem veya hakimlerce değerlendirilir. Bu değerlendirme bir takım etik kurallar çerçevesinde yapılırsa¹³⁷ da büyük ölçüde sübjektif bir değerlendirme olacaktır. Nitekim hakemlerin iç dünyasını bilmek ve bildirilen sebebe rağmen bağımsız ve tarafsız kalıp kalamayacaklarını tam olarak tespit etmek mümkün değildir. Bu tespit yapılamayacağı için de ret sebepleri bakımından genel kabul gören kriter “*hakemin tarafsızlığından ve/veya bağımsızlığından şüphe etmeyi haklı gösteren durumlar*”¹³⁸ olarak ifade edilmiştir.

Yargılamanın başında olmayan veya bilinmeyen ancak yargılama esnasında ortaya çıkan sebeplere ilişkin de hakemlerin derhal bildirim yapmaları¹³⁹ ve tarafların bunun üzerine hakemin reddi için başvurabilmeleri de iyi bir uygulama olacaktır. New York Güney Bölgesi Federal Mahkemesi nezdinde görülen *Applied Industrial Materials Corp* davası buna ilişkin örnek olarak gösterilebilir. Bu davada:

“Uyuşmazlığın taraflarıyla veya bunların bağlantılı olduğu kurumlarla herhangi bir şahsi veya iş ilişkisi olmadığını beyan etmiş olan başkan (hakem heyetinin başkanı)

¹³⁷ ABA, IBA ve çeşitli tahkim merkezlerinin hakemlerin tarafsızlığı ve bağımsızlığının değerlendirilmesi için etik kuralları bulunmaktadır. Bu konuda bkz. Balkar Bozkurt, a.g.e., s.84-89.

¹³⁸ Balkar Bozkurt, a.g.e., s.309.

¹³⁹ *Applied Industrial Materials Corp. v. Ovalar Makine Ticaret Ve Sanayi A.S. and others*, District Court SDNY, 28 June 2006, No 05 CV 10540 (RPP) (kısaca “*Applied Industrial Materials*”) (çevrimiçi) https://www.trans-lex.org/311420/_/applied-industrial-materials-corp-v-ovalar-makine-ticaret-ve-sanayias-and-others-district-court-sdny-28-june-2006-no-05-cv-10540-/, 06.04.2021.

Fabrikant, tahkimin belli bir aşamasında “dün veya önceki gün” kendisinin Saint Luise ofisinin Oxbow’un Palm Beach ofisiyle petrol koku¹⁴⁰¹⁴¹ taşınması konusunda bir sözleşme ilişkisi içinde olduğunu öğrendiğini beyan eder. Fabrikant, bir önceki haftadan evvelki dönemde bu konudaki herhangi bir konuşmaya tanık olmadığını, bu konuda herhangi bir sözleşme müzakeresine katılmadığını ve Saint Luise ofisinin işlerinin günlük işleyişine müdâhil olmadığını belirtmiştir.”

Bunun üzerine davalılar (Ovalar), vekil aracılığı ile Fabrikant’a bir mektup göndermiş ve karşı taraf ile olan ticari ilişkileri nedeniyle hakemlikten çekilmesini istemişlerdir. Fabrikant ise “çekilmek için bir neden göremiyorum” şeklinde yanıt vermiş ve görevine devam etmiştir. Tahkim yargılaması neticesinde Ovalar’ın aleyhine karar verilmiştir. Ovalar hakemin karşı taraf ile olan ticari ilişkisi nedeniyle tarafsız ve bağımsız olmadığı gerekçesiyle tahkim yeri mahkemesinde (New York) iptal davası açmıştır. Yapılan yargılamada mahkeme 2.Federal Bölge (2nd District) Mahkemesinin *Morelite Constr. Corp. v. New York City Dist.*¹⁶⁵ davasında ortaya koyduğu standarda atfen; makul

bir insanın hakemin taraflı olduğu kanaatine varabileceği durumda FAA § 10¹⁶⁶’da belirtilen görünürdeki tarafsızlık ilkesinin ihlal edilmiş olacağını değerlendirmiştir ve bu gerekçeye dayanarak¹⁶⁷ hakem kararının iptaline karar verilmiştir.

Söz konusu edilen dava, hakemlerin -devlet mahkemesi hakimlerinin aksine- ticari hayatın içinde olduğunu ve hakemlerin tarafsızlığı ve bağımsızlığı konusunun devlet mahkemelerindeki hakimlerin reddine göre daha fazla ret sürecine gebe olduğunu gösteren iyi bir örnektir¹⁶⁸.

¹⁴⁰ İngilizce’de *petroleum coke* olarak anılan; karbon bakımından zengin, yakıt olarak kullanılabilen katı metal, petrol türevi bir üründür.

¹⁴¹ L.R.R.M. (BNA) 3009, 102 Lab.Cas. P 11,255, 5 Employee Benefits Ca 2486

Seri tahkimi ilgilendiren yönleriyle; hakem seçimi yaparken tarafsızlık ve bağımsızlık konusuna azami ihtimam gösterilmelidir¹⁴². Aksi takdirde yapılan yargılama neticesinde icra edilemez bir karar ortaya çıkabilecek veya yeniden hakem ataması gibi süreçler nedeniyle en başa dönülebilecek ve bu nedenle ciddi bir vakit ve para kaybı yaşanacağı için; seri tahkim, amacından çıkmış olacaktır. Bu noktada seri tahkimin bir avantajı olarak, seri tahkim olağan usulüne göre daha kısa bir yargılama süreci

¹⁶⁶ ABD federal hukukunun tahkim ile ilgili temel yasası olan Federal Arbitration Act (Federal Tahkim Yasası) 10.maddesi'dir. Madde metni için bkz. (Çevrimiçi) <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/9/1015.06.2020> 15.06.2020.

¹⁶⁷ Kararda AAA'nın etik kurallarına ve IBA Uluslararası İhtilaflardaki Çıkar Çatışması Kılavuzuna da atıf yapılmıştır.

¹⁶⁸ Bir başka örnek: Baş hakemin (Yves Fortier) hukuk bürosunun; Ms. Fortier'in dahli olmaksızın davacının selefi şirkete, Kanada'nın Quebec eyaletinde vergilendiremeye ilişkin bazı konularda görüş vermiş olmasını, bunun tarafsız ve bağımsız olmasını etkileyeceği nedeniyle hakemin reddi için davalı tarafça müracaat edilmiştir. Söz konusu ilişki hakemin reddi için yeterli görülmediğinden, hakemin reddi müracaatı reddedilmiştir. *Compañía de Aguas del Aconquija S.A. and Vivendi Universal S.A. v. Argentine Republic*, ICSID Case No. ARB/97/3 (formerly *Compañía de Aguas del Aconquija, S.A. and Compagnie Générale des Eaux v. Argentine Republic*) (çevrimiçi) <https://www.italaw.com/cases/309> 24.08.2020. Bu davanın ve yatırım tahkiminde hakemlerin reddine ilişkin diğer kararların incelemesi için bkz. Bottini, Gabriel, "Should arbitrators live on Mars? Challenge of arbitrators in investment arbitration." Suffolk

Transnational Law Review, vol. 32, no. 2, Summer 2009, (çevrimiçi) <https://go.gale.com/ps/anonymouse?id=GALE%7CA223600122&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=10728546&p=AONE&sw=w> 06.04.2021, s. 4-11.

öngördüğünden, hakemin tarafsızlığı ve bağımsızlığı ile ilgili daha sonradan ortaya çıkabilecek meselelerin doğma ihtimalini azaltmaktadır.

Aşağıda sırasıyla hakem sayısına ilişkin meseleler, hakem seçimi ve hakemin reddine ve yeniden hakem atanmasına ilişkin süreçler incelenecektir.

¹⁴² Adil yargılanma hakkının seri tahkimi en yakından ilgilendiren kısmının, taraflara adil ve eşit davranacak; bağımsız ve tarafsız hakemlerin seçilmesi olduğu söylenmiştir. Bkz. Serbest, *Wider Application*, s.126.; "Hakemin bağımsızlık yükümlülüğü, hem hakemin reddi, hem de hakem kararının iptali veya tenfizi davaları bağlamında milli mahkemelerin sıklıkla karşılaştıkları bir meseledir." Balkar Bozkurt, a.g.e., s.2.; Nitekim, hakemlerin bağımsız ve tarafsız olmaları gerekliliği Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6.maddesinin 1.fıkrasına yer alan "bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde yargılanma" hakkı ile ilişkilidir ve bu bakımdan adil yargılanma hakkının bir yansımasıdır. Kayalı, a.g.e., s. 27-31.

2.3.2.1. Hakem Sayısı

Taraflar kural olarak hakem sayısını belirlemekte serbesttir. Bazı tahkim kurallarında ve bazı milli hukuklarda hakem sayısının tek sayı olarak belirlenmesi gerektiği düzenlenmiştir¹⁴³. Uygulamada tahkim yargılaması genellikle tek hakemli olarak veya üç hakemden oluşan bir hakem heyetince görülmektedir¹⁴⁴. Nitekim, ICC 2012 Kurallarının 12(1) maddesinde de tahkim yargılamasının tek hakemli olarak veya üç hakemden oluşan bir heyet marifetiyle çözüleceği düzenlenmiştir. Aynı kuralların 12(2) maddesinde ise taraflarca hakem sayısı belirlenmediyse, aksi gerekli görülmediği müddetçe, tek hakem atanacağı düzenlenmiştir. ICC tarafından, tek hakemli yargılamanın nispeten düşük tutarlı olan ihtilaflar için daha uygun bir usul olduğu düşünülmektedir¹⁴⁵.

Hakem sayısını belirleme yetkisinin ICC'ye verildiği hallerde ICC tarafından davaya, %80 oranında tek hakem atanmaktadır¹⁴⁶.

¹⁴³ Örneğin MTK 7 A maddesinin 1.fırkası hakem sayısının tek sayı olarak belirlenebileceğini düzenlemektedir. Hakem sayısının tek sayı olmasının emredici bir kural olarak düzenlenmesinin nedeni MTK'nın genel gerekçesinde yer almamaktadır. Hakem sayısının tek sayı olmasına ilişkin zorunluluk UNCITRAL Model Kanunda veya İsviçre Hukukunda da yer almamaktadır. Hakem sayısının tek sayı olması şeklinde zorunluluk bizce bir amaca hizmet etmemektedir. Nitekim MTK 13 A "[t]araflarca aksi kararlaştırılmadıkça hakem kurulu oy çokluğu ile karar verir" hükmünü haizdir. Taraflara kararın kaç hakemin oyu ile alınabileceğinin kararını verme yetkisi tanınmışken hakem sayısının tek sayı olarak belirlenebileceği şeklindeki emredici kural anlamsız hale gelmektedir. Hakem sayısının tek olmasına ilişkin düzenlemenin Fransa (iç -yabancılik unsuru içermeyen- tahkim yargılamaları için), Hollanda, İtalya, Portekiz, Mısır ve Tunus hukuklarında da yer almaktadır. Bu konuda bkz. Born, a.g.e., s.1665.

¹⁴⁴ Moses, a.g.e., s.122. Olağan tahkim usulünde taraflarca üç hakemden oluşan bir hakem heyeti seçilmesinin tek hakeme nazaran daha yaygın olduğu söylenmiştir. Gabrielle Kaufmann-Kohler / Antonio Rigozzi, **International Arbitration Law and Practice in Switzerland**, Oxford University Press, 2015, s.155.

¹⁴⁵ Webster/Bühler, a.g.e., s.194.

¹⁴⁶ Webster/Bühler, a.g.e., s.196, Kaufmann-Kohler / Rigozzi, a.g.e., s.156, Mohamad Salahudine Abdel Wahab, "Chapter 6: Expedited Institutional Proceedings Between Autonomy and Regulation", **Expedited Procedures in International Arbitration, Dossiers of the ICC Institute of World Business**, Vol.16, Ed.

Nitekim yargılamanın tek hakemli olarak görülmesi halinde hakem ataması daha hızlı gerçekleşebilecek ve hakemlere ödenecek ücretler ve hakemlerin seyahat ve konaklama masrafları başta olmak üzere tarafların üstlenmek zorunda kalacakları birtakım masraflar azalacaktır¹⁴⁷. Konu, hakem ücretleri ve maliyetler yönünden ele alındığında üç hakemli bir yargılamanın (İsviçre için) 2.000.000 ABD doları ve üzerindeki ihtilaflar açısından ekonomik olarak rasyonel olduğu belirtilmiştir¹⁴⁸.

Hakemlerin iş yoğunluğu da dikkate alındığında tek hakemin taraflarla toplanmasının, üç hakeme nazaran daha sık ve çabuk olacaktır. Aynı şekilde tek hakemin karar verme süreci de -tek hakemin diğer hakemlerle görüş istişare etmesi gerekmeyeceğinden- daha hızlı olacaktır¹⁴⁹.

Tek hakemli yargılamanın üç veya daha çok hakemli yargılamaya nazaran bazı sakıncaları da mevcuttur. Örneğin hakem heyetinin iş bölümü yapması, farklı uzmanlıkları bir araya getirmesi, hakemlerin kendi aralarında fikir alışverişinde bulunmaları ve yapılan işlemlerin diğer hakemlerce tartışılabilmesi ve/veya gözden geçirilebilmesi olanağı tek hakemli yapıda mümkün değildir. Bu nedenle bazı davaların tek hakemli görülmesinin sakıncaları olabilecektir. Bu sakıncaların giderilebilmesi adına

Lauren Lévy, Michael Polkinghorne, Kluwer Law, International Chamber of Commerce (ICC), 2017, s.133157, (Çevrimiçi), (Kluwer Arbitration), 06.04.2021, s.140.

¹⁴⁷ Tek hakemli yargılamanın tahkim masraflarını azaltacağına ilişkin görüş için bkz. Kaufmann-Kohler / Rigozzi, a.g.e. s.157., Born, a.g.e., s.1669.

¹⁴⁸ Voser, Nathalie / Gola, Pascale, “*Chaper 3 – The Arbitral Tribunal*”, **International Arbitration in Switzerland a Handook for Practitioners**, ed. Gabrielle Kaufman-Kohler, Blaise Stucki, Kluwer Law International, 2004, s.36.

¹⁴⁹ Moses, a.g.e., s.123.

2017 tarihli ICC tahkim kurallarında eğer tarafların hilafına bir anlaşması yoksa; ICC divanı tarafından üç hakemlik bir heyetin de atanabileceği düzenlenmiştir¹⁵⁰.

Tez kapsamında incelenen tahkim kurumlarının %84,6'sı¹⁵¹ seri tahkim için kural olarak tek hakemli yapıyı benimsemiştir¹⁵². Tarafların seri tahkime tabi olmalarına karşın hakem sayısını birden farklı bir sayı olarak belirledikleri hallerde ise tahkim merkezlerinin seri tahkim usulüne ilişkin kurallarında üç farklı yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Bunlar aşağıda incelenecektir.

2.3.2.2. Hakem Sekreteri

Tek hakemli yargılamanın kalitesini artırmak için 2017 tarihli SCC seri tahkim kurallarının 25.maddesinde hakem sekreteri atanmasına ilişkin kurallar düzenlenmiştir. SCC kuralları hem güncel tarihli olmaları hem de hakem sekreterine ilişkin düzenlemelere seri tahkim kuralları dâhilinde yer vermiş olması nedeniyle önem arz etmektedir.

SCC seri tahkim kurallarının 25.maddesinde hakem sekreterinin, hakemin karar verme erki dışında kalan görevlerinde hakeme yardımcı olmakla görevlendirilebileceği düzenlenmiştir. Yargılama sürecine -dolaylı olarak da olsa- etki edebileceğinden ötürü SCC kurallarında hakem sekreterinin, tarafların onayı ile ve yine tarafların rızasına uygun görevleri yürütmek üzere atanabileceği belirtilmiştir. Hakem sekreterinin de tıpkı

¹⁵⁰ Wahab, a.g.e., s.140. 2021 tarihli ICC tahkim kurallarında da aynı düzenleme korunmuştur. Bkz. 2021 tarihli ICC tahkim kuralları madde 12.2..

¹⁵¹ DIS 2018 Tahkim Kuralları ve ICDR Milletlerarası Tahkim Kuralları seri tahkimin tek hakemli olarak görülmesi konusunda herhangi bir düzenleme ihtiva etmemektedir. Geri kalan 11 tahkim merkezinin kurallarında kural olarak tek hakemli yapı kabul edilmiştir.

¹⁵² Bkz. İnfografik II. Hakem Tayini.

hakemler gibi bağımsız ve tarafsız olması¹⁵³ ayrıca tahkim yargılamasına ayıracak makul vaktinin olması gereklidir.

SCC seri tahkim kurallarının 25.maddesi uyarınca hakem sekreterinin görevden alınması taraflardan birinin başvurusu ile hakemin reddi süreci kıyasen uygulanmak suretiyle görülecektir. Hakem sekreterleri sadece SCC kuralları dâhilinde kullanılmamaktadır¹⁵⁴¹⁵⁵. 2012 yılı Queen Mary anketine göre tahkim davalarının %35’inde hakem sekreteri kullanılmaktadır¹⁸². Yapılan bir ankette tahkim taraflarının %95’inin hakem sekreteri kullanılmasını desteklediği görülmüştür¹⁵⁶¹⁵⁷. 2018 yılı Queen Mary anketinde ise ankete katılanların %70’i tahkim sekreterine ilişkin hususların tahkim kuralları içerisinde düzenlenmesinden yana görüş bildirmiştir¹⁸⁴.

Hakem sekreterinin tahkim yargılamasına ilişkin idari ve usuli işlerini üstlenmesi hususu genel anlamda kabul görmektedir. Hakem sekreterinin yalnızca hakemlere hasredilmiş olan karar verme yetkisini haiz olmayacakları açıktır. Ancak hakem sekreterlerinin hukuki araştırma yapma, tartışma ve duruşmalara katılma, usuli emirleri ve kararların bir kısmını kaleme alma yetkisi tartışma yaratmıştır¹⁵⁸. SCC kurallarında hakem sekreterinin rolünün taraflarca sürecin başına belirlenecek olması kanaatimizce bu

¹⁵³ Hakemlerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile ilgili monografik eser için bkz. Kayalı, a.g.e..

¹⁵⁴ Örneğin AAA, JAMS, ICSID, HKIAC başta olmak üzere birçok tahkim merkezi kurallarında veya bunların etik kurallarında hakem sekreterlerine ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Polkinghorne, Michael / Rosenberg, Charles B., *The Role of the Tribunal Secretary in International Arbitration: A Call for a Uniform Standard* (Çevrimiçi) <https://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=987d1cfc-3bc2-48d3-959e-e18d7935f542> 06.04.2021.

¹⁵⁵ International Arbitration Survey: Current and Preferred Practices in the Arbitral Process, (Çevrimiçi)

http://www.arbitration.qmul.ac.uk/media/arbitration/docs/2012_International_Arbitration_Survey.pdf 07.08.2018.

¹⁵⁶ Polkinghorne/Rosenberg, a.g.e.

¹⁵⁷ International Arbitration Survey: The Evolution of International Arbitration (çevrimiçi) <http://www.arbitration.qmul.ac.uk/media/arbitration/docs/2018-International-Arbitration-Surveyreport.pdf> 06.04.2021.

¹⁵⁸ Polkinghorne/Rosenberg, a.g.e.

tartışmaları giderecek nitelikte ve iyi bir uygulamadır. Hakem sekreterinin tarafların belirledikleri görev sınırlarına uyması ve sürecin mümkün olduğunca şeffaf biçimde yürütülmesi tahkim sürecinin sağlıklı biçimde yürütülmesi adına önem arz etmektedir.

Kanaatimizce hakem sekreteri tek hakemli yargılama bakımından yararlıdır. Hakem sekreteri hem hakemin iş yükünü azaltacak, kararın yazılması ve/veya

redaksiyonu konusunda hakeme destek olacak, hem de taraflarca müsaade edildiği müddetçe hakeme hukuki araştırma konusunda da destek olabilecektir.

2.3.2.2.1. Taraf Anlaşmasına Katı Biçimde Bağlı Kalan Kurallar

2018 tarihli VIAC kuralların 45.7 maddesinde, tahkim anlaşmasında yargılamanın hakem heyetince görüleceği düzenlendiyse davacının, tahkim başvurusu ile birlikte kendi hakemini önereceği düzenlenmiştir. 2018 tarihli VIAC Kuralları uyarınca ihtilafın seri tahkim usulü ile görülebilmesi için tarafların seri tahkimi açıkça seçmiş olmaları gerekmektedir (opt-in)¹⁵⁹.

2018 tarihli DIS kurallarının 10.1 maddesi uyarınca tarafların tahkim yargılamanın tek hakemle veya tek sayı olmak kaydıyla birden çok hakemle görülmesi konusunda anlaşabilecekleri düzenlenmiştir. 2018 tarihli DIS kuralları uyarınca yargılama kural olarak üç hakemli olarak görülecektir. Ancak 2018 tarihli DIS kurallarının 10.2.maddesi uyarınca tarafların hakem sayısı konusunda anlaşma yapmamaları halinde yargılamanın tek hakemle görülebilmesi için taraflardan birinin bu konuda DIS'e müracaat edebileceği düzenlenmiştir. Bunun haricinde 2018 tarihli DIS kurallarında, seri tahkim usulünün uygulanacağı durumda yargılamanın tek hakemli olarak görüleceğine ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

¹⁵⁹ Yargılamanın seri tahkime tabi olmasına ilişkin hususlar 3. bölümde incelenmiştir.

Tıpkı 2018 tarihli VIAC kurallarında olduğu gibi 2018 tarihli DIS kurallarında da tarafların seri tahkime tabi olabilmek için bu konuda bir anlaşma yapmış olmaları aranmaktadır (*opt-in*). Taraf anlaşmasına katı biçimde bağlı kalınması, tarafların serbest iradesinin en üst seviyede ve en açık biçimde dikkate alması yönünden tutarlı bir yaklaşımdır ve bu kuralların tarafların -açık- anlaşması hilafına hakem sayısına müdahale etmeme anlayışı bundan kaynaklanmaktadır. Tabii bu noktada, tarafların birden fazla hakem seçtikleri hallerde bunun seri tahkime ne kadar uygun olduğu tartışma konusu

edilebilecektir. Nitekim üç hakemli yargılamanın, üç hakemin atanması, bir araya gelmesi ve kararı yazmaları başta olmak üzere birçok durumda süreci uzatacağı ve masraf yönünden üç hakemin ücretinin bir hakeminkinden yüksek olacağı söylenebilecektir¹⁶⁰.

2.3.2.2.2. Tarafları Tek Hakemde Anlaşmaya İkna Etmeye Çalışan Kurallar

2013 tarihli HKIAC kurallarının 41.2.a maddesi uyarınca, tarafların seri tahkime tabi bir yargılamada birden fazla hakem seçmiş oldukları halde tahkim merkezi, tarafları tek hakemde anlaşmaya davet eder.

ISTAC seri tahkim kurallarının 3.1. maddesi¹⁸⁸ uyarınca seri tahkim kural olarak tek hakemli olarak görülecektir. Tarafların aksi yönde anlaşmaları da dikkate alınacaktır. Buna ilişkin kurallarda açık bir hüküm olmamasına karşın, ISTAC Genel Sekreterliği ile yaptığım görüşmede, hakem sayısının birden fazla belirlendiği ancak seri tahkim usulünün uygulanacağı davalarda -eğer ihtilafın niteliği de uygunsa- taraflara yargılamanın tek hakemle görülmesi hususunda tavsiyede bulunulduğu bilgisi verilmiştir.

¹⁶⁰ Tek hakem ve üç hakemli yargılamanın hakem ücretleri bakımından kıyaslanması için bkz. Örneğin: Milletlerarası Tahkim Ücret Tarifesi Hakkında Tebliğ, Resmî Gazete, Sayı 30360, 14 Mart 2018. ¹⁸⁸ ISTAC Seri Tahkim Kurallarının 3.1. maddesi “[t]araflarca aksi kararlaştırılmadıkça, Seri Tahkim Kuralları’na tabi olan tüm uyuşmazlıklar Tek Hakem tarafından çözümlenir” şeklindedir.

ICDR Milletlerarası Tahkim Kurallarının 11.maddesi uyarınca tarafların hakem sayısını belirlememeleri halinde hakem sayısı tek olacaktır. ICDR Milletlerarası Tahkim Kuralları bunun haricinde hakem sayısına ilişkin herhangi bir düzenleme ihtiva etmemektedir. Ancak, ICDR Milletlerarası Tahkim Kurallarının Ek-E 3.maddesi uyarınca tahkim başvurusunu takiben tahkim merkezince bir idari konferans düzenlenecektir. İlgili madde uyarınca konferansta görüşülecek konulardan birisi de hakem atamasıdır. Kanaatimizce ICDR tarafından her ne kadar taraflarca belirlenen hakem sayısına

müdahale edilmese de ihtilafın niteliği ve tutarı dikkate alınarak taraflara; hakem sayısını bire indirmeleri önerilebilecektir.

Nitekim ICDR Milletlerarası Tahkim Kuralları uyarınca 250.000 ABD doları altında kalan ihtilafların -tarafların aksi yönde anlaşması olmaması halinde- kendiliğinden seri tahkim usulüne tabi olacaktır (opt-out). ICDR Milletlerarası Tahkim Kurallarında ayrıca 100.000 ABD doları altındaki ihtilaflar ise kural olarak duruşmasız olarak, yani dosya üzerinden görülecektir.

Tahkim anlaşmasının müzakere edildiği aşamada tarafların ihtilaf tutarını belirlemeleri her durumda mümkün olamamaktadır. Büyük bir projeye ilişkin 250.000 ABD dolarının altında bir ihtilaf doğduğunda seri tahkim kurallarını seçmeli (opt-in) olarak belirleyen ICDR Milletlerarası Tahkim Kuralları uyarınca yargılama seri tahkime tabi olacaktır¹⁶¹. Ancak taraflar projenin büyüklüğünü göz önüne alarak üç hakemli bir tahkim anlaşması yaptıysa bu halde kurallar uyarınca seri tahkim üç hakemli olarak görülecektir. ICDR yargılamasında karmaşıklık seviyesi düşük olan (1000 saatin altında mesai gerektiren) bir yargılamada ortalama bir hakemin ücretinin 22.000 ABD doları

¹⁶¹ ICDR kuralları uyarınca tarafların anlaşarak parasal sınırın üzerindeki ihtilafların da seri tahkim ile görülmesine olanak sağlanmıştır. Bu konuda bkz., James M. Hosking / Greta Walters, “Chapter 3: the ICDR International Arbitration Rules”, **International Arbitration in the United States**, ed. Laurence Shore, Tai-Heng Cheng vd., Kluwer Law International, 2017, s.57-84, (çevrimiçi), 26.08.2020, (Kluwer Arbitration), s.10.

olduğu belirtilmiştir¹⁶². Bu hesaptan yola çıkıldığında 250.000 ABD dolarının altındaki bir ihtilafa ilişkin yapılan yargılamada hakem masrafının (tek hakem için) 22.000 ABD doları mı yoksa (üç hakem için) 66.000 ABD doları mı olacağı ihtilaf konusuyla oransal olarak değerlendirildiğinde önemli bir fark yaratmaktadır. Tarafların avukatlık giderleri ve diğer masrafları da düşünüldüğünde, 250.000 ABD doları tutarındaki bir ihtilaf için hakem heyetince görülmek üzere tahkime başvurulması; finansal olarak makul olmaktan uzaklaşmaktadır.

2016 tarihli KCAB kurallarının 45.maddesi uyarınca seri tahkim usulüne tabi davalar kural olarak tek hakemli olarak görülecektir. Aynı madde uyarınca, tarafların üç hakemde anlaşmış oldukları halde, tahkim merkezi sekreteryası tarafları yargılamanın tek hakemli olarak görülmesi konusunda anlaşmaya davet edebilecektir.

2017 tarihli SCC seri tahkim kurallarının 17.maddesi uyarınca seri tahkim yargılaması kural olarak tek hakemli olarak görülecektir. Ancak bu SCC 2017 Seri Tahkim Kurallarının tek hakemi sıkı biçimde uygulayan kurallardan olduğu anlamına gelmemektedir. Nitekim, kuralların 11.maddesinde tahkim başvurusunu takiben tahkim merkezinin, ihtilafın karmaşıklığı ve ihtilaf tutarı dikkate alınmak suretiyle, tarafları hakem sayısını tartışmaya davet edebileceği düzenlenmiştir.

2012 tarihli SCAI kurallarının 42.2.b maddesi uyarınca seri tahkim kural olarak tek hakemli olarak görülecektir. Tarafların birden fazla hakem seçmiş oldukları hallerde ise 42.2.c. maddesi uyarınca tahkim merkezi tarafları tek hakemde anlaşmaya davet edebilecektir.

Tez kapsamında incelenen tahkim merkezlerinin 6 tanesi, yani %46,1'i, hakem sayısı konusunda taraf anlaşmasını kabul etmekte ancak tarafları, durum elverdiği ölçüde,

¹⁶² ICDR Tahkim Masrafi Hesaplama Aracı, (Çevrimiçi) <https://www.international-arbitrationattorney.com/icdr-arbitration-cost-calculator/> (15.04.2021).

yargılamanın tek hakemli olarak görülmesi noktasında anlaşmaya davet etmektedir. Kanaatimizce, işbu başlık altında incelenen *tarafları tek hakem atanması konusunda ikna etmeye çalışan* anlayış *tek hakemi sıkı biçimde uygulayan kurallara* nazaran taraf iradesine yer vermesi bakımından iyi bir yaklaşımdır. *Tarafları tek hakem atanması konusunda ikna etmeye çalışan* yaklaşım, *taraf anlaşmasına katı biçimde bağlı kalan kurallara* nazaran tahkim merkezine tarafların seri tahkimin esaslarına uygun biçimde hareket etmeye yönlendirme noktasında aktif bir rol biçmesi bakımından seri tahkimin yapısına daha uygun bir yaklaşımdır. Seri tahkim söz konusu olduğunda tarafların tek hakem olması konusunda ikna edilmeye çalışılması bizce en uygun yöntemdir. Tek hakemi dayatmanın taraf iradesine aykırılık yaratma yönünden, çoklu hakem yapısının da süre ve maliyet yaratma yönünden sakıncaları vardır. Bu başlık altında incelenen yöntem ile hem kararların icra edilebilirliği (taraf iradesine saygı duyulması suretiyle) artırılmakta hem de seri tahkime daha uygun olan tek hakemli yapının uygulanması için gerekli aktif yaklaşım sergilenmiş olmakta ve bu sayede taraf iradesi ve usuli gereklilik arasında sağlıklı bir denge kurulmuş olmaktadır.

2.3.2.2.3. Tek Hakemi Sıkı Biçimde Uygulayan Kurallar

Bir tahkim merkezinin kurallarının seçilmesi, söz konusu tahkim merkezinin tahkim yargılamasına ilişkin tüm kurallarının kabul edildiği anlamına gelir¹⁶³. Buna karşın birçok tahkim merkezi, tarafların tahkim kurallarını kendi ihtiyaçları doğrultusunda değiştirebilmelerine karşı çıkmamaktadır¹⁶⁴. İstisnai olarak, bazı tahkim merkezleri tahkim sürecinin düzgün ve verimli işlemesi için aksi kararlaştırılamayan kurallar da kabul etmişlerdir¹⁶⁵. Olağan tahkim kuralları dikkate alınmak suretiyle hakem seçimi özelinde inceleme yapıldığında hakem seçimine ilişkin süreçlerde taraf iradesinin üstünlüğünün

¹⁶³ Aygül, a.g.e., s.61.

¹⁶⁴ Aygül, a.g.e., s.63.

¹⁶⁵ Aygül, a.g.e. s.64.

ağırlıklı olarak gözetildiği görülmektedir¹⁶⁶. Hatta hakem seçimine ilişkin taraf iradesinin yok sayıldığı kurallar “olağan dışı” ve hatta “şaşırtıcı” olarak tanımlanmıştır¹⁶⁷. Nitekim tahkim yeri olarak en çok tercih edilen ülkelerin taraf iradesine mümkün olduğunca geniş yer ayırdıkları söylenebilecektir¹⁶⁸. Bunun aksi yönde bir davranışın benimsenmiş olması gerçekten olağan dışı ve hatta şaşırtıcı olarak kabul edilebilecektir.

Şaşırtıcı olmakla birlikte, seri tahkim söz konusu olduğunda; hakem sayısının teke indirilmesi konusunda koyulmuş ve taraf iradesine üstün gelen kurallar, tez kapsamında incelenen tahkim merkezlerinin beşinin kurallarında, yani incelenen kuralların

%38,4’ünde karşımıza çıkmaktadır. Bu oran hakem sayısı ile ilgili olarak tahkim kurallarının taraf iradesine üstün gelmesini, seri tahkim usulü özelinde, şaşırtıcı olmaktan çıkartmaktadır.

Hakem sayısının tek olmasına ilişkin kuralı taraf iradesine üstün gelecek şekilde düzenleyen tahkim merkezi kuralları, tez kapsamında “*hakem sayısının tek olmasına ilişkin kuralı sıkı biçimde uygulayan kurallar*” olarak ifade edilmiştir.

New York Sözleşmesinde, tarafların belirledikleri usul hukuku kuralları, tahkim ülkesi usul hukuku kurallarının üzerinde kabul edilmiştir¹⁶⁹. Tahkim merkezi kuralları da tarafların kurallara yaptıkları atıf ile yani taraf iradesi ile seçilmiş olacaktır. Tarafların, bazı hallerde (ihtilaf öncesinde veya sonrasında) tahkim merkezi kurallarını farklılaştıracak şekilde anlaşmaları veya en azından bir tarafın bunu teklif etmesi mümkündür. Bazen tahkim merkezi kuralları, taraf iradesine de üstün gelecek şekilde emredici nitelikte olabilecektir¹⁹⁸. Mesela, 2017 tarihli ICC Kurallarının 30.maddesi¹⁹⁹ tarafların ICC kurallarına atıfta bulunmak suretiyle tahkim usulünü belirlemeleri halinde,

¹⁶⁶ Hofbauer vd., a.g.e., s.10

¹⁶⁷ Hofbauer vd., a.g.e., s.10

¹⁶⁸ Demir-Gökyayla, Cemile, **Milletlerarası Tahkimde Belge İbrazi**, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014, s.4.

¹⁶⁹ Yavuz Kaplan, **Milletlerarası Tahkimde Usule Aykırılık**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002, s.46.

¹⁹⁸ Şanlı, Esasa Uygulanacak Hukuk, s.123; Kaufmann-Kohler / Rigozzi, a.g.e. s.155 ¹⁹⁹ Madde 2021 ICC tahkim kurallarında aynen korunmuştur.

ICC kurallarında belirtilen hükümlerin tarafların aksi yönde anlaşması olsa dahi uygulanacağı düzenlenmiştir. Bu gibi durumlarda tahkim usulüne ilişkin hangi kuralın öncelikli olarak uygulanacağını tartışılması gerekmektedir.

Mesela, 2017 tarihli ICC kurallarının Seri Tahkim Usulüne İlişkin EK.VI kurallarının 2.maddesinde, tarafların aksi yönde anlaşması olsa dahi yargılamanın kural olarak tek hakemli görüleceği¹⁷⁰, eğer yargılama üç hakemli olarak görülecekse de bu kararın ancak ICC tarafından verilebileceği¹⁷¹ belirtilmiştir. Yani bu durumda taraflar ICC kurallarına atıf yapmak suretiyle ICC kurallarını seçmişlerdir. ICC kurallarında ise seri tahkim usulüne tabi yargılamalar bakımından- hakem sayısının artık taraflarca serbestçe belirlenemeyeceği düzenlenmiştir. Tahkim usulüne ilişkin temel bir konu olan

hakem sayısını belirleme hakkının, taraflardan alınarak (hatta tarafların aksi yönde anlaşması olsa bile) tamamen ICC'nin takdirine bırakılmasının bazı milli mahkemelerce kabul görmeyebileceği belirtilmiştir²⁰².

2017 tarihli ICC tahkim kuralları uyarınca 1 Mart 2017 tarihinden sonra yapılan tahkim anlaşmaları neticesinde tahkime başvurulması, ihtilaf tutarının 2.000.000 ABD dolarının altında olması ve tarafların ihtilafı seri tahkim usulüne göre çözülmeyeceğini açıkça kararlaştırmadıkları takdirde tahkimin seri tahkime tabi olacağı (opt-out) düzenlenmiştir. ICC 2021 tahkim kurallarında ise 01.01.2021 sonrası yapılan tahkim anlaşmalarından kaynaklanan ihtilaflar için parasal sınır 2.000.000 ABD dolarına çıkarılmıştır. Bu bağlamda, ICC kuralları uyarınca taraflara seri tahkime tabi olmama yönünde bir imkân sağlanmıştır ve kurallarda açıkça tarafların aksine anlaşması olsa dahi seri tahkim usulünün uygulanacağı hallerde yargılamanın tek hakemle görüleceği düzenlenmiştir. Ancak buna rağmen tarafların tahkim anlaşmasında hakem sayısını birden fazla olarak belirledikleri hallerde ICC kuralları ile tarafların tahkim usulüne ilişkin

¹⁷⁰ ICC 2021 tahkim kurallarında madde aynen korunmuştur.

¹⁷¹ Wahab, a.g.e., s.140.

anlaşmaları arasında çıkacak ihtilafın hakem kararının geçerliliğine etkisi tartışmaya değerdir.

2021 ICC tahkim kurallarının 19.maddesinde²⁰³, davanın ICC tahkim kurallarına göre yürütüleceği ve ancak kuralların sessiz kaldığı noktalarda tarafların veya hakem heyetinin belirleyeceği kurallara başvurulabileceği düzenlenmiştir. Söz konusu hüküm ICC tahkim kurallarındaki düzenlemelerin tarafların bu kurallara aykırı anlaşmalarına nazaran öncelikli uygulanacağını göstermektedir.

²⁰² Wahab, a.g.e, s.140; Şanghay mahkemesince, tarafların yargılamanın üç hakemli olarak görülmesine ilişkin anlaşma olmasına karşın SIAC kuralları uyarınca yargılamanın tek hakemli olarak görülmesi karşısında hakem kararının tenfizi reddedilmiştir. Noble v Xintai kararı 2.3.2.2.3.4 No’lu başlık altında incelenmiştir, s.71 vd.; benzer görüş için Michael Bühler / Pierre Heitzmann, “*The 2017 ICC Rules: From Softball to Hardball?*”, **Journal of International Arbitration**, Vol. 34, Issue 2, s.121-148, (çevrimiçi), (Kluwer Arbitration) 04.09.2020, s.127.

²⁰³ 2017 ICC tahkim kurallarının 19.maddesi ile aynıdır.

ICC Tahkim Merkezince tahkim yargılamanın idare edilmesi ve teftiş edilmesi, ICC tahkiminin genel prensiplerinden biri olarak gösterilmektedir¹⁷². Bu ICC Tahkim Merkezinin hakem kararlarına karşı bir temyiz mercii olması, kararların ICC Tahkim Merkezince verilmesi veya kararlara müdahale edilmesi anlamında değildir. Söz konusu prensip tahkim merkezinin, kararların ve izlenen usulün ICC standartlarına uygun olması noktasında aktif bir rol üstlendiği anlamına gelmektedir. Seri tahkimin tek hakemli olarak görüleceğine ilişkin kural da ICC tahkim merkezinin yargılamanın hızlı ve etkin biçimde görülmesi noktasında aldığı aktif rolün bir yansımasıdır. Bu noktada ICC kurallarının taraf iradesinin önüne geçme sebebi aslında seri tahkimin ortaya çıkma sebeplerinden de birisi olan, tarafların kendi ortak rızalarıyla veya imkânlarıyla daha hızlı ve etkin olabilecek usuli kuralları benimseyememeleridir¹⁷³.

¹⁷² Webster/Bühler, a.g.e., s.7.

¹⁷³ Bkz. 1.3. No’lu başlık, s.20 vd.

ICC kurallarını seçen taraflar, seri tahkim usulüne tabi davalarının tek hakemli olarak görülmesine ve bunun aksine yaptıkları anlaşmaların da geçersiz olacağına rıza göstermiş olurlar. Tek hakemli yapı seri tahkim usulünün mantığı ve felsefesi ile de bağdaşmaktadır¹⁷⁴. Kaldı ki, tek hakemli yargılama ICC uygulaması bakımından olağan dışı bir durum değildir¹⁷⁵ ve tek hakemin bu kadar yaygın biçimde uygulanmasına rağmen ICC'nin, en saygın tahkim merkezleri arasında yer aldığı yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

2016 tarihli SIAC kurallarının 5.3. maddesi uyarınca da seri tahkimin uygulanacağı hallerde, tarafların aksine anlaşması olsa dahi seri tahkim kuralları uygulanacaktır. Kuralların 5.2.b. maddesinde ise dosyanın tek hakeme gönderileceği ancak bunun aksine tahkim merkezi başkanınca karar verilebileceği düzenlenmiştir. Bu noktada SIAC kurallarının hakem sayısına ilişkin taraf iradesinin üzerinde yer aldığı görülmektedir. ICC'den farklı olarak SIAC kurallarında tahkim merkezi başkanının

hakem sayısının tek olmamasına karar verebileceği düzenlenmiştir ancak bu kararın hangi kriterler dikkate alınarak verileceğine ilişkin herhangi bir kural getirilmemiştir. Özel bir düzenleme getirilmemiş olmasından, SIAC tahkim merkezi başkanının yargılamanın gereklerine göre kullanabileceği geniş bir takdir yetkisinin olduğu sonucuna varılmaktadır.

2016 tarihli ACICA Seri Tahkim Kurallarının 8.1. maddesi uyarınca seri tahkimin tek hakemli olarak görüleceği düzenlenmiştir. Yine ACICA Seri Tahkim Kurallarının 3.1. maddesinde seri tahkimin daha hızlı, maliyet yönünden verimli ve adil bir yargılama yürütülmesi adına ihtilaf tutarı ve ihtilafın karmaşıklığını dikkate almak suretiyle diğer kuralları etkisiz hale getireceği belirtilmiştir. 3.2. maddesinde ise seri tahkim sürecinin başlatılmasıyla tarafların diğer kuralların etkisiz hale geleceğini kabul etmiş sayılacakları

¹⁷⁴ Banifatemi, a.g.e., s.3.

¹⁷⁵ Bkz. 170 No'lu dip not, s.52; aynı yönde ICC'nin 3 ila 5 milyon ABD doları altındaki ihtilaflar için tek hakem atama eğiliminde olduğu belirtilmiştir. Voser / Gola, a.g.e., s.37.

belirtilmiştir. Hiç kuşkusuz 3.1 ve 3.2. maddelerinin düzenlenme amaçları, tarafların tahkim klotunda yargılamanın birden fazla hakemle görüleceğini kararlaştırmalarına karşın, seri tahkim usulünün uygulanacak olduğu durumda yargılamanın tek hakemli olarak görülmesinin sağlanmasıdır.

2016 tarihle ACICA Seri Tahkim Kuralları uyarınca 5.000.000 Avustralya doları¹⁷⁶ altında kalan ihtilaflar ve konunun özel bir aciliyet gerektirmesi halinde bu tutarı dahi aşan ihtilafların seri tahkim ile görülebileceği düzenlenmiştir. Tez kapsamında incelenen tahkim merkezleri arasında 2016 tarihli ACICA Seri Tahkim Kuralları, seri tahkime tabi olunması için aranan en yüksek tutarı ihtiva etmektedir¹⁷⁷. Ayrıca aciliyet gerektiren hallerde bu tutarı aşan ihtilaflar için dahi seri tahkim usulünün uygulanmasına tahkim merkezi tarafından karar verilebileceği düzenlenmiştir. Bunlardan 2016 tarihli ACICA 2016 Seri Tahkim kuralları uyarınca yüksek tutarlı ihtilafların da seri tahkime

taşınabileceği ve hakem sayısı ile ilgili taraf iradesinin pek de öngörülemez şekilde sınırlandırıldığı izlenimi doğmaktadır.

Bu noktada hakem kararının icra edilebilirliğinin sağlanması adına ACICA kurallarında iki ayrı düzenleme bulunmaktadır. Bunlardan biri 2016 tarihli ACICA Seri Tahkim Kurallarının 2.2. maddesinde yer alan; tarafların seri tahkim kuralları ile bağlı olduğu ancak tahkime uygulanacak hukukunun emredici kurallarının bunun istisnası olduğu şeklindeki kuraldır. Diğer ise hangi davaların seri tahkime tabi olacağına ilişkin 2016 tarihli ACICA Seri Tahkim Kurallarının 7.maddesidir. 2016 tarihli ACICA Seri Tahkim Kuralları uyarınca davanın seri tahkime tabi olması için taraflardan birinin müracaatı gerekmektedir. Müracaatı takiben davanın seri tahkime uygun olup olmadığına

¹⁷⁶ 5.000.000 Avustralya doları yaklaşık 3.400.000 ABD dolarına karşılık gelmektedir (Federal Reserve; AUD/USD: 05.06.2020 tarihli kur 0,6983 olarak ilan edilmiştir (çevrimiçi) https://www.federalreserve.gov/releases/h10/Hist/dat00_al.htm 15.06.2020. Söz konusu tutar ICC'nin seri tahkim için belirlemiş olduğu 2.000.000 ABD dolarından yaklaşık %70 daha yüksektir.

¹⁷⁷ Bkz. İnfografik I. Seri Tahkim Başvurabilmenin Şartları.

tahkim merkezince karar verilecektir. Bu iki madde kapsamında tahkim merkezinin kararın icra edilebilirliğini sağlamak adına tarafların hakem sayısına ilişkin anlaşmalarını dikkate alması gerekebilecektir.

JAMS Seri Tahkim Kurallarının 12.a maddesi uyarınca seri tahkime tabi davaların tek hakemle görüleceği düzenlenmiştir. JAMS kuralları, 250.000 ABD doları altında kalan ihtilaflar için -tarafların aksi yönde anlaşması olmaması kaydıyla- seri tahkim usulünün uygulanacağını düzenlemektedir. Yani JAMS kuralları kendiliğinden kapsayıcı (opt-out) kurallardır. Tutar dikkate alındığında yargılamanın tek hakemli olarak görülmesinin tarafların maliyet yönünden menfaatine olduğu söylenebilecektir. Nitekim 2017 ve 2021 tarihli ICC tahkim kuralları ve 2016 tarihli ACICA Seri Tahkim Kuralları ile kıyaslandığında JAMS kurallarının seri tahkime tabi olunması için aradığı ihtilaf tutarı oldukça düşük kalmaktadır.

WIPO Seri Tahkim Kurallarının 14.maddesi seri tahkim usulünün tek hakemli olarak görüleceğini düzenlemektedir. WIPO Seri Tahkim Kurallarının 2.maddesi uyarınca seri tahkim kurallarının tarafların tahkim anlaşmasının bir parçası haline geleceği düzenlenmiştir. Kuralların tanımlara ilişkin 1.maddesinde *tribunal*¹⁷⁸ yani hakem

heyeti ifadesinin tek hakem anlamına geleceği belirtilmiştir. WIPO Seri Tahkim Kurallarında tarafların birden fazla hakem seçmesi halinde ne olacağı düzenlenmemiştir. Tüm bunlardan WIPO Seri Tahkim Kuralları uyarınca, taraflar aksini kararlaştırmış olsa dahi, yargılamanın tek hakemli olarak görüleceği anlaşılmaktadır.

Tarafların aksi yönde anlaşması bulunmasına rağmen hakem seçiminin atıf yapılan tahkim kuralları uyarınca yapılması nedeniyle çıkan ihtilaflar yargıya da taşınmıştır.

¹⁷⁸ İfadenin ilgili maddedeki anlamıyla Türkçe karşılığı *hakem heyetidir*.

2.3.2.2.3.1. AQZ v ARA Davası

Singapur Yüksek Mahkemesi nezdinde görülen *AQZ v ARA*¹⁷⁹ davası davacı tarafça hakem sayısının tarafların tahkim klotunda belirlediklerinin aksine, tahkim merkezi uygulaması ile tek hakem olarak belirlendiği bir hakem kararına karşı açılmış iptal davasıdır.

Dava konusu *koklaştırılmayan kömür* satışına ilişkindir ve talep konusu 706.000 ABD doları alacak, bu tutara işleyecek faiz ve masrafların ödenmesidir. Taraflar arasındaki tahkim anlaşmasına uygun olarak SIAC nezdinde tahkim davası açılmıştır. Davacının müracaatı ve tahkim merkezi başkanının kabulü ile dava tek hakemli olarak ve seri tahkim usulüne göre görülmüş ve karara bağlanmıştır. Kararı takiben iptal davası açılmış ve bu davada iptal sebeplerinden biri olarak yargılamanın üç hakemden oluşan bir heyet tarafından yapılması gerekirken tek hakemin görevlendirilmiş olması, yani hakem heyetinin kararlaştırılardan farklı bir şekilde teşekkül etmesi gösterilmiştir.

Nitekim taraflar arasındaki tahkim anlaşması: “... *ihtilaf nihai olarak buradaki taraflardan birinin yazılı müracaatı neticesinde Singapur Uluslararası Tahkim*

*Merkezi'nin (SIAC) uzlaşma ve tahkim kuralları ile*¹⁸⁰¹⁸¹ **üç hakemli** ve İngilizce olarak çözülecektir. Hakem kararı nihai olacaktır” şeklindedir. Tahkim anlaşmasında, taraflar açıkça üç hakemli bir yapı öngörmüştür.

Tahkim yargılaması esnasında yürürlükte bulunan 2010 tarihli SIAC kuralları uyarınca, seri tahkim usulünün uygulanabilmesi taraflardan birinin müracaatı ve tahkim merkezi başkanının davanın niteliğine ve ihtilaf tutarına göre yapacağı değerlendirme neticesinde bunu kabulü ile mümkün olabilmektedir²¹². Yani, 2010 tarihli SIAC kuralları

¹⁷⁹ AQZ v ARA [2015] SGHC 49, Origination Summons No.530 of 2014 and Summons No. 3168 of 2014, 13.02.2015 (çevirmici) http://www.uncitral.org/docs/clout/SGP/SGP_130215_FT.pdf, 06.04.2021.

¹⁸⁰ tarihli SIAC kuralları 5.1. ve 5.2. maddeleri.

¹⁸¹ tarihli SIAC kuralları madde 5.2.b..

uyarınca seri tahkim usulünün kendiliğinden uygulanması söz konusu değildir. Buna karşın 2010 tarihli SIAC kurallarında²¹³, SIAC Başkanı'nın davanın niteliğine uygun olarak tek hakem atama yetkisi bulunmaktadır¹⁸². 2010 tarihli SIAC kurallarındaki bu düzenlemeler, belli durumlarda, hakem sayısının; tarafların ilk baştaki (tahkim anlaşmasındaki) hakem sayısına yönelik iradelerinin aksine değiştirilebilmesine olanak sağlamaktadır. SIAC kurallarını seçen taraflar ise buna rıza göstermiş (hatta bunu özellikle istemiş) olmaktadır. Mahkeme de -bizim de katıldığımız- bu gerekçeye dayanarak (tarafların hakem sayısının SIAC tarafından değiştirilmesine rıza göstermiş olmaları) iptal davasının reddine hükmetmiştir¹⁸³.

Mahkeme kararının gerekçesinde ayrıca, davacı tarafından; yargılamanın tek hakemli olarak görülmesinin ne gibi bir ihlale yol açtığının inandırıcı sebeplerle açıklanamadığı belirtilmiştir. Bu gerekçe de işbu tez kapsamında fevkalade önem arz etmektedir. Nitekim tahkimin en temel kaynaklarında¹⁸⁴, hakem heyetinin tarafların belirlediklerinden farklı bir şekilde teşekkül etmesi bir iptal veya tenfiz edilmeme sebebi olarak gösterilmiştir. Kanaatimizce, Singapur Yüksek Mahkemesi'nin de belirttiği üzere hakemin bağımsızlığı, tarafsızlığı ve yetkinliğine ilişkin bir itiraz yoksa veya hakem sayısının davanın sonucuna doğrudan etki ettiği ispatlanamıyorsa hakem sayısının üç

değil bir olması tek başına bir iptal veya tenfiz edilmeme sebebi olarak yorumlanmayabilecektir.

Yine bu noktada, hakem atamasını takiben veya bu süreçte taraflarca hakem sayısına ilişkin bir itirazda bulunulup bulunulmadığı da önem arz etmektedir. Hakem sayısına erken safhalarda itiraz etmeyen tarafın bunu yalnızca iptal davasında ileri sürmesi dürüstlük kuralına aykırı olarak da değerlendirilebilecektir.

¹⁸² Banifatemi, a.g.e, s.7.

¹⁸³ Bkz. AQZ v ARA kararı özellikle s.60 vd.

¹⁸⁴ Bkz. New York Sözleşmesi madde V.d., UNCITRAL Model Law 34.2.iv..

Kaldı ki yukarıda da açıklanacağı üzere 2016 tarihli SIAC kuralları ve 2017 ve 2021 tarihli ICC tahkim kuralları taraflar nasıl anlaşmış olursa olsun, seri tahkim usulünün uygulanacağı (veya tahkim merkezinin takdir edeceği) durumlarda tek hakemli bir yargılama yapılabileceğini düzenlemiştir. Bu kuralları seçmek ile taraflar, bu kuralları tahkim anlaşmasının bir parçası haline getirmektedirler. Tarafların seçtikleri kuralları daha sonra inkâr etmeleri hakkın kötüye kullanılması teşkil edecektir. Ayrıca günümüzde gelinen noktada -seri tahkim söz konusu olduğunda- hakem sayısına ilişkin tahkim kurallarının; tarafların tahkim sözleşmesinde belirttikleri hakem sayısına göre öncelikli olarak uygulanacak olmasına ilişkin kurallar azımsanmayacak sayıdadır. Yani bu anlayış, genel kabul gören bir uygulama haline gelmektedir.

Mahkeme, kararında ayrıca; dava konusu tutarın (tutar davacı tarafından dava sırasında 852,500 ABD doları olacak şekilde revize edilmiştir) SIAC kuralları uyarınca öngörülen seri tahkim sınırının (5,000,000 Singapur doları) oldukça altında kaldığını da dikkate almıştır.

2010 tarihli SIAC kurallarından yorumlanarak varılan hakem sayısına ilişkin bu sonuç, 2016 tarihli SIAC kurallarında açıkça yer almaktadır. 2016 tarihli SIAC kurallarının 5.3.maddesinde *“işbu kuralları seçmekle taraflar, 5.madde belirtilen seri tahkim usulünün uygulanacağı hallerde, aralarındaki tahkim anlaşması hükümleri farklı dahi olsa, 5.2.maddede belirtilen kuralların ve usullerin uygulanacağını kabul ederler”* denilmiştir. 5.2.maddesinin (b) bendi *“başkan aksine karar vermediği müddetçe dava tek hakeme tevzi edilecektir”* şeklindedir. 2016 kurallarında eklenen bu hükümler ile SIAC’ın, Singapur Yüksek Mahkemesi kararı doğrultusunda kurallarına açıklık getirmek istediği anlaşılmaktadır¹⁸⁵.

2016 tarihli SIAC kuralları ile getirilen bu hüküm seri tahkim uygulandığı durumda tarafların tahkim anlaşmasında yer alan, seri tahkim usuli ile bağdaşmayan

¹⁸⁵ Bkz. Banifatemi, a.g.e., s.7.

hükümlerin uygulanmayacağı şeklindeki ICC 2017 kurallarının 30.1. maddesi ile de örtüşmektedir.

2.3.2.2.3.2. BNP v BNR Davası

Singapur Yüksek Mahkemesi önünde görülen bir başka dava olan *BNP v BNR* davasında¹⁸⁶ tarafların hakem seçimi maddesi tartışılmıştır. Taraflar arasındaki anlaşma uyarınca yargılama tek hakemli olarak görülecektir. Ancak tarafların otuz gün içinde tek hakemde anlaşamamaları halinde her bir taraf bir hakem atayacak ve taraf hakemleri “*umpire*” olarak görev yapacak olan üçüncü hakemi atayacaktır. *Umpire* ifadesi davada tartışma konusu olmuştur. Nitekim *umpire* ifadesinin hakemlik ile ilgili olarak birden çok anlamı bulunmaktadır. Söz konusu ifade İngiliz ve Hong Kong Hukuklarında iki hakemin anlaşmaya varamaması halinde atanacak üçüncü hakemi ifade etmektedir. Ancak Singapur Hukukunda böyle bir düzenleme bulunmamaktadır.

Tahkim yargılamasında ise tahkimin tabi olduğu ICC kuralları uygulanmak suretiyle üç hakemli bir yapı oluşturulmuştur. Bunu takiben davacı, hakem heyetinin tarafların anlaşmasına uygun biçimde kurulmadığından yani hakem seçimine ilişkin taraf iradesi dikkate alınmaksızın ICC kurallarının uygulandığından bahisle dava açmıştır.

Mahkemece, tarafların tahkim usulüne ilişkin anlaşmaları ile atıfta bulunulan tahkim kurallarının çatışması halinde genellikle taraf anlaşmasının üstün geleceği kabul

edilmiştir. Buna karşın tarafların tahkim kurallarını seçtikleri noktadaki ortak objektif niyetleri dışında kalan bir anlaşmanın da uygulanmayacağı kabul edilmiştir. Bu bağlamda tarafların ICC tahkim kurallarını seçmiş oldukları ve bu nedenle tahkimin ICC tarafından idare edileceği hususu ihtilafın dışında kalmaktadır. ICC tahkim kuralları uyarınca tahkim

¹⁸⁶ BNP and another v. BNR [2017] SGHC 269, Singapur Yüksek Mahkemesi, Originating Summons No. 359 of 2017, (Kluwer Arbitration), 06.04.2021.

yargılaması tek aşamalı olarak bir veya üç hakemle görülebilmektedir. Buna karşın *umpire* sistemi ilki iki hakemli ve ikincisi, ilk hakemin anlaşılamaması halinde tek hakemli olmak üzere iki safhalı bir tahkim sistemi öngörmektedir. *Umpire* uygulaması ile ICC kuralları birbirleri ile bağdaşmamaktadır. Taraflar açıkça ICC kurallarını seçmiş olduklarından, ICC kuralları ile bağdaşmayan hükmün taraf iradeleri ile de bağdaşmadığı ve bu nedenle geçersiz olduğu kabul edilerek davacının talebi reddedilmiştir.

Singapur Yüksek Mahkemesi'nin bu kararı doğrudan seri tahkim ile doğrudan ilgili olmasa da, hakem seçimine ilişkin tarafların tahkim anlaşması ile belirledikleri; ancak atıfta bulunulan tahkim kuralları ile bağdaşmayan kuralların uygulanmayabileceği şeklinde verilmiş bir mahkeme kararı olması bakımından önemlidir. Karar, birden fazla hakemin seri tahkimin yapısı ile bağdaşmadığının kabulü halinde, *hakem sayısının tek olmasına ilişkin kuralı sıkı biçimde uygulayan kuralların geçerliliğini* desteklemektedir.

2.3.2.2.3.3. Yargıtay 11. HD.'nin 2015/11441 E., 2016/8701 K. Sayılı Kararı

Benzer bir konu Yargıtay nezdinde de karara bağlanmıştır. Yargıtay 11. H.D.'nin kararına ¹⁸⁷ konu olayda taraflar arasındaki asıl sözleşmede ICC tahkim şartı bulunmaktadır. Taraflar hakem sayısını belirlememiştir. Davacı taraf yargılamanın tek hakemli olmasını, davalı ise yargılamanın üç hakemden oluşan bir heyetçe görülmesini talep etmiştir. Taraflar hakem sayısında anlaşamadıklarından konu ICC Tahkim

¹⁸⁷ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 2015/11441 E., 2016/8701 K. sayılı ve 03.11.2016 tarihli karar (çevirim içi) <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/11-hukuk-dairesi-e-2015-11441-k-2016-8701-t-3-11-2016>, Lex Pera, 06.04.2021.

Divanınca değerlendirilmiş ve ihtilafın tek hakemli¹⁸⁸ olarak görülmesine karar verilmiştir ve bu doğrultuda tek hakem atanmıştır. Hakem atandıktan sonra toplantı yapılmış, taraflar ve hakem; görev belgesini²²¹ imzalamıştır.

Birinci derece mahkemesi söz konusu yabancı hakem kararının tenfizinin reddine karar vermiştir. Ancak Yargıtay 11. H.D., hakem kararının geçerli ve icra edilebilir olduğuna kanaat getirmiş ve bozma kararı vermiştir¹⁸⁹.

Dava konusu olayda her iki taraf da görev belgesini imzalamıştır. Ancak kanaatimizce, taraflardan biri hakemin görev belgesini imzalamaktan imtina etmiş olsaydı dahi Yargıtay'ın vardığı sonuç değişmeyebilecekti. Nitekim tahkim klotunda ICC kurallarına atıf yapılmış ancak hakem sayısı belirtilmemiş olması karşında taraflar, görev belgesini imzalamasalar dahi, hakem sayısının tek olması ihtimaline rıza göstermiş olacaktır. Tarafların kurallara atıf yapmak suretiyle rıza gösterdikleri bir hususa sonradan itiraz etmeleri, hakkın kötüye kullanılması teşkil edeceğinden buna ilişkin itirazların mahkemelerce dikkate alınmaması ihtimali söz konusu olacaktır.

Bu konuda daha detaylı olarak tartışılması gereken husus taraflar arasındaki tahkim sözleşmesinde üç hakem belirtilmesine rağmen yargılamanın ICC Seri Tahkim kurallarına tabi olması nedeniyle yargılamanın, tarafların üç hakem konusunda açık ve yazılı iradelerinin aksine, tahkimin tek hakemli olarak görülmesinde ortaya çıkacaktır. Kanaatimizce yine taraflar ICC tahkim kurallarının seçilmesi ile belirli parasal sınırın altında kalan uyuşmazlıkların -tahkim divanının aksi yönde kararı olmadıkça- tek hakemli

¹⁸⁸ ICC nezdindeki tahkim yargılamalarında, taraflarca özellikle aksini kararlaştırmadıkça yargılamanın tek hakemli olarak yürütme eğiliminde olduğuna ilişkin görüş için bkz. Webster/Bühler, a.g.e., s.194. ²²¹ Görev belgesi taraflar arasındaki uyuşmazlığın tespitinin yanı sıra, yargılamaya konu uyuşmazlığın sınırlandırılmasına ve usulün belirlenmesine yarayan bir belgedir. Bu konuda bkz. Ercüment Erdem, *“Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizinde Yazılılık Koşulu”*, **Milletlerarası Ticaret Hukuku İle İlgili Makaleler (2007-2016)**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Haziran 2017, s.290-293. Görev belgesi MTK 10.e. maddesinde de yer almaktadır..

¹⁸⁹ İncelenen karar ile ilgili olarak yargılamanın tek hakemli olarak görülmesi ve hakemin taraflardan biri ile aynı milliyetten olmasının tenfizin reddi sebebi olmayacağına ilişkin görüş için bkz. İsmail Esin / Stephan Wilske, *“X v Y, Court of Cassation of Turkey 11th Civil Law Chamber, 2016/8701, 03 December 2016”*, (çevrimiçi) 26.08.2020 (Kluwer Arbitration)

olarak görülmesine rıza göstermiş olacağından yargılamanın tek hakemli olarak görülmesi halinde hakem kararının, yalnızca bu sebeple geçersiz olduğunun söylenmesi mümkün olmayacaktır.

2.3.2.2.3.4. Noble v Xintai Davası

2013 tarihli SIAC kuralları uyarınca görülen bir tahkim davasında, tarafların aksi yönde anlaşması olmasına karşın, SIAC tarafından yargılamanın tek hakemli olarak ve seri tahkim usulüne göre görülmesine karar verilmiştir. Bunun üzerine tahkim yargılamasının taraflarından Xintai yargılamaya katılmayı reddetmiştir. Yapılan yargılama neticesinde Xintai'nin 1.603.100 ABD doları tazminatı işleyecek faizi ile birlikte ödemesine hükmedilmiştir. Hakem kararının tanınması ve tenfizi için Noble tarafından Şanghay mahkemelerine başvurulmuştur.

Bunun üzerine Şanghay mahkemesinde yapılan yargılama neticesinde taraf iradesine¹⁹⁰, yapılan tahkim yargılamasının ve SIAC tarafından belirlenen usulün New York Sözleşmesinin V maddesinin 1.paragrafının d bendindeki “[h]akem mahkemesinin teşekkülünün veya hakemlik usulünün tarafların anlaşmasına” ifadesine aykırı olduğu gerekçesiyle tanıma tenfiz talebi kabul edilmemiştir.

Söz konusu karar global uygulama, genel tahkimi anlayışı ile paralel olmamakla ve seri tahkim usulünü doğru şekilde yorumlamamakla eleştirilmiştir¹⁹¹. Kanaatimizce, tarafların SIAC kurallarını seçmiş oldukları halde, bu kurallar uyarınca hakem sayısının

¹⁹⁰ China No.15, Noble Resources International Pte. Ltd. v. Shanghai Xintai International Trade Co. Ltd. 1 Intermediate People's Court, 11 August 2017, (çevrimiçi), (Kluwer Arbitration), 06.04.2021.

¹⁹¹ Bkz. Wahab, a.g.e., s.142; Sacchit Joshi, “*Expedited Procedures Vis-à-Vis Party Autonomy, Enforceable?*”, (çevrimiçi) <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2018/05/12/expedited-procedurevis-vis-party-autonomy-enforceable/>, 06.04.2021.

tek olarak belirlenmesini de kabul etmiş sayılmaları gerekir. SIAC kurallarının tarafların anlaşmasına aykırı bir sonuç yaratmadığını düşündüğümüzü ve bu nedenle de Şanghay

mahkemesi kararına katılmadığımızı belirtmek isteriz. Ancak yine de söz konusu karar, bazı milli mahkemelerin; seri tahkim usulünde hakem sayısını katı biçimde tek hakemli olacağını düzenleyen kuralların icra edilebilirliği noktasında sorunlar yaşanabileceğini göstermesi bakımından önemlidir.

2.3.2.3. Hakem Sayısına İlişkin Değerlendirme

Bu başlık altında işlenenlerden, seri tahkimin tek hakemli olarak görülmesinin genel kabul edilen uygulama olduğu görülmektedir. Bizim kanaatimiz de tek hakemli yargılamanın ufak tutarlı ve karmaşık olmayan ihtilaflar bakımından süreci daha düşük maliyetle ve daha hızlı şekilde yürütmek için daha uygun olduğu yönündedir.

Taraflarca, tahkim anlaşmasında yargılamanın üç hakemli olarak görüleceği belirtilmiş olsa dahi bazı tahkim merkezi kurallarının yargılamanın, tahkim usulü seri tahkim olduğu müddetçe, tek hakemli olarak görülmesini zorunlu tuttuğu (en azından hakem sayısına karar verme yetkisini kendi tekellerine aldığı) ve iptal veya tenfiz için müracaat edilen mahkemelerin de – en azından genel bir eğilim olarak- bunu engellemediği görülmektedir¹⁹². Bu bakımdan hakem sayısına ilişkin, tarafların açık yazılı iradesine aykırı olan veya daha uygun bir tabirle tahkim anlaşmasına nazaran emredici hüküm niteliğinde olan tek hakemli yargılama yapılmasını öngören seri tahkim kurallarına rastlanmaktadır. Bizce bu kurallar seri tahkimin yapısına uygundur. Nitekim, seri tahkim belli bir usul disiplin getirmek suretiyle tahkim yargılamasının verimli bir şekilde

¹⁹² Mahkemelerin uygulanacak tahkim usulü kurallarını dikkatle inceledikleri ve yargılama dinamiklerini ve ticaret uygulamasının ihtiyaçlarını analiz ettikleri durumda, hakem sayısının belirlenmesine ilişkin taraf iradesine üstün gelen (emredici) tahkim merkezi kurallarının hukuka uygun olarak değerlendirdikleri belirtilmiştir. bkz. Wahab, a.g.e., s. 141, 142.

işlemesini sağlamayı amaçlamaktadır. Seri tahkime tabi olmaya -açıkça veya zımnem- razı gelen tarafların; yargılamanın süre ve maliyet yönünden verimliliğini sağlayacak yöntemlerden biri olan tek hakemli yapıyı da kabul ettiklerinin kabulü gerekir.

Kaldı ki yargılamanın tek hakemli olarak görülmüş olması bizce yargılamanın temel ilkelerine aykırılık da teşkil etmemektedir. Benzer uygulamalar devlet yargılamasında dahi mevcuttur. Tahkim ile mahkeme yargısı usul konusunda birbirlerinden ayrı da olsalar, hakem ve hakim sayısına ilişkin düzenlemeler arasında bir bağ kurulabilmektedir. Özellikle de dava değerine göre hakem veya hakim sayısının farklılaştırılması tez kapsamında incelemeye değerdir. Bu konuda ülkemizdeki asliye ticaret mahkemelerine ilişkin usul örnek olarak gösterilebilir. Türkiye’de özel hukuk davalarını gören ilk derece mahkemelerinin çoğu tek hakimlidir, bunun akla gelen ilk istisnası asliye ticaret mahkemeleridir. Asliye Ticaret Mahkemelerince de değeri 300.000 TL’nin altında olan uyuşmazlıklar tek hakimli olarak görülmektedir²²⁶.

Hatta 14.02.2011 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 6110 sayılı *Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*’un 13.maddesi ile Asliye Ticaret Mahkemeleri için üç hakimli yapı terk edilmiş ve Asliye Ticaret Mahkemeleri tek hakimli olacak şekilde değiştirilmiştir. Bu düzenleme, 28.06.2014 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 6545 *Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*’un 45.maddesi ile kaldırılmış ve Asliye Ticaret Mahkemeleri tekrar üç hakimli hale getirilmiştir. Yani, üç yılı aşkın bir süre ticaret mahkemeleri tek hakimli olarak görevini yerine getirmiştir. Bu üç yıl içerisinde, üç hakimli şekilde görülen davalar, yargılamanın devam ettiği bir safhada tek hakimli olarak görülen davalara dönüşmüştür. Bazı davalarda ise bunun tam tersi olarak tek hakimli olarak görülen davalar ticaret mahkemelerinin tekrar üç hakimli olmasıyla birlikte tekrar heyet dosyasına çevrilmiştir. Hatta, uygulamada tecrübe ettiğimiz üzere, üç yıldan uzun süren davalar üç hakimli başlamış, sonra tek hakimli olarak devam etmiş ve tekrar üç hakimli hale gelmiştir. Bunun

da tez ile ilgisini kurmak gerekirse, devlet yargılamasında dahi hakim sayısı değişebiliyor iken tahkim yargılamasında, tarafların seçtikleri kurallar

²²⁶ 5235 Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 5.maddesinin 3.paragrafı vd. doğrultusunda ve yargılamanın hızlı ve verimli şekilde yürütülmesi gayesiyle hakem sayısının teke inebilecek olması o kadar da yadsınacak bir durum değildir.

Sonuç olarak, üç veya daha çok hakimli veya hakemli yapının yargılama kalitesi bakımından önemi yadsınamaz olsa dahi belli şartlar altında -dava tutarının 300.000 TL'nin altında olması gibi- yargılamanın tek hakemli olarak görülmesinin yargılama usullerinde de yer aldığı ve tek hakemli veya tek hakimli yargılamanın sadece hakem sayısı yönünden yargılamaya ilişkin temel hak ve hürriyetlere aykırılık teşkil ettiği söylenemeyecektir.

2.3.2.4. Hakem Seçimi

Tahkim yargılamasının etkin ve verimli biçimde yürütülmesine ilişkin en önemli safhalarından biri hakem seçimidir. Tarafsız, bağımsız ve işin ehli bir hakemin veya hakem heyetinin yargılamayı daha iyi yürüteceğine şüphe yoktur.

Tahkim yargılamasında hakemler taraflarca seçilebilmektedir. Hatta taraflarca, henüz tahkim yargılamasından önce, tahkim şartında hakemlerin ismi belirtilmek suretiyle hakemlerin önceden seçilmesi dahi mümkündür ¹⁹³ . Hakem isminin tahkim yargılamasından önce seçilmesi, belirlenmesi ihtilaf ortaya çıkana kadarki süreçte hakemin vefatı veya başka bir sebeple fiil ehliyetini kaybetmesi veya yargılama öncesinde bir sebepten ötürü taraflara karşı tarafsızlığını veya bağımsızlığını etkileyebilecek hallerin

¹⁹³ Akıncı, a.g.e., s.143.

ortaya çıkması gibi hallerde tahkim anlaşması geçersiz hale gelebileceğinden uygulamada sık rastlanan bir durum değildir¹⁹⁴.

Bazı tahkim kurallarında taraflarca seçilen hakemlerin tahkim merkezince uygun bulunması gerekmektedir. Örneğin 2017 ve 2021 tarihli ICC tahkim kurallarının 13.

maddesi hakemlerin, göreve başlamak için, tahkim merkezi sekreteryası tarafından onanmasını şart koşturmaktadır. Aynı mekanizma, 2016 tarihli KCAB kurallarının 13. maddesinde ve 2018 tarihli VIAC kurallarının 19. maddesinde de bulunmaktadır. Bu onama mekanizması hakemlerin bağımsızlık ve tarafsızlıkları başta olmak üzere hakemlik görevi için kendilerinde aranan şartları haiz olup olmadıklarının denetimi ve yargılamanın ileride sektöre uğramasının önlenmesi ve/veya hakem kararın geçerliliğinin ve icra edilebilirliğinin sağlanmasını denetlemek için getirilmiş bir kuraldır.

Tarafların hakemi kendi imkânları ile seçememeleri halinde ise tahkim merkezinin ilgili birimi, devlet mahkemeleri¹⁹⁵ veya üçüncü kişi konumundaki kurum veya kuruluşların hakem ataması da söz konusu olabilmektedir. Hangisinin uygulanacağı, taraflar arasındaki anlaşma, atıfta bulunulan tahkim kuralları ve son olarak tabi olunan hukukun ilgili hükümlerine göre tespit edilecektir.

Üçüncü bir hal de heyet halinde yapılacak tahkim yargılamasında söz konusu olmaktadır. Üç veya daha fazla hakemli¹⁹⁶ yargılamada sıklıkla tarafların her biri bir (veya hakem sayısına göre artacak şekilde) hakem seçmekte veya önermekte, taraf hakemleri belli olduktan sonra ise taraf hakemlerince bir başkan seçilmektedir. Taraf hakemlerinin başkan konusunda anlaşamamaları halinde ise tıpkı tek hakemli yapıda olduğu gibi

¹⁹⁴ Açıklama için bkz. Akıncı, a.g.e., s.210 vd.

¹⁹⁵ Devlet mahkemelerince hakem atanması halinde mahkeme tarafların hakem sözleşmesi ile belirledikleri şartlarla bağlıdır. Bu konuda ve devlet mahkemelerinin hakem atamasına ilişkin açıklamalar için bkz. Şanlı, Milletlerarası Tahkim, s.350.

¹⁹⁶ Şirket ortakları arasındaki ihtilaf, alt müteahhitler ile ana müteahhit arasındaki ihtilaf gibi birden çok menfaat grubunun tek bir yargılamaya dâhil olduğu hallerde tarafların her birinin hakem atamak isteyebileceği ve bu nedenle hakem sayısının üçün üzerine çıkabileceği belirtilmiştir. Bkz. Akıncı., a.g.e., s.212.

başkan, tahkim merkezinin ilgili birimi, devlet mahkemeleri veya üçüncü kişi konumundaki kurum veya kuruluşlarca belirlenmektedir.

Taraflarca hakemin seçilmesi halinde hakemin seçimi söz konusu olacaktır. Hakemin üçüncü kişi konumundaki bir kişi tarafından belirlenmesi halinde ise hakemin atanması söz konusu olacaktır. Atanmış veya seçilmiş hakemlere ilişkin tek fark bu kişilerin göreve geliş biçimidir. Her halükârda hakemlerin, hakemlerde aranan -

bağımsızlık ve tarafsızlık başta olmak üzere¹⁹⁷ - tüm sıfatları haiz olmaları gerekmektedir. İşbu tez kapsamında hakemin seçimi ifadesi hem seçilmiş hem de atanmış hakemleri kapsayacak şekilde kullanılmıştır.

2.3.2.5. Hakem Seçimine İlişkin Süreler

Hakem seçiminin seri tahkimi ilgilendiren yönü, hakemin hızlı ve etkin biçimde göreve getirilebilmesidir. Tez kapsamında incelenen seri tahkim kurallarının %92'sinde hakem atamasına ilişkin düzenlemeler yer aldığı görülmektedir¹⁹⁸. Bu kurallar incelendiğinde hakem sayısının teke indirilmesine ilişkin bazı düzenlemeler bulunduğu ve hakem atamasına ilişkin sürelerin, olağan tahkim usulüne göre daha erken tarihte ve daha kısa sürede belirleneceğine ilişkin kurallar getirildiği tespit edilmektedir.

Örneğin 2016 tarihli ACICA Seri Tahkim Kurallarının 8.2. maddesi uyarınca tek hakemin 14 gün içerisinde tahkim merkezince atanacağı düzenlenmiştir. Bu düzenleme ACICA'nın olağan tahkim kurallarındaki hakem seçimi usulüne nazaran daha hızlı ve sadedir. Nitekim, ACICA'nın olağan tahkim kuralları uyarınca tahkim sözleşmesinde hakem sayısı belirtilmediyse öncelikle tarafların 30 gün içerisinde bu konuda anlaşmaları

¹⁹⁷ Hakemin taraflardan birince seçilmesi, hakemin onu seçen taraf lehine çalışacağı anlamına gelmemektedir. Hakemler her halükârda taraflara karşı tarafsız ve bağımsız olmakla yükümlüdür. Bu konuda açıklama için bkz. Akıncı, a.g.e., s. 210, Kayalı, a.g.e., s. 64.

¹⁹⁸ Bkz. İnfografik II. Hakem Tayini.

gerektiği düzenlenmiştir. Tek hakemli yargılama yapılacak olması halinde tarafların 40 gün içerisinde hakem isminde anlaşmaları; üç hakemli yargılamada ise davacı tarafın dilekçesi ile birlikte hakem ismini bildirmesi, davalı tarafın bunu takiben 30 gün içerisinde kendi seçeceği hakemin ismini bildirmesi ve bu şekilde seçilen taraf hakemlerinin 30 gün içerisinde baş hakemi belirlemeleri şeklinde düzenlenmiştir. Tarafların anlaşmaması halinde ise sekreteryaya devreye girecektir bu durumda sekreteryanın çalışmasına ilişkin ve taraflara ilgili işlemin tebliğine ilişkin süreler de yukarıda sayılan sürelere eklenecektir.

Bir başka örnek olarak 2016 tarihli KCAB kuralları verilebilir. 2016 tarihli KCAB kurallarında olağan tahkim usulüne göre 30 gün içerisinde, tek hakemli yargılamada tarafların ortak bir hakemde anlaşmaları veya üç hakemli yargılamada davalı tarafın seçmek istediği hakemin ismini bildirmesi gerekmektedir. Bundan sonra da tıpkı 2017 ve 2021 tarihli ICC tahkim kurallarında olduğu gibi hakemin onanması süreci işleyecektir. 2016 tarihli KCAB kuralları uyarca yargılamanın seri tahkime tabi olması halinde ise tahkim merkezi sekreteryasınca olağan usuldeki kurallara tabi olmaksızın hakem atanacağını bildirmiştir. Bu sayede tarafların hakemin kim olacağı konusunda anlaşması için aranan 30 günlük süre ve sekreteryanın hakemi onaması için geçecek süreden tasarruf edilmesi amaçlanmıştır.

2018 tarihli VIAC kurallarında seri tahkime tabi davalarda tarafların 15 gün içerisinde tek hakem konusunda anlaşmaları gerektiği, tarafların bu süre içerisinde anlaşamamaları halinde ise tek hakemin tahkim merkezi yönetim kurulunca atanacağı düzenlenmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri menşekli ICDR ve JAMS Kuralları ise, seri tahkimde taraflardan her birinin diğetine ICDR Milletlerarası Tahkim Kuralların uyarınca 5, JAMS Seri Tahkim Kuralları uyarınca 3 hakemden oluşmak üzere bir hakem listesi sunmalarını öngörmüştür. Listeyi alan taraf bu listeden ICDR Milletlerarası Tahkim Kuralları uyarınca 2, JAMS Seri Tahkim Kuralları uyarınca 1 kişiyi silme hakkını haizdir. Tarafların kalan isimler üzerinde 7 gün içerisinde anlaşamaması halinde ise hakem, tahkim merkezinin

ilgili organınca atanacaktır. Bu usul, seri tahkim söz konusu olduğunda hakem atamasının hızlandırılmasının sağlanması için belirlenmiştir¹⁹⁹. Buna karşın ICDR'ın olağan tahkim usulü uyarınca tarafların 45 gün içerisinde hakem atanması yöntemini belirlemeleri gerekmektedir. Bunu takiben de bu belirlenen yöntemin uygulanması gerekmektedir. Tarafların yöntemde, hakem veya hakemlerde anlaşmaması halinde ise tahkim merkezinin devreye girmesi öngörülmüştür. ICDR Milletlerarası Tahkim Kurallarının olağan tahkim ve seri tahkim usulleri karşılaştırıldığında, seri tahkimde hakem seçimi aşamasında süre yönünden önemli bir kazanım elde edileceği görülebilmektedir.

İşbu tez kapsamında incelenen seri tahkim kurallarından yalnızca 2013 tarihli HKIAC kurallarında seri tahkimde hakem seçimi usulüne ilişkin süreci hızlandırmaya yönelik açık ve özel bir düzenleme bulunmamaktadır. 2013 tarihli HKIAC kurallarının 41.maddesinde seri tahkimin tek hakemli olarak görüleceği, eğer tahkim anlaşması üç hakemliyse; tarafların tek hakem konusunda anlaşmaya sevk edileceği düzenlenmiştir. Bunun dışında 2013 tarihli HKIAC kurallarında hakem veya hakemlerin nasıl seçileceği düzenlenmemiştir. Söz konusu kurallar yalnızca, seri tahkim uygulanacağı hallerde tahkim merkezinde sürelerin kısaltılabileceğini belirtmekle yetinmiştir. Her halükârda, seri tahkime tabi olacak yargılamalarda tahkim merkezinin süreci hızlandıracak tedbirleri alması beklenmektedir. Yine de diğer tahkim merkezleriyle kıyaslandığında seri tahkim kurallarında hakem seçimi sürecini hızlandıracak açık bir kural yer almaması bakımından 2013 tarihli HKIAC kuralları incelemeye değer bulunmuştur. Tezin yazımı sırasında yenilenen, 2018 tarihli HKIAC kurallarında da aynı anlayış sürdürülmüştür.

2013 ve 2018 tarihli HKIAC kurallarında açık bir hüküm olmaması dışında tez kapsamında incelenen tüm tahkim merkezlerince hakem seçimi için geçecek sürenin kısaltılmasına yönelik birtakım tedbirler alındığı görülmektedir.

¹⁹⁹ 233 Hosking / Walters, a.g.e., s.10.

2.3.2.6. Hakemin Seri Tahkim Usulüne Ayırabileceği Zaman Yönünden Denetlenmesi

Tahkimin tarafları genellikle, yargılamanın mümkün olduğunca yüksek itibar sahibi ve tanınmış hakemlerce görülmesini istemektedirler. Ancak bu “tanınmış” hakemlerle -bu hakemlerin iş yoğunluğu sebebiyle- usuli işlemlerin hızlı şekilde ilerlemesi her zaman mümkün olamamaktadır²⁰⁰. Seri tahkimin beklendiği gibi hızlı ve verimli şekilde ilerleyebilmesi için ise hakemlerin işlerinde iyi olmaları kadar, seri tahkimin yüksek tempolu usulüne uygun vakti ayırabilmeleri de gerekmektedir. Bazı seri tahkim kurallarında hakemlerin seri tahkim usulünün temposuna ayırabilecekleri vaktin, gerek hakem seçimi gerekse hakemin reddi kuralları arasında açıkça denetlendiği görülmektedir.

Bu doğrultuda, 2016 tarihli KCAB kurallarının 12.maddesinde de hakem atamasının tahkim merkezi sekreteryası tarafından yapılacağı hallerde hakemin vakit yönünden uygunluğu bir kriter olarak belirtilmiştir.

2013 tarihli HKIAC kurallarında hakemin mevcut görevleri dolayısıyla süreçleri aksatmadan yürütemeyecek durumda olması, hakemin reddi sebebi olarak açık biçimde düzenlenmiştir. 2018 tarihli HKIAC kurallarında ise tarafların hakemler veya hakem adayları ile tahkimi alakadar eden konularda tek taraflı iletişim kurması yasaklanmıştır. Hakem adaylarının vakit yönünden uygunluğunun öğrenilmesi ise bu yasağın istisnalarından biri olarak sayılmıştır.

2017 ve 2021 tarihli ICC tahkim kuralları ve 2016 tarihli KCAB kurallarında ise hakemin reddi sebepleri “*ve diğer sebepler*” olarak belirtilmiş, tüketici bir liste

²⁰⁰ Moses, a.g.e., s.125.

oluşturulmuş olması sebebiyle hakemlerin vakit yönünden uygun olmamalarının bir ret sebebi olarak gösterilmesine olanak sağlanmıştır²⁰¹.

Tahkim süresi, incelenen seri tahkim merkezi kurallarında otuz gün ile altı ay arası olarak düzenlenmiştir²³⁶. Hakemin bu süre içerisinde dilekçeleri ve delilleri değerlendirmesi, varsa aydınlatılmasını istediği konuları taraflara sorması, araştırma yapması ve bir karar yazması gerekmektedir. Olağan tahkim usulünde daha fazla dilekçe, duruşma ve delil türü olmasına karşın, olağan tahkim yıllara yayıldığından uygulamada

hakemlerin birçok dosyada aynı anda hakem olarak görev yapabilmeleri ve bu esnada diğer görev ve sorumluluklarını yerine getirebilmeleri mümkün olabilmektedir. Ancak seri tahkim söz konusu olduğunda, hele ki tek hakemli yargılamada, hakemin yargılamaya, yargılama süresince, vaktinin büyük kısmını ayırması beklenecektir. Özellikle de hakemlerin -hakimlerden farklı olarak- sıklıkla, aynı zamanda avukat, akademisyen veya yönetici olarak çalıştıkları düşünüldüğünde, seri tahkim yargılamasına tabi bir ihtilafı görmesi için hakem seçerken veya atarken hakem adayının vakit yönünden uygunluğu önem arz edecektir.

2.3.2.7. Hakemin Reddi ve Yeni Hakem Seçimi

Yapılan bir çalışmada tahkim kuralları uyarınca hakemin reddi için aranan sebeplerin başında %95 ile hakemin tarafsızlığı ve bağımsızlığına ilişkin makul şüphe gelmektedir.²⁰² Bunu %27 ile hakemin görevini aksatması veya başka şekilde ihlal etmesi

²⁰¹ Yeung, Man Sing/ Morgan, Robert, **Hong Kong International Arbitration Centre (HKIAC) 2017**, Yıl 2017, Sayı 2, s.79-86 (çevirim içi) (Kluwer) 06.04.2021, s.2 ²³⁶ Infografik II. Hakem Tayini.

²⁰² Hofbauer vd., a.g.e., s.16.

takip etmektedir²⁰³. Son olarak %18 ile hakemin gerekli nitelikleri haiz olmaması yer almaktadır²⁰⁴.

ICC uygulamasında hakemlerin reddi için yapılan müracaatların %7'si başarı ile sonuçlanmıştır²⁰⁵. Bu bizce oldukça düşük bir orandır. Bunun sebeplerinden birisi ICC kuralları uyarınca hakemlerin göreve başlayabilmek için ICC sekreteryasına ve taraflara bağımsızlık ve tarafsızlıkları ile ilgili konuları içeren bir bildirimde bulunmaları ve ICC tarafından göreve uygun bulunmaları şeklindeki gerekliliktir. Göreve uygun bulma aşamasında hakemlerin bağımsızlık veya tarafsızlıklarına ilişkin bir iddia ortaya atıldığı hallerde ICC'nin %72 oranında hakemlerin göreve başlamalarını onaylamadığı görülmektedir²⁰⁶. Rakamlara bakıldığında, ICC'nin hakemlerin ret sebepleri bakımından

bir öndenetim yapmaktadır ve bu öndenetim, hakemlerin reddindeki başarı oranının düşük olmasının sebeplerinden biridir.

Her halükârda, hakemin reddi -özellikle de yargılamanın ileriki safhalarında gerçekleşen ret süreçleri- taraflar bakımından önemli ölçüde vakit ve para kaybına sebep olmaktadır. Nitekim hakemin reddi başarıyla sonuçlandığında veya hakem ret başvurusunu takiben kendi rızası ile istifa ettiğinde, görevden ayrılan hakemin veya hakemlerin yerine yeni hakem veya hakemlerin seçilmesi gerekecektir. Bu da gelinen safhaya kadar yapılan tüm işlemleri şaibeli hale getireceğinden, -ret sebebine de bağlı olarak- tüm usuli işlemlerin tekrar edilmesi gerekebilecektir.

Hakemin reddi, hakemlerin tarafsızlığı ve bağımsızlığının yargılama müddetince sağlanması başta olmak üzere tahkim yargılamasının sağlıklı şekilde işlemesi, adil

²⁰³ Hofbauer vd., a.g.e., s.16.

²⁰⁴ Hofbauer vd., a.g.e., s.16.

²⁰⁵ Kayalı, a.g.e., s.136.

²⁰⁶ Kayalı, a.g.e., s.137.

yargılanma hakkının temini, tarafların tahkim kurumuna güveninin sağlanması ve hakem kararının icra edilebilirliği bakımından vazgeçilmez bir müessesedir.

Buna karşın, seri tahkim söz konusu olduğunda; hakemin reddine bağlı olarak oluşabilecek zaman kaybının önüne geçilmesi arzu edilmektedir. Tez kapsamında incelenen tahkim merkezlerinin, SCC dışındakilerin, kuralları aynı hakem seçim sürecinin tekrar edileceği şeklinde zımnen veya açık düzenlemeler ihtiva etmektedir²⁰⁷. Bu tahkim merkezlerinin neredeyse tümü seri tahkime özel hızlandırılmış ve basitleştirilmiş hakem seçimi süreçleri öngördüğünden hakemin reddi halinde dahi vakit kaybı olağan tahkime nazaran daha az olacaktır.

2017 tarihli SCC seri tahkim kurallarında, hakemin reddi hali için özel bir düzenleme bulunmaktadır. SCC seri tahkim kurallarının 21.maddesinde bulunan bu düzenleme uyarınca hakemin ret, vefat veya başka bir sebeple görevden ayrılması halinde eğer bu hakem taraflarca atanmış bir hakemse ilgili taraf başka bir hakem önerecektir. Eğer tek hakemli bir yargılama söz konusu ise -ki seri tahkim usulünde büyük ağırlıkla

tek hakemli bir yargılama beklenmektedir- görevden ayrılan hakem yerine görevlendirilecek yeni hakem doğrudan tahkim merkezi yönetim kurulunca atanacaktır. Böylece ret veya başka sebeple hakemin görevden ayrılmasından sonra tarafların tekrar hakem konusunda müzakere etmesi ve tahkim merkezinin hakemi değerlendirme süreci baştan işletilmeyecek ve bu sayede yeniden hakem seçimi süreci hızlandırılmış olacaktır.

2017 tarihli SCC seri tahkim kurallarının yine aynı maddesi uyarınca eğer heyet halinde görülen veya görülecek bir tahkim yargılamasında hakemlerden biri veya bir kısmı görevden ayrıldıysa, kalan hakemlerin görevlerine devam edip etmeyeceğine tahkim merkezinin yönetim kurulunca -tarafların da beyanları dinledikten sonra- karar verilecektir. Hakemin veya hakemlerin görevden ayrılmalarından sonra usuli işlemlerin

²⁰⁷ Bkz. İnfografik II Hakem Tayini.

baştan başlatılıp başlatılmayacağına ise tahkim heyetinin veya tek hakemli bir yargılama söz konusu ise yeni hakemin karar vereceği düzenlenmiştir.

SCC kurallarında hakemin veya hakemlerin görevden ayrılmasından sonra gerçekleşecek süreçlerin bu şekilde açıkça düzenlenmesi kanaatimizce seri tahkim usulü bakımından yerindedir. Nitekim bu gibi hükümlerin kurallarda açıkça yer alması, yargılamayı uzatmak gayesinde olabilecek taraflara karşı hakeme veya hakemlere ve diğer tarafa bunu engellemek için somut bir dayanak sağlamaktadır. Özellikle seri tahkim kurallarına ayrı bir kurallar bütünü olarak yer vermiş²⁰⁸ ve seri tahkim usulünü detaylı olarak düzenlemiş tahkim merkezleri bakımından bu hususun dikkate alınmasının yararlı olacağını düşünmekteyiz.

2.3.3. Görev Belgesi ve Usuli Zaman Çizelgesi

2017 ve 2021 tarihli ICC kuralları, ISTAC²⁰⁹ ve bazı diğer tahkim kurallarında ve ayrıca MTK'da görev belgesi²¹⁰ olarak anılan ve devlet mahkemelerince yapılan yargılamadaki *tensip zaptına* benzeyen, tarafların iletişim bilgilerinin yer aldığı, talep ve savunma özetleri ile ihtilafın genel çerçevesini gösteren, *yargılamanın hemen başında uyumsuzluk açısından önem arz eden konuları tespit eden*²¹¹ bir belge düzenlenmesi öngörülmüştür.

²⁰⁸ Tez kapsamında incelenen tahkim merkezlerinin %30'u seri tahkim kurallarını olağan tahkim kurallarından ayrı bir kurallar bütünü olarak düzenlemiştir. Bkz. İnfografik I. Seri Tahkime Başvurabilmenin Şartları.

²⁰⁹ ISTAC seri tahkim kurallarında görev belgesi düzenlenmesi öngörülmemiştir.

²¹⁰ İngilizce'de *terms of reference* olarak ifade edilmektedir.

²¹¹ Akıncı, a.g.e., s.600.

Taraflar, görev belgesini imzalamakla birlikte tahkim yargılamasına ve görev belgesinde belirtilen hususlara rıza göstermiş olacaklardır. Ayrıca, tarafların görev belgesini itirazı kayıt olmaksızın imzalanmış olması ve/veya tahkim yargılamasının çeşitli safhalarına tahkim anlaşmasının geçersizliğine ilişkin bir itirazda bulunmaksızın katılmış olmaları halinde, New York Sözleşmesinin V/1-a maddesi uyarınca tahkim anlaşmasının geçersizliğine yönelik yapacakları itirazlar hakkın kötüye kullanılması olarak yorumlanabilecek²¹² ve tarafların bu davranışları tahkim anlaşmasını geçerli kılabilecektir.

Taraflardan birinin belgeyi imzalamaktan imtina etmesi halinde ise 2017 ve 2021 tarihli ICC kurallarının 23 (3) maddesi uyarınca görev belgesi tahkim merkezi divanına onaya gönderilecektir. Divan onayını takiben yargılama görev belgesinin onandığı haliyle devam edecektir. ISTAC Tahkim Kuralları bakımından ise, taraflardan birinin imzadan imtina etmesi durumu ile ilgili açık bir düzenleme olmamakla birlikte, ICC'deki ile benzer bir uygulama olabileceğinden ve görev belgesinin onay için tahkim merkezi divanına gönderileceğinden bahsedilmektedir²¹³. MTK'da ise görev belgesini hazırlama yetkisi doğrudan hakem veya hakem heyetine verilmiştir.

2008 tarihli DIS Seri Tahkim Kuralları, 2012 tarihli SCAI, 2017 tarihli SCC ve 2018 tarihli HKAIC kuralları gibi bazı tahkim merkezlerinin seri tahkime ilişkin kurallarında ise görev belgesi düzenlenmesi öngörülmemiştir. ISTAC seri tahkim kurallarında da görev belgesi düzenlenmesi öngörülmemiştir. ISTAC kurallarından, seri tahkime tabi yargılamalarda görev belgesi düzenlenmeyeceği ve yalnızca hakem tarafından usuli zaman çizelgesi düzenleneceğinin öngörülmüş olmasından²¹⁴; tarafların

²¹² Şanlı, Uluslararası Ticari Akitler, s.465-467, özellikle dip not 571.

²¹³ Demir-Gökyayla, Cemile, “ISTAC Tahkim Kuralları Uyarınca Divanın Yetki ve Görevleri”, **Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Konular Sempozyumu**, Yetkin Yayınları, 2016/12, s. 341, 342.

²¹⁴ ISTAC seri tahkim kuralları mad.4.

görev belgesini imzalaması için geçecek süreden veya imzalamaması halinde gerekecek prosedürlere ilişkin süre ve maliyetten tasarruf etmek istendiği anlaşılmaktadır.

Usuli zaman çizelgesi²¹⁵, görev belgesine nazaran daha sınırlı konuların düzenlendiği; dilekçelerin ve delillerin sunulmasının ve -yapılacaksa- duruşma başta olmak üzere birtakım usuli işlemlerin tarihlerinin ve diğer temel usuli konuların yargılamanın henüz başında saptanmasına yarayan bir belgedir. Görev belgesinde usuli zaman çizelgesine nazaran fazladan, genellikle: Tarafların iletişim bilgileri, tahkim yeri, tahkim süresi, tahkim süresinin başlangıcı, uyuşmazlığa uygulanacak usul hükümleri, tarafların talep ve savunma özetleri, hakemlere dostane aracılık yapma yetkisinin verilip verilmediği ve ihtilaflı konuların genel çerçeveleri dâhilinde tespiti gibi başka hususlar da yer alabilmektedir. Buna karşın usuli zaman çizelgesi temelde usuli işlemlerin tarihlerinin belirlendiği bir belge olmaktan ibarettir. Ancak usuli zaman çizelgesinde duruşma yapılıp yapılmayacağı ve tarafların iddia ve savunmaları kapsamında ihtiyaç duyulan diğer usuli tedbirlerin alınması konularına da yer verilebilmektedir.

Usuli zaman çizelgesi, hakem seçiminin tamamlanması veya hakem heyetinin oluşturulması veya tahkim yargılamasının başlamasını veya görev belgesinin imzalanmasını²¹⁶ takiben hakemin ve tarafların bir araya gelerek²¹⁷ yargılama sürecinde izlenecek yolu kararlaştırdıkları, bu kapsamda süreler ve tarihler başta olmak üzere, taraf

beyanları, deliller, duruşma veya duruşmalar ve diğer usuli konularla ilgili görüştükleri dava yönetim toplantısı olarak anılan bir görüşme neticesinde elde edilen bir belgedir. Usuli zaman çizelgesinde ek dilekçe sunulup sunulmayacağı, duruşma yapılıp yapılmayacağı ve yargılamanın yürütülmesi için gerekli görülen diğer konulara karar

²¹⁵ İngilizce'de *procedural timetable* olarak ifade edilmektedir.

²¹⁶ Görev belgesi ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Akıncı, a.g.e., s.600, 601.

²¹⁷ Tarafların fiziken bir araya gelmeleri gibi bir şart bulunmamaktadır. Tarafların bu toplantıya, teknolojik olanaklar dâhilinde uzaktan da katılmaları mümkündür.

verilir²¹⁸ . Usuli zaman çizelgesi için tahkim yargılamasının yol haritası da denilebilecektir. Usuli disiplinin sağlanması adına pek istenen bir durum olmamakla birlikte usuli zaman çizelgesinin, tahkim yargılamasının seyrine göre, yargılama esnasında değiştirilmesine herhangi bir engel bulunmamaktadır. Özellikle, ICC ve SCAI kuralları uyarınca hakem heyetinin teşkilini takiben derhal bir usuli zaman çizelgesi hazırlanması düzenlendiğinden, usuli zaman çizelgesi düzenlenmesi oldukça yaygın bir uygulama haline gelmiştir²¹⁹.

Usuli zaman çizelgesi, 2012 tarihli ICC kurallarının “Dava Yönetim Toplantısı ve Usule İlişkin Toplantı” başlıklı 24.maddesi ile kurallaşmış olmakla birlikte aslında uygulaması kurallardan daha eskiye dayanmaktadır²²⁰ . Yargılamanın henüz başında tarafların ve hakemlerin bir araya gelerek usuli konularda anlaşmaya çalışması ve akılcı, hızlı, verimli ve yapılacak yargılamaya uygun, gerçekçi bir usul belirlenmesi hiç şüphesiz *iyi bir uygulamadır*. Ancak uygulamada, birçok tahkim davasında; usuli zaman çizelgesinin daha en baştan, tahkim süresini aşacak şekilde düzenlendiği görülmektedir²²¹. Bu durum, ihtilafın karmaşıklığı ve/veya usuli disiplinin sağlanamaması ile ilgilidir. Sebep ne olursa olsun seri tahkim usulünün yargılamanın süre ve maliyet yönünden verimli şekilde işletilmesi hedefinin gerçekleşmesi bakımından usuli zaman çizelgesinin seri tahkime tabi davalarda akılcı, gerçekçi ve mümkün olduğunca katı

biçimde hazırlanması gerekmektedir. Buna uyulamayacağı en baştan anlaşılıyorsa da seri tahkim usulünün terk edilmesi daha uygun olacaktır.

²¹⁸ Yasan, Candan, “İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) Tahkim Kuralları Uyarınca Seri Tahkim Yargılaması (Fast Track Arbitration)”, **Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Konular Sempozyumu**, Yetkin Yayınları, 2016/12, s. 366.

²¹⁹ Paolo Michele Patocchi, “National Report for Switzerland (2018 through 2020)”, **ICCA International Handbook on Commercial Arbitration**, ed. Lise Bosman, Kluwer Law International, Supplement No. 111, July 2020, pp. 1 – 98 (Çevrimiçi) 27.08.2020, (Kluwer Arbitration), s.51.

²²⁰ Webster/Bühler, a.g.e., s.369.

²²¹ Webster/Bühler, a.g.e., s.475.; Dava yönetim toplantısında ihtilaf konularının da tespit edilerek bildirilmesinin seri tahkim açısından önemli ve yararlı olduğu söylenmiştir. Berger, *Need for Speed*, s.604.

Her halükârda, usuli zaman çizelgesi hazırlanması seri tahkim uygulaması bakımından fevkalade önemlidir. Usuli zaman çizelgesinin oluşturulması için yapılacak olan dava yönetim toplantısında ihtilafın genel hatları belirlenecek ve ihtilafın seri tahkim usulüne ne derece uygun olduğu da değerlendirilebilecektir. Bu sayede tarafların ve/veya hakemin veya hakemlerin yargılamayı seri tahkim usulüne tabi tutmama konusunda, yargılamanın başında bir değerlendirme yapmaları mümkün olabilecektir. Yine bu doğrultuda, ICC kurallarında dava yönetim toplantısına ayrı bir önem verildiği görülmektedir. 2017 ve 2021 tarihli ICC Seri Tahkim Kurallarının 3 (3) maddesinde de dosyanın hakeme tevzini takiben 15 gün içerisinde dava yönetim toplantısı düzenleneceği belirtilmiştir.

2012 tarihli ICC kurallarında, taraflara ve hakemlere dava yönetim toplantısı esnasında düşük tutarlı ihtilaflar bakımından yargılama giderleri ile ihtilaf tutarı arasında bir denge kurmak adına gerekli tedbirleri almaları önerilmektedir²²². Birtakım tedbirlerin ancak düşük tutarlı ihtilaflar için uygun olduğu da belirtilmiştir²²³. Dolayısıyla, seri tahkim kapsamında kalan ihtilaflar için, tahkim kuralları içerisinde zaman yönetimine ilişkin katı denebilecek tedbirlere yer verildiği görülmektedir²²⁴.

2017 tarihli SCC seri tahkim kurallarının 29.maddesinde ise “[h]akem ve taraflar sürecin daha verimli ve hızlı şekilde ilerlemesi için gerekli usuli tedbirleri alırlar” ve “[d]ava yönetim toplantısında veya akabinde derhal ve her halde dosyanın hakeme tevzinden itibaren 7 gün içerisinde Hakem, tahkimin seyrine ilişkin olarak kararın verileceği tarihi de içeren bir zaman çizelgesi hazırlar” denilmiştir. Tez kapsamında incelenen tahkim kurallarından VIAC hariç diğer tüm kurallarda, 2017 tarihli SCC seri tahkim kurallarının 29.maddesine benzer şekilde, yargılamanın henüz başlarında dava

²²² Webster/Bühler, a.g.e., s.371.

²²³ Webster/Bühler, a.g.e., s.372.

²²⁴ Benifatemi, a.g.e., s.4.

yönetim toplantısı yapılması ve buna göre davanın seyrinin belirlendiği bir usuli zaman çizelgesi hazırlanması öngörülmüştür²²⁵.

Uygulamada, tarafların süresi içerisinde yükümlülüklerini gerçekleştirmeyeceklerinin anlaşılması halinde, ek süre talep etmeleri ve bu nedenle usuli zaman çizelgesinin gözden geçirilmesi gerekebilmektedir. Genellikle taraflar, kendilerine de benzer bir ek süre tanındığı hallerde diğer tarafa ek süre tanınmasına razı gelme eğiliminde olmaktadır²²⁶. Bu durumda ise iki tarafa da ek süre tanınmış ve usuli zaman çizelgesinden iki kat sapılmış olunmaktadır. Usuli zaman çizelgesinde yaşanan bu sapmalar neticesinde tahkim süresi uzayabilmektedir. Bu nedenledir ki seri tahkim söz konusu olduğunda, usuli zaman çizelgesinin hazırlanması yetkisinin çoğunlukla hakeme veya hakemlere verildiği görülmektedir²²⁷. Buna örnek olarak ISTAC seri tahkim kurallarının 4.maddesinde *“Tek Hakem seçildikten veya tayin edildikten sonra 7 gün içerisinde tarafların da görüşünü alarak bir zaman çizelgesi hazırlar; başka dilekçelerin sunulup sunulmayacağı; duruşma yapılıp yapılmayacağı ve yargılamanın yürütülmesi için gerekli gördüğü diğer usuli konular hakkında karar vererek taraflara ve Sekreteryaya’ya bildirir”* denilmesi gösterilebilir. Bazı kurallarda ise usuli zaman çizelgesi hazırlama yetkisi yine hakemlere verilmiş ancak hakemlerin bu konuda tarafların beyanlarını da dinlemekle yükümlü olduğu açıkça düzenlenmiştir²⁶³. Bu da aslında yukarıda bahsedilen dava yönetim toplantısı ile gerçekleşmektedir.

Kanaatimizce, hakemin usuli konuları belirlemeden önce bir dava yönetim toplantısı gerçekleştirmesi, hiç değilse tarafların tarihler ve usuli işlemler hakkında görüşünü alması, bu tarihlere uyulabilmesi ve zaman çizelgesinin ileride değişikliğe

²²⁵ Bkz. İnfografik IV. Usul.

²²⁶ Webster/Bühler, a.g.e., s.476.

²²⁷ Bkz. ISTAC seri tahkim kuralları mad.4., SCAI 2012 Kuralları mad. 15 (3), ACICA 2016 mad.21. ²⁶³ Bkz. ICC 2017 mad. 24 (2), ISTAC Tahkim Kuralları mad. 27, ICDR 2014 Milletlerarası Tahkim Kuralları mad. E-2.

uğramasının önlenmesi ve dolayısıyla usuli disiplinin sağlanabilmesi adına iyi bir uygulama olacaktır. Nitekim, kurallar dâhilinde açıkça belirtilmemiş olduğu hallerde dahi

hakemin usuli konularda tarafların görüşünü alma hakkı mevcuttur. Hatta bu -birçok durumda- iyi bir uygulama olacaktır.

Usuli zaman çizelgesinin görüşüleceği toplantı her halde yüz yüze bir toplantı şeklinde yapılmak zorunda değildir. Bu toplantının yüz yüze yapılmasının gerekip gerekmediğinin: (i) ihtilafın tutarı, (ii) tarafların yüz yüze toplantı yapmak için yapacakları seyahatin mesafesi ve (iii) tarafların ve hakemlerin birbirlerini daha önceden tanıyıp tanımadıklarına göre karar verilmesinin gerektiği belirtilmiştir²²⁸. Seri tahkim söz konusu olduğunda ihtilafın karmaşık olmadığı ve ihtilaf tutarının nispeten düşük olduğu farz edildiğinde, tarafların yüz yüze dava yönetim toplantısı yapmasına birçok durumda gerek olmayacağı sonucuna varılabilecektir. Bu durumda tarafların bu toplantıyı telekonferans veya görüntülü görüşme başta olmak üzere mesafeli olarak yapmaları pekâlâ mümkün olacaktır. Toplantının mesafeli olarak yapılması seri tahkimin hedefleri ile bağdaşmaktadır. Nitekim bu sayede taraflar, hem süreden hem de ulaşım başta olmak üzere birtakım maliyetlerden tasarruf etmiş olacaktır. Bu gibi toplantıların teknolojik imkânlar doğrultusunda internet üzerinden yapılmasının önemi COVID-19 salgını sırasında bir kez daha anlaşılmıştır. Uygulamadan görebildiğimiz kadarıyla tahkimin esnek usuli imkânları, telekonferans ve benzeri yöntemlerle birtakım usuli gereklerin yerine getirilebilmesini sağlamakta bu da tahkimin milli mahkemelere nazaran süreçlerini özel şartlar altında dahi yürütebilmesine imkân sağlamıştır. COVID-19 sürecinde ISTAC, dünyada ilk defa “ISTAC Çevrimiçi Duruşma Usul ve Esasları” başlığı ile duruşmaların mesafeli olarak yapılmasına ilişkin esasları kurallaştırmıştır²²⁹. Bu gibi kurallar ve

²²⁸ Moses, a.g.e., s.160.

²²⁹ Bkz. çevrimiçi <https://istac.org.tr/istanbul-tahkim-merkezinden-dunyada-bir-ilk-istac-cevrimicidurusma-usul-ve-esaslari/> 06.04.2021.

uygulamalar sayesinde pandemi boyutundaki salgın hastalık şartlarında dahi tahkim yargılamaları, milli mahkemelere nazaran daha az aksamayla devam edebilmiştir.

Usuli zaman çizelgesi ile belirlenen usule uyulmaması veya usuli zaman çizelgesinde ihtiyaç doğrultusunda, zamanında, gerekli değişikliğin yapılmaması ve

bunun kararın esasına etki etmesi MTK 15.1.f. maddesi²³⁰ uyarınca bir iptal sebebi olarak sayılmıştır.

Tahkim yargılamasına hâkim en temel ilkelerinden biri olan irade serbestisinin gereği olarak, usuli zaman çizelgesi -tercihen- tarafların ve hakemlerin ortaklaşa kararları ile veya hakemlerin takdiri ile oluşturulacaktır. Bu sayede tahkimin devlet mahkemelerine göre avantajlarından biri olarak sayılan usuli esneklik de sağlanmış olacaktır. Nitekim, devlet mahkemelerindeki uygulamanın aksine, tahkim yargılamasında uygulanacak usulün belirlenmesinde tarafların söz hakkı olacaktır.

Tahkim usulünü belirleme hakkı sınırsız bir hak değildir. Usuli kurallar kararlaştırılırken tahkim yerinin emredici kuralları, tarafların eşitliği ilkesi ve hukuki dinlenilme hakkına²³¹ riayet edilmelidir²³². Eşitlik ilkesi bakımından taraflardan birine, diğerine verilene nazaran görünüşte dahi olsa daha fazla usuli imkân verilmemesi gerekmektedir.

²³⁰ Maddenin lafzı şu şekildedir: “*Tahkim yargılamasının, usul açısından tarafların anlaşmalarına veya bu yönde bir anlaşma bulunmaması halinde, bu Kanun hükümlerine uygun olarak yürütülmediğini ve bu durumun kararın esasına etkili olduğunu,*”

²³¹ Hukuki dinlenilme hakkının, irade serbestisi ile birlikte milletlerarası tahkim hukukunda neredeyse istisnasız olarak kabul gören iki prensipten biri olduğu söylenmektedir. Bu konuda bkz. Demir-Gökyayla, Milletlerarası Tahkimde Belge İbrazı, s.5. Hukuk dinlenilme hakkı ayrıca Türk Anayasa’sının 42.maddesinde düzenlenmiş anayasal bir haktır. Ayrıca “... *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde de hukukî dinlenilme hakkı, adil yargılanma hakkı içinde teminat altına alınmıştır.*” Pekcanitez, Hakan vd., **Pekcanitez Usûl Medeni Usul Hukuku**, Ed. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özeker, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz, On İki Levha Yayıncılık, 15. Bası, İstanbul, Mart, 2017, C.I ve C.II (“Pekcanitez Usul”), s.862.

²³² Detaylı bilgi için bkz. Aygöl, a.g.e., s.119-126.

“Hukuki dinlenilme hakkı, yargılamayla hukuki durumu etkilenecek kişilerin, yargılamanın bir süjesi olarak, yargılama konusunda bilgi edinmelerini, açıklamada bulunmalarını, yargılamaya etki edebilmelerini ve yargı mercilerin bunları dikkate alıp değerlendirerek, gerekçeli şekilde karar vermesini sağlayan, sürpriz kararlarla karşılaşmanın önüne geçen bir temel hak ve yargılama ilkesi”²³³ olarak tanımlanmıştır. Milletlerarası tahkimde hukuki dinlenilme hakkı ise “her bir tarafın davasını makul

biçimde ileri sürebilme hakkı”²³⁴ olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda hukuki dinlenilme hakkının, aleyhine yönlendirilen iddiaları ve bunlara ilişkin delilleri bilme hakkını ve bu iddialara karşı yanıt verme konusunda taraflara olanak sağladığı söylenmiştir²⁷¹.

Hukuki dinlenilme hakkı, özellikle de tarafların yargılamaya etki edebilmeleri ve taraflara aleyhlerine yönlendirilen iddialara karşı yanıt verme konusunda gerçek bir imkân sağlaması yönüyle bizce seri tahkim ile daha yakından ilişkilidir. Seri tahkimde birtakım usuli işlemler, sunulacak deliller ve taraf beyanları sınırlandırılmakta ve/veya hızlandırılmaktadır. Aslında bu sınırlamalar olağandır. Nitekim, taraflar delil anlaşması yapabilir, yargılamanın sadece belgeler üzerinden görülmesi konusunda anlaşabilir, usuli işlemlerin süreleri, beyan adedi ve hakem seçimine veya reddine ilişkin konuları kendileri belirleyebilirler. Taraflar, seri tahkim kurallarının uygulanmasına rıza göstermekle aslında tüm bunlara da rıza göstermiş olmaktadır. Ancak buradaki usuli sınırlamalar ve sürelerin hızlandırılmasında, bunlara taraflar ortaklaşa karar verse dahi, her iki tarafa da hukuki dinlenilme hakkı kapsamında *makul imkân* tanınmış olması gerekmektedir²³⁵. Aksi halde adil yargılanma hakkının ihlali veya kamu düzenine aykırılık gibi sebeplerle kararların icra edilmesi noktasında engellerle karşılaşılacaktır.

²³³ Muhammet Özokes, **Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı**, Yetkin Yayınları, Ankara 2003, s.31

²³⁴ Serbest, Wider Application, s.128. ²⁷¹ Serbest, Wider Application, s.128.

²³⁵ Hukuki dinlenilme hakkı ile doğrudan bağlantılı bir hak olan iddia ve savunma hakkının taraflar bakımından bir hak, bu hakkın teminin ise hakemler bakımından bir yükümlülük olduğu hususunda açıklama için bkz. Ferda Nur Güvenalp, **Milletlerarası Tahkimde İddia ve Savunma Hakkının İhlali**, Onikilevha Yayıncılık, İstanbul, Mart 2018, s.9,10. ²⁷³ Aygül, a.g.e., s.125

Eski tarihli bir metin olan, 1976 tarihli UNCITRAL kurallarında *makul imkân* ifadesi yerine *davasını tam olarak sunabilmesi* şeklinde bir ifade kullanılmıştır²⁷³. Daha sonra bu ifade hem UNCITRAL 2010 kurallarında hem de ICC 2012 kurallarında *makul imkân* olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu ifade değişikliği aslında seri tahkime de olanak sağlamaktadır. Nitekim, seri tahkim yargılamasında usuli işlemler -örneğin yargılamanın dosya üzerinden yapılmasını öngören kurallar- sınırlanmaktadır ve bu durumda seri tahkimin taraflara davalarını “tam” olarak sunabilmeleri için imkân

sağlandığının söylenmesi güçtür. Seri tahkim usulü öncelikle, taraflara ihtilaf tutarı ve yargılama gideri arasında denge kurmayı hedefleyen, davalarına ilişkin delilleri ve ispat araçlarını *makul imkân* dâhilinde sunabilecekleri bir ortam yaratmaktadır. Hakem kararının icra edilemez olması için bu *makul imkânın*, haksızlık yaratmayacak şekilde sağlanmış olması gerekmektedir²³⁶.

Günümüzdeki standart, yukarıda da bahsedildiği üzere *makul imkân*dır. Bu husus da davanın niteliğine göre farklılık gösterecektir. Ancak ilk bakışta karmaşık ve/veya çok taraflı davadaki hukuki dinlenilme hakkı kapsamındaki makul imkânın, karmaşık olmayan ve ispatında temelde bir güçlük olmayan bir ihtilafa göre daha yüksek bir standartta olacağı izahtan varestedir. Dava tutarı yönünden de makuliyet yargılama giderlerinin dava neticesinde alınabilecek olan tutar ile arasında rasyonel bir ilişki kurulmasını gerektirmektedir. Bu nedenledir ki seri tahkim kurallarına tabi olunması dava tutarı ve davanın karmaşıklık derecesi ile ilişkilendirilmiştir.

Tarafların ve hakemin usulü belirleme hakkıyla ilgili özet olarak, taraflar irade serbestisi gereği usuli kuralları tarafların tahkim yeri hukukunun emredici kuralları, tarafların eşitliği ve hukuki dinlenilme hakkına riayet etmek kaydıyla serbestçe belirleyebilecekleri söylenebilecektir.

²³⁶ 274 Born, a.g.e., s.3516.

Seri tahkim usulünün yargılamanın mümkün olduğunca düşük bir maliyetle ve hızlı bir şekilde yürütülmesi amacına ulaşabilmesi için belli bir usuli disiplin gerektirmektedir. Bu kapsamda, seri tahkimde sürelerin aşılmaması, maliyetlerin düşük tutulması ile adil bir yargılama yapılması ve tarafların hukuki dinlenilme hakkına riayet edilmesi arasında iyi bir denge kurulması gerekmektedir. Usuli zaman çizelgesi ile dilekçelerin, varsa duruşmanın ve diğer usuli işlemlerin tarihinin baştan, akılcı ve katı biçimde belirlenmesi seri tahkim yapısı ile bağdaşmaktadır.

Usulü belirleme yetkisi seri tahkimde, yargılama başladıktan sonra, hakemlere verilmiştir. Hakemlerin bu yetkilerini seri tahkimin gereklerine uygun olarak, tahkim süresine ve tarafların eşitliği ilkesine riayet edecek biçimde ve mümkün olduğunca tarafların görüşüne de müracaat ederek kullanması hakem kararlarının icra edilebilirliği ve seri tahkim usulünün arzu edilen sonuçları sağlaması adına önemlidir.

2.3.4. Taraf Beyanlarının Sınırlandırılması

Seri tahkim usulünde, tahkim yargılamasının daha hızlı ve daha az maliyetle ilerlemesi için tarafların sunabilecekleri dilekçe adedinin sınırlandırıldığı ve dilekçe sunma sürelerinin olağan usule göre kısaltıldığı görülmektedir.

Günümüz tahkim uygulamasında, kimi yazarlarca “adil yargılanma paranoyası” olarak anılan bir olgu bulunduğu söylenmiştir²³⁷. Kastedilen, hakemlerde oluşan; taraflardan birinin adil yargılanma hakkı çerçevesince iddia ve savunma hakkını gereği

²³⁷ *Due Process Paranoia* ifadesinin Türkçe karşılığı olarak kullanılmıştır. Konuyla ilgili bkz. Berger, Kalaus Peter/ Jensen, Ole, “*Due Process Paranoia and the Procedural Judgment Rule: A Safe Harbor for Procedural Management Decisions by International Arbitration Practitioners*” (“*Due Process Paranoia*”) *Arbitration International*, 2016, 32, 415–435, 20.06.2016 (Çevrimiçi) <https://www.pragerules.com/upload/iblock/882/88256e5a0d39997b4d6ec9be17303671.pdf>, 06.04.2021, s.415.

gibi veya diğer taraf ile eşit şartlarda kullanamadığı iddiası ile hakemin reddini istemesi veya hakem kararının iptalinin veya icra edilemezliğinin söz konusu olmasıdır.

Hakemler bu *paranoya* çerçevesinde; taraflara eşit davranma kaygısıyla bir tarafa verilen ek süre, delil ve yazılı beyan sunma olanağını diğer tarafa da bire bir sunabilmektedir. Bu davranış son derece haklı bir kaygıdan doğmakla birlikte, sonuç itibarıyla tahkim yargılamasını birçok durumda gereksiz yere uzatmakta ve yargılama maliyetlerini artırmaktadır. Seri tahkim usulünün bunun bir nebze de olsa önüne geçtiği söylenebilecektir²³⁸. Seri tahkim usulünün uygulanacağı hallerde hem tarafların hem de

hakem veya hakemlerin usuli kuralların katı olmasının ve seri tahkimin kendine has niteliğinin bilinci ile davranması beklenmektedir. Bir taraf bunu farklılaştırmak istese diğer tarafın ve/veya hakemin bunu engellemek için gerek tabi olunan kurallar içerisinde gerekse seri tahkimin genel mantığı çerçevesinde dayanakları bulunabilecektir. Yani seri tahkim usulünün uygulandığı hallerde bir taraf beyan için ek süre istediğinde hakem bunu daha kolay reddedebilecektir. Aynı şekilde, taraflardan biri tahkim kurallarının açıkça izin vermediği bir delil temini yöntemini talep ettiğinde, öncelikle bu konuda hakemi; kuralların dışına çıkma konusunda, ikna etmesi gerekecektir. Tabii, burada arzu edilen usuli kuralların sıfır esneklik ile sürdürülmesi değildir. Seri tahkimin yargılamanın hızlı, sade ve az maliyetle gerçekleştirilmesi anlayışı kapsamında getirilen usuli disiplindir. Ancak unutulmamalıdır ki; en nihayetinde yapılan iş bir yargılamadır ve kararın icra edilebilirliği -ve dolayısıyla olabilecek en büyük vakit ve para kaybının önlenmesi adına- hukuki dinlenme hakkı başta olmak üzere usul hukukuna ilişkin temel hak ve hürriyetlerin taraflar bakımından teminine özen gösterilmelidir.

Konu mahkeme kararlarına da yansımıştır. Cenevre Ticaret ve Sanayi Odası Tahkimine tabi olarak seri tahkim usulü ile görülen bir tahkim yargılamasının kararına karşı İsviçre Federal Mahkemesi nezdinde dava açılmıştır²³⁹. Davanın gerekçesi olarak

²³⁸ Banfatemi, a.g.e., s.7-8

²³⁹ Banifatemi, a.g.e., s.7

davaliya yargılama esnasında daha fazla süre verilmesi ve kararın gerekçesinde davacının hukuki argümanlarının gözetilmemesi ve bu nedenle davacının hukuki dinlenilme hakkının ihlal edilmesi gösterilmiştir²⁴⁰. İsviçre Federal Mahkemesi'nin 4A_294/2008 sayılı kararında, taraflardan birinin açıkça daha fazla gözetildiği gerekçesiyle, iptal davasının kabulüne karar vermiştir²⁴¹.

Medeni usul hukukunda, tarafların bütün iddia ve savunmalarını; belli bir usul kesitine kadar ileri sürmelerine teksif ilkesi denilmektedir.²⁴² Teksif ilkesi, taraf

işlemlerinin sürekli tekrarlanarak, yargılamanın uzamasının engellenmesini sağlar ve yargılamanın hızlı ve verimli şekilde ilerlemesi (ve dolayısıyla usul ekonomisi ilkesi) ile doğrudan ilişkilidir. İşbu başlık altında incelenen taraf beyanlarının sınırlandırılması konusu da teksif ilkesi ile paraleldir. Taraf beyanlarının adet olarak ve sunulabilecekleri süre yönünden sınırlandırılması, Türk medeni usul hukukunun yabancı olmadığı bir kavramdır.

Tarafların beyanda bulunması ve delil sunabilmeleri hukuki dinlenilme hakkı ile de doğrudan ilgilidir. Taraflardan birinin iddia ve savunmasını başka yolla ortaya koyması mümkün değilse bu delilin sunulmasına veya toplanmasına müsaade edilmelidir veya işin kapsamı gerektiriyorsa taraflara birtakım ek olanaklar sunulmalıdır. Nitekim hakemler, prensip olarak taraflarca sunulan delilleri kabul etmek zorundadır²⁴³. Hakemlerin taraflarca sunulan delili kabul etmemesi için delilin esaslı şekilde uyumsuzluk konusu olayla bağlantılı olmaması gerekmektedir²⁴⁴. Seri tahkim usulü söz konusu olduğunda, seri tahkim kurallarınca izin verilmeyen delil türlerini (duruşmada tanık dinlenilmesi gibi) hakemlerin kabul etmemesi de söz konusu olabilecektir. Tarafların anlaşması

²⁴⁰ Banifatemi, a.g.e., s.7

²⁴¹ Banifatemi, a.g.e., s.7

²⁴² Görgün, Şanal vd., **Medenî Usûl Hukuku**, Yetkin Basımevi, 6. Baskı, Ankara, 2017, s.354. Pekcanitez, Hakan, Pekcanitez Usul, C.I., s.809.

²⁴³ Kaplan, a.g.e., s.145.

²⁴⁴ Kaplan, a.g.e., s.145.

doğrultusunda (ki seri tahkim usulünün seçimi bu kapsamda bir anlaşmadır) belli bir ispat sisteminin belirlenmesi hukuken mümkündür²⁴⁵. Kararlaştırılan ispat sisteminin tarafların eşitliğinin ihlal edilmesi veya vakıanın bu sisteme uyarınca sağlıklı şekilde aydınlatılamaması hali tarafların usulü belirleme serbestilerinin sınırını teşkil etmektedir. Bu halde seri tahkim usulünün kısmen (ilgili delil veya delili temini imkânı yönünden) veya tamamen terk edilmesi gerekebilecektir. Tez kapsamında incelenen tüm tahkim kurallarında; hakemlere veya tahkim merkezinin idari organına, taraflardan birinin veya hakemin müracaatı ile veya tahkim merkezince resen yapılacak tespit ile seri tahkim usulünün terki olanağı²⁴⁶ verilmiştir. Seri tahkim usulünün terki olanağı, seri tahkim

usulüne göre yapılan yargılamanın hukuka uygun olmasının temini noktasında önemli bir usuli güvencedir.

Seri tahkimdeki usuli sınırlamaların hukuka uygunluğunun her bir dava için ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. Usuli sınırlamaların hukuka uygunluğu yorumlanırken objektif verilere dayanılmalı, ilgili usul kuralının düzenleme (ve tarafların bunu seçme) amacı da dikkate alınmalıdır²⁴⁷.

Seri tahkim yargılaması söz konusu olduğunda tez kapsamında incelenen tahkim merkezlerinden %61'inin tarafların dilekçe adedini açıkça sınırladığı görülmektedir²⁴⁸. Sınırlamalar DIS, HKIAC, ICC, SCAI, SCC ve WIPO'da her bir taraf için -kural olarak- bir dilekçe olacak şekilde, ACICA ve VIAC kurallarında ise her bir taraf için iki dilekçe olacak şekilde düzenlenmiştir. Diğer kurallarda tarafların sunabilecekleri beyan adedini belirleme yetkisi hakeme veya hakem heyetine verilmiştir. Karşı dava olması halinde tarafların beyan adedinin artacağı hususu DIS, HKIAC, SCAI ve WIPO kurallarında

²⁴⁵ Aynı görüş için bkz. Kaplan, a.g.e., s.147.

²⁴⁶ İngilizce *fallback provision* olarak anılmaktadır. Bu konuda bkz. Banifatemi a.g.e., s.3, 3.3. No'lu başlık, s.155.v.d.

²⁴⁷ Kaplan, a.g.e., s.45.

²⁴⁸ Bkz. İnfografik IV Usul.

açıkça düzenlenmiştir. Diğer kurallarda ise bunu engelleyen bir düzenleme bulunmamaktadır.

Beyan adedinin artırılması için hakem veya hakem heyetine ACICA, HKIAC, ICC, SCC, VIAC ve WIPO kurallarında açık yetki verilmiştir. Açıkça verilmemekle birlikte diğer tahkim kurallarında bunu engelleyen bir düzenleme bulunmamaktadır.

Tahkim merkezlerinin seri tahkim kurallarının çoğunluğunda, *adil yargılanma paranoyası* mevhumuna ilişkin bir tedbir olarak tarafların beyan adedinin açıkça sınırlandığı görülmektedir. Nitekim yargılamanın seri biçimde ilerlemesi bunu gerektirmektedir. Buna karşın, yargılamanın gereksinimleri doğrultusunda beyan adedinin hakemlerce artırılabilceği de anlaşılmaktadır.

Kanaatimizce seri tahkim yargılamasına tabi olunduğunun veya olunacağının taraflarca bilinmesi ve yargılamanın henüz ilk safhalarında bir usuli zaman çizelgesi hazırlanması ile taraflara beyanlarını sunacakları stratejiyi belirleme konusunda imkân sağlanmış olmaktadır. Özellikle de karmaşık olmayan ihtilaflar bakımından bu husus hukuki dinlenilme hakkının temini için yeterlidir. Hakemlere verilen, beyan adedini artırma yetkisi de bunu pekiştirmektedir. Bu noktada, iki tarafa eşit imkân sağlanması hususu göz ardı edilmemelidir²⁴⁹.

²⁴⁹ Aynı yönde görüş için bkz. Yasan, a.g.e., s.367.

2.3.5. Cevap Dilekçesi Süreleri

Tez kapsamında incelenen seri tahkim kurallarının %30'unda cevap dilekçesi ve beyan sunulması için süre belirlendiği görülmektedir²⁵⁰. Diğer kurallarda ise bu sürelerin hakemlerce veya tahkim merkezince belirleneceği belirtilmiştir.

Yargılamanın adil biçimde gerçekleşmesi ve kararların icra edilebilirliğinin sağlanması adına cevap dilekçesi ve diğer beyanlara ilişkin süreler belirlenirken hukuki dinlenilme hakkı, tarafların eşitliği ve tahkim sürecinin hızlı biçimde ilerleyebilmesi arasında denge kurmak gerekmektedir. Bu dengeye özellikle cevap dilekçesine ilişkin sürenin kısa tutulduğu ve bunun yanı sıra tarafların beyan adedinin sınırlandırıldığı hallerde önem kazanmaktadır. Nitekim, belirli bir işlemin yapılması için verilen sürenin çok kısa olması bir savunma hakkı ihlali teşkil edebilecektir²⁵¹.

ISTAC seri tahkim kurallarının 2.2.maddesinde “[d]ava dilekçesinin Sekreteryaya tarafından kendisine tebliğinden itibaren 15 gün içinde davalı, cevap dilekçesi ve varsa karşı davası ile bunların eklerini, Sekreteryaya ’ya sunar” denilmiştir. Davacının davasını hazırlamak için -zamanaşımı veya hak düşürücü bir süre söz konusu değilse- geniş vakti

bulunmaktadır. Buna karşın davalıya cevap dilekçesini hazırlamak için verilen 15 günlük süre oldukça kısadır. Özellikle yabancılık unsuru olan davalarda, davalının başka bir ülkede yerleşik; tahkim yeri ile yakın ilişkili olmadığı hallerde bu gibi kısa süreler daha da sorunlu hale gelmektedir. Nitekim, davalının davasına bakacak bir avukat bulması, bu avukat ile vekalet anlaşma yapması, bazı durumlarda yabancı dildeki belgelerin tercüme edilmesi, avukatın dava ile ilgili olarak bilgilendirilmesi, varsa karşı davaya ilişkin hazırlık yapılması gibi süreçlerin 15 gün içerisinde yapılması oldukça zordur.

²⁵⁰ Bkz. İnfografik IV Usul.

²⁵¹ Kaplan, a.g.e., s.152.

Kanaatimizce hakemlerin bu gibi durumlarda davalı tarafa ek süre vermesi, davacının davasını hazırlamak için geniş vakti olmasına karşın davalının süresinin sınırlı olması nedeniyle taraflara iddia ve savunmalarını eşit ve etkin biçimde sunma imkânı verilmesinin temini adına daha uygun olacaktır. Ancak her halükârda seri tahkimin yapısı gereği bu sürenin çok uzun olmaması gerekmektedir. Sürenin kısa olmasına veya ek süre verilmesine ilişkin kriter ilgili işlemin, ilgili tarafça; belirtilen sürede yapılmasının *objektif* olarak mümkün olup olmadığının değerlendirilmesini gerektirmektedir²⁵².

2018 tarihli ACICA kurallarında bu hususa özellikle dikkat edilmiş ve cevap dilekçesi verilme süresi 28 gün olarak düzenlenmiş, diğer beyanlar için ise 14 günlük bir süre belirlenmiştir. 2012 tarihli SCAI kurallarında ise bu süre 45 günü geçmemek kaydıyla hakemlerce belirlenecektir şeklinde düzenlenmiştir.

2.3.6. Tahkikat

Tahkikat, davanın dayandığı vakaların ve delillerin değerlendirilerek ihtilaf konusunun aydınlatılmaya çalışıldığı safhadır. Bu bölüm altında sırasıyla seri tahkim usulüne tabi tahkim yargılama bakımından duruşmalara ve delillilere ilişkin konular incelenecektir.

2.3.6.1. Duruşma

Duruşma, yargılamanın önemli ve en canlı kesiti olarak tanımlanmıştır²⁵³. Duruşma yapılması, hukuki dinlenilme hakkı²⁵⁴ ve doğrudanlık başta olmak üzere

²⁵² 290 Kaplan, a.g.e., s.152, 153.

²⁵³ Pekcanitez, Pekcanitez Usul, C.II, s.1340.

²⁵⁴ Her ne kadar duruşma yapılması hukuki dinlenilme hakkıyla doğrudan ilişkili de olsa, hukuki dinlenilme hakkının temini için ille de duruşma yapılmasının bir zorunluluk teşkil etmediği ile ilgili (bizim de katıldığımız) görüş için bkz. Roney, P. David / Müller, Anna K., "Chaper 4 – The Arbitral Procedure",

yargılamaya ilişkin temel ilkelerden birçoğu bakımından önem arz etmektedir²⁵⁵. Neredeyse tüm olağan tahkim kurallarında duruşma yapılması öngörülmüştür²⁵⁶. Tahkim yargılamasında, özellikle de karmaşık, birden çok branşı ilgilendiren ve/veya çok taraflı ihtilaflarda duruşmaların günlerce sürmesi ve/veya birden fazla duruşma yapılması olağandır. Bu nedenle tarafların, taraf vekillerinin, tanıkların, bilirkişilerin ve hakemlerin duruşmalara ve bu duruşmaların hazırlık süreçlerine oldukça fazla vakit ayırmaları gerekmektedir. Özellikle de yabancılık unsuru olan ihtilaflarda seyahat ve konaklama giderleri ve taraf vekilleri ve diğer ilgililerin seyahat için harcadıkları vakit de buna eklenmektedir.

Duruşma yapılması davanın aydınlatılması, tarafların veya taraf vekillerinin, tanıkların, bilirkişi ve uzmanların doğrudan dinlenebilmesi ve ilgililerin bu kişilere doğrudan soru yöneltebilmesini sağlamakta ve yazılı usule göre ihtilafın daha iyi şekilde aydınlatılmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte yukarıda da belirtildiği üzere duruşma tahkimin en pahalı safhalarının başında gelmektedir.

Seri tahkim kurallarında duruşmaların tahkim maliyetlerini artırmaması ve hızlı şekilde ilerlemesi için birtakım tedbirler alındığı görülmektedir. Seri tahkim kurallarında,

tahkim merkezlerinin kural olarak duruşmasız (dosya üzerinden), tek celseli veya karma bir sistem benimsedikleri görülmektedir²⁵⁷.

Yargılamanın duruşmasız olarak yapılmasını öngören kurallara örnek olarak ISTAC seri tahkim kuralları gösterilebilecektir. Söz konusu kuralların 5.2.maddesinde: *“[t]ek [h]akem, tarafların görüşünü aldıktan sonra gerekli olduğunu düşünmedikçe*

International Arbitration in Switzerland a Handook for Practitioners, ed. Gabrielle Kaufman-Kohler, Blaise Stucki, Kluwer Law International, 2004, s.66.

²⁵⁵ Pekcanitez, Pekcanitez Usul, C.II, s.1340.

²⁵⁶ Moses, a.g.e., s.167.

²⁵⁷ Bkz. İnfografik IV Usul.

duruşma yapılmaksızın dosya üzerinden inceleme yaparak karar verir” denilmiştir. Bu kural duruşma yapılıp yapılmayacağı hususunu hakemin takdirine bırakmış ancak gerekli olmayan hallerde duruşma yapılmamasını öngörmüştür. 2017 tarihli ICC tahkim kurallarının seri tahkime ilişkin kısmında hakeme, duruşma yapmaksızın; dosya üzerinden karar verebilme konusunda takdir hakkı verilmiştir²⁵⁸.

2018 tarihli VIAC kurallarının seri tahkime ilişkin 45.maddesinin 9.3. bendinde duruşma ile ilgili olarak *“ancak taraflardan birinin talep etmesi veya hakem heyetince gerekli görülmesi halinde tek celselik bir duruşma yapılacaktır, söz konusu duruşmada tüm deliller toplanacak ve tüm hukuki konular görüşülecektir”* denilmiştir. 2017 tarihli SCC seri tahkim kurallarında da taraflardan birinin talebi veya hakemlerin duruşma yapılmasını gerekli görmesi halinde tek celseden oluşan bir duruşma yapılacağı belirtilmiştir. 2018 tarihli VIAC 2018 kuralları ve 2017 tarihli SCC seri tahkim kurallarında ise ISTAC seri tahkim kuralları ve 2017 tarihli ICC tahkim kurallarından farklı olarak taraflardan birinin talebi üzerine duruşma yapılacağı öngörülmüştür.

Duruşma yapılmasının bir zorunluluk arz edip etmediğine ilişkin konu, SCC’nin seri tahkim usulüne görülen tahkim yargılamasına karşı İsveç’teki Svea İstinaf

Mahkemesi’nde²⁵⁹ karara bağlanmıştır. Dava konuyu olayda tek hakem, davacının talebine karşı; duruşma yapılmaması yönünde karar vermiştir. Bunun üzerine davacı, tanık dinletme talebinin reddedildiği ve bu nedenle savunmasını destekleyen delil sunamadığı

²⁵⁸ Aynı kural 2021 ICC tahkim kurallarında da korunmuştur. Medeni usul hukukunda hasımsız işler için dahi duruşma yapılması gerektiğine ilişkin Yargıtay kararları mevcuttur. Yargıtay 11. H.D., 24.01.2012 tarihli 8912/702 sayılı çek iptaline ilişkin (hasımsız) kararında (karar yayınlanmamıştır) *“... duruşma açılmaksızın davacının yokluğunda sonuçlandırılması usûl ve yasaya aykırı”* değerlendirilmiştir. Pekcanitez, Pekcanitez Usul, C.I, s, 864,865. Kanaatimizce söz konusu mahkeme kararı her iki tarafın hukuki dinlenilme hakkına riayet edildiği müddetçe, duruşmasız (dosya üzerinden) karar verilmesine engel değildir. Nitekim, medeni usul hukukunda dahi dosya üzerinden karar verilmesine olana sağlayan kurallar mevcuttur. Bkz. HMK mad. 320 *“[m]ahkeme, mümkün olan hâllerde tarafları duruşmaya davet etmeden dosya üzerinden karar verir.”*

²⁵⁹ Judgment of the Svea Court of Appeal, 24 February 2012, Case No. T 6238-10, (çevrimiçi) https://www.arbitration.sccinstitute.com/Swedish-Arbitration-Portal/Court-of-Appeal/Court-of-Appeal/Court-of-Appeal/d_1767474-judgment-of-the-svea-court-of-appeal-24-february-2012-case-no.-t6238-10, 06.04.2021.

iddiası ile kamu düzenine aykırı olduğunu iddia ettiği hakem kararına karşı iptal dava açmıştır. Davada Svea İstinaf Mahkemesi, (1) tahkim yargılamasının mahkeme yargılamasından farklılık arz edebileceği bu nedenle duruşma yapılmasının bir zorunluluk olmadığı, (2) kamu düzenine aykırılığın ancak çok istisnai hallerde söz konusu olabileceği, (3) hakemin duruşma yapmamasının taraflar arasındaki anlaşmaya uygun olduğu gerekçeleri ile davayı reddetmiştir.

Olağan tahkim usulüne tabi yargılamalarda kural olarak duruşma yapılacaktır. Bunun aksi yönde karar alınabilmesi, özellikle de hakemin usulü belirleme yetkisini duruşma yapılmaması yönünde kullanabilmesi için buna olanak sağlayacak önemli bir sebep olması gerekmektedir. Yargılamanın seri tahkime tabi olması halinde ise duruşma yapılmaması daha olağan bir uygulama haline gelmektedir. Bu da hakimlerin duruşma yapmama konusundaki iradelerini -eğer böyle bir irade söz konusu ise- destekleyecek niteliktedir.

Seri tahkim söz konusu olduğunda, duruşma yapılmaması veya daha sınırlı kapsamda veya sayıda duruşma yapılması hususuna dayanarak devlet mahkemeleri nezdinde söz konusu hakem kararlarının icrasını önlemek için açılacak davalarda, bu durumun olağan tahkim usulüne göre daha kabul edilebilir olacağını söylemek mümkündür. Çünkü duruşma yapılmaması veya tek celsede karar verilmesi seri tahkimin doğası ile bağdaşmaktadır. Taraflar da seri tahkim kurallarını (doğrudan veya dolaylı olarak) seçerek buna rıza göstermiş olmaktadır.

Bu doğrultuda, İngiltere Yüksek Mahkemesi nezdinde görülen bir davada²⁶⁰ mahkeme, hakemlerin yetkileri dâhilinde hareket etmeleri ve adil davranmaları kaydıyla yargılama usulüne belirleyebileceklerine hükmetmiştir. Yine aynı kararda, tahkim

²⁶⁰ English High Court, *Travis Coal Restructured Holdings v Essar Global Fund* [2014] EWHC 2510 (Comm), 24 Temmuz 2014. Bkz. Banifatemi, a.g.e., s.8.

kurallarında hakemlere usuli süreçleri hızlı ve maliyet yönünden verimli şekilde yönetme konusunda görev verildiği hususuna da dikkat çekilmiştir.

Seri tahkimde, birkaç gün süren duruşmaların, fazla sayıda tanığın ve uzun uzadıya sunulan argümanların, yargılamanın makul süre ve masrafla yürütülmesi adına sınırlandırılması hususu başka davalarda da mahkemelerce kabul görmüştür²⁶¹.

Seri tahkimde yargılamanın kural olarak duruşmalı yapılmasına ilişkin olarak DIS ve SCAI kuralları örnek gösterilebilecektir. 2018 DIS tahkim kurallarının seri tahkim başlıklı Ek-4'ün 4.maddesinde kural olarak -delil toplanması dâhil- tek celselik bir duruşma yapılacağı, ancak tarafların anlaşması ile duruşma yapılmasından feragat edilebileceği düzenlenmiştir. 2012 tarihli SCAI tahkim kurallarında ise taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça seri tahkim usulünde tek celse duruşma yapılacağı öngörülmüştür.

2016 tarihli KCAB kurallarında ihtilafın parasal tutarına göre değişecek şekilde duruşma yapılıp yapılmayacağına göre karma bir yapı belirlenmiştir. 2016 tarihli KCAB kurallarının 47.maddesi uyarınca 50.000.000 KRW'nin altındaki uyuşmazlıklar bakımından -eğer tarafların aksi yönde bir anlaşması yoksa veya hakemlerin takdir yetkilerini aksi yönde kullanmazlarsa- yargılama kural olarak dosya üzerinden, duruşmasız olarak yapılacaktır. Bu tutarı aşan ancak 2016 tarihli KCAB kuralları uyarınca seri tahkimin parasal sınırı olarak belirlenen 500.000.000 KRW'nin altında kalan ihtilaflar bakımından ise genellikle tek celselik bir duruşma yapılacağı öngörülmüştür. Buna benzer düzenleme ICDR Milletlerarası Tahkim Kurallarında da bulunmaktadır. Bu kural

uyarınca 100.000 ABD dolarının altındaki ihtilafların kural olarak dosya üzerinden görüleceği düzenlenmiştir.

²⁶¹ Serbest, Wider Application, s.129.

Tüm kurallarda, seri tahkim usulüne tabi yargılamalarda duruşma yapılması halinde dahi bunun kural olarak tek celse olarak yapılacağı düzenlenmiştir. Birden fazla duruşma yapılması halinde tahkim süresi içerisinde karar verilmesi fevkalade güç olacağından duruşma adedinin tek celse ile sınırlanması yerinde, seri tahkim usulünün genel anlayışına uygun bir düzenlemedir.

2017 tarihli ICC tahkim kurallarında ve ICDR Milletlerarası Tahkim Kurallarında duruşmanın çevrimiçi²⁶² olarak yapılabileceği düzenlenmiştir. Tahkim kurallarının da duruşmaların elektronik olarak yapılmasına imkân verdiği -en azından bunu yasaklamadığı- söylenebilecektir. Hatta yukarıda da bahsedildiği üzere²⁶³ çevrimiçi duruşmalara ilişkin kurallar tahkim merkezlerince kabul dahi edilmektedir. Çevrimiçi duruşmanın seyahat, konaklama ve duruşma mahali kiralamasına ilişkin olanlar başta olmak üzere masrafları azaltma yönünde iyi bir tedbir olduğunun söylenmesi mümkündür. Çevrimiçi duruşma, tabii ki, tarafların bir araya geldikleri duruşmaya nazaran daha az etkili bir yöntemdir. Özellikle tanıkların dinlenmesi noktasında birçok sakınca barındırabilecektir. Nitekim tarafların aynı odada olmadıkları durumda yapılan duruşmalarda hakemlerin tarafların davranışlarını doğrudan gözlemleyememesi veya belli durumlarda duruşma disiplinin sağlanamaması söz konusu olabilecektir. Ancak eğer yargılamanın niteliği elveriyorsa, çevrimiçi duruşma yapılması seri tahkim usulünün hedeflediği tahkim masraflarını azaltma ve sürelerden tasarruf sağlama anlayışına uygun düşmektedir.

²⁶² Çevrimiçi duruşma ifadesi telekonferans, webinar, internet üzerinden görüşme yapılmasını sağlayan yazılım ve donanımlar dâhil tarafların kendi bulundukları mekândan duruşmaya katılmalarına olanak sağlayan her türlü olanak için kullanılmıştır.

²⁶³ ISTAC bünyesindeki çevrimiçi duruşmalar için bkz. s.88.

2.3.6.2. Delillere İlişkin Sınırlamalar

Seri tahkim usulüne ilişkin tahkim kurallarında tarafların sunabilecekleri delillere ilişkin sınırlamalar yapıldığı görülmektedir. Bu sınırlamaların amacı, yargılamanın hızlı ve düşük maliyetli olarak görülmesini sağlamaktadır. Nitekim tanık ve bilirkişi delilleri başta olmak üzere tarafların her türlü hukuki delili ibraz etmeleri halinde yargılama usulünün seri tahkimin hedeflediği şekilde yürütülmesi mümkün olmayacaktır.

Delillere ilişkin sınırlamalar en çok da hukuki dinlenilme hakkının açıklama ve ispat hakkı unsuru ile ilişkilidir²⁶⁴. Hukuki dinlenilme hakkına riayet edilmesinin bir yönü, her iki tarafa da delillerini sunmaları için eşit imkân²⁶⁵ sağlanmasıdır. Bu, silahların eşitliği ilkesi olarak da anılmaktadır. Delillere ilişkin makul sınırlamalar yapılması hukuka uygun olduğu, hakkı anlamsız kılacak sınırlamaların ise hukuka aykırı olduğu belirtilmiştir²⁶⁶. Yani, delil sınırlaması ancak makul olduğu müddetçe geçerli addedilecektir, makuliyet aşıldığı noktada ise hukuki dinlenilme hakkına aykırılık söz konusu olacaktır²⁶⁷. Makuliyet konusu değerlendirilirken, tarafların hızlandırılmış bir yargılama usulü seçtikleri hallerde (seri tahkim usulünde olduğu gibi), sürelerin olağan tahkime göre daha kısa ve delil sunma olanaklarının daha kısıtlı olabileceği,²⁶⁸ nitekim bunun hızlandırılmış bir yargılama mekanizmasının doğası ile bağdaştığı göz ardı edilmemelidir. En nihayetinde, makuliyet denetiminin hakemlerce, kararın icra edilme ihtimali olan ülkeler ve bunların kamu düzeni anlayışları da dikkate alınarak

²⁶⁴ Hukuki dinlenilme hakkının (i) Bilgilenme Hakkı, (ii) Açıklama ve İspat Hakkı ile (iii) Dikkate Alınma Hakkı olmak üzere üç unsuru olduğu belirtilmiştir. Pekcanitez, Pekcanitez Usul, C.I, s.867-885; Görgün, a.g.e., 366,367.

²⁶⁵ Buradaki eşitliğin mutlak (matematiksel) bir eşitlik olmadığı ve yargılama sürecinin icabı olan ufak tefek farklılıkların tek başına tanımama veya tenfiz edilmeme sebebi teşkil etmeyeceğine ilişkin görüş için bkz. Born, a.g.e., s. 3532.

²⁶⁶ Bkz. Pekcanitez, Pekcanitez Usul, C.I, s.877.

²⁶⁷ Mesela, Queensland Yüksek Mahkemesi, UNCITRAL Model Kanunun 18.maddesini yorumlarken “... bu tarafların her istediği delili, her istediği zaman ve ne kadar uzun olursa olsun sunabileceği anlamına gelmemektedir” diyerek, tarafların delil ibrazının sınırlanabileceğine ilişkin yorumunu ortaya koymuştur. Supreme Court of Queensland, BS9991/16, BS,1383/17, 18.05.2017 tarihli kararı, (Çevrimiçi), (Kluwer Arbitration), 28.08.2020, s.24.

²⁶⁸ Serbest, Wider Application, s.131.

yorumlanması, hakem kararının icra edilebilirliğinin sağlanması bakımından önem arz etmektedir.

Olağan tahkimde dahi hakem heyeti belge ibrazı ve tanık beyanlarına ilişkin sınırlamalar getirmekte serbesttir²⁶⁹. Nitekim, neredeyse tüm tahkim kurallarında hakeme veya hakemlere yargılamayı seri ve etkin biçimde yürütmek konusunda yetki ve görev verilmiştir.

Seri tahkim söz konusu olduğunda ise yargılamanın seri ve etkin biçimde yürütülmesi hususuna ilişkin düzenlemelere kurallar içerisinde açıkça yer verildiği görülebilmektedir. Örneğin 2017 tarihli ICC tahkim kurallarında dosya üzerinden yargılama yapılmasına olanak sağlanmıştır. Aynı şekilde, ISTAC seri tahkim kurallarının 5.2.maddesinde de hakemin -aksi takdir edilmedikçe- yargılamayı dosya üzerinden yapacağı düzenlenmiştir. 2016 tarihli KCAB kurallarında ise 50,000,000 KRW'nin altındaki ihtilafların kural olarak sadece yazılı deliller ile ispatlanabileceği kurala bağlanmıştır. Dosya üzerinden yargılama yapılması veya yalnızca yazılı deliller sunulabilmesi; bilirkişi, uzman ve tanıkların dinlenmemesi ve dolayısıyla tarafların sunabilecekleri bazı delillerin yasak edilmesi, hiç değilse sınırlandırılması anlamına gelmektedir.

Bir inşaat uyuşmazlığında sadece davacının 150-500 arasında delil sunmasının sıra dışı bir uygulama olmadığı belirtilmiştir²⁷⁰. Davalının da benzer bir sayıda delil sunduğu düşünülecek olursa bu kapsamdaki bir davanın seri tahkim ile öngörülen sürelerde ve

²⁶⁹ Moses, a.g.e., s.167; Uygulamada hakemlerin öncelikle “delillerin ikamesini düzenleyen ara karar taslağı” oluşturarak taraflara sundukları, tarafların bu belge üzerinde anlaşamamaları halinde hakemlerin takdiri çerçevesinde delil ikamesinin gerçekleştiğine ilişkin olarak bkz. Demir-Gökyayla, Milletlerarası Tahkim Belge İbrazi, s.10-12.

²⁷⁰ Demir-Gökyayla, Milletlerarası Tahkim Belge İbrazi, s.13.

usulle çözümlenmesinin mümkün olmadığı söylenebilecektir. Eğer gerçekten yargılamanın adil bir şekilde yapılması ve hukuki dinlenilme hakkına riayet edildiğinin

söylenebilmesi için bu kadar kapsamlı delil ibrazı gerekiyorsa, seri tahkim usulü bu davaya uygulanmamalıdır.

Delillerin sınırlandırılması söz konusu olduğunda tarafların adil yargılanma ve hukuki dinlenilme hakkı başta olmak üzere usul hukukuna ilişkin temel hak ve hürriyetlerinin ihlal edilmemesi hususuna önem vermek gerekir. Bu doğrultuda hakemlere delil sınırlamalarına ilişkin genişletici bir takdir hakkı verildiği gözlemlenmektedir. Örneğin, yine ISTAC seri tahkim kurallarının 5.1. maddesinde “[t]ek [h]akem, davanın dayanağı olan vakıaları tespit edebilmek için uygun gördüğü tüm yöntemleri kullanır” ve 5.3. maddesinde “[t]ek [h]akem taraflardan, uyuşmazlığı çözümleyebilmek için gerekli olduğunu düşündüğü her türlü bilgi veya belgeyi sunmalarını isteyebilir” denilmiştir.

Hakemlere verilen bu yetkinin ihtilaf özelinde, yargılamanın adil ama aynı zamanda verimli biçimde gerçekleşmesini sağlayacak ve taraflara eşit imkân sağlayacak şekilde kullanılması gerekmektedir. Aksi halde hem tarafların tahkime olan güveni sarsılmış olacak hem de kararların icra edilebilirliği konusunda birtakım engellerle karşılaşılacaktır.

Yine bu noktada, bazı delil tiplerinin -mesela tanık, bilirkişi veya keşif delillerinin- tamamen sınırlandırılması yerine, gerektiği durumlarda, bu delillerin seri tahkime de uygun hallerinin kullanılması düşünülmelidir. Örneğin tanık beyanlarının yazılı olarak dosyaya sunulması²⁷¹, uzman görüşünün dilekçe ekinde sunulması, bilirkişilerce yapılan keşif tutanaklarının ve olay yeri incelemesinin yine bir rapor olarak dilekçe ekinde sunulması gibi yöntemler pekâlâ tercih edilebilecektir.

²⁷¹ Tanık beyanlarının yazılı olarak sunulması konusuyla ilgili bkz. Aygöl, a.g.e., s.248-254.

2.3.7. Seri Tahkim Süresi

Seri Tahkim süresi, tahkimin yargılamasının tamamlanarak hakem kararının verilmesi gereken azami süreyi ifade etmektedir²⁷². Tahkim süresi HMK'nın 427. maddesinde ve MTK'nın 10 B maddesinde tek hakemin seçildiği veya hakem kurulunun ilk toplantısını yaptığı tarihinden başlamak üzere bir yıl olarak düzenlenmiştir. Her iki kanunda da tahkim süresinin tarafların anlaşması veya mahkeme kararıyla uzatılabileceğine yer verilmiştir.

2017 tarihli ICC kurallarının 31. maddesi uyarınca tahkim süresi altı aydır ve bu süre görev belgesinin hakemlerce veya taraflarca imzalanmasından başlamaktadır. Taraflardan birinin imzadan imtina etmesi halinde eksik imzalı görev belgesinin tahkim merkezince onaylanacağı düzenlenmiştir. 31. madde kapsamında usuli zaman çizelgesi dikkate alınmak kaydıyla tahkim merkezince farklı bir tahkim süresi belirlenebileceği ve/veya hakemlerce sunulacak makul gerekçeler dâhilinde veya tahkim merkezinin kendi takdiri çerçevesinde tahkim süresinin uzatılabileceği düzenlenmiştir. Tüm bunlardan, tahkim süresinin oldukça esneyebilecek şekilde düzenlendiği anlaşılmaktadır. Nitekim uygulamada tahkim süresinin zaman zaman bir defa, daha da sıklıkla birden fazla defa uzatıldığı görülmektedir²⁷³. Hatta, ICC olağan tahkim kurallarındaki bu altı aylık sürenin yalnızca bir hedef süre olduğu belirtilmektedir²⁷⁴.

Tahkim süresinin uzaması için çeşitli nedenler gösterilmiştir. Bunlardan tartışmaya en az açık olanı tarafların tahkim süresinin uzaması noktasında anlaşmaya

²⁷² Davanın açılması ve tahkim süresi arasındaki fark ve tahkim süresine ilişkin genel açıklamalar için bkz. yukarıda 2.3.1. s.43.v.d..

²⁷³ Webster/Bühler, a.g.e., s.475.

²⁷⁴ Webster/Bühler, a.g.e., s.476.

varmış olmalıdır. Böyle bir anlaşma tarafların serbest iradesi kapsamında değerlendirilecektir.

Tarafların anlaşması dışında tahkim süresi dış etkenler dolayısıyla da uzayabilmektedir. Söz konusu dış etkenler hakemlerden, taraflardan veya tamamen dış etkenlerden kaynaklanıyor olabilecektir. Eğer gecikme hakemlerin tahkim yargılaması

için gerekli vakti ayıramıyor olmasından kaynaklanıyorsa, hakemlerin taraflara karşı yükümlülükleri dolayısıyla hakemin değiştirilmesi istenebilecektir²⁷⁵. Eğer gecikme taraflardan kaynaklanıyor ise hakemlerin, tarafların süre uzatım taleplerini reddetmeleri ve süresinde yapılmayan taraf işlemlerini yargılamada dikkate almamaları söz konusu olabilecektir. Uygulamada bazı hakem heyetlerinin taraflardan gelecek süre uzatım taleplerine ilişkin kuralları henüz görev belgesi safhasında taraflar ile müzakere ettikleri ve bu konuda kurallar oluşturdukları görülmektedir²⁷⁶. Kanaatimizce bu, yargılamanın tahkim süresi içerisinde tamamlanmasına yönelik iyi bir uygulamadır.

İncelenen tahkim merkezlerinin olağan tahkime ilişkin kurallarının tamamında tahkim talebinin tahkim merkezine tebliğ edildiği tarih, tahkimin başlangıç tarihi olarak düzenlenmiştir²⁷⁷.

Buna karşın, tahkim merkezlerinin seri tahkim kurallarında tahkimin başlangıç tarihini olağan tahkime nazaran farklı biçimde düzenledikleri görülmektedir. On üç tahkim merkezinden beşi dosyanın hakemlere tevzi edildiği tarihi, üçü tahkim hakem veya hakemlerin belirlendiği tarihi; ikisi usuli zaman çizelgesi toplantısının veya daha uygun

²⁷⁵ Bkz. ICC 2018 Kuralları madde 15(2). Aynı yönde, Webster/Bühler, a.g.e., s.477.

²⁷⁶ Webster/Bühler, a.g.e., s.478.

²⁷⁷ Örneğin ICC 2017 Kuralları madde 4(2); DIS 2018 Kuralları madde 6(1); Swiss Rules 2012 madde 3(2); VIAC 2018 Kuralları madde 7(1), ICDR Milletlerarası Tahkim Kuralları madde 2 (2).

bir tabirle *dava yönetim toplantısının* tapıldığı tarihi yargılamanın başlangıç tarihi olarak belirlemiştir²⁷⁸.

Bu tahkim merkezlerinden onunun seri tahkimde tahkim süresi olarak üç ile altı ay arasında bir süre belirlediği göz önüne alındığında tahkim süresinin başlamasının bu şekilde ileri alınmasının bu kısa sürelerle uyulması kaygısıyla yapıldığı ileri sürülebilecektir.

Geri kalan iki tahkim merkezince ise tahkim süresi farklı şekilde belirlenmiştir. ICDR Milletlerarası Tahkim Kuralları ve JAMS Seri Tahkim Kuralları uyarınca tahkim

süresi duruşmasız yargılamada son dilekçenin verildiği tarihten, duruşmalı yargılamada ise duruşmanın yapıldığı tarihten başlamak üzere otuz gün olarak belirlenmiştir. Bu yaklaşım ISTAC kurallarında da kısmen bulunmaktadır. ISTAC seri tahkim kuralları uyarınca tahkim süresi 3 ay olmakla birlikte kuralların 8.1.maddesi uyarınca duruşmasız yargılamada son dilekçenin verildiği tarihten, duruşmalı yargılamada ise duruşmanın yapıldığı tarihten başlamak üzere bir ay olarak belirlenmiştir. Bu yaklaşımın, tahkimin tahkikat aşamasının kısa tutulmasından ziyade hakemlerin karar verme süresini kısa tutmaya yönelik olduğu görülmektedir. Bu da seri tahkimde görev alacak hakemlerin, seri tahkim usulünün gereklerine uygun vakte sahip olmalarının önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

WIPO seri tahkim kurallarında ise cevap dilekçesinin sunulması veya hakemin tayini -hangisi önce ise- tarihinden itibaren üç ay içerisinde dosyanın kapatılacağı, dosyanın kapatılmasından itibaren ise en geç bir ay içerisinde karar verileceği düzenlenmiştir. WIPO'nun yukarıdaki iki anlayışı harmanlayan bir süre belirlediği görülmektedir. WIPO seri tahkim kurallarında, tahkim yargılamasının tahkikat safhası

²⁷⁸ Bkz. Infografik III. Süreler.

için üç ay, hakemlerin karar vermesi için ise bir ay olmak üzere dört aylık bir azami tahkim süresi belirlenmiştir.

Seri tahkim usulünde yargılamanın hızlı biçimde karara bağlanması arzu edilmektedir. Ancak bu yargılamanın adil bir şekilde yapılmaması anlamına gelmemelidir. Nitekim tahkim kurallarının çoğunda tahkim süresinin uzatılması için hakemlere, tahkim merkezi divanına, başkanına veya sekreteryasına yetki verilmiştir²⁷⁹. Tahkim süresinin uzatılabilmesi için gerekçe gösterilmesi ve/veya sürenin uzatılmasına ilişkin kararın tahkim merkezince verilmesi tahkim merkezlerinin tahkimin hızlı ve verimli şekilde yürütüldüğünü denetleme arzularına dayanmaktadır²⁸⁰.

Tahkim süresi önemli bir usuli meseledir. Nitekim MTK 15 (1) c maddesinde ve HMK 439 (1) c maddelerinde, UNCITRAL Model Kanun ile aynı şekilde, hakem kararının süresi içinde verilmemiş olması iptal sebebi olarak gösterilmiştir. New York Sözleşmesi bakımından hakem kararının süresi içinde verilmemiş olmasının bir iptal sebebi olup olmayacağı ise tartışmalıdır²⁸¹.

Tahkim süresinin aşılması pekâlâ bir iptal sebebi olmakla birlikte tahkim süresinin aşılmasına karşın iptal kararı verilmediği haller de mevcuttur. Paris İstinaf Mahkemesince görülen *Société AIC v Société Skanska* davasında, Société AIC tahkim süresinin aşıldığı gerekçesiyle dava açmış ve bu husus mahkemece; ICC kuralları uyarınca tahkim süresinin uzatıldığına ilişkin taraflara bildirim yapılmasına gerek olmadığı ve AIC'nin tahkim

²⁷⁹ Bkz. İnfografik III. Süreler

²⁸⁰ Benzer görüş için bkz. Webster/Bühler, a.g.e., s.476.

²⁸¹ Tartışma için bkz. Ataman Fıganmeşe, İnci, “Milletlerarası Ticari Hakem Kararlarının İptal ve Tenfiz Davaları Yoluyla Mahkemelerce Mükerrer Kontrole Tabi Tutulmaları Sorunu ve Bu Sorunun Giderilmesine Yönelik İki Öneri”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Y. 2011, C.31, S.2, s.53.

masraflarını yatırmak ve müzakere sürecinde aktif rol almakla, tahkim yargılamasına kararın verilmesi aşamasına kadar katıldığı gerekçesiyle reddedilmiştir²⁸².

Seri tahkim usulü açısından tahkim süresine mümkün olduğunca uyulması gerekmektedir. Aksi halde seri tahkimin “seri” ve düşük maliyetli olma iddiası anlam ifade etmemeye başlayacaktır. Seri tahkime konu davaların karmaşık olmadığını varsaydığımızda, bu davalar için keşif, uzman ve bilirkişi raporlarına – en azından geniş kapsamlı raporlara- ihtiyaç duyulmayacağı ve tarafların beyan adedinin sınırlandığı, yargılamanın seri tahkim usulüne uygun zamanı ayırabilecek tek hakemle görüldüğü ve ihtilaf tutarının da düşük olduğu düşünüldüğünde; seri tahkim açısından tahkim süresine uyulmaması için pek de fazla bir neden bulunmamaktadır. Sürelere uyulamayacağının anlaşılması halinde ise, verilecek ek sürenin seri tahkimin gereklerine uyacak biçimde kısa bir süre olarak belirleneceği bunun mümkün olmaması halinde ise seri tahkim usulünün terk edilerek yargılamanın olağan tahkim usulüne çevrilmesinin daha uygun

olacağı kanısındayız. Tabii bunun mümkün olması tahkim kurallarının buna izin vermesine veya tarafların anlaşmasına bağlıdır.

2.3.8. Karar

Genelde, seri tahkim kuralları kapsamında hakem kararına ilişkin, kararın verilme süresi dışında özel düzenlemeler bulunmamaktadır. Karar verilme çeşitli tahkim kurallarından dosyanın hakeme tevzinden, son dilekçenin verilmesi veya duruşmanın yapılmasından veya tahkim davasının açılmasından itibaren başlayacak şekilde düzenlenmiştir. Yargılamanın karara bağlanması için belirlenen sürelerin başlangıcına esas teşkil eden durumlar bakımından seri tahkimin olağan tahkim usulünden kayda değer

²⁸² Webster/Bühler, a.g.e., s.480, dn.15’den naklen: Cass civ 1re, 6 Temmuz 2005, *Société AIC v Société Skanska*.

bir farkının olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu noktada yalnızca kararın yazılması için verilen sürenin, seri tahkim kurallarında olağan tahkime nazaran daha kısa olduğu söylenebilecektir. Çeşitli tahkim merkezlerince kararın verilmesi için otuz gün ile altı ay arasında farklı süreler belirlenmiştir²⁸³.

Tahkikat aşamasının tamamlanıp kararın yazılması kimi zaman uzun bir vakit alabilmektedir. Özellikle ihtilaf yapısı karmaşıklıkla kararın metninin de epeyce uzayabildiği dikkat çekmektedir. Örneğin yatırım tahkimi ile ilgili ve Türk uygulamacılarının da yakından tanıdığı bir karar olan *Libananco Holding*²⁸⁴ davasının kararı 196 sayfa uzunluğundadır. Taraflar asıl ihtilaf konusuyla ilgili duruşma sonrası beyanlarını 1 Temmuz 2010 tarihinde sunmuşlardır ve bunu takiben karar 2 Eylül 2011 tarihinde, yani 14 ay sonra yazılabilmektedir²⁸⁵. Bu kapsamda bir ihtilafın kararının dünyaca tanınmış üç hakemce müzakere edilmesi ve kararın kaleme alınmasının 14 ay sürmesi olağandır. Bu gibi kapsamlı kararların seri tahkim usulünde öngörülen sürelerde

hazırlanması mümkün değildir. Seri tahkimde çoğunlukla dosyanın tek hakemle görülecek olması ve ihtilafın karmaşıklık seviyesinin düşük olması kuşkusuz karar yazılması için geçecek süreyi kısaltacaktır.

Kararlar ile ilgili olarak seri tahkim usulünde asıl incelemeye değer konu bazı tahkim merkezlerince hakem kararının gerekçesiz olarak veya kısa ya da özet gerekçeli karar olarak verilebilecek olmasının düzenlenmesidir. Tez kapsamında incelenen birçok tahkim merkezi seri tahkim neticesince verilecek kararın gerekçeli olup olmaması gerektiği noktasında özel bir düzenlemeyi haiz değildir. Nitekim gerek iptal gerekse tenfiz ve tanıma davalarında, hakem kararları açısından revizyon yasağı olduğu için; aslında kararların gerekçesiz, kısa veya özet olmasından ziyade, karar metninden tarafların

²⁸³ Bkz. İnfografik III. Süreler

²⁸⁴ Libananco Holdings Co. Limited (Claimant) and Republic Of Turkey (Respondent) (ICSID Case No. Arb/06/8) (çevrimiçi) <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/ita0466.pdf> 28.06.2019.

²⁸⁵ Davanın usulüne ilişkin zaman tablosu için bkz. (çevrimiçi) <https://icsid.worldbank.org/en/Pages/cases/casedetail.aspx?CaseNo=ARB/06/8> 06.04.2021.

taleplerinin tümü hakkında karar verildiğinin ve de bu kararın hangi hukuk kuralına istinaden verildiğinin belirli olması daha fazla önem arz etmektedir.

Aşağıda yalnızca kararın gerekçeli, gereksiz veya özet/kısa karar olması konularında özel düzenleme yapan tahkim merkezlerinin buna ilişkin kuralları incelenecektir.

2.3.8.1. Seri Tahkimde Gerekçesiz Karar Verilebilmesi

2017 tarihli SCC seri tahkim kurallarının 42.1. maddesinde taraflardan birinin kapanış beyanlarından önce kararın gerekçeli olmasını talep etmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu ifadenin mefhumu muhalifinden taraflar talep etmedikçe 2017 tarihli SCC seri tahkim kuralları uyarınca hakem kararlarının gerekçesiz olarak da verilebileceği anlaşılmaktadır.

2018 tarihli VIAC kurallarının 36.maddesinde ise bunun tam tersi bir düzenleme bulunmaktadır. Bu kurala göre eğer taraflar anlaşırsa kararın gerekçesiz olarak verilebileceği düzenlenmiştir.

ICC tahkimi bakımından ise kararın gerekçesiz olması mümkün değil. Çünkü ICC tahkiminde kararlar tahkim divanı tarafından gözden geçirilecektir. Ancak seri tahkimin işleyişi bakımından ICC söz konusu karar denetimini hızlandırmaktadır. Benzer şekilde ICSID Kurallarının 52(1) maddesi de hakem kararlarının gerekçeli olmasını zorunlu tutmaktadır.

Hakem kararlarının gerekçesiz yazılıp yazılamayacağı hususu UNCITRAL Model Kanun'un yazımı sırasında tartışma konusu olmuştur²⁸⁶. Bu konuda Kıta Avrupası sistemi

²⁸⁶ Nevhis Deren Yıldırım, **UNCITRAL Model Kanunu ve Milletlerarası Tahkim Kanunu**

Çerçevesinde Milletlerarası Tahkimin Esaslı Sorunları, Alkım Yayınevi, 1. Baskı, Mayıs 2004, s. 130.

³²⁵ Bu konuda bkz. Born, a.g.e., s. 3040; Turgut Kalpsüz,, **Türkiye’de Milletlerarası Tahkim**, Genişletilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010, s. 112.

ile Anglo Sakson hukuk sistemi arasında farklı yaklaşımlar söz konusudur³²⁵. Anglo Sakson hukukunun gerekçesiz kararlara daha sıcak baktığı söylenebilecektir²⁸⁷.

Gerekçesiz kararın tahkim yargılamasının süresini kısaltacağına kuşku bulunmamaktadır. Ancak hukuk güvenliği ve hakem kararlarının icra edilebilirliğinin sağlanması başta olmak üzere gerekçesiz kararlar sorunlar da içermektedir. Kararın gerekçesiz olmasının -en azından Türk hukuku bakımından- başlı başına bir iptal sebebi olduğu söylenmiştir²⁸⁸ ancak Türk hukuku açısından bunun aksi yoruma imkân sağlayacak bir Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı da mevcuttur²⁸⁹.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi ile Yargıtay 13. Hukuk Dairesi arasında “gerekçe ihtiva etmeyen” yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizine ilişkin farklı yönde karar verilmiştir. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi kararın gerekçesiz olmasının kamu düzenine aykırı

olmayacağı yönünde, Yargıtay 13. Hukuk Dairesi ise bunun aksi yönde karar vermiştir. Bunun üzerine konu Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu’na taşınmıştır. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu kararında “*Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Kanunu’nda kabul edilen sisteme göre, tenfiz hakimince, yabancı mahkeme kararı esastan incelenemez ve hukuka uygunluğu denetlenemez*” denilmiş ve yabancı mahkeme kararının gerekçeli olup olmamasından ziyade sonuçları itibarıyla kamu düzenine aykırılık yaratıp yaratmayacağının araştırılması gerektiği belirtilmiştir. Kararda, mahkeme kararlarının gerekçeli olmasının kamu düzeni ile alakadar bir konu olduğu söylenmiş ancak yabancı mahkemelerin kendi usul hukuku kurallarınca karar verecekleri (lex fori) bu bakımdan

²⁸⁷ Bu yönde görüş için bkz. Born, a.g.e., s.3040; Deren Yıldırım, a.g.e., s. 131.

²⁸⁸ Ceyda Süral, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, “*Hakem Kararlarının İcrası ve İptal Davası*”, C. 16, Özel Sayı 2014 (Basım Yılı: 2015), s. 1377-1411, s.1400; Alman mahkemelerince verilen, 1992 tarihli gerekçesiz olarak bozulmuş ve bu şekilde tarafların boşanmasına karar verilmiş kararın tenfizi için Kadıköy 3. Asliye Hukuk Mahkemesi’nde 1997/647 E. ile görülen dosyaya ilişkin verilen hukuki mütalaada “[g]erekçesiz kararların tanınması ve tenfizinin Türk kamu düzenine aykırılık teşkil edeceği tartışmasızdır” (Şanlı, Cemal, Hukuki Mütalaalarım, Adalet Basım Yayım, 1. Bası, Ankara, Temmuz 2016, s.37.) denilmiştir. Söz konusu karar eski tarihlidir (2675 sayılı MÖHUK rejimine tabidir), aile hukukuna ilişkindir ve bu nedenle kamu düzeni denetimine tahkime nazaran daha açıktır ve bu nedenlerle bir hakem kararının tanınması veya tenfizi söz konusu olduğunda gerekçesiz kararların kamu düzenine tartışmasız aykırı olduğu söylenemeyecektir.

²⁸⁹ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu’nun 2010/1 E., 2012/1 K. sayılı ve 10.02.2012 tarihli kararı.

eğer ilgili usul hukuku izin veriyorsa gerekçesiz kararların da söz konusu olabileceği, tanınması veya tenfizi istenen kararların MÖHUK'taki şartları ihtiva etmesi halinde tanınması ve tenfizi yönünde karar verilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır. Yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizine ilişkin kamu düzeni yorumu hakem kararlarının tanınması ve tenfizi için de kullanılabilecektir. Hele ki tahkim yargılamasının sadece tahkime elverişli konularda yapılabileceği ve bu bakımdan hakem kararlarının sonuçları itibarıyla kamu düzenine uygunluk denetimine daha çok ihtiyaç duyan aile hukuku ve miras hukuku gibi alanları kapsamadığı ve genellikle ticari konularla ilgili olduğu düşünüldüğünde tahkim yargılamasının -özellikle de sonuçları itibarıyla- kamu düzenine aykırı olarak yorumlanması ihtimalinin yabancı mahkeme kararlarına göre daha düşük olacağı söylenebilecektir. Bu nedenle de bu paragrafta bahsedilen ve gerekçesiz yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizine müsaade eden Yargıtay içtihadı birleştirme kararının yorumlanması ile gerekçesiz hakem kararını Türk hukuku nezdinde tanınması ve tenfizinin mümkün olduğu sonucuna varılmaktadır.

İsviçre hukuku açısından da hakem kararlarının gerekçesiz olmasının tek başına usuli kamu düzenine aykırılık teşkil etmeyeceği söylenmiştir²⁹⁰. Alman hukuku açısından

da aynı durum söz konusudur²⁹¹. Buna karşın, İspanyol Tahkim Yasası uyarınca hakem kararlarının gerekçeli olması gerektiği düzenlenmiştir ve buna aykırı hakem kararlarının kamu düzenine aykırı kabul edilmesinin mümkün olduğu söylenmiştir²⁹².

²⁹⁰ Kaufmann-Kohler/Rigozzi, a.g.e., s.490, dn. 468.

²⁹¹ Nazlı Töre, “Milletlerarası Ticaret Odasının Tahkim Kurallarına Ek VI-Seri Muhakeme Usulü Kuralları”, **Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu**, Ed. Vahit Doğan, Alper Çağrı Yılmaz, Lale Ayhan İzmirli, Savaş Yayınevi, 2019, s.482.

²⁹² Töre, a.g.e., s.482, Tarjuelo, Javier, “Fast Track Procedures: A New Trend in Institutional Arbitration”, **Dispute Resolution in International Arbitration**, October 2017, Vol.11, No.2, (çevrimiçi) <https://www.perezllorca.com/wpcontent/uploads/es/actualidadPublicaciones/ArticuloJuridico/Documents/javier-tarjuelo-article.pdf> 06.04.2021, s.115.

Seri tahkim usulünün uygulanacak olması (taraflarca bu yönde açık bir anlaşma olmadığı hallerde) *ex aequo et bono* yargılama yapılacağı anlamına gelmemektedir²⁹³. Dolayısıyla, seri tahkim usulünde de hakemlerin karar verirken -kural olarak- olgusal ve hukuksal gerekçelendirme yapmaları gerekmektedir.

Gerekçesiz kararda dahi tahkimin hangi ihtilafa ilişkin olduğu, hangi tahkim anlaşmasına dayandığı, karar neticesinde hangi taraf aleyhine neye hükmedildiği, tahkim yerinin neresi olduğu, yargılamanın ne zaman başladığı ve karar tarihi gibi kararın icrasını olanaklı kılacak birtakım bilgilerin yer alması gerekmektedir.

2.3.8.2. Kısa veya Özet Gerekçeli Karar Verilmesi

Kısa karar veya özet karar hakem kararının karar sonucu ve gerekçeler bakımından olağan hakem kararlarına göre daha kısa olması anlamına gelmektedir. Neyin kısa veya özet karar olacağı her bir dava bakımından farklılık gösterecektir. Kısa veya özet de olsa kararda ihtilafın hukuki yönünün tartışılmış, tarafların iddia ve savunmaları ile bunları ispat için sundukları delillere yer verilmiş, kabul ve reddedilen hususların ise açıkça belirtilmiş olması gerekmektedir.

Bizce gerekçesiz karara nazaran daha makul ve icra edilebilirlik anlamında daha az sorun yaratacak olan *kısa veya özet gerekçeli kararların* tercih edilmesi tahkim yargılamasının daha verimli ve taraflar açısından daha tatmin edici olmasını sağlayacaktır. Nitekim karar metinlerinin kısaltılması veya özet olarak verilmesi tahkim yargılamasının süresini kısaltacaktır. Ayrıca birçok durumda karmaşık olmayan ihtilaflar için bu şekilde

²⁹³ Wahab, a.g.e. s.148.

verilmiş kararlar taraflar ve kararın icra edileceği yer hukuku bakımından yeterli görülebilecektir.

Seri tahkim usulünde özellikle yer verilmemiş olsa da yüzlerce sayfa süren detaylı kararların seri tahkim usulünde yer bulmasının -bu kararların hazırlanması için geçecek zaman bakımından- mümkün olmayacağı kanaatindeyiz. Nitekim ACICA seri tahkim kurallarının 28.3., 2012 tarihli SCAI kurallarının 42.1.e ve 2013 tarihli HKIAC kurallarının 41.2.g maddelerinde taraflar aksine karar vermedikleri müddetçe kararın kısa veya özet gerekçelerle yazılacağı düzenlenmiştir.

Kısa veya özet kararın, kararın icra edilebilirliğini sağlamak adına, tarafların hangi iddia, savunma ve delillerinin ne şekilde değerlendirildiğini takdir edebilecek nitelikte olması gerekmektedir²⁹⁴. Tabii bunun, kısa veya özet kararın yapısına uygun olacak şekilde sade ve kısa bir dil ile ifade edilmesi önem arz etmektedir.

3. SERİ TAHKİM USULÜNÜN UYGULANABİLMESİNİN ŞARTLARI

Tez kapsamında incelenen tahkim kurallarının yaklaşık %70'inde seri tahkim usulünün uygulanabilmesi için ihtilafın belli bir tutarın (parasal sınır) altında olması

²⁹⁴ Aynı doğrultuda görüş için bkz. Süral, a.g.e., s.1400.

aranmıştır²⁹⁵. Seri tahkimin uygulanabilmesi için aranan diğer kriterler ise, ihtilaf konusu yargılamanın özel bir aciliyet gerektirmesi ancak karmaşık bir yargılama süreci gerektirmemesi olarak sayılabilecektir. Seri tahkimin, belli parasal sınırın altında kalan ve karmaşık olmayan veya karar alınması özel bir aciliyet gerektiren yargılamalar için tasarlanan bir usul olduğu söylenebilecektir.

Tezin bu bölümünde seri tahkim usulünün uygulanabilmesi için aranan şartlar, taraf iradesine riayet edilmesi ve seri tahkim usulü neticesinde verilen kararların icra edilebilirliğinin sağlanması göz önünde tutularak incelenecektir.

Seri tahkim usulüne göre verilmiş hakem kararları, olağan tahkim usulüne göre verilmiş hakem kararları ile aynı rejime tabidir. Olağan tahkim usulünün, geleneksel olarak daha yerleşik olmasının, seri tahkime göre kararların icrası noktasında bir avantaj yarattığı söylenmektedir²⁹⁶. Bunun bir nedeni, olağan tahkim usulünün, nispeten yeni ürünleşmiş olan seri tahkime nazaran daha alışlagelmiş bir yöntem olması ve kararları icra edecek makamların olağan tahkim usulüne ve kararlarına daha aşina olmasıdır. Seri tahkim usulünün yaygınlaşması ile bu durum ortadan kalkacaktır. Diğer neden ise seri tahkim usulünde yargılamanın hızlı ve nispeten düşük maliyetli olarak ilerlemesi için alınan, *tek hakemin katı biçimde uygulanması*²⁹⁷ veya taraf beyanlarını ve sunulabilecek delilleri sınırlandırılması gibi tedbirler dolayısıyla hakem kararının New York Sözleşmesinin V. maddesine²⁹⁸ aykırı yorumlanması ihtimalidir. Bu ihtimal de aslında, seri tahkim

içindeki anlayış ve seri tahkim usulünün terki mekanizmaları sayesinde seri hakem kararlarının icrası noktasında bir önyargı oluşturacak derecede ciddi değildir. Nitekim, seri hakem kararlarının icrası noktasında yargılamanın hızlı ve düşük maliyetli

²⁹⁵ Bkz. İnfografik I Seri Tahkim Başvurabilmenin Şartları.

²⁹⁶ Bkz. Fatih Serbest, Fast-Track Arbitration - Should it be Encouraged in Int. Commercial Disputes?, **İpek Yolu Canlanıyor: Türk-Çin Hukuk Zirvesi**, (Çevrimiçi) <http://dosya.marmara.edu.tr/huk/Sempozyumyay%C4%B1nlar%C4%B1/ipekyolucanlan%C4%B1yor/Av.FatihSERBEST.pdf> 06.04.2021, s.331.

²⁹⁷ Bkz. 2.3.2.2.3. no'lu başlık, s.59 vd.

²⁹⁸ Özellikle de V.maddenin d bendindeki: “*Hakem mahkemesinin teşekkülünün veya hakemlik usulünün tarafların anlaşmasına ve anlaşma olmayan hallerde hakemliğin cereyan ettiği yer kanunu hükümlerine*

yürütülmesindeki yararın seri tahkim usulünde alınan tedbirler nispetinde değerlendirilmesi ve seri tahkim usulünün tarafların doğrudan veya dolaylı iradesi ile tahkime uygulanacak usul olarak seçilmiş sayılması nedenlerinden dolayı mahkemelerin, seri tahkim usulüne göre verilmiş kararların icra edilebilir olduklarına karar verme eğiliminde oldukları saptanmıştır²⁹⁹. Yargılamanın seri tahkim usulüne uygun olmaması halinde hakemlerce veya tahkim merkezince seri tahkim usulünün terkine³⁰⁰ karar verilebilecek olması da (tabii bu noktada tahkim usulü seri usul olmaktan çıkacaktır) kararların icra edilebilirliğinin sağlanması için oluşturulmuş, usuli güvence sağlayan, önemli bir mekanizmadır.

3.1. Seri Tahkim Usulünün Kendiliğinden Kapsayıcı (Opt-out) veya Seçmeli (Opt-in) Olarak Uygulanması

Seri tahkim usulüne tabiiyet noktasında iki farklı anlayış bulunmaktadır. Bunlardan birincisi; ihtilafa konu anlaşmazlığın konusunun belli bir parasal sınırın altında kalması, ihtilafın karmaşık olmaması ve yargılamanın özel bir aciliyet gerektirmesi gibi belli şartları taşıyan ihtilafların, ihtilafın tabi olduğu tahkim kuralları uyarınca kendiliğinden seri tahkim usulüne tabi olmasıdır (opt-out). İkinci anlayış ise tarafların tahkim kuralları kapsamında seri tahkim usulünün uygulanması konusunda anlaşmaya varması halinde seri tahkim usulüne tabi olunmasıdır (opt-in).

uygun bulunmadığı” ve aynı maddenin b bendindeki “... bir sebep yüzünden iddia ve müdafâa vasıtalarını ikame etmek, imkânını elde edememiş bulunduğu” ifadesine.

Tez kapsamında, yabancı literatürde opt-out olarak anılan kurallar “kendiliğinden kapsayıcı” ve opt-in olarak anılan kurallar da “seçmeli” olarak Türkçeleştirilmiştir.

²⁹⁹ Bkz. 2.3.2.3. No.’lu başlık, s.72 vd.

³⁰⁰ Bkz. 3.3. No.’lu başlık, s.155.

Kendiliğinden kapsayıcı kurallar ve seçmeli kurallar aşağıda sırasıyla incelenecektir.

3.1.1. Kendiliğinden Kapsayıcı (Opt-out) Kurallar

Kendiliğinden kapsayıcı (opt-out) kurallar, bir tahkim merkezinin kuralları uyarınca görülecek ve belli şartları taşıyan ihtilafların kendiliğinden seri tahkim usulüne tabi olacağı düzenlenen kuralları ifade etmektedir.

Tez kapsamında incelenen tahkim kurallarının³⁴⁰ yaklaşık %61’inde seri tahkimin kendiliğinden kapsayıcı olarak belirlenmiştir³⁴¹. Tarafların açık iradesi olmaksızın, hatta muhtemelen taraflardan birinin itirazı halinde dahi tahkim usulünün seri tahkim olarak belirlenmesi hususu taraf iradesi, kararların icra edilebilirliğinin sağlanması, usuli esneklik ve tahkim kullanıcılarının beklentileri yönleriyle incelenecektir.

³⁴⁰ ACICA - Australian Centre of International Commercial Arbitration (Avustralya Uluslararası Ticari Tahkim Merkezi) (“2016 tarihli ACICA tahkim kuralları”), DIS - Deutsche Institution für Schiedsgerichtsbarkeit e.V. (Alman Tahkim Enstitüsü) (“2018 tarihli DIS tahkim kuralları”), HKIAC - Hong Kong International Arbitration Centre (Hong Kong Uluslararası Tahkim Merkezi) (“2013 tarihli HKIAC 2013 tahkim kuralları ve 2018 tarihli HKIAC tahkim kuralları”), ICC- International Chamber of Commerce (Milletlerarası Ticaret Odası) (“2012 tarihli ICC tahkim kuralları”, “2017 tarihli ICC tahkim kuralları” ve “2021 tarihli ICC tahkim kuralları”), ICDR - International Center for Dispute Resolution (İhtilaf Çözümü için Uluslararası Merkez) (“ICDR Milletlerarası Tahkim Kuralları”), ISTAC - İstanbul Tahkim Merkezi (“ISTAC Tahkim Kuralları” ve “ISTAC Seri Tahkim Kuralları”), JAMS - Judicial Arbitration and Mediation Services (Yargısal Tahkim ve Arbuluculuk Hizmetleri) (“JAMS tahkim kuralları”), KCAB - Korean Commercial Arbitration Board (Kore Ticari Tahkim Kulu) (“2016 tarihli KCAB tahkim kuralları”), SCAI - Swiss Chambers' Arbitration Institution (İsviçre Odalar Tahkim Enstitüsü) (“2012 tarihli SCAI tahkim kuralları”), SCC - Stockholm Chamber of Commerce (Stockholm Ticaret Odası Tahkim Merkezi) (“2017 tarihli SCC tahkim kuralları” ve 2017 tarihli SCC seri tahkim kuralları”), SIAC - Singapore International Arbitration Centre (Singapur Uluslararası Tahkim Merkezi) (“2010 tarihli SIAC tahkim kuralları” ve “2016 tarihli SIAC tahkim kuralları”), VIAC - International Arbitral Centre of the Austrian Federal Economic Chamber - Vienna (Avusturya Federal Ekonomi Odası Uluslararası Tahkim Merkezi - Viyana) (“2018 tarihli VIAC tahkim kuralları”), WIPO - World Intellectual Property Organisation (Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü) Tahkim Merkezi (“WIPO Seri Tahkim Kuralları”) ³⁴¹ Bkz. İnfografik I Seri Tahkime Başvurabilmenin Şartları.

3.1.1.1. Taraf İradesi Yönünden Kendiliğinden Kapsayıcı Kurallar

İhtilafların halli için asıl yol devlet mahkemeleridir. Ancak tahkimin, milletlerarası ihtilaflar söz konusu olduğunda en yaygın çözüm yolu olduğu söylenmektedir³⁰¹.

Tahkim yoluna gidilebilmesi için bir tahkim sözleşmesi yapılmış olması gerekmektedir. Tahkim sözleşmeleri kural olarak (diğer sözleşmelerin de olduğu gibi) nisbidir³⁰². Yani, kural olarak sözleşmenin tarafları dışındaki kişileri bağlamaz. Ancak tahkim sözleşmesinin belli hallerde üçüncü kişilere teşmili (genişletilmesi) de mümkündür³⁰³.

Yukarıda bahsedilen istisnai durumlar hariç, tahkime başvurmak, asıl yol ve anayasal bir hak olan mahkemelere başvurma yoluna alternatif bir yol olduğu için tahkim yargılamasının söz konusu olabilmesi için tarafların doğrudan veya dolaylı olarak tahkim yargılamasına tabi olmaya rıza göstermiş olmaları gerekmektedir. Bu rıza da pek çok kez bir tahkim klozu veya tahkim anlaşması olarak kendini göstermektedir. Tahkimin söz konusu olabilmesi için bir tahkim sözleşmesi olması gerekliliği hem milli hukuklarda hem de uluslararası anlaşmalarda kabul görmüştür³⁰⁴. Hatta, New York Sözleşmesinde ve UNCITRAL model kanunda tahkim sözleşmesinin geçersizliği bir tanımama ve tenfiz

³⁰¹ Cemal Şanlı, **Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları** (Uluslararası Ticari Akitler), Beta Basım, 7. Bası, İstanbul, 2019, s. 319; benzer şekilde Aysel Çelikel / Bahadır Erdem, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Beta Basım, Yenilenmiş 16. Bası, İstanbul, Ocak 2020, s.801; Ziya Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, Ocak 2020, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 5. Baskı, s.6.

³⁰² Emre Esen, **Uluslararası Ticarî Tahkimde Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili**, Beta Yayınevi, İstanbul, Haziran 2008, s.10; Turgut Kalpsüz, **Türkiye’de Milletlerarası Tahkim**, Genişletilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010, s.36; Ergin Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku** (“Milletlerarası Usul”), Beta, Yenilenmiş 2. Bası, İstanbul, Haziran 2018, s. 235; Şanlı, **Uluslararası Ticari Akitler**, s.325, 326; Çelikel / Erdem, a.g.e., s.802. Akıncı, a.g.e, s.128-131.

³⁰³ Bu konuda bkz. Esen, a.g.e. s.85 vd.

³⁰⁴ Nigel Blackaby vd., **Redfern and Hunter on Arbitration**, 6th Edition, Oxford University Press, 2015, (Kluwer Arbitration), s.13.

etmeme sebebi olarak da düzenlenmiştir³⁰⁵. Ayrıca tahkim sözleşmesinin geçersizliği, MTK'nın 15.A.1.a maddesinde bir iptal sebebi olarak düzenlenmiştir.

Tahkim yargılamasının söz konusu olabilmesi için geçerli bir tahkim anlaşmasının varlığı gerekmektedir. Bu bağlamda, tarafların tahkim yargılaması yapılması yönündeki iradesi fevkalade önem arz etmektedir. Tahkim, taraf iradesi ile vücut bulduğundan bu irade kapsamında tahkimin tarafları; uyuşmazlığı çözecek hakemleri, hakemlerin sayısını, hakem seçimi usulünü, tahkim sözleşmesinin içeriğini, tahkim yerini, uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukuku, tahkim yargılamasının usulüne uygulanacak hukuku, başvurulacak ispat araçlarını belirleme hakkını da haizdirler³⁰⁶. İngilizce literatürde *party autonomy* olarak ifade edilen bu kavram Türkçe literatürde *irade özerkliği*³⁰⁷ olarak anılmaktadır.

Tahkim konusundaki irade özerkliği, kural olarak yalnızca “*hukuki ilişkilerin gerektirdiği emniyet ve güvenin sağlanması, ekonomik yönden güçsüz olanın korunması ve taraflar arasında eşitliğin sağlanması*”³⁰⁸ gibi yargılama hukukuna ilişkin temel kaideler kapsamında sınırlandırılmıştır.

Tahkim yargılamasının en temel prensiplerinden biri olan irade özerkliği modern tahkim anlayışında da yerini korumaktadır³⁵⁰. 1985 tarihli (2006 değişiklikleri ile)

³⁰⁵ Blackaby vd., a.g.e., s.13; New York Sözleşmesi madde V.1.a; UNCITRAL Model Kanun madde 36.1.a.(i).

³⁰⁶ Ekin Hacıbekiroğlu, **Milletlerarası Tahkim Hukukunda Deliller ve Delillerin Değerlendirilmesi**, On İki Levha Yayıncılık, Nisan 2012, s.29. aynı yönde (İsviçre açısından) bkz. Roney, P. David / Müller, Anna K., “*Chaper 4 – The Arbitral Procedure*”, **International Arbitration in Switzerland a Handbook for Practitioners**, ed. Gabrielle Kaufman-Kohler, Blaise Stucki, Kluwer Law International, 2004, s.50, 51.

³⁰⁷ İrade özerkliği tahkimin *Magna Carta*'sı olarak ifade edilmiştir. Klaus Peter, Berger, “*The Need for Speed in International Arbitration Supplementary Rules for Expedited Proceedings of the German Arbitration Institution (DIS)*”, **Journal of International Arbitration**, 25(5), 2008, Kluwer Law International (Çevrimiçi) <http://arbitrationinfinance.com/uploads/adr/ExpeditedRulesDIS.pdf> 06.04.2021, s.597.

³⁰⁸ Nuray Ekşi, **Milletlerarası Ticaret Hukuku**, Beta Basım, 2. Bası, İstanbul, Ekim 2015, s.164. ³⁵⁰ Thomas S. Webster / Michael W. Bühler, **Handbook of ICC Arbitration**, 3rd Edition, Thomson Reuters, 2014, s.15.

UNCITRAL Model Kanun'un 19/1 maddesi, UNCITRAL Model Kanun kurallarına bağı olarak tarafların hakemlerce yürütülecek tahkim usulünü belirlemekte serbest olduklarını

düzenlemiştir. Taraf iradesi tahkim için o kadar önemli bir kavramdır ki UNCITRAL Model Kanun'un yapılma aşamasında taraf iradesine dair hiçbir itirazda bulunulmamıştır³⁰⁹. Ancak buradan taraf iradesinde mutlak bir serbesti veya tam bir bağımsızlık olduğu sonucuna da varılmamalıdır. Tarafların iradesi tahkim yargılamasının farklı safhalarında farklı derecelerde serbesttir.

Tahkim anlaşması yapma safhasında, taraf iradesi neredeyse sınırsızdır. Tahkim anlaşmasının geçerli olması kaydıyla taraflar tahkim yolunu seçebilirler. Yine bu noktada taraflar tahkim yerini, tahkimin dilini, uygulanacak hukuku, hakem sayısını ve izlenecek usulü belirlemekte neredeyse tamamen serbesttirler.

Bir sonraki safha, tarafların veya taraflardan birinin tahkim yargılamasını başlatmak için tahkim merkezine veya tahkim kuralları gereği başvurulması gereken kişi veya mercilere başvurduğu safhadır. Bu noktada tarafların irade özerkliği kısmen de olsa ilgili mercilere, hakem heyetine ve/veya tahkim merkezinin ilgili organına doğru kayar. Bu safhada, yine tarafların anlaşması esas olmakla birlikte hakemlerin ve tahkim merkezinin, tahkim yargılamasının seri tahkim usulüne göre görülüp görülmeyeceğine ilişkin karar da dâhil olmak üzere, -tahkimin tabi olduğu usul kuralları dâhilinde- usuli kuralları verme yetkisi doğacaktır. Bu bakımdan, hakemlerin takdir yetkisi taraflarca anlaşmaya varılamayan noktalarda en fazladır. Örneğin; eğer taraflarca seçilmediyse ve tabi olunan tahkim kurallarında özel bir düzenleme yer almıyorsa, tahkim yargılamasına uygulanacak dil, delillerin ibraz edilebileceği süre, duruşmaların yapılacağı yer, duruşmaların süresi, dinlenecek tanık adedi, beyanlara ilişkin sınırlamalar gibi konular, tahkim yargılamasının tabi olduğu usul veya kurallar esas alınarak hakemlerce

³⁰⁹ Blackaby vd., a.g.e., s.355.

belirlenir³¹⁰.

Üçüncü safha ise tahkim yargılamasının başladığı noktadan karar verilinceye kadar olan kısımdır. Bu noktada da serbest taraf iradesi söz konusudur ancak uygulamada,

yargılama usulüne ilişkin konulara genellikle taraflarca karar verilemediğinden veya taraflarca bu yetki açıkça hakemlere verildiğinden bu aşamadaki usuli kararlar genellikle hakemlerce alınmaktadır³¹¹. Bu safhada da taraflarca seçilen veya belirlenen tahkim usulü ve yine taraflarca hakeme veya hakemlere yapılan yetkilendirme söz konusu olduğundan tarafların irade serbestisinden söz edilebilecektir.

Bu safhadaki irade serbestisinin tez konusu bakımından dikkat çeken sınırı, tarafların seçtikleri kurallar veya hakemlere verdikleri yetkiler nedeniyle birçok durumda uygulanacak usulü sonradan değiştirmelerine imkân bulunmamasıdır. Seri tahkim usulünün uygulanacağı pek çok durum için bu böyledir. Tahkim yargılaması, ihtilafa uygulanacak tahkim kuralları uyarınca seri tahkime tabiyse, birçok tahkim kuralı seri tahkim usulünün terki için taraf anlaşmasını dahi yeterli görmemektedir³¹², bunun kararını aşağıda inceleneceği üzere tahkim merkezine ve/veya hakemlere bırakmaktadır. Yani, seri tahkim açısından usulü belirleme yetkisinin, olağan tahkim usulüne göre taraflardan ziyade hakemlere veya tahkim merkezi organlarına doğru kaydığı gözlemlenmektedir. Seri tahkimde, yargılama başladıktan sonra usulü belirleme yetkisinin (özellikle de seri tahkim usulünün uygulanıp uygulanmaması noktasında) hakemlere veya tahkim

³¹⁰ Ekşi, a.g.e., s.163; Nomer, Milletlerarası Usul, s. 238, 239; Şanlı, Uluslararası Ticari Akitler, s.328; Akıncı, a.g.e., s.233.

³¹¹ Webster/Bühler, a.g.e., s.16; Tahkim yargılamasının başlamasından sonra usulü belirleme hakkının hakemlere geçtiği söylenmiştir. Nevhis Deren Yıldırım, **UNCITRAL Model Kanunu ve Milletlerarası Tahkim Kanunu Çerçevesinde Milletlerarası Tahkimin Esaslı Sorunları**, Alkım Yayınevi, 1. Baskı, Mayıs 2004, s. 90.

³¹² Tarafların anlaşması ile tahkim usulünün her zaman değiştirilebileceğine; nitekim kanun koyucunun tarafların usulü belirleme hakkına süre yönünden bir sınırlama getirmediğine ilişkin görüş ve bu görüşün aksi yönünde: Tahkim yargılaması başladıktan sonra tahkim usulünün artık hakemce belirleneceğine, nitekim bu noktadan sonra tarafların anlaşmasıyla yapılacak usulü değişikliklerin istenmeyen sonuçlar doğuracağına ilişkin görüş için bkz. Deren Yıldırım, a.g.e., s. 90-96. Kanaatimizce seri tahkim söz konusu olduğunda tahkim yargılamasının gereğinden fazla uzun sürmesi ve yargılama maliyetlerinin yüksekliği başta olmak üzere “istenemeyen sonuçlar” daha da dikkat çekici hale gelmektedir.

kurumunun ilgili organına bırakılması tesadüf değildir. Nitekim tarafların kendi aralarında anlaşmak suretiyle hızlı ve etkin bir yargılama süreci yürütmelerinin mümkün olamaması, seri tahkimin ortaya çıkma sebeplerinin başında yer almaktadır.

ICC tahkiminde hâkim olan anlayışa göre, bu safhadaki serbest taraf iradesinin sınırlarından biri de tarafların iradelerinin ICC tahkim yargılaması anlayışının genel prensipleri ile bağdaşmasıdır³¹³.

Dördüncü safha ise hakem kararından sonraki safhadır. Tarafların, hakem kararını rızaen ifa etmedikleri noktada (kararın tanınması, tenfizi ve/veya cebren icrası aşamasında), taraf iradesi ancak ilgili milli hukukun izin verdiği ölçüde serbesttir. Örneğin tahkimin iptali için açılacak davadan tarafların tahkim sözleşmesi ile feragat edip edemeyecekleri veya iptal davası açılacak ise bunu usulü ve bu davada ileri sürülebilecek hususlar ile tahkimin icra edilebilirliğini sağlamaya yönelik formaliteler ilgili milli hukuk kaideleri çerçevesinde belirlenecektir.

Yukarıda incelenen dört safhanın her birinde farklı derecelerde de olsa, taraf iradesi tahkim açısından ön plandadır. Bu nedenledir ki hakemler, kural olarak, taraflara danıştıktan sonra dahi, diledikleri usuli tedbirleri almakta serbest değildirlir³¹⁴. Nitekim hakemler, tarafların belirledikleri usul kuralları ile bağlıdırlar. Taraflar usul kurallarını tahkim sözleşmesinde belirleyebilecekleri gibi usul kuralları, taraflarca tahkim yargılaması başladıktan sonra da belirlenebilir. Hakemlerin, bu noktada (usulü belirleme yetkisi taraf iradesini aşacak şekilde hakemlere verilmediği hallerde) yapabilecekleri katkı, tarafların dikkatini usulün daha hızlı ve maliyet açısından verimli olabilecek şekilde yürütülmesi hususuna çekmekten ibaret olacaktır³¹⁵. Kısaca, serbest taraf iradesinin bir

³¹³ Webster/Bühler, a.g.e., s.15.

³¹⁴ Webster/Bühler, a.g.e., s.326.

³¹⁵ Webster/Bührer, a.g.e., s.327. Born, Garry, **International Commercial Arbitration**, Kluwer, 2014, s.

yansıması olarak taraflar tahkimin usulüne ilişkin birçok konuyu kendileri belirlemekte serbesttir³¹⁶.

Tahkimdeki irade serbestisi ile bu serbestiyi usul kurallarını katı/emredici şekilde düzenleyerek sınırlayan seri tahkim usulü arasında bir çatışma mevcutmuş gibi gözükmemektedir. Seri tahkim usulünün kurallaşmasını arzu edenler ve/veya seri tahkim

usulüne göre yargılama yapılabilecek tahkim merkezi kurallarına atıfta bulunanlar yine bu taraflar olduğundan aslında seri tahkim usulü ile irade serbestisi arasındaki çatışma ilk bakışta düşünüldüğü kadar sert değildir³¹⁷.

Kendiliğinden kapsayıcı kurallar uyarınca seri tahkim usulünün uygulanması söz konusu olduğunda, tarafların usule ilişkin konuları belirleme serbestisi, önemli ölçüde daralmaktadır. Buna örnek olarak: 2017 tarihli ICC tahkim kurallarının 30.maddesi gösterilebilir. Söz konusu madde uyarınca tarafların ICC tahkim kurallarını seçmekle ICC seri tahkimine tabi olmayı da kabul ettikleri düzenlenmiştir. Bu durumda eğer ihtilaf konusu, ICC kurallarının seri tahkim usulüne tabi olunması için aradığı şartları³¹⁸ taşıyorsa ve bu şartları taşıyan bir ihtilaf hakemin/hakemlerin önüne geldiyse bu noktada seri tahkim usulünün uygulanıp uygulanmayacağına ancak ICC tahkim divanı karar verecektir³⁶¹. ICC kuralları uyarınca, seri tahkim usulünün terki ile ilgili karar verilmeden önce taraflara, hakem veya hakemlere danışılacaktır. Bu noktada tarafların usuli konulardaki anlaşmaları önem arz edecektir ancak ICC kuralları uyarınca nihai karar ICC

2130.

³¹⁶ Webster/Bühler, a.g.e., s.15; Blackaby, a.g.e., s.2.

³¹⁷ Aynı yönde bkz., Mohamad Salahudine Abdel Wahab, "Chapter 6: Expedited Institutional Proceedings Between Autonomy and Regulation", **Expedited Procedures in International Arbitration, Dossiers of the ICC Institute of World Business**, Vol.16, Ed. Lauren Lévy, Michael Polkinghorne, Kluwer Law, International Chamber of Commerce (ICC), 2017, s.133-157, (Çevrimiçi), (Kluwer Arbitration), 06.04.2021, s.137.

³¹⁸ Bu üç şart: (i) ihtilaf tutarının 2.000.000 ABD dolarının altında olması, (ii) tarafların seri tahkime tabi olmamak konusunda önceden bir anlaşma yapmış olmamaları ve (iii) tahkim anlaşmasının yürürlük tarihinin seri tahkim kurallarının yürürlüğe girmesinden önce olmamasıdır.

³¹⁹ tarihli ICC tahkim kurallarının (ve aynı şekilde 2021 tarihli ICC tahkim kurallarının), Ek-6 Seri Tahkim Kuralları 1.maddenin 4.fikrası ve aynı kuralların 30.maddesinin 3.fikrasının (c) bendi.

divanı tarafından verilecektir. ICC ile aynı yönde düzenleme ISTAC'ın seri tahkim kurallarında da mevcuttur³²⁰.

Bazı kurallarda ise seri tahkimin uygulanıp uygulanmaması hem seri tahkimin belli şartları taşımasına hem de taraflardan birinin müracaatına bağlanmıştır. 2016 tarihli ACICA tahkim kurallarının 7.maddesi uyarınca eğer ihtilaf (i) 5.000.000 Avustralya dolarının altında ise, (ii) taraflar seri tahkim usulünün uygulanması için anlaşmaya

vardıysa veya (iii) yargılama özel bir aciliyet gerektiriyorsa taraflardan biri seri tahkim usulünün uygulanması için müracaatta bulunabilecektir. Bu müracaat ACICA tarafından değerlendirilecektir. Yani ICC'nin aksine taraflardan birinin seri tahkim usulünün terki için başvurması gerekliliği ACICA kurallarında tam tersi şekilde, taraflardan birinin seri tahkim uygulanması için başvurması şeklinde düzenlenmiştir. Söz konusu başvuruyu takiben, ACICA kuralları uyarınca, seri tahkim usulünün uygulanıp uygulanmayacağı tahkim merkezi tarafından karara bağlanacaktır.

Tez kapsamında ACICA kuralları kendiliğinden kapsayıcı kurallar olarak değerlendirilmiştir. Nitekim seri tahkim uygulanması için tarafların bu usulü özellikle seçmelerine gerek bulunmamaktadır ve belli şartlar oluştuğunda ve taraflardan biri müracaat ettiği takdirde seri tahkim kendiliğinden uygulanacaktır. Buradaki tek fark, seri tahkim usulünün ihtilafa uygun olup olmadığının tahkim merkezince yargılamanın başında değerlendirilecek olmasıdır. Taraf iradesi bakımından değerlendirdiğimizde, ACICA kurallarının da tıpkı ICC kurallarında olduğu gibi seri tahkim uygulanması noktasında takdiri, tahkim merkezine bıraktığı ve bu bağlamda tarafların yargılama başladıktan sonra usuli konulardaki serbestisini sınırladığı görülmektedir.

³²⁰ ISTAC Seri Tahkim Kuralları 1.maddenin 3.fıkrası aynen: “Divan, taraflardan birinin talebi üzerine, hâlin icabına göre taleplerin toplam tutarının 300.000-TL’yi geçmediği uyuşmazlıklarda, Seri Tahkim Kuralları’nın uygulanmamasına karar verebilir” şeklindedir.

Tarafların tahkime ilişkin rızalarının tek taraflı olarak geri alınabilmesi mümkün değildir³²¹. Aynı prensipten yola çıkarsak tahkim kurallarının sadece tek tarafın talebi ile değişilmesinin de mümkün olmadığı sonucuna varılabilecektir. Kendiliğinden kapsayıcı seri tahkim kuralları söz konusu olduğunda belli bazı durumlarda seri tahkim usulünün taraflar arasındaki anlaşmaya nazaran öncelikli olarak uygulandığı ve bu şekilde tarafların irade serbestisinin -tahkim yargılamasının usulünü belirleme noktasında- sınırlandığı görülmektedir. Bu sınırlama aslında seri tahkim usulü açısından pek de şaşırtıcı değildir³²². Nitekim seri tahkim; usuli disiplini artırarak, tahkimin hızlı ve verimli şekilde görülmesini hedefleyen bir usuldür. Bu noktada da eğer taraflar, kendi iradeleri ile

yargılamanın verimli şekilde yürütüleceği bir usulde anlaşamıyorsa, yargılama usulünün belirlenmesi işinin hakemlere veya tahkim merkezine kayması olağandır. Bu husus kanaatimizce, seri tahkimin ortaya çıkma sebebi ve amacı ile bağdaşmaktadır.

Hakemlerce veya tahkim merkezince belirlenen usul, tarafların iddia ve savunmalarını makul biçimde sunmalarına olanak sağladığı müddetçe herhangi bir sakınca doğurmayacaktır. Buradaki makuliyet; dava tutarı, davanın aciliyet gerektirip gerektirmemesi, davanın ispatının hangi deliller ile mümkün olabileceği ve bu delillerin ibrazının yargılama süresine ve maliyetlerine etkisi gibi unsurlar değerlendirilerek saptanabileceğinden bu konuda genel-geçer bir yorumda bulunmak oldukça güçtür. Seri tahkimin öngördüğü usuli sınırlamalar ile tarafların, davadaki iddia ve savunmalarını adil, etkin ancak makul bir şekilde ortaya koymalarının mümkün olmadığı durumlarda; seri tahkim usulünün terkinin de mümkün olduğu akılda tutulmalıdır.

3.1.1.2. Kararların İcra Edilebilirliğinin Sağlanması Yönüyle

³²¹ Blackaby vd., a.g.e., s.16.

³²² Tarafların kendi imkânlarıyla hızlı ve verimli bir tahkim usulü seçmelerinin birçok durumda mümkün olmadığına ilişkin açıklamalar için bkz. 1.2. No'lu başlık s. 14 vd. ve 1.3. No.'lu başlık s.20 vd.

Kendiliğinden Kapsayıcı Kurallar

Kurumsal tahkim neticesinde verilen kararların, *ad hoc* tahkim sonundan verilen kararlara nazaran icra kabiliyetinin daha yüksek olduğu söylenmiştir³²³. Bunun gerekçesi olarak da kurumsal tahkimde hakemlerin tarafsızlığı ve bağımsızlığının tahkim kurumlarınca gözetilmesi başta olmak üzere tahkim merkezlerinin ve tahkim merkezi kurallarının hakem kararının icra edilebilirliğini artırmaya yönelik olduğu söylenebilecektir. Bu durum, iyi yönde tanınmış ve daha önceki kararlarının icra edilme

oranı yüksek olan tahkim kurumları bakımından daha da kuvvetli bir avantaj olarak kendini göstermektedir³²⁴.

Seri tahkim söz konusu olduğunda, tahkim usulünün belirlenmesi yetkisinin taraflardan ziyade hakemlere ve/veya tahkim merkezi organlarına aktarılmasına ilişkin yetki kaymasına ve bu doğrultudaki emredici tahkim kurallarına, taraflar dolaylı olarak rıza göstermiş olmaktadır³²⁵. Taraflar bu rızayı, ilgili tahkim kurallarını seçerek doğrudan veya dolaylı göstermiş sayılacaktır. Söz konusu yetki kayması, mahkeme kararlarında da hukuka uygun olarak değerlendirilmiştir. Örneğin, Singapur Yüksek Mahkemesi nezdinde görülen *AQZ v ARA*³²⁶ kararında, taraflarca üç olarak belirlenen hakem sayısının tahkim merkezince teke düşürülmesi, taraflarca hakem sayısı değişikliği ihtimalinin SIAC

³²³ Banu Şit, **Kurumsal Tahkim ve Hakem Kararının Tanınması ve Tenfizi**, İmaj Yayınevi, Ankara, Şubat 2005, s.148,149.

³²⁴ Schlaepfer, Anne Véronique / Girod, Christian, “Chapter 1 – Institutional vs. *ad hoc* Arbitration”, **International Arbitration in Switzerland a Handbook for Practitioners**, ed. Gabrielle Kaufman-Kohler, Blaise Stucki, Kluwer Law International, 2004, s.13.

³²⁵ Benzer görüş için bkz. Wahab, a.g.e., s.139.

³²⁶ *AQZ v ARA* [2015] SGHC 49, Origination Summons No.530 of 2014 and Summons No. 3168 of 2014, 13.02.2015 (çevirmiş) http://www.uncitral.org/docs/clout/SGP/SGP_130215_FT.pdf, 06.04.2021; karara konu olayın özeti için bkz. 2.3.2.2.3.1 No’lu başlık, s.65.

kuralları seçilmek suretiyle kabul edildiği gerekçesiyle hukuka uygun olarak değerlendirmiştir.

Söz konusu kararın, mahkemelerin genel eğilimini yansıttığı -en azından yansıtması gerektiği- söylenebilecektir. Nitekim mahkemelerin genel eğiliminin; taraflar arasındaki tahkim anlaşmasına riayet etme ve bu kapsamda -hakem, taraflar arasındaki anlaşmaya uygun davrandığı müddetçe- tarafların, seri tahkim konusunda yaptıkları anlaşmaya saygı duyma yönünde olması gerektiği belirtilmiştir³²⁷.

Hakem sayısı, tez kapsamında incelenen seri tahkim usulü kurallarının %84,6'sında tek olarak belirlenmiştir³²⁸. Hakem sayısının teke indirilmesi, seri tahkim usulünün genel anlayışı ile bağdaşmaktadır. Yukarıda bahsedilen mahkeme kararları seri tahkim usulünün taraf iradesini sınırlaması noktasında mahkemelerin, seçilen tahkim

usulü kurallarındaki emredici hükümlere riayet etmeleri şeklindeki genel anlayışını ortaya koymaları bakımından önem arz etmektedir.

Bu mahkeme kararları, seri tahkimin usulünün, usulü belirleme noktasındaki taraf iradesini sınırlama eğiliminin hukuken kabul edilebilir olduğu yorumunu desteklemektedir. Tabii ki, bu sınırlamanın da bir sınırı vardır. Söz konusu sınırlama, tarafların seri tahkime tabi olma noktasında gösterdikleri doğrudan veya dolaylı rıza sayesinde ve yargılama süresince tarafların iddia ve savunmalarını eşit³²⁹, adil ve makul biçimde koymalarına olanak sağlanmış olması ve yargılamaya ilişkin temel hak ve hürriyetlere riayet edilmiş olması kaydıyla geçerli addedilecektir. Aksi halde milli hukuklardaki düzenlemeler veya UNCITRAL Model Kanun veya New York Sözleşmesi

³²⁷ Bkz. Serbest, a.g.e. s.327.

³²⁸ Hakem sayısına ilişkin olarak bkz. 2.3.2.1. s. 51 vd.

³²⁹ Taraflara eşit davranma veya silahların eşitliği olarak anılan usul hukuku ilkesi “*yargılama devam ettiği sürece tarafların sahip olduğu hak ve yükümlülükler açısından eşitlik bulunma[ısı] ve davanın taraflarından biri diğerine göre daha avantajlı duruma getirilmeme[si]*” olarak izah edilmiştir. Hacıbekiroğlu, a.g.e., s.46.

başta olmak üzere uluslararası kural ve anlaşmalardaki tanıma tenfiz engelleri ve/veya iptal sebepleri gündeme gelebilecektir.

Kanaatimizce, taraflar seri tahkime tabi olabilmelerine imkân veren tahkim kurallarını seçtiklerinde, yargılamanın seri tahkimin gereklerine göre yürütülmesine ve bu bağlamda yargılamanın daha hızlı ve daha az maliyetli şekilde gerçekleştirilmesine yönelik birtakım tedbirlerin alınmasına da rıza göstermiş olmaktadır³³⁰. Kendiliğinden kapsayıcı seri tahkim kuralları, yalnızca bu kurallar seçildi diye başlı başına bir iptal, tanımama veya tenfiz edilmeme sebebi teşkil etmemektedir. En nihayetinde seri tahkim yargılamanın hızlı ve düşük maliyetli şekilde sürdürülmesini hedefleyerek üst bir faydaya hizmet etmektedir ve sadece kurallar taraf iradesini tahkim yargılaması esnasında tarafların önceden verdikleri rıza doğrultusunda- sınırlıyor diye seri tahkim usulünü

sakıncalı hale getirmeyecektir. Şu da unutulmamalıdır ki; taraflar bu usulü kendi olası ihtilaflarına uygun görmüyorsa seri tahkim içeren kurallar atıfta bulunmayabilir veya seri tahkim usulünden en başta (tahkim anlaşması yapıldığı sırada – *opt-out*) feragat edebilirler. Kaldı ki taraflar, seri tahkim usulünden feragat etseler veya bir şekilde seri tahkim usulü terk edilse dahi; birçok durumda hakemlerin ve tahkim merkezlerinin tahkim yargılamasını daha hızlı ve düşük maliyetli (verimli) sürdürmek ile ilgili imkânları ve hatta ödevleri bulunmaktadır.

Benzer bir anlayış HMK'nın *Usul Ekonomisi* başlıklı 30.maddesinde de yer almaktadır. Söz konusu madde “[h]âkim, yargılamanın makul süre içinde ve düzenli bir biçimde yürütülmesini ve gereksiz gider yapılmamasını sağlamakla yükümlüdür” hükmünü haizdir. Bu hüküm dolayısıyla hâkimin yargılamayı makul sürede ve en az

³³⁰ “Taraflar veya onların iradelerine uygun olarak hakem mahkemesi uygulanacak usul bakımından kendilerini, seçtikleri bir hukuk düzenin[e] tâbi tutabilirler” denilmiştir. Nomer, Milletlerarası Usul, s. 238. Ayrıca, hakem kararlarına ilişkin tanıma veya tenfiz kararı vereceklerin mahkemelerin taraflar için hakemlerce öngörülen usuli zaman çizelgesini -isterse buradaki süreler bir hafta olsun isterse bir ay, hatta bu süreler tatile (bayramlara) dahi denk gelse- pek de eleştirme eğilimde olmadıkları söylenmiştir. Born, a.g.e., s.3512. Seri tahkim usulüne dâhil olacak vasıfta bir ihtilaf söz konusu olduğunda bu eleştirinin daha da azalacağına şüphe bulunmamaktadır.

masrafla sonuçlandırma yükümlülüğü vardır³³¹. Bu da yargılama süresini kısaltmak ve maliyetleri azaltmak için yargılamayı yapan hakemlerce birtakım tedbirler alınmasının Türk hukuku bakımından kabul edilebilir olduğuna ve bu yönüyle seri tahkim usulünün, Türk usul hukukunun temel prensipleri ile paralellik gösterdiğine işaret etmektedir.

Kanaatimizce, kendiliğinden kapsayıcı kurallar doğrultusunda seri tahkim usulünün uygulanmış olması tek başına herhangi bir icra edilebilirlik engeli doğurmamaktadır. Yargılamanın kısa sürede tamamlanması ve düşük maliyet ile görülmesine ilişkin bir takım usuli tedbirlerin alınmış olması ve bu noktada tarafların usulü belirleme iradelerinin sınırlanmış olması, usul hukukunun temel prensipleri ile bağdaşmaktadır ve olağandışı olmayan bir uygulamadır. Dolayısıyla söz konusu kararların icrası, olağan bir hakem kararının icrasından farklı değerlendirilmeyecektir.

3.1.1.3. Usuli Esneklik Yönünden Kendiliğinden Kapsayıcı Kurallar

2006 tarihli Queen Mary anketinden bu yana usuli esneklik her zaman tahkim tercih sebepleri arasında üst sıralarda yer almıştır. En güncel tarihli olan 2018 tarihli Queen Mary tahkim anketinde tahkimin tercih edilme sebepleri arasında usuli esneklik üçüncü sırada yer almaktadır³⁷⁴.

Kendiliğinden kapsayıcı seri tahkim kurallarının usuli esnekliği kısmen de olsa sınırlandırdığı söylenebilecektir. Nitekim seri tahkim kuralları ile hakem sayısı, dilekçe

³³¹ Ece Ayça Eker, “*Usul Ekonomisi İlkesi*”, **Legal Hukuk Dergisi**, Legal Yayınevi, C.18, S.,207, Mart 2020, s.1096.; Baki Kuru, İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Yetkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara, Eylül 2019, s.222; Pekcanitez, Pekcanitez Usul, s.22; Usul ekonomisi ilkesi Anayasa’nın 141.maddesinde de devletin ödevi olarak da düzenlenmiştir.

adedi, sunulabilecek deliller, duruşma yapılıp yapılmayacağı gibi birçok usuli konuda katı, emredici kurallar getirildiği görülmektedir.

Örneğin 2018 tarihli VIAC kurallarının 45.maddesinin 4.paragrafında “*karşı dava veya mahsup taleplerinin dikkate alınması bunların ancak cevap dilekçesi verme süresi içerisinde yapılması ile mümkün olur*” denilmiştir. 2012 tarihli SCAI kurallarının 42.maddesinin 1.paragrafının (b) bendinde ise tarafların sunabilecekleri dilekçe adedi sınırlandırılmıştır. Buna benzer, düzenlendikleri konuda emredici lafza sahip usuli kurallar tez kapsamında incelenen tüm seri tahkim kurallarında bulunmaktadır. Bu gibi kurallar kanaatimizce seri tahkimin doğası ile bağdaşmaktadır. Nitekim, bu kurallar olmadan usuli disiplinin sağlanmasının ve seri tahkimin ortaya çıkma sebebi olan yargılamanın süratli ve az maliyetleri yapılmasının mümkün olmadığı görülmüştür³⁷⁵.

Usuli esnekliği azaltan katı usul kuralları, tahkimin tercih edilme sebepleri arasında üçüncü sırada gösterilen *usuli esnekliği* azaltmaktadır. Ancak bunun karşılığında Queen Mary anketinde, tahkimin kötü yönleri olarak tespit edilen yüksek maliyet, usuli kurallara uyulmamasının yaptırımı olmaması (usuli disiplin), hakemlerin verimliliğine

³⁷⁴ 2018 International Arbitration Survey: The Evolution of International Arbitration (çevrimiçi) <http://www.arbitration.qmul.ac.uk/media/arbitration/docs/2018-International-Arbitration-Surveyreport.pdf> 06.04.2021.

³⁷⁵ Bkz. 1.2. No.’lu başlık, s.14 vd.

ilişkin denetim yapılamaması ve tahkimin yavaş işleyen bir süreç olması hususlarında iyileştirme vadedilmektedir. Bu iyileştirmeyi isteyip istemedikleri noktasındaki karar da ilgili tahkim kurallarına atıfta bulunan taraflara bırakılmıştır.

3.1.1.4. Tarafların Beklentileri Yönüyle Kendiliğinden Kapsayıcı Kurallar

Seri tahkim usulü, usuli esnekliği azaltmakta ancak bunun karşılığında; (i) masraflar, (ii) usuli kurallara uyulmamasının yaptırımı olmaması (usuli disiplin), (iii)

genellikle hakemlerin verimliliğine ilişkin denetim yapılamaması ve tahkimin yavaş işleyen bir süreç olması hususlarında iyileştirme vadetmektedir. Bu başlık altında tahkim taraflarının bu ödün karşısında seri tahkimi tercih edip etmeyecekleri incelenecektir.

Seri tahkim usulü nispeten yeni *ürünleşmiş*³³² bir tahkim usulüdür. Bu bakımdan tam bir kanaat oluşturacak sayısal verinin bulunduğu söylenmesi mümkün değildir. Yine de tahkim merkezlerince ilan edilen istatistiklerden bir fikre varılması mümkündür.

En çarpıcı sayısal ISTAC tarafından ilan edilmiştir. 2017 tarihli ISTAC' kitabında³³³ ISTAC bünyesinde görülen tahkim yargılamalarının %47'sinin seri tahkim usulü ile görüldüğü belirtilmiştir. ISTAC'tan alınan bilgiye göre bu oran 2018 yılında %60, 2019 yılında %45 ve 2020 yılında (Ağustos 2020 itibariyle) %55 olarak gerçekleşmiştir. ISTAC'ın seri tahkime tabi olma sınırının 300.000 TL gibi diğer tahkim merkezlerine nazaran oldukça düşük olması karşısında bu istatistik oldukça dikkat çekicidir.

Benzer bir oran SCAI tarafından da ilan edilmiştir. SCAI'nin broşüründe, SCAI nezdinde görülen tahkim davalarının %40'ının seri tahkim ile görüldüğü yazılmıştır³³⁴. Aynı broşürde seri tahkim yargılamasının, ortalama tahkim süresini 5 ay kadar kısalttığı ve olağan tahkime göre maliyet yönünden çok daha verimli olduğu belirtilmiştir.

Dava sayısı ve tanınırlık anlamında başı çeken tahkim kurumlarından olan ICC'nin istatistikleri³³⁵ bu konuda ayrı bir önem arz edecektir. 2019 yılında ICC nezdinde

³³² Bkz. 1.4. No.'lu başlık, özellikle s.27.

³³³ (Çevrimiçi) https://istac.org.tr/wp-content/uploads/2018/05/istac_internet.pdf, 06.04.2021, s.36.

³³⁴ (Çevrimiçi) https://www.swissarbitration.org/files/436/Flyers/SCAI_flyer_englis ch_A5_27-052016_web.pdf 11.08.2020.

³³⁵ ICC Dispute Resolution 2019 Statistics ("2019 tarihli ICC İhtilaf Çözüm İstatistikleri", "ICC İstatistikleri"), (çevrimiçi) www.iccwbo.org/dr-stat2019 15.04.2021.

davalarda ayrı 147 ülkenin vatandaşının taraf oluğu toplam 869 adet dava görülmüştür. 2019 sonu itibarıyla bu davaların 146 adedinin (yaklaşık %16'sı) seri tahkim usulü ile görüldüğü ilan edilmiştir. Bu davaların 65 adedi ICC kuralları uyarınca ihtilaf tutarının parasal sınırın altında olması sebebiyle kendiliğinden seri tahkim usulüne göre görülmüş, geri kalan 81 dava ise tarafların, seri tahkimi seçmesi üzerine seri tahkim usulüne tabi olarak görülmüştür. Seri tahkim usulüne göre görülen 146 davanın 50 adedi karara bağlanmıştır. Bunlardan 37 adedi, 6 aylık süre içinde karar bağlanmıştır. 6 ayı aşan davaların 10 adedi ise 1 aylık ek süre zarfında karara bağlanabilmiştir. Seri tahkim usulüne göre verilen kararların ICC tarafından gözden geçirilme süresi ise ortalama 11 günde gerçekleşmiştir. ICC nezdindeki olağan usule görülen tahkim davalarının ortalama 26 ayda karara bağlandığı düşünüldüğünde, seri tahkim usulüne tabi davaların yaklaşık ortalama 20 ay daha çabuk karara bağlandığı görülmektedir.

SCC nezdinde ise 3 ay olarak öngörülen seri tahkim usulüne göre gerçekleştirilen yargılamaların yaklaşık %50'sinin 4 ila 6 ay içerisinde karar bağlandığı açıklanmıştır³³⁶. 3 aylık sürenin neredeyse davaların yarısında aşılmasına karşın yine de SCC nezdinde seri tahkim usulüne göre gerçekleştirilen yargılamaların 1-2 aylık bir sapma ile seri biçimde karara bağlandığı görülmektedir. 2013 yılında SCC nezdindeki ulusal tahkim

yargılamalarının çoğu, seri tahkim usulüne göre yapılmıştır³³⁷. 2016 yılında SCC nezdinde görülen 199 davanın 55'i (yaklaşık %27'si), 2017 yılında ise SCC nezdinde görülen 200 davanın 72'si (%36'sı) seri tahkim usulüne göre görülmüştür³³⁸.

³³⁶ Berger, *Need for Speed*, s.600.

³³⁷ Karl Guterstam / Jakob Regnwaldh / Fredrik Andersson, "SCC Arbitration Rules, Article 1 [About SCC]", **Concise International Arbitration**, ed. Loukas A. Mistelis, 2nd Edition, (çevrimiçi), (Kluwer Arbitration), 06.04.2021, s.711.

³³⁸ Anja Havedal Ipp, "Expedited Arbitration at the SCC: One Year with the 2017 Rules", (çevrimiçi) <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2018/04/02/expedited-arbitration-scc-one-year-2017-rules-2/> 06.04.2021.

ICDR nezdinde ise seri tahkim usulüne tabi davaların ortalama 135 gün içerisinde karara bağlanacağı tahmin edilmektedir³³⁹. Bu sürenin, olağan usule göre oldukça kısa olduğu açıktır.

ICC istatistiklerinde, seri tahkimin %16 olarak, yukarıdaki diğer tahkim merkezlerine nazaran düşük, gerçekleşmiş olmasının izahı mümkündür. Öncelikle ICC seri tahkim kuralları 1 Mart 2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir ve nispeten yenidir. Birçok ihtilaf bu tarihten önceki asıl anlaşmaya dayandığından, tarih yönünden birçok davaya seri tahkim usulünün uygulanması mümkün olmayabilir. Diğer izahat, ICC nezdindeki tahkim davalarının %20'sinde taraflardan birinin kamu teşebbüsü olduğu belirtilmiştir. Yatırım tahkimi veya bir tarafın kamu teşebbüsü olduğu ticari tahkimin, seri tahkimin “karmaşık olmama” şartını sağlaması şansı kanaatimizce daha düşüktür. Bu noktada ayrıca, ICC'nin tanınmış ve eski bir tahkim merkezi olması yönüyle yüksek tutarlı ve önemli davaların ICC tahkimine gitme oranının, diğer -özellikle de yerel- tahkim merkezlerine göre daha yüksek olduğu ve bu bakımdan ICC nezdindeki tahkim davalarının önemli bir kısmının 2.000.000 ABD doları olarak belirtilen, seri tahkime tabi olunması için belirlenen parasal sınırın üzerinde olduğu bilinmektedir. Nitekim

01.01.2021 tarihinde yürürlüğe giren yeni ICC tahkim kuralları uyarınca³⁴⁰ parasal sınır

01.01.2021 ve sonrası yapılan tahkim anlaşmaları yönünden 3.000.000 ABD doları olacak şekilde yenilenmiştir. Parasal sınırdaki bu artışın, seri tahkimin uygulama alanını artırması kaçınılmazdır.

Bu değerlendirmeler ışında, önümüzdeki senelerde ICC nezdindeki davalarda seri tahkim usulünün uygulanma yüzdesinin artacağı, ancak ICC'deki büyük tutarlı ve

³³⁹ James M Hosking / Gretta Walters, “Chapter 3: the ICDR International Arbitration Rules”, **International Arbitration in the United States**, ed. Laurence Shore, Tai-Heng Cheng vd., Kluwer Law International, 2017, s.57-84, (Çevrimiçi), 15.04.2021, (Kluwer Arbitration), s.10.

³⁴⁰ Tezin yazımı tarihinden sonra (kuralların yürürlük tarihi 01.01.2021) giren 2021 ICC Tahkim Kuralları'nın Seri Tahkim Kuralları başlıklı 6.Ekinin 1.maddesinin ikinci paragrafı uyarınca parasal sınır:

karmaşık davaların adedinin yüksek olması nedeniyle bu oranın yukarıda bahsedilen diğer tahkim merkezlerinde olduğu gibi %40'lara ulaşmayacağı tahmin edilmektedir.

Tez kapsamında incelenen tahkim merkezi kurallarından, seri tahkim usulüne kendiliğinden kapsayıcı olarak belirleyen (ve istatistiklerine erişebildiğimiz) tahkim kurumlarının istatistikleri değerlendirildiğinde seri tahkimin süre ve maliyet yönünden bir yarar sağladığı ve olağan tahkim usulü ile karşılaştırıldığında tahkim taraflarınca kayda değer bir oranda kullanıldığı görülmektedir. Hatta ICC istatistiklerinden, tarafların parasal sınırın üzerindeki davalar için dahi anlaşarak seri tahkim usulünü seçtiklerini ve bunun azımsanmayacak bir adette olduğu anlaşılmaktadır. Bizce tüm bunlar seri tahkim usulünün, yargılamayı hızlandırmak ve maliyetleri düşürmek noktasındaki amacına hizmet ettiğini ve taraflara yarar sağladığını; bu nedenle de beklentileri karşıladığını gösteren açık bir emaredir.

3.1.2. Seçmeli (Opt-in) Kurallar

Seçmeli (opt-out) kurallar, tahkim yargılamasının seri tahkime tabi olabilmesini tarafların bu konuda anlaşmış olmaları şartına bağlayan kuralları ifade etmektedir. Tez kapsamında incelenen tahkim kurallarından DIS, SCC, SIAC, VIAC ve WIPO ihtilafın seri tahkim usulüyle görülmesi için tarafların seri tahkimi seçmelerini şart koşmuştur³⁴¹.

(i) eğer tahkim anlaşması 1 Mart 2017 ile 1 Ocak 2021 tarihleri arasında yapıldıysa 2.000.000 ABD doları, (ii) eğer tahkim anlaşması 1 Ocak 2021 ve sonrası yapıldıysa 3.000.000 ABD doları olarak uygulanacaktır.

Seri tahkim usulünün ancak taraf anlaşması ile uygulanabilmesi (seçmeli olması) hususu en açık şekliyle, 2018 tarihli VIAC kurallarının 45.maddesinde yer almaktadır. Söz konusu madde: *“Seri tahkim usulüne ilişkin tamamlayıcı kurallar, tarafların söz konusu kuralları tahkim anlaşmalarına dâhil etmeleri veya tarafların bu kuralların*

³⁴¹ Bkz. İnfografik I Seri Tahkime Başvurabilmenin Şartları.

uygulanması için anlaşmış olmaları halinde uygulanır. Tarafların bu konudaki anlaşmaları dava dilekçesine cevap verilme zamanına kadar mümkündür” şeklindedir.

2020 tarihli WIPO seri tahkim kurallarının 2.maddesi de seri tahkim kurallarının seçmeli uygulamasını açıkça şu şekilde ifade etmektedir:

“Eğer tahkim anlaşması, WIPO Seri Tahkim Kurallarına olanak sağlıyorsa; bu kurallar tahkim anlaşmasının bir parçası kabul edilir ve ihtilaf bu kurallar uyarınca görülür...”

2018 tarihli DIS kuralları incelendiğinde, kuralların içerisinde Ek-4 olarak yer alan seri tahkime tabi olunması için herhangi bir parasal sınır veya başka bir kriter belirlenemediği görülmektedir. 2018 tarihli DIS kurallarında seri tahkimin uygulanabilmesi için tarafların bu konuda bir anlaşma yapmış olması arandığı sonucuna varılmaktadır. 2017 tarihli SCC seri tahkim kuralları 2018 tarihli DIS kuralları ile aynı doğrultudadır. SCC seri tahkim kurallarında seri tahkim uygulanması için herhangi bir parasal sınır veya başka bir kriter belirlenmemiş, yalnızca tarafların seri tahkim kurallarının uygulanması konusunda anlaşması aranmıştır.

2016 tarihli SIAC kurallarının 5.1. maddesi uyarınca, seri tahkimin uygulanabilmesi için taraflardan birinin, hakem heyetinin teşekkülünden önce yargılamaya seri tahkim usulünün uygulanmasını talep etmesi gerekmektedir. Bu talebi takiben seri tahkim usulünün uygulanıp uygulanmayacağının kararı tahkim merkezince şu kriterlere göre belirlenecektir; ihtilafın (karşı talep dâhil, talepler toplamının) (i) 6.000.000 Singapur dolarının altında olması, (ii) tarafların seri tahkim uygulanacağı noktasında anlaşmaya varmış olması veya yargılamanın fevkalade aciliyet gerektirmesi. Kriterler değerlendirildiğinde 2016 tarihli SIAC kurallarının, kendiliğinden kapsayıcı mı yoksa seçmeli mi olduğu hususu tartışılabilecektir. Nitekim, 2016 tarihli SIAC kurallarına göre, tarafların seri tahkim usulünün uygulanması için özel bir anlaşması olmaması halinde dahi parasal sınırın altında olan ve fevkalade aciliyet gerektiren yargılamalar bakımından seri tahkim usulünün uygulanabileceği düzenlenmiştir. Buna karşın “fevkalade aciliyet”

gerektirmeyen yargılamalar için seri tahkim usulünün uygulanması için tarafların bu konuda anlaşma yapmış olmaları aranmıştır. “Fevkalade” ifadesi, aciliyetin istisna teşkil edecek seviyede olması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu bakımdan SIAC nezdinde -parasal sınırın altındaki ihtilaflar için- seri tahkimin uygulanabilmesi için çoğunlukla taraf anlaşması aranacaktır. Bu anlayış doğrultusunda 2016 tarihli SIAC kuralları, seri tahkimin uygulanması bakımından seçmeli kurallar olarak değerlendirilmiştir. Buna karşın 2016 tarihli SIAC kurallarının, seri tahkim usulünün uygulanması noktasında karma bir yönü olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Seri tahkim usulüne tabi olunmasının “seçmeli” olduğu kurallar, taraf iradesine azami seviyede riayet etmektedir. Her iki tarafların anlaşması ile seçilen usule, tahkim yargılaması sonucunda diğer tarafın itiraz etme olanağı; (i) taraflar bu usulü benimseyerek seçtiklerinden ve (ii) kendi rıza gösterdikleri bir usulü daha sonra yapacakları bir itiraz hakkın kötüye kullanılması teşkil edebileceğinden; kendiliğinden kapsayıcı kurallara nazaran daha düşüktür. Bu da seri tahkim usulüne ilişkin seçmeli kurallara göre verilmiş hakem kararların icrası anlamında ufak da olsa bir avantaj yaratabilecektir.

Seçmeli kurallar, tahkimin kendiliğinden kapsayıcı olarak düzenlendiği kurallarda; ihtilafın parasal sınırı aşması veya seri tahkim için aranan (yargılamanın özel bir aciliyet gerektirmesi gibi) diğer şartları taşımayan ihtilaflar bakımından, ihtilaf; ilgili kurallardaki şartları taşımasa dahi yine de seri tahkim usulünün uygulanması konusunda tarafların anlaşmaları halinde de söz konusu olabilecektir. Bunun uygulamada (pek de az olmayan bir adette) rastlanan bir durum olduğu, ICC tarafından ilan edilen istatistiklerinden görülebilmektedir. 2019 yılında, ICC nezdinde seri tahkim usulüne göre görülen 146 davanın, 81 adedi tarafların seri tahkimi özellikle seçmeleri neticesinde seri tahkim usulü ile görülmüştür.

3.2. Seri Tahkim Usulünün Uygulanmasına İlişkin Değerlendirme Kriterleri

Seri tahkim usulünün uygulanabilmesi için -özellikle de seri tahkim usulünü kendiliğinden kapsayıcı kurallar dâhilinde benimseyen tahkim merkezi kurallarınca- ihtilafın belli kriterleri taşıması aranmıştır. Parasal sınır bunlardan en sık karşılaşılanıdır. Diğer kriterler ise ihtilafın seri tahkim usulüne uygun olmayacak şekilde karmaşık olmaması, yargılamanın özel bir aciliyet gerektirmesidir. Kendiliğinden kapsayıcı olmayan kurallar (yani seçmeli kurallar) bakımından ise tarafların ihtilaflarına seri tahkim usulünün uygulanması (opt-in) için bir anlaşma yapmış olmaları gerekmektedir.

2016 tarihli SIAC kurallarında olduğu üzere melez sayılabilecek kriterler de mevcuttur. 2016 SIAC kuralları uyarınca yargılamanın 6.000.000 Singapur dolarının altında kalması şartıyla, özel bir aciliyet gerektiren hallerde kendiliğinden seri tahkim usulü uygulanacak, özel aciliyet gerektirmeyen hallerde ise tarafların seri tahkim usulünün uygulanması için anlaşma yapmış olması aranacaktır.

Aşağıdaki alt başlıklarda; parasal sınır, ihtilaf konusunun karmaşıklığı ve yargılamanın özel bir aciliyet gerektirmesi konuları değerlendirilecektir.

3.2.1. Parasal Sınır

Tez kapsamında incelenen seri tahkim merkezi kurallarından seri tahkimi kendiliğinden kapsayıcı olarak belirleyenlerin tamamı, seri tahkim usulünün uygulanması için parasal bir sınır belirlemiştir. Yani, söz konusu tahkim merkezleri belli meblağın altındaki ihtilafların kural olarak seri tahkim yoluyla görülmesini düzenlemişlerdir.

Seri tahkim usulü, yargılamanın nispeten düşük maliyetli olarak görülmesini hedeflediği için düşük tutarlı ihtilafların görülmesine uygun bir usuldür. Kendiliğinden kapsayıcı seri tahkim kurallarının tümünde bir parasal sınır belirlenmiş olması da bunun genel-geçer bir kabul olduğunun göstergesidir.

Daha düşük tutarlı ihtilafların daha hızlı ve basit bir usul ile görülmesi aslında tahkime özel bir anlayış değildir. Türk usul hukukunda da bununla paralel anlayışta usul hukuku kuralları mevcuttur. HMK’da mahkeme yargılamasının yürütülmesi için iki farklı usul öngörülmüştür. Bunlardan birincisi genel (yazılı) yargılama usulü, ikincisi ise basit yargılama usulüdür³⁴². Basit yargılama usulü, genel yargılama usulüne nazaran daha basit olan ve çabuk yürüyen bir usul olarak tanımlanmıştır³⁴³. Basit yargılama usulü, daha çabuk sonuçlandırılması gereken (aciliyet), daha kısa incelemeye ihtiyaç duyan ve daha kolay bir inceleme ile sonuçlandırılabilir işler için kabul edilmiş bir usuldür³⁴⁴.

Basit yargılama usulü, seri tahkim usulüne birçok yönüyle benzemektedir. Mesela HMK’nın 320.maddesi “[m]ahkeme, mümkün olan hâllerde tarafları duruşmaya davet etmeden dosya üzerinden karar verir” şeklindedir. Seri tahkim kurallarında da duruşma yapılması istisna³⁴⁵ teşkil etmektedir. Duruşma yapılacağı düzenlenen kurallarda da duruşmanın birden fazla olmaması düzenlenmiştir. Dilekçeler teatisi aşamasının her bir taraf için tek dilekçeden ibaret olması, iddia ve savunmanın genişletilmesi yasağının ilk dilekçelerin teatisini takiben başlaması ve tahkikatın tamamlanmasından sonrası taraflara ek süre verilmemesi gibi basit yargılama usulüne ilişkin kurallar çeşitli tahkim merkezlerinin seri tahkim kurallarındaki kurallar ve genel anlayış ile bağdaşmaktadır.

Türk hukukunda, ihtilafların parasal tutarına göre basit yargılama usulünün uygulanacağına ilişkin düzenleme TTK’nın 4.maddesinin 2.paragrafında bulunmaktadır.

Bu maddede “miktar veya değeri yüz bin Türk lirasını geçmeyen ticari davalarda basit yargılama usulü uygulanır” denilmiş ve belli tutarın altındaki ticari davaların basit yargılama usulüne göre görüleceği açık bir ifade ile düzenlenmiştir. Buradan

³⁴² Kuru, a.g.e., s. 609, “HMK’dan önce yürürlükte olan HUMK da; yazılı, sözlü, basit ve ser’i olmak üzere dört usûl düzenlenmiştir.” Görgün, Şanal vd., **Medenî Usûl Hukuku**, Yetkin Basımevi, 6. Baskı, Ankara, 2017, s.631.

³⁴³ Kuru, a.g.e., s.609, aynı yönde bkz. Görgün, a.g.e., s.631.

³⁴⁴ Pekcanitez, Pekcanitez Usul, s. 2092.

³⁴⁵ Bkz. İnfografik IV Usul.

ıkarabileceğimiz birkaç sonuç bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, ihtilafın parasal değerine göre usulün daha hızlı ve basit bir usulle görülmesi anlayışının Türk hukukuna yabancı bir anlayış olmamasıdır. İkinci çıkarım ise, 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 5.maddesinin 3.paragrafı uyarınca normalde  hakimli bir yapıya sahip ticaret mahkemelerinin 300.000 TL'yi geçmeyen ihtilafları tek hakimli olarak görecektir. Bu düzenlemeler uyarınca Türk hukukunda belli meblağın altındaki ihtilaflar için tek hakemli yapının daha uygun olduğunun kabul edildiği ve yine seri tahkimin karakterine fevkalade uyan -düşük tutarlı ihtilaflar için- tek hakemli/hakimli yapının Türk milli usul hukuku prensipleri ile bağdaşan bir anlayış olduğu sonucuna varılmaktadır.

Parasal sınıra göre usulün farklılaştırılması 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu döneminde de mevcut olan bir anlayıştı. 1086 sayılı Kanunun 8.maddesinin (i) bendinde yer alan “[i]flas davalarıyla vakfa ilişkin davalar hariç olmak üzere, mamelek hukukundan doğan değer veya miktarı beşmilyar lirayı geçmeyen davalar” hükmü ile belirli parasal sınırın altında kalan ve malvarlığına ilişkin davalar bakımından sulh hukuk mahkemeleri görevlendirmişti. Bu anlayış da Türk hukukunun parasal sınıra göre usulün farklılaştırılmasına geçmişten beri yabancı olmadığını bir kez daha ortaya koymaktadır.

Yabancı mahkeme kararlarında da, ihtilaf tutarının, usulün farklılaştırılması için haklı bir neden olarak değerlendirildiğine rastlanmaktadır. Örneğin, AQZ v. ARA davasında mahkeme; dava konusu tutarın (tutar davacı tarafından dava sırasında 852.500 ABD doları olacak şekilde revize edilmiştir) SIAC kuralları uyarınca öngörülen seri tahkim sınırının (beş milyon Singapur doları) oldukça altında kaldığını da dikkate almıřtır³⁴⁶.

³⁴⁶ AQZ v ARA [2015] SGHC 49, Origination Summons No.530 of 2014 and Summons No. 3168 of 2014, 13.02.2015 (evirim içi) http://www.uncitral.org/docs/clout/SGP/SGP_130215_FT.pdf, 06.04.2021.

2012 tarihli ICC kurallarında, taraflara ve hakemlere dava yönetim toplantısı esnasında düşük tutarlı ihtilaflar bakımından yargılama giderleri ile ihtilaf tutarı arasında bir denge kurmak adına gerekli tedbirleri almaları önerilmektedir³⁴⁷. Birtakım tedbirlerin ancak düşük tutarlı ihtilaflar için uygun olduğu da belirtilmiştir³⁴⁸. Bunlardan ötürü, seri tahkim kapsamında kalan ihtilaflar için, tahkim kuralları içerisinde zaman yönetimine ilişkin katı denebilecek tedbirlere yer verildiği görülmektedir³⁴⁹.

İhtilaf tutarı ile uygulanacak usul arasındaki ilişki hak arama hürriyeti ile de doğrudan bağlantılıdır. Nitekim, uygulanacak usul neticesinde davanın taraflarının, ihtilaf tutarı dikkate alındığında rasyonel olmayacak bir maliyet ile karşılaşma ihtimalleri söz konusu olduğunda tarafların hak arama hürriyetlerine, yargılama maliyet bakımından halel getirilmiş olacaktır. Bu da aslında daha düşük maliyetli olmayı vadeden seri tahkim usuli ile söz konusu usulün uygulanması için aranan parasal sınır arasındaki ilişkinin ve usulü belirleme yetkisini tarafların elinden alan ve katı usuli tedbirler getiren seri tahkim usulünün dayandığı temel noktalardan biridir. Hak aramanın maliyeti, ihtilaf tutarına nazaran makul olmadığı noktada; etkin şekilde hak arama imkânından söz edilemeyecektir.

ABD Yüksek Mahkemesi (the Supreme Court of the United States) Italian Colors olarak anılan davada³⁵⁰ etkin hak harama hürriyetiyle ilgili önemli bir karar tesis etmiştir. Dava konusu olayda; Italian Colors şirketi, American Express (kısaca “AmEx”) kartlarını

kabul etmektedir ve AmEx ile Italian Colors arasında buna ilişkin, tahkim klozu içeren ve topluluk davasını yasaklayan bir anlaşma mevcuttur. Buna rağmen Italian Colors, Amex’e

³⁴⁷ Webster/Bühler, a.g.e., s.371.

³⁴⁸ Webster/Bühler, a.g.e., s.372.

³⁴⁹ Benifatemi, a.g.e., s.4.

³⁵⁰ American Express Co. v Italian Colors (Am. Express Co. v. Italian Colors Rest. - 570 U.S. 228, 133 S. Ct. 2304 (2013)), (kısaca “Italian Colors”), (Çevrimiçi) <https://www.lexisnexis.com/community/casebrief/p/casebrief-am-express-co-v-italian-colors-rest>, 06.04.2021.

karşı tahkim yoluna başvurmak yerine, tahkim yargılamasının maliyetlerinin dava sonunda elde edebileceği tutara nazaran yüksek olmasını gerekçe göstererek AmEx'e karşı bir topluluk davası açmıştır. AmEx, taraflar arasında tahkim anlaşması olduğu ve topluluk davası açılmasının yasaklandığı gerekçeleriyle davanın reddini talep etmiştir. AmEx'in talepleri ilk ve ikinci derece mahkemelerince reddedilmiştir. Dava yüksek mahkemeye intikal etmiştir. Yüksek mahkeme, tahkimin yüksek masrafları olmasının tahkim anlaşmasının geçersiz sayılması için yeterli olmadığını ve federal hukukun davaların uygun maliyetli olmasının gerektiğini düzenlemediği gerekçeleriyle kararı bozmuştur. Italian Colors davası ile ABD federal tahkim yasası olan FAA'ya tabi tahkim yargılamaları bakımından *etkin hak arama hürriyetinin*³⁵¹ kapsamı oldukça daralmış ve ancak hak arama yolunun kapandığı durumlarda tahkim anlaşmasının geçersiz sayılacağı yorumu yapılmıştır³⁵².

Paris İstinaf Mahkemesi'nin *Licensing Projects S.L v Pirelli & C. Spa* kararında³⁵³, ödeme güçlüğü içerisinde olan bir tarafın tahkim masraflarını yatıramaması nedeniyle karşı davasına ilişkin taleplerini geri çekmiş sayılmasının tarafların eşitliği ile adil yargılanma hakkının ihlal edildiği ve bu nedenlerle uluslararası kamu düzenine aykırı olduğuna hükmedilmiş ve hakem kararı ödeme güçlüğü içerisinde olan tarafın karşı taleplerinin dinlenmemesi gerekçesiyle iptal edilmiştir. Söz konusu karar özellikle (i) masrafların karşı dava yönünden yatırılmaması nedeniyle karşı dava taleplerinin geri çekilmiş sayılması ancak asıl dava yönünden inceleme yapılırken davalı tarafın iddia ve savunmalarının gereği gibi incelendiği ve (ii) bir takım finansman yöntemleri ile (mesela

³⁵¹ İngilizce'de *effective vindication* olarak anılmaktadır.

³⁵² Liz Kramer, SCOTUS Says "Tough Luck" To Plaintiffs Whose Claims Are Too Pricey To Prove In Individual Arbitrations, (çevrimiçi) <https://www.arbitrationnation.com/scotus-says-tough-luck-toplaintiffs-whose-claims-are-too-pricey-to-prove-in-individual-arbitrations/>, 06.04.2021.

³⁵³ Paris Court of Appeal, 1st Pole, 1st Chamber, 17 November 2011, *Licensing Projects S.L v Pirelli & C. Spa*

tahkim masraflarının üçüncü kişilerce karşılanması³⁵⁴) tahkim yargılamasının masraflarının karşılanabilecek olmasının göz ardı edilmesi yönleriyle eleştirilmiştir³⁵⁵.

Ödeme güçlüğü içerisinde olan bir tarafın adalete erişimi ile ödeme güçlüğü içerisinde olmayan ancak hak arama maliyeti (tahkime ilişkin masraflar) ile dava değeri arasında ekonomik-rasyonel bir bağ olmaması durumu birbirinden belli noktalarda ayrılmaktadır. Öncelikle dava tutarının düşük, beklenen yargılama giderlerinin yüksek olduğu hallerde üçüncü kişi finansmanı olanağı oldukça sınırlı bir uygulama alanı bulacaktır. Nitekim uygulamada tecrübe ettiğimiz üzere üçüncü kişi finansmanı dava sonucu yapılacak tahsilatı -tahsilat bedelinin kısmen veya tamamen temlik alınması gibi yöntemlerle- güvence olarak almakta ve buna karşılık tahkim masraflarını (hatta bazen tüm süreci) finansman anlaşması uyarınca üstlenmektedir. Masrafların yüksek, tahsil edilecek tutarın düşük olduğu hallerin söz konusu finansman şirketleri/fonları açısından pek de cazip olmayacağı açıktır. Bu bakımdan yukarıdaki kararda eleştirilen “tahkime özgü finansman yöntemlerinin göz ardı edilmesi” konusu rasyonel olmayan yargılama maliyetleri bakımından söz konusu olmayacaktır.

Ödeme güçlüğü içerisindeki taraf ile tahkim davası açmak için rasyonel olmayan yargılama giderlerine katlanmak zorunda kalacak taraf arasındaki ikinci ayrım ise, ödeme güçlüğü içerisindeki tarafın adalete erişim hakkının engellendiğinin söylenebilecek olmasına karşın, ödeme güçlüğü içerisinde olmayan bir taraf açısından; sadece yargılama maliyetinin yüksek olması nedeniyle adalete erişim olanağının ortadan kalktığı söylenemeyecek olmasıdır. Nitekim hakkını aramak isteyen taraf ödeme güçlüğü içerisinde değilse pekâlâ -yüksek de olsa- ilgili maliyetleri karşılayabilecektir. Bu noktada

³⁵⁴ *Third Party Financing* olarak anılmaktadır.

³⁵⁵ “Ödeme güçlüğü” içerisinde olması sebebiyle adalete erişim hakkı sınırlanana (tahkim masraflarını karşılayamayan) tarafın adalete erişim hakkının ihlal edilmiş olduğuna ve bu durumda verilen hakem kararının (i) tarafların eşitliği ilkesine, (ii) adil yargılanma hakkına ve (iii) uluslararası kamu düzenine aykırı olacağı ve bu nedenlerle iptal edilip edilmeyeceğine ilişkin önceki dipnotta belirtilen Fransız mahkeme kararı üzerinden yapılan inceleme ve kararın detaylı eleştirisi için bkz. Süheyla Balkar Bozkurt, “Milletlerarası Tahkimde Yargılama Masraflarının Hak Arama Özgürlüğüne Etkisi ve Sonuçları”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Y.2015 Mayıs – Haziran, C.10, S. 129-130, s. 121222, (Çevrimiçi), (Jurix) 23.03.2021.

olsa olsa adalete erişim hakkının kullanımının sınırlandığı söylenebilecektir. Seri tahkim usulü de tam bu noktada, özellikle düşük talep tutarı olan davalar bakımından yargılama maliyetlerini düşüren tedbirler alarak adalete erişim hakkını kolaylaştıran bir açılım getirmektedir. Seri tahkim usulü, yargılama maliyetleri ile dava tutarı arasındaki ilişkiyi rasyonelleştirmek suretiyle adalete erişim hakkının tesisi noktasında yarar sağlamayı vadetmektedir.

Şimdiye kadarki uygulama, seri tahkimin bu vaadini gerçekleştirdiğini göstermektedir. ICC nezdindeki olağan usule görülen tahkim davalarına nazaran, seri tahkim usulünün uygulandığı davaların 20 ay daha hızlı sonuçlandığı (olağan tahkimin yaklaşık çeyreği süresinde) ICC, tarafından ilan edilmiştir³⁵⁶. SCAI tahkim yargılamalarında seri tahkimin tercih edilmesinin, tahkim davalarında karar verilme süresini %40 (ortalama 5 aya tekabül etmektedir) düşürdüğü; maliyet yönünden de (tam bir rakam açıklanmamakla birlikte) önemli bir avantaj yarattığı belirtilmiştir³⁵⁷. Bu rakamlardan, seri tahkim usulünün daha hızlı olma konusundaki vaadini yerine getirdiği söylenebilmektedir. Tahkim yargılaması söz konusu olduğunda en önemli maliyet kalemlerinden biri, taraf vekillerinin ücretleridir. Sürecin kısa olması birçok durumda taraf vekillerinin ücret ve masraflarını düşürecektir.

Tahkim yargılamasındaki bir diğer maliyet de hakem ve sekretarya ücretleridir. Seri tahkim kurallarının çoğunda yer alan, hakem sayısının teke indirilmesi de birçok durumda tahkim maliyetlerini azaltacaktır. Seri tahkim usulüne uygun bir tempoda çalışacak uzman bir hakemin kısa sürede bulunması belli durumlarda hakem ücretinin artması da söz konusu olabilecektir. Ancak kanaatimizde birçok olayda, hakem sayısının teke inmesi maliyetleri azaltacak bir tedbirdir. Sekretarya ve tahkim merkezi ücretlerine

³⁵⁶ Bkz. 3.1.1.4. No'lu başlık, s. 131 vd.

³⁵⁷ (Çevrimiçi) https://www.swissarbitration.org/files/436/Flyers/SCAI_flyer_englisch_A5_27-052016_web.pdf 15.04.2021.

ilişkin masraflar anlamında da birçok tahkim merkezinin seri tahkim için daha düşük tutarlı ücretler belirlediği görülmektedir.

Seri tahkim usulünün, sürecin hızlı biçimde yürütmesi gerekliliği sebebiyle tercüme ve belge toplama maliyetlerine olumsuz bir etkisi de olabilecektir.

Duruşma yapılmaması veya duruşma yapılacaksa dahi tek duruşma yapılacak olması maliyeti doğrudan düşürücü bir tedbirdir. Tahkim yerinin tarafların yerleşik oldukları ülkenin dışında belirlenmesi halinde taraf vekillerinin, hakemlerin, tanık, uzman, kâtip ve duruşmaya katılacak tüm kişilerin seyahat ve konaklama masrafları yargılama maliyetlerine etki etmektedir. Bu tutarlar büyük ihtilaflar için önemsiz kalmakta ancak seri tahkim için belirlenen parasal sınırların altında kalan ihtilaflar bakımından kayda değer hale gelmektedir.

Ne yazık ki buna ilişkin tam bir sayısal veri olmamakla birlikte, yukarıdaki çıkarımlardan; seri tahkimin birçok durumda yargılama maliyetlerini düşüreceğini söylemek mümkündür. Bu da özellikle düşük tutarlı ihtilaflar açısından etkin hak arama hürriyetinin sağlanması amacına hizmet etmektedir.

Parasal sınır söz konusu olduğunda karşı davanın veya taleplerin parasal sınırı ne şekilde etkilendiğini de değerlendirmek gerekecektir. Nitekim asıl dava talep tutarı bakımından parasal sınırın altında kalsa dahi karşı davanın tek başına veya karşı dava ile birlikte asıl davanın talep tutarlarının parasal sınırın üzerine çıkması da mümkündür. Bazı kurallarda bu duruma ilişkin açık düzenleme getirilmiştir. Örneğin 2012 tarihli CITEAC tahkim kuralları uyarınca yargılama usulünün karşı dava tutarı dikkate alınarak değiştirilmeyeceği düzenlenmiştir³⁵⁸. ISTAC seri tahkim kurallarında seri tahkim

³⁵⁸ Serbest, a.g.e., s.314 ⁴⁰³
Serbest, a.g.e., s.314.

usulünün yalnızca karşı dava tutarı veya talep artırımı ile terkinin söz konusu olmayacağı düzenlenmiştir.

Buna karşın HKIAC kurallarında karşı dava veya talep artırımı gibi sebeplerle parasal sınırın aşılması halinde artık seri tahkimin uygulanmayacağı düzenlenmiştir⁴⁰³.

2016 tarihli SIAC kurallarının 5.1. maddesinin 1.paragrafının (a) bendinde parasal sınır;

talep toplamı, her türlü karşı talep ve mahsup dâhil olacak şekilde düzenlenmiştir. 2016 tarihli KCAB kurallarında ise süresi içerisinde açılan karşı dava neticesinde ihtilaf tutarının parasal sınırın üzerine çıkması halinde - tarafların aksi yönde anlaşması olmadığı hallerde- artık seri tahkim usulünün uygulanmayacağı düzenlenmiştir. Tahkim kuralları incelendiğinde karşı davanın parasal sınır ile ilişkilendirilmesi noktasında fikri bir bütünlük olmadığı görülmektedir.

Parasal sınırın yalnızca davacının tahkim talebindeki miktar doğrultusunda belirlenmesinde, özellikle de seri tahkimin kendiliğinden kapsayıcı olarak belirlendiği tahkim kurallarında; hangi usulün uygulanacağını kararını yalnızca davacının takdirine bırakması açısından sakınca bulunmaktadır. Bu sakınca, tahkim kurallarında yer alan; seri tahkim usulünün terki olanağı ile -gerçekten seri tahkime uygun olmayan yargılamalar için olağan tahkim usulünün sağlanması sayesinde- kısmen de olsa giderilmiş olacaktır. Ayrıca, tarafların ilgili tahkim kurallarını seçmekle bunu göze aldıkları da söylenebilecektir. Kanaatimizce bu sakınca -sakıncanın giderilmesi olanağı olduğu için- çok da ciddi bir seviyede değildir.

Konuyu diğer yönden değerlendirdiğimizde ise; karşı davanın da parasal sınıra dâhil edilmesi halinde seri tahkim olarak açılmış bir davada usul değişikliğine gidilmesi söz konusu olabilecektir. Hakem heyetinin teşekkülünden sonra karşı dava miktarı nedeniyle seri tahkim usulünün terki söz konusu olduğunda, özellikle de hakem sayısının üçe çıktığı hallerde sorunlar ortaya çıkabilecektir. Bu istenmeyen durum, tahkim kurallarında karşı dava açılma süresine ilişkin sınırlamalar ile neredeyse tamamen

giderilmiştir³⁵⁹. Ayrıca, karşı dava neticesinde ihtilaf tutarının parasal sınırın üzerine çıkması halinde dahi tarafların seri tahkim usulünün uygulanması için anlaşma yapmaları

mümkündür³⁶⁰. Davacı taraf zaten davasını seri tahkim usulüne göre açtığından, davalı taraf seri tahkim usulünü istediği müddetçe bu anlaşmanın uygulamada pek çok durumda mümkün olacağı düşünülmektedir.

İhtilaf tutarının tam olarak belirlemediği hallerde seri tahkim usulünün uygulanabilmesi için aranan parasal sınırın ne şekilde değerlendirileceğine ilişkin de kurallar bulunmaktadır. Bu bağlamda en açık düzenleme 2012 tarihli SCIA tahkim kurallarında bulunmaktadır. Kuralların 56.maddesinin 2.paragrafında ihtilaf tutarının tam olarak belirlenemediği hallerde seri tahkimin uygulanıp uygulanmayacağı hususunun tahkim merkezi tarafından ihtilafın karmaşıklığı, tarafların menfaati ve diğer ilgili faktörler dikkate alınmak suretiyle karara bağlanacağı düzenlenmiştir.

Son olarak bazı tahkim kurallarında fevkalade aciliyet gerektiren hallerde ihtilaf tutarı ne olursa olsun seri tahkimin uygulanabileceği düzenlenmiştir. Tabi bu haller “fevkalade” aciliyet gerektiren haller olduğundan dar yorumlanacaktır ve istisna teşkil edecektir. Bu gibi kurallara örnek olarak 2016 tarihli ACICA tahkim kurallarının 7.maddesi veya 2018 tarihli HKIAC kurallarının 42.maddesinin 1.paragrafının (c) bendi gösterilebilecektir. Bu kurallara göre (her iki kuralın lafzı aynıdır) yargılamanın fevkalade aciliyet gerektirdiği hallerde, tarafların birinin hakem heyetinin teşekkülünden önce müracaatı ile; tarafların anlaşmasına veya parasal sınıra bakılmaksızın seri tahkim usulü

³⁵⁹ Örneğin: 2017 tarihli ICC tahkim kurallarının 5.maddesinin 5.paragrafında karşı davanın cevap dilekçesi ile açılabilmesi düzenlenmiştir (2021 tarihli ICC kurallarında aynı düzenleme korunmuştur). Bir başka örnek: ISTAC seri tahkim kurallarının 2.maddesinde de karşı davanın, dava dilekçesinin tebliğinden itibaren 15 gün içinde açılabilmesi kurala bağlanmıştır. 2016 tarihli KCAB kurallarında da seri tahkimde karşı dava açılabilmesi süre belirlenmiştir.

³⁶⁰ Bu husus 2016 tarihli KCAB kurallarının 44.maddesinin 2.paragrafında düzenlenmiştir. Buna göre karşı dava neticesinde parasal sınır aşılsa bile tarafların anlaşması ile yargılamanın seri tahkim usulüne görülmesi mümkündür. Kanaatimizce bu düzenleme olmasa dahi aynı sonuca varılabilecektir. Nitekim, kuralların birçoğu bu konuyu özellikle düzenlenmemiştir.

uygulanabilecektir. Bu durumda seri tahkim usulünün uygulanıp uygulanmayacağını kararı tahkim merkezince verilecektir.

3.2.2. İhtilafın Karmaşıklığı

Tahkim yargılamasında hukuki bir ihtilafın karmaşıklığı birkaç sebepten ötürü³⁶¹ olabilir. Bunlardan birincisi ihtilafın halli için özel uzmanlık gerektiren teknik hususların değerlendirilmesinin vakıanın tam olarak aydınlatılması için önem arz etmesidir. Mühendislik hesaplamalarına, denizcilik uygulamalarına veya medikal bir ilacın patent haklarına ilişkin bir ihtilafın bu kapsamda özel uzmanlık gerektiren teknik bir inceleme gerektireceğini söylemek mümkündür. İkinci olarak, ihtilafın hukukun birden çok alanını ilgilendirmesi veya ihtilafa yabancı hukukun uygulanması halinde nispeten daha karmaşık bir ihtilaftan söz edilmesi mümkündür. Üçüncüsü, tarafların ikiden fazla olması halinde⁴⁰⁶ de ihtilafın karmaşık bir ihtilaf olduğunun söylenmesi mümkün olacaktır. Dördüncüsü, bir havaalanı terminal binası inşaat işinde olabileceği gibi- ihtilafa konu işin birçok kalemden oluşan, uzun süren ve fazla ayrıntı ihtiva eden bir iş olması halinde de ihtilafın karmaşık bir ihtilaf olarak değerlendirilmesi söz konusu olabilecektir. Seri tahkimi ilgilendiren yönüyle yargılamanın karmaşıklığı, söz konusu karmaşıklığın seri tahkim usulünce adil ve MTK 8.maddede belirtildiği şekliyle taraflara iddia ve savunmalarını ileri sürme olanağı tanınacak biçimde çözülmesine olanak bulunup bulunmadığıdır.

³⁶¹ tarihli ACICA tahkim kurallarında (madde 7.3.) taraflarca aksine bir anlaşma olmadıkça tahkim davalarının birleşmesi halinde seri tahkimin uygulanmayacağı düzenlenmiştir.

Genel görüş, karmaşık ihtilafların seri tahkim usulüne uygun olmadığı yönündedir³⁶². Örneğin, İngiliz ve Galler İstinaf Mahkemesi nezdinde görülen 2002 tarihli *Walkinshaw v Diniz*³⁶³ davasının kararında, seri tahkim usulünün; karmaşık hukuki sorunların çözümü için uygun olmadığı ima edilmiştir³⁶⁴. Karara konu olay, Brezilyalı profesyonel araba yarışçısı Pedro Paulo Falleiros dos Santos Diniz (Diniz) ile kendisini

yarış pilotu olarak görevlendiren Formula 1 takımı sahibi arasındaki ilişkiden kaynaklanmaktadır. Formula 1 takımı tarafından Diniz'in kontratı, performansı sebebiyle feshedilmiştir. Fesih sebebi olarak gösterilen performans düşüklüğünün araçtan mı yoksa pilotajdan mı kaynaklandığı tartışma konusu olmuştur. Davada, sözleşmenin feshine ilişkin olarak mahkemenin tabiri ile “geniş kapsamlı akademik” bir değerlendirme yapılması gerekmiştir. Mahkemece yarış performanslarındaki düşüklüğün pilotajdan mı yoksa araçtan mı kaynaklandığı şeklindeki ihtilafların ancak simülasyon ve analizlere dayalı teknik ve kapsamlı bir inceleme ile çözülebileceği belirtilmiştir. Bu gibi bir olayda tek bir hakemin dosya üzerinden yapacağı inceleme ile (birçok tahkim kuralında benimsendiği şekliyle seri tahkim usulüne göre) ihtilafların layıkıyla çözülemeyeceği açıktır.

Bir başka örnek olarak; Guatemala'da inşa edilen bir termik elektrik santrali inşaatına ilişkin olarak taraflar arasında yapılan anlaşmada ihtilafların 1998 tarihli ICC tahkim kurallarınca Singapur'da çözüleceği kararlaştırılmıştır. 1998 tarihli ICC tahkim kurallarında seri tahkim usulü bulunmamaktadır. Ancak taraflarca tahkim klotunda kararın, üçüncü hakemin seçimini müteakip 90 gün içerisinde verilmesi; iki hakemin

³⁶² Bu yönde görüşler için bkz. Gabrielle Kaufmann-Kohler / Antonio Rigozzi, **International Arbitration Law and Practice in Switzerland**, Oxford University Press, 2015, s.156, 157; Candan Yasan, “*İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) Tahkim Kuralları Uyarınca Seri Tahkim Yargılaması (Fast Track Arbitration)*”, **Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Konular Sempozyumu**, Yetkin Yayınları, 2016/12, s. 361; Yas Banifatemi, “*Chapter 1: Expedited Proceedings in International Arbitration*”, **Expedited Procedures in International Arbitration**, Dossiers of the ICC Institute of World Business Law, Volume 16 (Kluwer Law International; International Chamber of Commerce (ICC) 2017), (Çevrimiçi) (Kluwer) s.9-33, 06.04.2021, s.5, Akıncı, a.g.e., s.619.

³⁶³ *Wilkinshaw & Ors v Diniz* [2002] EWCA Civ180 – çevrimiçi <https://www.casemine.com/judgement/uk/5b46f1f42c94e0775e7eee18>, 06.04.2021.

³⁶⁴ Serbest, a.g.e., s.328.

olumlu oyuyla bu sürenin en fazla 90 gün daha uzatılabileceği (yani toplamda 180 güne çıkarılabileceği) düzenlenmiştir. Tahkim klotunda hakemlerin yargılamayı hızlı şekilde yürütmek için her türlü çabayı sarf edecekleri de belirtilmiştir. Yani tahkim klotunda belirtilen usul kuralları vasıtasıyla taraflarca seri tahkim usulü seçilmiştir. Ancak ihtilafın konusu termik santral inşaatıdır. Projenin inşaat maliyeti yaklaşık 450 milyon ABD dolarıdır. Yüksek tutarlı bir projeye ilişkin, yıllarca sürecektir ve mühendislik yönü önem ihtiva eden termik santral inşaatı işi, hangi yönden bakılırsa bakılsın, ilk bakışta seri tahkime uygun olmayacak derecede karmaşık gözükmektedir.

Söz konusu dava, hakemlerce süresi içinde karara bağlanmıştır ve hakem kararı neticesinde davalının yaklaşık 130 milyon ABD doları, faiz ve masrafları ödemesine hükmedilmiştir. Bu kararın iptali için açılan dava tahkim yeri olan Singapur'da yüksek mahkeme nezdinde görülmüştür ³⁶⁵ . Singapur yüksek mahkemesi iptal davasını reddetmiştir. İptal davasının reddi sebepleri arasında şu husus tez kapsamında önem taşımaktadır: *“İnşaat ve Satın Alma Sözleşmesinin 20.2.maddesi bu karmaşık ihtilaf için çok seri bir tahkim öngörmüştür. ... [T]ahkim klotunda yer alan tahkimin seri ve herhangi bir gecikmeye mahal vermeyecek şekilde yürütülmesine ilişkin taraf iradesine hakem heyetince itibar edilmiştir. Tarafların “güçlü” orijinal iradeleri ve arzularının meselenin en erken anda ve en kısa zamanda çözülmesi olduğu açıkça CMNC (davalı) tarafından da belirtilmiştir ³⁶⁶ .”* Singapur mahkemesi, tarafların tahkim anlaşmasının yapılması sırasındaki; yargılamanın çok hızlı bir usule göre yapılması yönündeki iradelerine riayet etmiştir. Bizce Singapur mahkemesi, irade serbestisine ve özellikle de tarafların yargılamanın hızlı yürütülmesi yönündeki ortak yarar ve beklentilerine göre yürütülen usulü kabul etmesi bakımından iyi bir karar vermiştir. Ancak, kanaatimizce bu karar (ki söz konusu karar 2016 tarihli olması bakımından nispeten güncel ve tahkim uygulamasının yaygın ve gelişmiş olduğu söylenebilecek Singapur'da verilmiş bir

³⁶⁵ China Machine New Energy Corp v Jaguar Energy Guatemala LLC and another [2018] SGHC 101, (çevrimiçi) <https://www.supremecourt.gov.sg/docs/default-source/module-document/judgement/180426--os-185-2016---final-pdf.pdf>, 06.04.2021.

³⁶⁶ Adı geçen karar paragraf 121.

karardır) her milli mahkemenin kabul edebileceği mahiyette de değildir. Nitekim, bu denli çok yönlü ve karmaşık bir ihtilaf için bu kadar hızlı bir yargılamanın “fazla” hızlı olduğu ve hukuki dinlenilme hakkına riayet edilmediği, olayların layıkıyla aydınlatılmadığı ve yargılama şeklinin, kamu düzenine aykırı olduğu yorumunun yapılması da mümkündür.

Teknik ve karmaşık ihtilafların adil şekilde halli ve ihtilaf kapsamındaki vakaların aydınlatılabilmesi için dosya üzerinde kapsamlı bir çalışma yapılması gerekmektedir. Teknik hususları aydınlatmak için bilirkişilerden yararlanmak ve bilirkişi beyanlarına ilişkin olarak iki tarafın görüşünü almak, yerinde keşif ve inceleme yapmak, çeşitli analiz ve simülasyonlar yapmak gibi seri tahkim kuralında öngörülen süreler zarfında yetiştirilmesi mümkün olmayan ve yine seri tahkim kurallarında öngörülen duruşma ve tarafların beyan adedine getirilen sınırlamalar ile dosya üzerinden karar verilmesi gibi

kurallar ile bağdaşmayan bir usul gerektirecektir. Seri tahkime uygun olmayan karmaşık ihtilafların yine de seri tahkim usulüne göre görülüp karar bağlanması halinde söz konusu kararların, tarafların eşitliği, hukuki dinlenilme hakkı³⁶⁷ ve yargılamaya ilişkin diğer temel ve hak ve hürriyetler ile ilgili konular başta olmak üzere kamu düzenine aykırı olduğu gerekçesiyle icra edilemez kararlar haline gelmesi söz konusu olabilecektir. Bu nedenle seri tahkim usulünün terki noktasındaki karar vericilerin (tahkim merkezinin ilgili organı veya hakemlerin) ihtilafı ve tarafların beyan ve iradelerini iyi analiz ederek karar vermeleri önem arz etmektedir.

İhtilafların seri tahkime tabi olması için belirli bir parasal sınır koyulması mümkündür (ve hatta yaygındır). Ancak karmaşıklık yönünden bir ihtilafın seri tahkime usulüne uygun olup olmadığına ilişkin değerlendirme için önceden kapsayıcı bir kural koymak imkânsızdır. Nitekim, bir ihtilafın seri tahkime uygun olup olmadığı her bir dava için ayrı ayrı değerlendirilmek zorundadır. Bu değerlendirme, tabi olunan seri tahkim

³⁶⁷ Hukuki dinlenilme hakkının kamu düzeni ile ilişkili olduğuna ilişkin olarak bkz. Hacıbekiroğlu, a.g.e., s.41.

kuralları ve bu kuralların getirdiği sınırlamalar, hakem olarak atanabilecek kişiler ve bu kişilerin uzmanlık ve yeterlilikleri ile adil bir yargılama yapılması ile usuli verimlilik arasındaki denge biri birçok husus gözetilerek yapılmalıdır. Seri tahkimi ilgilendiren yönüyle yargılamanın karmaşıklığı, yargılamanın adil bir sonuca varabilmesi adına vakıaların yeterince aydınlatılabileceği usuli imkânların mevcudiyetidir.

Türk usul hukukundaki delil sözleşmesi bu konuda yorum yapılmasına olanak sağlayacak niteliktedir. Delil sözleşmesi, “ *tarafların mevcut ya da ileride çıkabilecek hukuki bir uyuşmazlığa ilişkin olarak, bir olayın veya olgunun belli bir delil ya da belirli başka deliller ile ispatı konusunda yaptıkları*”³⁶⁸ usul hukuku sözleşmesi olarak tanımlanmıştır. HMK’nın *Delil Sözleşmesi* başlıklı 193.maddesinin 2.paragrafı aynen: “*Taraflardan birinin ispat hakkının kullanımını imkânsız kılan veya fevkalade güçleştiren*

delil sözleşmeleri geçersizdir” şeklindedir. Maddenin lafzı, yukarıda seri tahkim usulünün uygulanamayacağı karmaşıklık seviyesinin tespiti için ileri atılan ve “*vakıaların yeterince aydınlatılabileceği usuli imkânların mevcudiyeti*” olarak ifade edilen standart ile bağdaşmaktadır. En nihayetinde, seri tahkim usulü de tarafların ispat olanaklarını farklılaştıran bir usuli anlaşmadır. Seri tahkim usulünde delil temini yöntemleri veya delillerin sunumu ve bunların zamanlaması; olağan tahkim usulüne göre sınırlandırılmaktadır. Delil sözleşmesinde ise taraflar, hangi vakıaların hangi delillerle ispat edilebileceği veya hangi vakıaların hangi deliller ile ispat edilemeyeceği konusunda bir anlaşma yapmışlardır³⁶⁹.

³⁶⁸ Görgün, a.g.e., s.500. Bir başka tanım “*Delil sözleşmesi, belli bir hususun (vakıanın veya hukuki işlemin) belli bir delil (meselâ tanık) ile ispat edileceği (veya diğer deliller yanında o delil, misalde tanık ile ispat edilebileceği) hakkında yapılan sözleşmeye verilen isimdir.*” Kuru, a.g.e., s. 324.

³⁶⁹ Örneğin, delil sözleşmesi yapılması suretiyle senet ile ispatı gereken bir hususun tanık ile ispatı da mümkün kılınabilir. Pekcanitez, Pekcanitez, Hakan vd., **Pekcanitez Usûl Medeni Usul Hukuku**, Ed. Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz, On İki Levha Yayıncılık, 15. Bası, İstanbul, Mart, 2017, C.I ve C.II. (“Pekcanitez Usul”), CII, s.1740. Usulü bu şekilde farklılaştırma yönüyle delil sözleşmesi seri tahkim usulüne benzemektedir.

Delil sözleşmesinin geçerli olup olmadığının Türk mahkemesince re'sen dikkate alınacağı konusunda içtihat birliği bulunmaktadır.³⁷⁰ Delil sözleşmesi usul hukukuna ilişkin bir sözleşmedir ve dolayısıyla delil sözleşmesinin geçerliliği usul hukuku ilkelerine göre incelenmelidir ³⁷¹ . Türk mahkemeleri delil sözleşmesinin geçerliliğini değerlendirirken HMK 193.maddesinin amir hükmü uyarınca ispat hakkının taraflardan biri için imkânsız veya fevkalade güç olup olmadığını resen değerlendirecektir. Delil sözleşmesi, ispat hakkına etkisi yönünden seri tahkim usulü ile oldukça benzeşen yönler barındırmaktadır. Seri tahkim usulünün, yargılamanın karmaşıklık seviyesi karşısında uygun olup olmadığı noktasında hakemlerin (veya tahkim merkezinin) buna benzer bir değerlendirme yapmaları sağlıklı olacaktır. Yani, hakemlerin (veya tahkim merkezinin) usuli bir değerlendirme yaparak, uygulanacak usulün *ispat hakkının kullanımını imkânsız*

kılan veya fevkalade güçleştiren yönleri bulunup bulunmadığını değerlendirmeleri gerekmektedir.

Taraflara ispat hakkının adil ve makul şekilde sağlanması yargılamaya ilişkin temel hak ve hürriyetler kamu düzeni ile de ilişkilidir. New York Sözleşmesi uyarınca kamu düzenine aykırılık, hakem kararını tanımama veya tenfiz etmeme sebebi olarak düzenlenmiştir³⁷² ve hakem kararlarının tanınmaması veya tenfiz edilmemesi için en sık ileri sürülen gerekçelerden biridir³⁷³. Bu noktada kamu düzeni kavramının, New York Sözleşmesinin tenfizi kolaylaştırma gayesi çerçevesinde ve milli hukukların anlayışlarından ziyade “milletlerarası kamu düzeni” olarak ve dar bir yorum ile

³⁷⁰ “... "Delil sözleşmesi" niteliğinde olduğundan mahkemece re'sen gözetilmelidir” ifadesi birçok Yargıtay kararında yer almaktadır. Örneğin: Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, 02.02.2017 tarihli ve 2016/2963 E., 2017/433 K. sayılı Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, 02.02.2017 tarihli ve 2016/2963 E., 2017/433 K. sayılı, Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, 23.01.2017 tarihli ve 2016/4304 E., 2017/268 K. sayılı kararları.

³⁷¹ Pekcanitez, Pekcanitez Usul, C.II, s1741.

³⁷² New York Sözleşmesi mad. 5.2. (b); bu konuda bkz. Born, a.g.e., s.3546 vd..

³⁷³ bkz. Born, a.g.e., s.3547.

değerlendirilmesi gerekmektedir³⁷⁴. Ne kadar dar yorumlanırsa yorumlansın, taraflara mümkün olduğunca eşit ve şartlar dâhilinde makul ispat olanağının sağlanması büyük önem taşımaktadır³⁷⁵. Seri tahkim usulü söz konusu olduğunda bu noktada farklılık yaratan husus, tarafların doğrudan veya dolaylı olarak ³⁷⁶ seri tahkim usulünün uygulanması için bir anlaşma yapmış olmaları ve seri tahkim usulü ile görülen ihtilafın belli usuli tedbirler dâhilinde görülmesi için; ihtilaf tutarının belli parasal sınırın altında olması, yargılamanın aciliyet gerektirmesi ve ihtilaf konusunun karmaşık olmaması gibi, uygulanan usulü meşru kılablecek birtakım vakaların söz konusu olma ihtimalidir. Bu meşruiyet sebepleri kanaatimizce seri tahkim usulünün ispat olanaklarını sınırlamasına rağmen icra edilebilir olmasını sağlamaya hizmet etmektedir³⁷⁷. Ayrıca, usulün

yargılamanın çabuk ve düşük maliyetli görülmesi adına sınırlandırılması usul ekonomisi ve teksif ilkeleri de bağdaşmaktadır.

Örneğin, delil sözleşmesinin mahkemelerce resen dikkate alınmasını emreden Yargıtay içtihadı, tek taraflı delil sözleşmelerini geçersiz addetmektedir³⁷⁸. Çünkü, sadece tek tarafın delil sunmasının meşru sayılabilecek bir yönü bulunmamaktadır.

Yargılamaya konu ihtilafın karmaşık olması seri tahkim usulünün terki için yeterli değildir. Nitekim tahkim kuralları incelendiğinde, karmaşık ihtilaflar için seri tahkimin

³⁷⁴ Banu Şit, **Kurumsal Tahkim ve Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi**, İmaj Yayınevi, Ankara, Şubat 2005, s.166 vd. özellikle s.168.

³⁷⁵ Benzer görüş için Şit, a.g.e., s.171.

³⁷⁶ Buradaki dolaylı rıza öncelikle tarafların seri tahkim kuralları ihtiva eden tahkim kurallarına atıfta bulunması ile olacaktır. Ancak söz konusu dolaylı rıza pekâlâ tarafların usule itiraz etmemesi ile de olabilecektir. Bu yönde görüş için bkz. Berger, *Need for Speed.*, s.603.

³⁷⁷ “Yargılamanın geciktirilmesi veya sürüncemede bırakılmasının engellenerek bu amacın gerçekleştirilmesi için önceden beyan edilmiş olan veya karara varılmasında herhangi bir etkisi olmayan unsurların hakemlerce devre dışı bırakılmasında herhangi bir sakınca olmamalıdır. Hakemlerin bu konuda takdir yetkisi olduğu kabul edilmelidir.” Ferda Nur Güvenalp, **Milletlerarası Tahkimde İddia ve Savunma Hakkının İhlali**, Onikilevha Yayıncılık, İstanbul, Mart 2018, s. 82-84. Bizim de katıldığımız bu görüş uyarınca yargılamanın hızlandırılması amacıyla alınabilecek tedbirler, iddia ve savunma hakkının sınırlandırılması açısından makul tedbirler sayılabilecektir.

³⁷⁸ Aynı yönde bkz. Pekcanitez, Pekcanitez Usul, C.II., s.1747. ⁴²⁴

Berger, *Need for Speed*, s.607

kendiliğinden terk edildiği bir yöntem hiçbir kuralca tercih edilmemiş, seri tahkim usulünün terki hakemin veya tahkim merkezinin kararına bırakılmıştır.

Görünüşte karmaşık olan bazı ihtilafların yine de seri tahkim usulüne göre görülmesi mümkündür. Mesela, kredinin zamanında geri ödenmemesine ilişkin; kredi borçlusu ve üç adet kefilinin ve alacaklı bankanın taraf olduğu beş taraflı bir ihtilaf pekâlâ seri tahkim ile çözülebilecektir.

Mesela, finans sektörüne ilişkin kredilerin, SWAP, opsiyon ve türev işlemlerindeki hukuki ihtilafların (her ne kadar bu ihtilafların parasal değeri yüksek olabilse de) basit birkaç hukuki konunun çözümü ile hallinin mümkün olduğu bu yüzden de finansal ihtilafların seri tahkim usulüne (karmaşık olmamaları yönünden) uygun olduğu belirtilmiştir⁴²⁴.

Teknik bir uzmanlık gerektiren ihtilaflar için, mesela uzman bir hakem atanması halinde; ille de seri tahkim usulünün terk edilmesi gerekmebilecektir. Gemi inşaatına ilişkin bir ihtilaf için bu konuda uzman bir hukukçu veya gemi mühendisi bir hakem atanması halinde seri tahkim usulüne göre yargılama yapılması uygun olabilecektir.

Son olarak, seri tahkim usulünün ihtilafın karmaşıklığı karşısında uygun düşmediği hallerde de seri tahkimin tam olarak terk edilmesine her halde gerek

olmayabilecektir. Mesela, ihtilaf konusu mahallinde keşif yapılmasını gerektiriyorsa seri tahkim usulü sadece bu yönüyle gözden geçirilip buna ilişkin sürenin tahkim süresine eklenmesine ve mahallinde keşif yapılmasına ancak geri kalan usuli konular bakımından seri tahkim kurallarının uygulanmasına karar verilebilecektir.

3.2.3. Yargılamanın Aciliyet Gerektirmesi

2016 tarihli ACICA Seri Tahkim Kurallarında, 2018 tarihli HKIAC tahkim kurallarında ve 2016 tarihli SIAC kurallarında, yargılamanın seri tahkim usulüne tabi olması ile yargılamanın özel bir aciliyet gerektirmesi doğrudan ilişkilendirilmiştir. Kanaatimizce, bu ilişkilendirmeyi doğrudan yapmayan kurallar bakımından da yargılamanın özel bir aciliyet gerektirmesi, seri tahkim uygulanması için bir neden olarak değerlendirilebilecektir. Bunun sebebi seri tahkimin olağan tahkim usulüne göre karar aşamasına daha hızlı şekilde gelinmesi için tasarlanmış ve birçok durumda bunu başarıyor olmasıdır³⁷⁹.

Yargılamanın seri biçimde yürümesinin özel bir önem arz ettiği durumlarda usulün farklılaştırılması yine yargılama hukukunda karşımıza çıkan bir husustur. Buna örnek olarak; basit yargılama usulüne ilişkin HMK'nın 316.maddesinde -birçok durumda- özel aciliyet gereken; ihtiyati tedbir, delil tespiti ve diğer geçici koruma talepleri, nafaka davaları gibi³⁸⁰ dava ve yargılama süreçlerinin basit yargılama usulüne tabi tutulması gösterilebilecektir.

Yargılamanın aciliyet gerektirmesi, bir takım usuli tedbirler alınmasını meşrulaştıracak bir sebeptir. Her yargılama belli bir ölçüde aciliyet gerektirmektedir. Özellikle davayı açan tarafın yargılamanın bir an önce karara bağlanmasını istemesi

olağandır. Buradaki aciliyet ifadesinin, olağanüstü bir aciliyet olarak anlaşılması gerekmektedir. Nitekim kurallarda da aciliyet ifadesi İngilizce kurallarda “*exceptional urgency*” yani olağanüstü/fevkalade aciliyet olarak kullanılmıştır³⁸¹.

³⁷⁹ Seri tahkimin istatistiki olarak olağan tahkim usulüne göre daha hızlı karar alınmasını sağladığına ilişkin inceleme için bkz. 3.1.1.4. No.'lu başlık s.131 vd.

³⁸⁰ Basit yargılama usulüne tabi ihtilaflar için bkz. Kuru, a.g.e., s.610-612.

³⁸¹ Örneğin 2018 tarihli HKIAC kurallarının 42.1 (c) bendi.

Aciliyet gereken bazı hallerin geçici hukuki korumalar (tedbir kararı gibi) ile yargılama sonuna kadar halli mümkündür. Ancak bazı durumlarda geçici hukuki korumalar istenen sonucu veremeyebilecektir. Mesela, sportif müsabakaların bütünlüğünün ve sürekliliğinin sağlanması gerekliliği dolayısıyla spor hukukuna ilişkin bazı ihtilafların çok kısa sürelerde ve nihai olarak çözülmesi gerekmektedir³⁸². Bu gibi durumlarda geçici hukuki korumalar ile meselinin hallinin istenen sonucu vermesi pek çok durumda mümkün değildir. Şirket birleşme ve devralması sürecinde, kapanış öncesinde; esaslı değişikliğe ilişkin bir ihtilafın (kapanış işlemleri bunu bekleyeceğinden) aciliyet gerektirecektir³⁸³. Bir diğer sık karşılaşılabilecek fevkalade aciliyet hali de devam eden bir inşaatın doğan ihtilaflardır. Bazı durumlarda hakem kararı verilmesinin gecikmesi tüm inşaat sürecini askıda bırakabilecek ve işin bitirilme tarihini ileri atabilecektir.

3.3. Seri Tahkimin Usulünün Terki

Bir ihtilaf, parasal sınır yönünden seri tahkime tabi de olsa veya taraflar tahkim anlaşmasında seri tahkim usulüne belirlemiş dahi olsalar *seri tahkim usulünün terki*³⁸⁴ mümkündür. Seri tahkim usulünün terki, yargılamanın ihtilafın gereklerine göre görülmesine sağlamaya yönelik bir usuli güvencedir. Söz konusu usuli değişiklik imkânı tahkimin tercih sebeplerinden biri olan usuli esnekliğin de bir ürünüdür³⁸⁵.

Seri tahkim kurallarının kendiliğinden kapsayıcı olarak uygulandığı kurallara İngilizce literatürde *opt-out* kurallar denilmektedir. *Opt-out* ifadesi, seri tahkim kuralları düşünüldüğünde vazgeçmek, dışında kalmak anlamına gelmektedir. Kelime anlamından

³⁸² Kocasakal, Hatice Özdemir, **Sportif Uyuşmazlıkların Tahkim Yoluyla Çözümü ve Spor Tahkim Mahkemesi (CAS)**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2013, s.143.

³⁸³ Berger, *Need for Speed*, s.607.

³⁸⁴ Seri tahkim usulünün terkine ilişkin kurallar yabancı literatürde *fallback provisions* olarak anılmaktadır.

³⁸⁵ Aynı yönde görüş için bkz. Banifatemi, a.g.e., s.3.

dahi, kendiliğinden kapsayıcı kuralların uygulanabilmesi için; tarafların, kuralların uygulanmamasına yönelik herhangi bir anlaşma yapmamış olmaları gerektiği anlaşılmaktadır. Bunun mefhumu muhalifinden, taraflar arasındaki tahkim sözleşmesinde; doğacak ihtilafa seri tahkim usulünün uygulanmayacağı belirtildiyse bu durumda seri tahkim usulünün uygulanması normal şartlar altında mümkün olmadığı sonucuna varılmaktadır. Yani, seri tahkim usulünün daha tahkim anlaşması aşamasında terki mümkündür. Bu husus bazı tahkim kurallarında açıkça yazılmıştır; bazı tahkim kuralları ise bu konuda sessiz kalmıştır. Mesela, 2021 tarihli ICC tahkim kurallarının 30.maddesinin son paragrafında tarafların seri tahkim usulünün uygulanmayacağına karar vermeleri halinde ser tahkimin uygulanmayacağı açıkça düzenlenmiştir.

Seçmeli kurallarda, tarafların seri tahkim usulünün uygulanmayacağı hususunda herhangi bir anlaşma yapılmasına gerek bulunmamaktadır. Nitekim seçmeli kurallar söz konusu olduğunda -tam tersi bir durum söz konusudur- tarafların, seri tahkim usulünün uygulanabilmesi için anlaşmış olmaları gerekmektedir.

Taraflardan birinin seri tahkim usulünün uygulanmasına ilişkin talebinin uygun olmaması veya ihtilafın seri tahkim usulü ile görülemeyecek derecede karmaşık olması halinde seri tahkim usulünün terki ile olağan tahkim usulüne dönülmesi mümkündür. Usulün uygun olmadığını düşünen tarafın, usule zamanında itiraz etmesi de önem taşımaktadır. Nitekim, UNCITRAL Model Kanun'un 4.maddesinde *“tarafların aksini kararlaştırabilecekleri bir hükmüne ... uyulmadığını bilen, fakat buna rağmen böyle bir riayetsizliğe itirazını geciktirmeden bildirmeyerek ... tahkimi sürdüren taraf, itiraz hakkından feragat etmiş sayılır”* denilmiştir. Yani, usule -kaydî olarak dahi olsa- itiraz etmeyen (mesela görev belgesinde) taraf daha sonra usule aykırılıktan dolayı iptal davası açtığında veya tanıma ya da tenfiz davasına bu sebeple itiraz ettiğinde söz konusu itirazın hakkın kötüye kullanılması olarak değerlendirilmesi söz konusu olabilecektir³⁸⁶.

³⁸⁶ Aynı yönde bkz., Cemal Şanlı / Emre Esen / İnci Ataman-Figanmeşe, **Milletlerarası Özel Hukuk** (Milletlerarası Özel), Beta Basım, 7. Bası, İstanbul, 2019, s.465-467, özellikle dip not 571.; Hacıbekiroğlu, a.g.e., s.48.

Seri tahkim usulünün terki, seri tahkim usulünün uygulanması halinde yargılamaya ilişkin temel hak ve hürriyetlerin ve usul hukuku ilkelerinin sağlanmasının mümkün olmayacağı hallerde söz konusu olabilecektir. Yargılamaya ilişkin temel hak ve hürriyetler ile usul hukuku ilkelerinin, seri tahkim usulünün (hatta bu durum olağan tahkim usuli için de geçerlidir) yararları da düşünülerek makuliyet çerçevesinde yorumlanması gerekir³⁸⁷. Mesela, hakemlerin taraflara eşit davranma yükümlülüğünün “benzer durumda her iki taraf için benzer olanakların sağlanması”³⁸⁸ olarak yorumlanması gerektiği söylenmiştir.

Gerçekten de insan faktörü söz konusu olduğunda matematiksel anlamda mutlak bir eşitlikten veya eşit davranmadan bahsedilmesi mümkün değildir. Taraflara iddia ve savunmalarını sunmaları için mümkün olduğunca eşit fırsat verilmiş olması ve sunulan fırsatın tarafın iddia ve savunmalarını yapabilmesi için makul olması, bu hakkın temin edilmiş sayılması açısından yeterli olacaktır.

Delil ibrazı konusunda ise, hakemlerin yargılamanın sonucunu etkilemeyeceğini düşündükleri delillerin ibrazını yasaklamaları hukuki dinlenilme hakkının ihlali teşkil etmeyecektir³⁸⁹. Makul ve hukuken kabul edilebilir bir sebep olmak şartıyla söz konusu hak ve prensiplerin sınırlandırılması da mümkündür. Bu kapsamda verilen örnekler genişletilebilecektir. Tabii tekrar belirtmek gerekir ki bazı ihtilaflarda (özellikle de bu

ihtilafların karmaşık yapıları nedeniyle) iddia ve savunmaların makul bir şekilde sunulduğunun söylenebilmesi beyan sürelerinin (seri tahkim usulünde öngörülen sürelerden) uzun olmasını, duruşma yapılmasını, tanık ve/veya uzman dinlenmesini veya seri tahkim usuli ile bağdaşmayan bazı diğer usuli işlemlerin yapılmasını gerekebilecektir.

³⁸⁷ “Tahkim yargılamasında usul kurallarının uygulanmasıyla ilgilenen hakem, özel menfaat durumlarını ve özellikle usule olan güven gereksinimini ve nihayet yargılama usulüne ilişkin kuralların yorumlanmasında, uzmanca ve hızla karar verilmesini dikkate almak zorundadır.” Yavuz Kaplan, **Milletlerarası Tahkimde Usule Aykırılık**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002, s.45. Bu ifade, bizim de katıldığımız üzere, usul hukuku kurallarının yorumlanmasında tarafların özel menfaatlerinin ve yargılamanın hızlı şekilde yürütülmesi gerekliliğinin dikkate alınması gerektiği yönündedir.

³⁸⁸ Kafumann-Kohler/Rigozzi, a.g.e., s.279.

³⁸⁹ Kafumann-Kohler/Rigozzi, a.g.e., s.281.

Bu hallerde de seri tahkimin uygulanması iyi/doğru bir karar verilebilmesi veya kararın icra edilebilir olması noktalarında sakıncalı olacaktır.

İhtilaf tutarı, yargılama giderleri, tarafların yargılamadan olan beklentileri ve sağlayacakları/sağlamayı arzuladıkları yararlar ile söz konusu hak ve ilkeler arasında (yani usuli tedbirler ile yargılamanın gereklilikleri arasında) makuliyet çerçevesinde iyi bir denge kurulması önem arz etmektedir. İşte bu noktada seri tahkim usulünün terkinine ilişkin kurallar usuli bir güvence olarak karşımıza çıkmaktadır.

Seri tahkim usulünün terkinin hangi hallerde mümkün olacağı incelenen tahkim kuralları arasında farklılık göstermektedir. Kendiliğinden kapsayıcı kuralların tümünde, yargılamanın seri tahkim usulü ile görülmeye uygun olmaması halinde seri tahkim usulünün terkinin mümkün kılan genel bir düzenleme bulunmaktadır.

Örneğin, ISTAC seri tahkim kurallarının 1.maddesinin 3.paragrafındaki “*Divan, taraflardan birinin talebi üzerine, hâlin icabına göre taleplerin toplam tutarının 300.000TL’yi geçmediği uyuşmazlıklarda, Seri Tahkim Kuralları’nın uygulanmamasına karar verebilir*” ifadesi veya 2021 tarihli ICC tahkim kurallarının 30.maddesinin 3.paragrafının (c) bendinde yer alan “... *Divan tarafından halin icabına göre seri tahkimin uygulanmasının uygun görülmemesi halinde*” ifadeleri ile tahkim merkezinin divanına seri tahkim usulünün terki konusunda karar verme yetkisi tanınmıştır. Divana verilen yetkide, söz konusu yargılamanın seri tahkim usulü ile görülmesinin uygun olup olmayacağının neye göre belirleneceğine ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmamış ve somut uyuşmazlığa ilişkin seri tahkim usulünün uygunluğuna ilişkin karar tamamen divanın yorum ve takdirine bırakılmıştır. Yani, kurallarda belirtilen parasal sınırın altındaki ihtilaflar için dahi; halin icabına göre seri tahkim kurallarının uygulanmamasına karar verilebilecektir³⁹⁰.

³⁹⁰ 436 Yasan, a.g.e, s. 361.

Bazı kurallar ise seri tahkimin terki için (yukarıdaki genel düzenlemenin yanı sıra) bazı özel halleri de düzenlemiştir. Örneğin, 2016 tarihli KCAB tahkim kurallarının 41.maddesinde karşı dava tutarının seri tahkim usulünün uygulanması için öngörülen parasal sınırı aşması halinde artık seri tahkim usulünün uygulanmayacağı açıkça düzenlenmiştir. Benzer bir düzenleme ICDR milletlerarası tahkim kurallarının E-4 maddesinde bulunmaktadır. Bu maddede, hakemin; seri tahkim usulünün terkine karar verirken ihtilaf tutarını da dikkate alacağı belirtilmiştir.

Seri tahkim usulünün terkine ilişkin açık düzenleme seri tahkim usulünün seçmeli olarak düzenlendiği kurallarda yer almamaktadır. Bu kurallar, seri tahkimin usulünün uygulanması için yargılama öncesinde veya yargılamanın ilk safhalarında açık rıza aradıklarından seri tahkim usulünün uygulanabilmesi için gereken usuli değişiklik yapma yetkisinin hakemlere veya tahkim merkezine kayması söz konusu değildir.

Tahkim, taraf iradesi ile söz konusu olabildiğinden; iki tarafın da uygulanacak usul üzerinde hem fikir olması karşısında usulü belirleme yetkisinin taraflardan, hakemlere veya tahkim merkezinin organına kayması söz konusu olmayacaktır. Taraflar anlaştığı müddetçe hakem veya tahkim merkezinin görüşleri ancak bir tavsiye niteliğinde olacaktır. Kanaatimizce bunun için açık bir düzenlemeye dahi ihtiyaç bulunmamaktadır.

Bazı tahkim kuralları ise, tarafların seri tahkim usulünün uygulanması veya uygulanmaması noktasında özel bir anlaşması olmasa dahi hakemlerin usulü belirleme yetkisi kapsamında, seri tahkim usulünün terkine veya seri tahkim usulünün ihtilafın gereklerine uygun olacak şekilde farklılaştırılmasına olanak sağlamaktadır. Örneğin, 2012 tarihli SCAI tahkim kurallarının 42.2. maddesi 1.000.000 İsviçre frangının altındaki tüm ihtilaflara seri tahkim uygulanacağını düzenlemiştir. Aynı kuralların 15.maddesinde tahkim yargılamasının usulünü belirleme yetkisi hakemlere verilmiştir. Seri tahkimin terki için SCAI kurallarında açık bir düzenleme olmamakla birlikte, hakemlere verilen usulü belirleme yetkisi uyarınca hakemlerin seri tahkim usulünü farklılaştırması veya olağan tahkim usulüne çevirmesi kanaatimizce mümkündür.

Bir başka örnek 2016 tarihli ACICA tahkim kurallarında mevcuttur. 2016 tarihli ACICA tahkim kurallarının 21.1. maddesi uyarınca hakemlere, taraflara eşit muamele edildiği ve her bir tarafa iddia ve savunmalarını sunmaları için makul imkân tanındığı müddetçe usulü belirleme yetkisi verilmiştir. Hakemlere yargılamaya uygulanacak usulü belirleme yetkisini veren kurallar, tez kapsamında incelenen tüm tahkim merkezi kurallarında yer almaktadır⁴³⁷. Bu kurallar ile hakemlerin takdirine göre seri tahkim usulünün tamamen terki neticesinde olağan tahkim usulü kurallarının uygulanması veya seri tahkim usulünün kısmen terki ile yargılama usulünün ihtilafın gereksinimlerine göre farklılaştırılması mümkün kılınmıştır. Bu da seri tahkim usulünün, usuli disiplin sağlamak adına delil ve beyan sunma olanaklarını sınırlaması nedeniyle ortaya çıkan sakıncaları giderebilecek fevkalade önemli bir imkândır.

3.4. Seri Tahkim Usulünün Zaman Yönünden Uygulanması

Tarafların tahkim anlaşması yaptıkları sırada seri tahkim kuralları içermeyen bir tahkim merkezinin kurallarına atıfta bulunmaları ancak atıfta bulunulan tahkim kurallarının dava tarihinde seri tahkim kuralları içermesi halinde seri tahkimin usulünün

⁴³⁷ 2016 tarihli ACICA tahkim kuralları madde 21.1., 2018 tarihli DIS tahkim kuralları madde 21.3. (bu madde taraf anlaşmaların usuli konulardaki anlaşmalarına açıkça öncelik vermektedir), 2018 tarihli HKIAC tahkim kuralları madde 13.1., 2017 tarihli ICC tahkim kuralları madde 22.2. (değişikliğe uğramış olmakla birlikte 2021 tarihli ICC tahkim kurallarının 22.2. maddesi de bu kapsamdadır), ICDR milletlerarası tahkim kuralları madde 20.1., ISTAC tahkim kuralları madde 22, JAMS tahkim kuralları madde 16.j., 2012 tarihli SCAI tahkim kuralları madde 15.1., 2017 tarihli SCC kuralları madde 17, 2016 tarihli SIAC tahkim kuralları 19.1. maddesi, 2018 tarihli VIAC kuralları 28.madde, WIPO seri tahkim kuralları madde 31.a..

uygulanıp uygulanmayacağı tartışmaya açık bir konudur. Aşağıda, bu *zamanlararası kurallar ihtilafı* konusu incelenecektir.

MTK, tahkim davasında uygulanacak usulü düzenleyen kurallar ihtiva etmektedir. MTK, bu yönüyle “*Türk tahkim usulü hukukunun bir parçası*”³⁹¹ olarak değerlendirilmelidir. Usul hukukuna ilişkin bir kanun olması itibarıyla MTK, yürürlüğe girdiği andan itibaren, karara bağlanması söz konusu olan tüm davalara uygulanacaktır³⁹². Bu yönüyle MTK’nın usul hukukuna ilişkin hükümleri, MTK yürürlüğe girmeden önce yapılmış tahkim anlaşmalarından doğan uyuşmazlıklara da uygulanacaktır³⁹³.

Seri tahkim usulü kuralları, bu bağlamda MTK’dan pek de farklı değildir. Seri tahkim usulü, tahkim yargılamasına uygulanacak usule ilişkindir. Bu bakımdan taraflarca atıfta bulunulan tahkim kurallarında, tahkim anlaşmasının yapıldığı tarihte seri tahkim kuralları olmaması ancak bu seri tahkim kurallarını uyuşmazlık çıktığı tarihte yürürlüğe girmiş olması halinde seri tahkim usulü uygulanabilecektir.

Sonradan yürürlüğe giren tahkim kurallarının uygulanamaması için tarafların aksi yönde yorumlanabilecek bir tahkim anlaşması yapmış olmaları ya da ilgili kuralların bunun aksini düzenlemiş olması gerekmektedir.

Tarafların “yürürlükteki ICC tahkim kuralları” şeklinde bir atıf ile tahkim sözleşmesi yapmaları halinde tahkim davasının açıldığı tarihteki tahkim kurallarının (ve ihtilaf tabiyse) bu kurallar altındaki seri tahkim kurallarının uygulanacağı anlaşılmaktadır³⁹⁴. Tarafların tahkim sözleşmesinde ilgili tahkim kurallarına yaptıkları

³⁹¹ Şanlı, Cemal, Hukuki Mütalaalarım (Mütalaalar), Adalet Basım Yayım, 1. Bası, Ankara, Temmuz 2016., s. 575.

³⁹² Şanlı, Mütalaalar, s.576.

³⁹³ Şanlı, Mütalaalar, s.576. Usul hukukuna ilişkin *zamanlararası kanunlar ihtilafı* söz konusu olduğunda, yeni kanunun uygulanacağına ilişkin görüş için bkz. Şanlı, Mütalaalar, s.793 ve s.805-819 özellikle de s. 816 – 819; Eğer aksine özel bir düzenleme yoksa yeni yürürlüğe giren usul hukuku kurallarının tamamlanmamış usul işlemlerine uygulanacağına ilişkin aynı yönde görüş için bkz. Pekcanitez, Pekcanitez Usul, C.I, s.44 vd.; ayrıca bkz. Kalpsüz, a.g.e, s.34 vd.

³⁹⁴ Bu yönde görüş için bkz. Michael Bühler / Pierre Heitzmann, “*The 2017 ICC Rules: From Softball to Hardball?*”, **Journal of International Arbitration**, Vol. 34, Issue 2, s.121-148, (çevrimiçi), (Kluwer Arbitration) 15.04.2021, s.126, 127.

atıf, “2012 tarihli ICC tahkim kuralları” gibi tarih belirtilmek suretiyle yapıldıysa, o tarihteki kurallarda seri tahkim usulü olmadığından ihtilaf 2017 tarihli ICC tahkim kuralları yürürlüğe girdikten sonra ortaya çıkmış olsa dahi; artık seri tahkim usulünün kendiliğinden (tarafların ayrıca bir anlaşması olmaksızın) mümkün olamayacaktır. Nitekim 2017 ICC tahkim kurallarında (ve aynı şekilde 2021 tarihli ICC tahkim kurallarında) bu husus açıkça belirtilmiş ve kuralların 30.3.a. maddesinde “[t]ahkim sözleşmesi, *Seri Tahkim Hükümleri’nin yürürlüğe girme tarihinden önce yapılmış ise*” seri tahkim hükümlerinin uygulanmayacağı açıkça düzenlenmiştir.

Tarafların seri tahkim kuralları yürürlüğe girmeden önce yaptıkları tahkim anlaşmalarına dayanarak açtıkları tahkim davalarında -seri tahkim kapsamına girip de taraflarca seri tahkim usulüne itiraz ettikleri halde- seri tahkim usulünün uygulanıp uygulanmayacağına ilişkin ICC divanınca karar verilmiştir. Bu kapsamda 2019 senesinde ICC divanı tarafından seri tahkimin terki ile ilgili 12 dava için değerlendirme yapılmıştır ve söz konusu değerlendirmede, ICC divanının karar verirken asıl sözleşmenin tarihinin de dikkate alındığı ilan edilmiştir³⁹⁵.

³⁹⁵ ICC Dispute Resolution 2019 Statistics (“2019 tarihli ICC İhtilaf Çözüm İstatistikleri”, “ICC İstatistikleri”), (çevrimiçi) www.iccwbo.org/dr-stat2019 15.04.2021, s.16.

SONUÇ

Seri tahkim, tarafların rızası ile veya seçilen tahkim kuralları uyarınca tahkim yargılamasının tabi olduğu olağan tahkim kurallarına nazaran daha hızlı ve daha düşük maliyetle görülmesini sağlayacak usul kuralları ile donatılmış tahkim yargılaması usulüdür³⁹⁶.

Seri tahkim usulü, aslında olağan tahkim usulü içinde de yer alan; tahkim yargılamasının hızlı ve düşük maliyetli olarak yürütülmesine ilişkin hakemlere yüklenmiş ödevin *ürünleştirilmiş* halidir. Seri tahkim usulü, yalnızca kurumsal tahkim kurallarında yer bulmaktadır, *ad hoc* tahkim içerisinde bu şekilde *ürünleştirilmiş* bir seri tahkim usulü yer almamaktadır³⁹⁷. Milletlerarası ticaret camiasının tahkim yargılamasından beklediği hızlı ve düşük maliyetli olma özelliklerinin zaman içerisinde kaybedilmesi neticesinde seri tahkim usulü, 1990'lı yıllarda başlayan ve 2010'lu yıllarda hız kazanan bir akım ile tanınmış birçok tahkim merkezinin kuralları arasında yer almaya başlamıştır.

³⁹⁶ I. Bölüm 1.1. No'lu başlık, s. 5.

³⁹⁷ Ancak her halükârda, tarafların tahkim usulü üzerinde anlaşarak seri tahkim usulünü (veya her ne ad altında olursa olsun hızlandırılmış veya basitleştirilmiş bir tahkim usulünü) *ad hoc* tahkimde de benimsemeleri mümkündür.

Seri tahkim kuralları, tahkim kuralları içerisinde ya kendiliğinden kapsayıcı (optout) ya da seçmeli (opt-in) olarak yer almaktadır. Kendiliğinden kapsayıcı kurallar bakımından ihtilafın belli şartları taşıması halinde tahkim kendiliğinden seri tahkime tabi olmaktadır. Örneğin ISTAC tahkim merkezi kuralları açısından 300.000 TL parasal sınırın altındaki ihtilaflar seri tahkime tabidir. Seçmeli kurallar bakımından ise seri tahkim usulüne göre yargılama yapılabilmesi tarafların bu konuda anlaşmış olmalarına bağlanmıştır.

Tahkim kuralları arasında seri tahkim usulü, istisnai bir usul olarak yer almaktadır. Seri tahkim usulünün istisnai bir usul olmasından kastedilen husus kendiliğinden kapsayıcı (opt-out) ve seçmeli (opt-in) kurallar bakımından ayrı ayrı değerlendirilmelidir.

Seçmeli kurallar bakımından seri tahkim usulünün uygulanabilmesi için tarafların bu usulü özel olarak seçmesi gerektiğinden bu kurallar açısından seri tahkim, istisnaidir.

Kendiliğinden kapsayıcı kurallar açısından ise yargılamanın seri tahkim usulüne göre yapılması için ihtilafın belli nitelikleri haiz olması aranmaktadır. Bu nitelikler, ihtilafın belli bir parasal sınırın altında olması, *ihtilafın seri tahkim ile çözülmeye elverişli olmayacak derecede karmaşık olmaması ve/veya ihtilafın hallinin özel bir aciliyet gerektirmesidir*. Hangi şartın seri tahkim usulüne tabiiyet bakımından aranacağı ve bunların nasıl yorumlanacağı kurallar arasında farklılık göstermektedir. Kendiliğinden kapsayıcı kurallar açısından da, yargılamanın seri tahkime tabi olması için belli şartlar arandığından; seri tahkim usulü istisnai bir usuldür.

Parasal sınır, yargılamanın düşük maliyetle görülmesi için -ihtilaf tutarı ile yargılama giderleri arasında bir nispet olmasını sağlaması bakımından- alınan usuli tedbirler açısından tarafların menfaatine, haklı bir sebep teşkil etmektedir. İhtilafın hallinin özel bir aciliyet gerektirmesi de seri tahkim usulü kapsamında alınan usuli tedbirleri, ihtilafın hızlı biçimde çözülmesindeki taraf menfaati yönünden meşrulaştırmaktadır.

İhtilafın seri tahkim ile çözülmeye elverişli olmayacak derecede karmaşık olmamasına ilişkin kriterin daha ağırlıklı olarak incelenmesi gerekmiştir. Karmaşık ihtilaflar bakımından hızlandırılmış bir tahkim usulünün uygun olmadığı *Walkinshaw v Diniz*³⁹⁸ davasında ortaya konulmuştur. İhtilafın karmaşık olmasından ne anlaşılması gerektiği veya karmaşık bir ihtilaf karşısında ille de seri tahkim usulünün terkinin gerekip gerekmediği tez kapsamında incelenmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır;

- Seri tahkim usulü yönünden bir ihtilafın karmaşık olması, ihtilafın seri tahkim usulüne göre alınan tedbirlerle; tarafların yargılamaya ilişkin temel hakları çiğnenmeden ve adil biçimde çözülemeyeceği hallerdir. Tarafların birden çok olması, ihtilaf konusunun özel bir hesap bilgisi, uzmanlık veya yabancı hukuk

konusunda bilgi gerektirmesi, ihtilaf kapsamında incelenmesi gereken bilgi ve belgelerin geniş kapsamlı olması, ihtilaf konusu işin toplumsal/siyasi anlamda özel bir önem arz etmesi, tarafların iddiaların ispatı için tanık dinlenmesi, üçüncü kişilerden delil toplanması veya yerinde inceleme yapılması gibi seri tahkim usulünde -genellikle- yer almayan usuli mekanizmalara ihtiyaç duyulması gibi hallerde (bunlarla sınırlı olmamak üzere) ihtilafın karmaşık olduğu kabul edilebilecektir.

- İhtilafın görünürde karmaşık olması ille de seri tahkim usulünün terkinin gerektirmeyecektir. Uzman veya ihtilaf konusunda tecrübeli bir hakem seçilmesi veya seri tahkim usulünün kısmen terk edilmesi ile (örneğin tanık dinlenmesine veya yerinde keşif yapılmasına imkân sağlanarak) görünürde karmaşık olan bir ihtilafın adil ve makul biçimde seri tahkim ile çözümü de mümkün olabilecektir. Ancak her halükarda, karmaşık ihtilaflar açısından seri tahkim usulünün uygulanması konusunda ısrarcı olunmamalı; kararların icra edilebilirliğini sağlamak ve yargılamanın adil biçimde yapılmasını sağlamak için gerekiyorsa seri tahkim usulü terk edilebilmelidir. Nitekim buna imkân

³⁹⁸ Wilkinshaw & Ors v Diniz [2002] EWCA Civ180 – çevrimiçi <https://www.casemine.com/judgement/uk/5b46f1f42c94e0775e7eee18>, 06.04.2021.

sağlamak adına, seri tahkim usulünü kendiliğinden kapsayıcı olarak benimseyen tüm tahkim kurallarında; seri tahkim usulünün terki usulü de düzenlenmiştir.

Seri tahkim usulüne ilişkin kurallar, tahkim merkezleri tarafından yeknesak olarak düzenlenmemiştir. Seri tahkim kuralları incelendiğinde şu genel eğilimler tespit edilmektedir:

- Davanın tahkim talebi ile değil doğrudan dava dilekçesi ile açılması;
- Yargılamanın tek hakemli olarak yapılması; O Bu bağlamda tarafların tek hakemde ikna edilmeye çalışılması veya
 - O Tarafların hakem sayısına ilişkin anlaşmalarına üstün gelecek şekilde düzenlenmiş -emredici- tahkim kuralları ile hakem sayısının teke indirilmesi
- Hakem seçimine ilişkin süreci hızlandırıcı tedbirler alınması ve hakemlerin seri tahkim usulünün gereklerine uygun vaktinin olup olmadığının da bir kriter olarak değerlendirilmesi,
- Yargılamanın hızlı ve düşük maliyetli olarak gerçekleştirilmesine yönelik olarak taraf beyanlarının adet ve uzunluk olarak sınırlanması,
- Delillerin sınırlandırılması,
- Cevap dilekçesi sunma ve karşı dava açma süresi de dâhil olmak üzere sürelerin olağan tahkim usulüne nazaran daha kısa olacak şekilde düzenlenmesi,
- Yargılamanın dosya üzerinden (duruşmasız olarak) yapılması veya duruşma adedinin tek olarak belirlenmesi,
- Tahkim süresinin olağan tahkim usulündekinden daha kısa düzenlenmesi,

- Özellikle kendiliğinden kapsayıcı kurallar bakımından seri tahkim usulünün kısmen veya tamamen terk edilmesine ilişkin hakemlere veya tahkim merkezine takdir hakkı veren bir mekanizmanın bulunması.

Seri tahkim usulüne göre verilmiş kararlarının icra edilebilirliğinin sağlanması fevkalade önem arz etmektedir. Nitekim, icra edilemeyen bir hakem kararı söz konusu olduğunda tahkim yargılaması için yapılan tüm masraflar ve yargılama için geçen süre tamamen boşa gitmiş olacaktır. Bu durumda da seri tahkim usulünün, yargılamanın hızlı ve düşük maliyetli olarak gerçekleşmesini sağlamak olan amacına ulaşamayacaktır. Tez bölümlerinde, seri tahkim usulünün kararların icra edilebilirliğine etkileri değerlendirilmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır;

- Seri tahkim usulüne göre verilmiş hakem kararları ile olağan tahkim usulüne göre verilmiş hakem kararları aynı hukuki rejime tabidir, bunların tanınması, tenfizi veya iptali için açılacak davalar ile bu kararların icrası özellik arz etmemektedir.
- Tek hakemi sıkı biçimde uygulayan kuralları hukuka uygun bulan mahkeme kararları bulunmakla birlikte bu anlayış, bazı hukuk sistemlerinde uygun bulunmayabilecek³⁹⁹ ve kararların icra edilmesi noktasında engel teşkil edebilecektir.
- Taraf beyanlarının ve delillerin sınırlanması, yargılamanın dosya üzerinden (duruşmasız) yapılması veya duruşma sayısının tek olacak şekilde belirlenmesi, taraf işlemlerine ilişkin sürelerin daha kısa olacak şekilde düzenlenmesi, tahkim süresinin olağan tahkime nazaran daha kısa olması başta olmak üzere seri tahkim kurallarında yer alan usuli tedbirler, söz konusu

³⁹⁹ Mesela: China No.15, Noble Resources International Pte. Ltd. v. Shanghai Xintai International Trade Co. Ltd. 1 Intermediate People's Court, 11 August 2017, (çevrimiçi), (Kluwer Arbitration), 06.04.2021.

tedbirler tarafların yargılamaya ilişkin temel haklarını ihlal etmediği müddetçe icra engeli teşkil etmeyecektir.

- Seri tahkim usulünün terkini mümkün kılan kurallar (*fallback provisions*), ihtilafın gereklerinin seri tahkim usulüne uygun olmadığı hallerde, seri tahkim usulünün kısmen veya tamamen terkine olanak sağlamak ve kararların icra edilebilirliğini sağlamaya hizmet eden usuli bir usuli emniyet supabı oluşturmaktadır.

Seri tahkim kuralları 2010'lu yıllarda iyice yaygınlaşmıştır. Özellikle de 2017 tarihli ICC tahkim kurallarında seri tahkim usulüne yer verilmesi ile seri tahkim usulüne göre görülen dava sayısı artmıştır. Seri tahkimin olağan tahkim usulüne göre tercih edilme oranı tahkim merkezleri arasında farklılık göstermektedir. Tarafımızca erişilebilen dava verilerine göre en yüksek oran ISTAC'da karşımıza çıkmıştır. Buna göre Ocak 2020 -

Ağustos 2020 tarihleri arasında ISTAC bünyesinde görülen tahkim davalarının %55'i seri tahkim usulüne göre görülmüştür. Bu oran SCC'de %50, SCAI'de %40 olarak açıklanmıştır. En düşük oran ise ICC'de %16 olarak ilan edilmiştir. 2021 tarihli ICC tahkim kurallarında seri tahkim için aranan parasal sınırın 2.000.000 ABD dolarından 3.000.000 ABD dolarına çıkarılması ile bu oranın artması beklenmektedir. İlan edilen veya tarafımızca tahkim merkezlerinden elde edilen oranlardan seri tahkim usulünün önemli bir oranda tercih edilen bir usul olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda ICC nezdinde seri tahkim usulüne göre görülen 145 davanın 81 adedinin (yani %55'inin) parasal sınırın üzerinde olması ve taraflarca seçilmek suretiyle seri tahkime götürülmüş olması da seri tahkimin taraflarca özellikle tercih edilen bir usul olduğu şeklindeki tespitimizi destekleyen bir argümandır.

Uygulamada, seri tahkim usulüne göre görülen davalar; olağan tahkim usulüne göre görülen davalara nazaran daha hızlı neticelendirebilmiştir. Buna ilişkin SCC nezdindeki seri tahkim usulüne göre görülen davaların ağırlıklı olarak 4-6 ay arasında

karara bağlandığı, ICDR nezdinde ise bu sürenin ortalama 135 gün olduğu ilan edilmiştir. SCIA nezdinde ise seri tahkim usulünün yargılamayı 5 ay kadar kısalttığı ve maliyet yönünden olağan tahkime nazaran önemli bir avantaj yarattığı açıklanmıştır. Süre ve maliyet yönünden sağlanan bu avantaj hiç şüphesiz seri tahkim usulünün tercih edilmesindeki başlıca sebeptir.

Tahkim yargılaması zamanla -çeşitli sebeplerden ötürü- hızlı ve düşük maliyetli olma özelliğini kaybetmiştir. Tahkim camiasının beklentilerine aykırı olan bu durum, aslında tahkim yargılamasının içerisinde hep bulunan, yargılamayı hızlı ve düşük maliyetli şekilde yürütme ödevinin *Seri Tahkim Kuralları* adı altında ürünleştirilmesi ile giderilmek istenmiştir. Tahkim kuralları arasında seri tahkim kurallarına yer verilmesine yönelik 1990'larda başlayan bu akım, birçok tahkim merkezi tarafından kabul edilmiştir ve özellikle 2010'lu yıllarda seri tahkim kuralları, tahkim merkezlerinin kuralları arasında sıklıkla yer almaya başlamıştır.

Seri tahkim usulü ile olağan tahkim usulüne göre yargılamanın daha hızlı biçimde yapılabilirdiği tez kapsamında tespit edilmiş ve seri tahkim usulüne göre verilmiş kararların icrası noktasında da önemli bir engel olmadığı gözlemlenmiştir. Buna karşın seri tahkimin -büyük oranda- belli bir parasal sınırın altında kalan ve karmaşık olmayan ihtilaflarla sınırlı bir uygulama alanı olduğu ve bu bakımında istisnai bir usul olduğu da tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Akıncı, Ziya, **Milletlerarası Tahkim**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, Mart 2016, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 4. Baskı.

Akıncı, Ziya, **Milletlerarası Tahkim**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, Ocak 2020, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 5. Baskı.

Ashford, Peter, **The IBA Rules on the Taking of Evidence in International Arbitration A Guide**, Cambridge University Press, 2013.

Ataman Figanmeşe, İnci, “*Milletlerarası Ticari Hakem Kararlarının İptal ve Tenfiz Davaları Yoluyla Mahkemelerce Mükerrer Kontrole Tabi Tutulmaları Sorunu ve Bu Sorunun Giderilmesine Yönelik İki Öneri*”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Y. 2011, C.31, S.2, s.35-81.

Aygül, Musa, **Milletlerarası Ticarî Tahkimde Tahkim Usûlüne Uygulanacak Hukuk ve Deliller**, On İki Levha Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, Ekim 2014.

Babur, Ezgi, ICC Tahkiminde Tahkim Yerinin Seçimi Hakkında Güncel Uygulamalar, (Çevrimiçi) <http://www.erdem-erdem.av.tr/yayinlar/hukuk-postasi/icc-tahkimindetahkim-yeri-secimi-konusundaki-guncel-uygulamalar/>, 06.04.2021.

Balkar Bozkurt, Süheyla, **Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakemlerin Bağımsızlık Yükümlülüğü**, On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, Nisan 2016.

Balkar Bozkurt, Süheyla, “*Milletlerarası Tahkimde Yargılama Masraflarının Hak Arama Özgürlüğüne Etkisi ve Sonuçları*”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Y.2015 Mayıs – Haziran, C.10, S. 129-130, s. 121-222, (Çevrimiçi), (Jurix) 23.03.2021.

Banifatemi, Yas, “*Chapter 1: Expedited Proceedings in International Arbitration*”, **Expedited Procedures in International Arbitration**, Dossiers of the ICC Institute of World Business Law, Volume 16 (Kluwer Law International; International Chamber of Commerce (ICC) 2017), (Çevrimiçi) (Kluwer Arbitration) s.9-33, 06.04.2021.

Berger, Klaus Peter, “*The Need for Speed in International Arbitration Supplementary Rules for Expedited Proceedings of the German Institution of Arbitration (DIS)*” (“Need for Speed”), **Journal of International Arbitration**, 25(5), 2008, Kluwer Law International (Çevrimiçi)

<http://arbitrationinfinance.com/uploads/adr/ExpeditedRulesDIS.pdf>, 06.04.2021.

Berger, Kalaus Peter/ Jensen, Ole, “*Due Process Paranoia and the Procedural Judgment Rule: A Safe Harbor for Procedural Management Decisions by International Arbitration Practitioners*” (“Due Process Paranoia”), **Arbitration International**, 2016, 32, 415–435, (Çevrimiçi)

<https://www.pragerules.com/upload/iblock/882/88256e5a0d39997b4d6ec9be17303671.pdf>, 06.04.2021.

Bermann, George A., “*Limits to Party Autonomy in the Composition of the Arbitral Panel*”, **Limits to Party Autonomy in International Commercial Arbitration**, ed. Ferrari, Franco, JurisNet, 2016, s.83-126.

Blackaby, Nigel vd., **Redfern and Hunter on Arbitration**, 6th Edition, Oxford University Press, 2015, (Kluwer Arbitration).

Born, Garry, **International Commercial Arbitration**, Kluwer, 2014.

Bottini, Gabriel, “*Should arbitrators live on Mars? Challenge of arbitrators in investment arbitration.*” *Suffolk Transnational Law Review*, vol. 32, no. 2, Summer 2009, (çevrimiçi)

<https://go.gale.com/ps/anonymous?id=GALE%7CA223600122&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=10728546&p=AONE&sw=w>, 06.04.2021.

Bühler, Michael / Heitzmann, Pierre, “*The 2017 ICC Rules: From Softball to Hardball?*”, **Journal of International Arbitration**, Vol. 34, Issue 2, s.121-148, (çevrimiçi), (Kluwer Arbitration) 04.09.2020.

Carlevaris, Andrea, “*Limits to Party Autonomy and Institutional Rules*”, **Limits to Party Autonomy in International Commercial Arbitration**, ed. Ferrari, Franco, JurisNet, 2016, s.1-36.

Ceylan, Şule Şahin, **Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Alternatif Uyuşmazlık Çözümü**, On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, Ağustos 2009.

Çelikel, Aysel / Erdem, Bahadır, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Beta Basım, 14. Bası, İstanbul, Mart 2016.

Çelikel, Aysel / Erdem, Bahadır, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Beta Basım, Yenilenmiş 16. Bası, İstanbul, Ocak 2020.

De Ly, Filip, “*Limits to Party Autonomy, Good Faith, Fair Dealing and International Commercail Arbitration*”, **Limits to Party Autonomy in International Commercial Arbitration**, ed. Ferrari, Franco, JurisNet, 2016, s.363-382.

Demir-Gökyayla, Cemile, **Milletlerarası Tahkimde Belge İbrazi**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014.

Demir-Gökyayla, Cemile, “*ISTAC Tahkim Kuralları Uyarınca Divanın Yetki ve Görevleri*”, **Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Konular Sempozyumu**, Yetkin Yayınları, 2016/12, s. 337-354. (ISTAC Tahkim Kuralları Uyarınca Divanın Yetki ve Görevleri)

Demir-Gökyayla, Cemile, **Milletlerarası Tahkimde Belge İbrazi**, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014. (Milletlerarası Tahkimde Belge İbrazi)

Deren Yıldırım, Nevhis, “*Tahkimin Olumlu ve Olumsuz Yönleri*”, **Ankara Barosu Dergisi**, Y. 2002, Sy. 4, s.37-44.

Deren Yıldırım, Nevhis, **UNCITRAL Model Kanunu ve Milletlerarası Tahkim Kanunu Çerçevesinde Milletlerarası Tahkimin Esaslı Sorunları**, Alkım Yayınevi, 1. Baskı, Mayıs 2004.

Drahozal, Christopher R., **Commercial Arbitration: Cases and Problems**, Second Edition, LexisNexis, 2006

Eker, Ece Ayça, “*Usul Ekonomisi İlkesi*”, **Legal Hukuk Dergisi**, Legal Yayınevi, C.18, S.,207, Mart 2020, s.1053-1093.

Ekşi, Nuray, “*Arabuluculuk Sonucunda Yapılan Milletlerarası Sulh Anlaşmaları Hakkında Birleşmiş Milletler Konvansiyonu (Singapur Konvansiyonu)*”, **Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi**, Legal Yayınevi, C.9, S.1, y.2020, s. 27-92.

Ekşi, Nuray, **Tahkim Öncesi Uyuşmazlık Çözüm Usulleri ve Bu Usuller Tüketilmeden Tahkime Başvurmanın Sonuçları**, Beta Basım, İstanbul, Ekim 2015.

Ekşi, Nuray, **Milletlerarası Ticaret Hukuku**, Beta Basım, 2. Bası, İstanbul, Ekim 2015.

Ekşi, Nuray (konferansı düzenleyen), **Milletlerarası Ticari Uyuşmazlıkların Tahkim Yoluyla Çözümüne İlişkin İstanbul Konferansı**, 15 Kasım 2007, Ed. Ekşi, Nuray; Kalpsüz, Turgut; Yılmaz, Müslüm; Konuşmacı: Reiner, Andreas; “*Hakemin Bağımsız ve/veya Tarafsız Olmadığının veya İfşa Yükümlülüğünü Yerine Getirmediğinin Sonradan Tespit Edilmesinin Verilen Hakem Kararlarına Etkisi*” Tercüman: Yılmaz, Müslüm, Beta Basım, 1. Bası, İstanbul, Eylül 2008.

Elsing, Siegfried H., “*Procedural Efficiency in International Arbitration: Choosing the Best of Both Legal Worlds*” SchiedsVZ, Y.2011, s. 114-123, Beck Online.

Erdem, Ercüment, **Milletlerarası Ticaret Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Ekim 2017.

Erdem, Ercüment, “*Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizinde Yazılılık Koşulu*”, **Milletlerarası Ticaret Hukuku İle İlgili Makaleler (2007-2016)**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Haziran 2017.

Esen, Emre, **Uluslararası Ticarî Tahkimde Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili**, Beta Yayınevi, İstanbul, Haziran 2008.

Fernandez Arroyo, Diego P., “*Arbitrator’s Procedural Powers: The Last Frontier of Party Autonomy?*”, **Limits to Party Autonomy in International Commercial Arbitration**, ed. Ferrari, Franco, JurisNet, 2016, s.199-232.

Gaillard, Emmanuel/Di Pietro, Domenico; **Enforcement of Arbitration Agreements and Arbitration Awards**, Cameron, 2008.

Giray, Faruk Kerem, **Milletlerarası Yatırım Tahkiminde Kamulaştırmadan Doğan Tazminat ve Tazminatın Hesaplanmasında Kullanılan Yöntemler**, Beta Yayınevi, 2. Bası, İstanbul, Mart 2013.

Giray, Faruk Kerem, "*Türkiye'nin Taraf Olduğu İki Taraflı Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmalarında Öngörülen İhtilaf Çözüm Yolları*", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, S.17., C.1, 1999, s.217-228, (çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iumhmohb/issue/9372/117374>, 06.04.2021.

Görgün, Şanal vd., **Medenî Usûl Hukuku**, Yetkin Basımevi, 6. Baskı, Ankara, 2017

Gregoire, Nicolas, **Evidentiary Privileges in International Arbitration A Comparative Analysis under English, American, Swiss and French Law**, Collection Genevoise, Schulthess Editions Romandes/LGDJ, Cenevre/Zurih/Paris, 2016.

Guterstam, Karl / Regnwaldh, Jakob / Andersson, Fredrik, "*SCC Arbitration Rules, Aricle 1 [About SCC]*", **Concise International Arbitration**, ed. Loukas A. Mistelis, 2nd Edition, (çevrimiçi), (Kluwer Arbitration), 06.04.2021.

Güvenalp, Ferda Nur, **Milletlerarası Tahkimde İddia ve Savunma Hakkının İhlali**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Mart 2018.

Hacı, Can / Tuna, Ekin, **Milletlerarası Usul Hukuku**, Genişletilmiş 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.

Hacıbekiroğlu, Ekin, **Milletlerarası Tahkim Hukukunda Deliller ve Delillerin Değerlendirilmesi**, On İki Levha Yayıncılık, Nisan 2012.

Henderson, Alastair, "*Lex Arbitri, Procedural Law and the Seat of Arbitration: Unravelling the Laws of the Arbitration Process*", **Singapore Academy of Law Journal** (SAcLJ), Y.2014, Sy.26, s.886-910

Hochstrasser, Daniel, “*Controlling Efficient Conduct and Quality of the Proceedings*”, “*Survey on Scrutiny of Arbitral Institutions*”, **Arbitral Institutions under Scrutiny**, Asa Special Series No.40, ed. Habegger, Philip vd., JurisNet, 2013, s. 109-131.

Hofbauer, Simone vd., “*Survey on Scrutiny of Arbitral Institutions*”, **Arbitral Institutions under Scrutiny**, Asa Special Series No.40, ed. Habegger, Philip vd., JurisNet, 2013, s. 1-35.

Hosking, James M. / Walters, Greta, “*Chapter 3: the ICDR International Arbitration Rules*”, **International Arbitration in the United States**, ed. Laurence Shore, Tai-Heng Cheng vd., Kluwer Law International, 2017, s.57-84, (çevrimiçi), 26.08.2020, (Kluwer Arbitration).

Ipp, Anja Havedal, “*Expedited Arbitration at the SCC: One Year with the 2017 Rules*”, (çevrimiçi)
<http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2018/04/02/expeditedarbitration-scc-one-year-2017-rules-2/>, 06.04.2021.

Işık, Fatih, **Milletlerarası Ticari Tahkimde Tahkim Anlaşması Yapma Yetkisi ve Bu Yetkiye Uygulanacak Hukuk**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Mayıs 2015.

İlhan, Hüseyin Afşin, **Tahkim Sözleşmesinin Geçerliliği**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.

Joshi, Sacchit, “*Expedited Procedures Vis-à-Vis Party Autonomy, Enforceable?*”, (çevrimiçi)
<http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2018/05/12/expeditedprocedure-vis-vis-party-autonomy-enforceable/>, 06.04.2021.

Kalpsüz, Turgut, **Türkiye’de Milletlerarası Tahkim**, Genişletilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010.

Kaplan, Yavuz, **Milletlerarası Tahkimde Usule Aykırılık**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002.

Karaca, Hüseyin Akif, “*Milletlerarası Tahkimde Hakemin Reddi Sebebi Olarak Hakemin Tarafsızlığını ve Bağımsızlığını Ortadan Kaldıran Haller*”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi**, C.21, Sy.1, s.205-238.

Kaufmann-Kohler, Gabrielle / Rigozzi, Antonio, **International Arbitration Law and Practice in Switzerland**, Oxford University Press, 2015.

Kayalı, Didem, **Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakemlerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.

Kırlı-Aydemir, Defne Deniz, **Milletlerarası Usul Hukukunda İhtiyati Tedbirler (Brüksel I Tüzüğü, UNIDROIT İlkeleri ve Türk Yargılama Hukuku Çerçevesinde)**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Nisan 2013.

King, Brian, “*Party Autonomy, the “Right” to Appoint, and the Rise of Strategic Challenges*”, **Limits to Party Autonomy in International Commercial Arbitration**, ed. Ferrari, Franco, JurisNet, 2016, s.37-82

Kocasakal, Hatice Özdemir, **Sportif Uyuşmazlıkların Tahkim Yoluyla Çözümü ve Spor Tahkim Mahkemesi (CAS)**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2013.

Kramer, Liz , SCOTUS Says “Tough Luck” To Plaintiffs Whose Claims Are Too Pricey To Prove In Individual Arbitrations, (çevrimiçi) <https://www.arbitrationnation.com/scotus-says-tough-luck-to-plaintiffs-whose-claimsare-too-pricey-to-prove-in-individual-arbitrations/>, 06.04.2021.

Kuru, Baki, **İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, Yetkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara, Eylül 2019.

Lal, Hamish / Casey, Brendan, “*Ten Years Later: Why the ‘Renaissance of Expedited Arbitration’ Should Be the ‘Emergency Arbitration’ of 2020*”, **Journal of International Arbitration**, ed. Maxi Scherer, Kluwer Law International, 2020, Volume 37 Issue 3, pp. 325 – 340, (çevrimiçi), (Kluwer Arbitration), 06.04.2021.

Mesci, Barış / Esen, Emre, “*Milletlerarası Ticarî Uyuşmazlıkların Yargısal Yolla Çözümünde Tahkime Rakip Olarak Milletlerarası Ticaret Mahkemeleri: Hollanda Ticaret*

Mahkemesi Üzerinden Bir Analiz”, **Public and Private International Law Bulletin**, 40(2): 1233–1269.

Morton, Peter, “*Can a World Exist Where Expedited Arbitration Becomes the Default Procedure?*”, **Arbitration International**, Vol.26, No.1,p.104 – 114.

Moses, Margaret T., **The Principles and Practice of International Commercial Arbitration**, Cambridge University Press, 2nd Edition, 2012.

Nomer, Ergin vd., **Milletlerarası Tahkim Hukuku** (“Milletlerarası Tahkim”), C.I ve C.II, Beta, 5. Bası, İstanbul, Kasım 2016.

Nomer, Ergin, **Milletlerarası Usul Hukuku** (“Milletlerarası Usul”), Beta, Yenilenmiş 2. Bası, İstanbul, Haziran 2018.

Nowaczyk, Piotr / Czech, Konrad, “*Rethinking Costs and Costs Awards in International Arbitration: a Call for Less Criticism of Arbitration Costs, but Improvement of Costs Allocation Practices*”, **ASA Bulletin**, Kluwer Law International 2015, Volume 33, s.494513 (çevrimiçi), 26.08.2020, (Kluwer Arbitration).

Orlandi, Chiara Giovannucci, “*Ethics for International Arbitrations*”, **UMKC Law Review** (67 UMKC L. Rev. 93), 1998-1999 (çevrimiçi) 06.04.2021, (Lexis Nexis).

Özbay, İbrahim / Korucu, Yavuz, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Tahkim**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.

Özekes, Muhammet, **Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı**, Yetkin Yayınları, Ankara 2003.

Özmumcu, Seda, **Uzak Doğu’da Arabuluculuk Anlayışı ile Türk Hukuk Sisteminde Arabuluculuk Kurumuna Genel Bir Bakış**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Nisan 2013.

Patocchi, Paolo Michele, “*National Report for Switzerland (2018 through 2020)*”, **ICCA International Handbook on Commercial Arbitration**, ed. Lise Bosman, Kluwer Law

International, Supplement No. 111, July 2020, pp. 1 – 98 (Çevrimiçi) 06.04.2021, (Kluwer Arbitration).

Pekcanıtez, Hakan/ Yeşilırmak, Ali, **Medeni Usul Hukuku**, C. III, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Mart 2017, Ed. Hakan Pekcanıtez, Muhammet Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz.

Pekcanıtez, Hakan vd., **Pekcanıtez Usûl Medeni Usul Hukuku**, Ed. Hakan Pekcanıtez, Muhammet Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz, On İki Levha Yayıncılık, 15. Bası, İstanbul, Mart, 2017, C.I ve C.II. (“Pekcanıtez Usul”)

Pirie, Andrew J, **Alternative Dispute Resolution: Skills, Science, and the Law**, Irwin Law, 2000

Polat, Melike, **Milletlerarası Usul Hukukunda Arabuluculuk**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010

Polkinghorne, Michael / Rosenberg, Charles B., *The Role of the Tribunal Secretary in International Arbitration: A Call for a Uniform Standard* (Çevrimiçi) <https://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=987d1cfc-3bc2-48d3-959ee18d7935f542>, 06.04.2021.

Roney, P. David / Müller, Anna K., “*Chapter 4 – The Arbitral Procedure*”, **International Arbitration in Switzerland a Handook for Practitioners**, ed. Gabrielle KaufmanKohler, Blaise Stucki, Kluwer Law International, 2004.

Rosenfeld, Freidrich, “*Limits to Party Autonomy to Protect Weaker Parties in International Arbitration*”, **Limits to Party Autonomy in International Commercial Arbitration**, ed. Ferrari, Franco, JurisNet, 2016, s.441-492.

Schlaepfer, Anne Véronique / Girod, Christian, “*Chapter 1 – Institutional vs. ad hoc Arbitration*”, **International Arbitration in Switzerland a Handook for Practitioners**, ed. Gabrielle Kaufman-Kohler, Blaise Stucki, Kluwer Law International, 2004.

Seraglini, Christophe / Baeten, Patrick, “*Chapter 2: Expedited Rules and the Possibility of Immediate Measures once a Tribunal is Consisted*”, **Expedited Procedures in**

International Arbitration, Dossiers of the ICC Institute of World Business, Vol.16, Ed. Lauren Lévy, Michael Polkinghorne, Kluwer Law, International Chamber of Commerce (ICC), 2017, s.34-69, (Çevrimiçi), (Kluwer Arbitration), 06.04.2021.

Serbest, Fatih, Is There Scope for the Wider Application of Fast-Track Arbitration in the Resolution of International Commercial Disputes, (“Wider Application”), (Çevrimiçi) <http://kclpure.kcl.ac.uk/portal/>, 16.04.2021.

Serbest, Fatih, Fast-Track Arbitration - Should it be Encouraged in Int. Commercial Disputes?, **İpek Yolu Canlanıyor: Türk-Çin Hukuk Zirvesi**, (Çevrimiçi) <http://dosya.marmara.edu.tr/huk/Sempozyumyay%C4%B1nlar%C4%B1/ipekyolucanlan%C4%B1yor/Av.FatihSERBEST.pdf>, 06.04.2021.

Snodgrass, Elizabeth, “*Procedural Efficiency in International Commercial Arbitration: Building It into Process*”, **Defining Issues in International Arbitration**, ed. Betancourt, Julio Cesar, Oxford University Press, 2016, s.126-137.

Süral, Ceyda, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, “*Hakem Kararlarının İcrası Ve İptal Davası*”, C. 16, Özel Sayı 2014 (Basım Yılı: 2015), s. 13771411.

Stipanowich, Thomas J., Arbitration: the “New Litigation”, UNIVERSITY OF ILLINOIS LAW REVIEW [Vol. 2010 No.1], (Çevrimiçi) https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1297526, 06.04.2021.

Şanlı, Cemal / Esen, Emre / Ataman-Figanmeşe, İnci, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Beta Basım, 7. Bası, İstanbul, 2019.

Şanlı, Cemal, **Hukuki Mütalaalarım**, Adalet Basım Yayım, 1. Bası, Ankara, Temmuz 2016.

Şanlı, Cemal, **Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1986.

Şanlı, Cemal, **Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, Beta Basım, 6. Bası, İstanbul, 2016, Bölüm II., s. 291 – 485.

Şanlı, Cemal, **Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, Beta Basım, 7. Bası, İstanbul, 2019.

Şit, Banu, **Kurumsal Tahkim ve Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi**, İmaj Yayınevi, Ankara, Şubat 2005.

Tarjuelo, Javier, “*Fast Track Procedures: A New Trend in Institutional Arbitration*”, **Dispute Resolution in International Arbitration**, October 2017, Vol.11, No.2, (Çevrimiçi) <https://www.perezllorca.com/wp-content/uploads/es/actualidadPublicaciones/ArticuloJuridico/Documents/javier-tarjueloarticle.pdf>, 06.04.2021.

Taşkın, Alim, **Hakem Sözleşmesi**, 2. Bası, Turhan Kitabevi, Yayın Yeri Belirtilmemiş, Kasım, 2005.

Tirado, Joe, vd., “*The Costs and Funding of International Arbitration*”, **Defining Issues in International Arbitration**, ed. Betancourt, Julio Cesar, Oxford University Press, 2016, s.285-292.

Töre, Nazlı, “*Milletlerarası Ticaret Odasının Tahkim Kurallarına Ek VI-Seri Muhakeme Usulü Kuralları*”, **Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu**, Ed. Vahit Doğan, Alper Çağrı Yılmaz, Lale Ayhan İzmirli, Savaş Yayınevi, 2019.

Tuna, Ekin, **Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda İptal Davası**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.

Umar, Bilge, **Hukuk Muhakemeleri Şerhi**, 2. Bs., Yetkin Yayınları, Yayın Yeri Belirtilmemiş, 2014.

Voser, Nathalie / Gola, Pascale, “*Chaper 3 – The Arbitral Tribunal*”, **International Arbitration in Switzerland a Handook for Practitioners**, ed. Gabrielle KaufmanKohler, Blaise Stucki, Kluwer Law International, 2004.

Wahab, Mohamad Salahudine Abdel, “*Chapter 6: Expedited Institutional Proceedings Between Autonomy adn Regulation*”, **Expedited Procedures in International Arbitration, Dossiers of the ICC Institute of World Business**, Vol.16, Ed. Lauren Lévy,

Michael Polkinghorne, Kluwer Law, International Chamber of Commerce (ICC), 2017, s.133-157, (Çevrimiçi), (Kluwer Arbitration), 06.04.2021.

Webster, Thomas S. / Bühler, Michael W., **Handbook of ICC Arbitration**, 3rd Edition, Thomson Reuters, 2014.

Welser, Irene / Klausegger, Christian, “*Fast Track Arbitration: Just fast or something different?*” (Çevrimiçi)

http://www.chsh.com/fileadmin/docs/publications/Welser/Beitrag_Welser_2009.pdf, 07.06.2019.

Yasan, Candan, “*İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) Tahkim Kuralları Uyarınca Seri Tahkim Yargılaması (Fast Track Arbitration)*”, **Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Konular Sempozyumu**, Yetkin Yayınları, 2016/12, s. 355 – 373.

Yeung, Man Sing/ Morgan, Robert, **Hong Kong International Arbitration Centre (HKIAC) 2017**, Yıl 2017, Sayı 2, s.79-86 (Çevrimiçi) (Kluwer Arbitration) 06.04.2021

Yılmaz, Ejder, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, C.3, 3.Bs., Ankara, 2017.

TAHKİM MERKEZİ KURALLARI

HKIAC 2013 Administered Arbitration Rules, (Çevrimiçi), <https://www.hkiac.org/arbitration/rules-practice-notes/hkiac-administered-2013>, 06.04.2021.

HKIAC 2018 Administrated Arbitration Rules, (Çevrimiçi), <https://www.hkiac.org/arbitration/rules-practice-notes/hkiac-administered-2018>, 06.04.2021.

WIPO Expedited Arbitration Rules, (WIPO Seri Tahkim Kuralları) (Çevrimiçi), <http://www.wipo.int/amc/en/arbitration/expedited-rules/>, 06.04.2021.

KCAB International Arbitration Rules, (2016 tarihli KCAB Uluslararası Tahkim Kuralları) (Çevrimiçi),

http://www.kcabinternational.or.kr/common/index.do?jpath=/contents/sub020101&CURRENT_MENU_CODE=MENU0008&TOP_MENU_CODE=MENU0007 06.04.2021.

SCC Rules for Expedited Arbitration 2007, (Çevrimiçi),
http://sccinstitute.com/media/56032/2007_expedited_rules_eng.pdf, 06.04.2021.

SCC Rules for Expedited Arbitration 2010, (Çevrimiçi),
http://sccinstitute.com/media/40124/expeditedrules_eng_webbversion.pdf, 06.04.2021.

SCC Rules for Expedited Arbitration 2018, (SCC 2017 Seri Tahkim Kuralları)
(Çevrimiçi),
http://www.sccinstitute.com/media/178161/expedited_arbitration_rules_17_eng_web.pdf, 06.04.2021.

DIS-Supplementary Rules for Expedited Proceedings 08, (Çevrimiçi),
<http://www.disarb.org/en/16/rules/dis-supplementary-rules-for-expedited-proceedings08-srep-id4>, 06.04.2021.

DIS Arbitration Rules 2018, (2018 tarihli DIS kuralları) (Çevrimiçi),
<https://www.disarb.org/en/tools-for-dis-proceedings/dis-rules>, 06.04.2021.

Swiss Rules of International Arbitration (2012 tarihli SCAI kuralları) (Çevrimiçi)
https://www.swissarbitration.org/files/33/Swiss-Rules/SRIA_EN_2017.pdf, 06.04.2021.

Vienna Rules 2018, (2018 tarihli VIAC kuralları) (Çevrimiçi)
<https://www.viac.eu/en/arbitration/vienna-rules-arbitration>, 06.04.2021.

ICDR International Arbitration Rules, (ICDR Milletlerarası Tahkim Kuralları)
(Çevrimiçi)
https://www.icdr.org/sites/default/files/document_repository/ICDR_Rules.pdf,
06.04.2021.

2017 ICC Rules of Arbitration, (Çevrimiçi)
<https://iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2017/01/ICC-2017-Arbitration-and-2014Mediation-Rules-english-version.pdf.pdf> (2017 tarihli ICC tahkim kuralları),

24.03.2021.

2021 ICC Rules of Arbitration, (Çevrimiçi) <https://iccwbo.org/dispute-resolution/services/arbitration/rules-of-arbitration/> (2021 tarihli ICC tahkim kuralları), 24.03.2021.

LCIA Arbitration Rules (2014) (Çevrimiçi) http://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/lcia-arbitration-rules-2014.aspx, 06.04.2021.

ISTAC Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi Kuralları (ISTAC Tahkim Kuralları), (Çevrimiçi) https://istac.org.tr/wpcontent/uploads/2016/03/istac_tahkim_kurallari_v3_TR.pdf, 06.04.2021.

İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi (İTOTAM) Tahkim Kuralları, (Çevrimiçi) <https://www.itotam.com/Dosyalar/2018/ITOTAM%20Tahkim%20Kurallari%202017.pdf>, 06.04.2021.

Mumbai Centre For International Arbitration (Mumbai Tahkim Merkezi - MCIA Rules) (Çevrimiçi) <https://mcia.org.in/mcia-rules/english-pdf/>, 06.04.2021.

ACICA Rules (ACICA Kuralları) (Çevrimiçi) <https://acica.org.au/arbitration-rules/>, 06.04.2021.

SIAC Rules 2016 (2016 tarihli SIAC kuralları) (Çevrimiçi) <https://www.siac.org.sg/ourrules/rules/siac-rules-2016>, 06.04.2021.

JAMS Streamlined Arbitration Rules & Procedures (Çevrimiçi) <https://www.jamsadr.com/rules-streamlined-arbitration/>, 06.04.2021.

TOBB Tahkim Kuralları (Çevrimiçi) <https://www.tobb.org.tr/HukukMusavirligi/Sayfalar/TOBBTahkimveTahkimSozlesmesi.php>, 06.04.2021.

MAHKEME KARARLARI

American Express Co. v Italian Colors (Am. Express Co. v. Italian Colors Rest. - 570 U.S. 228, 133 S. Ct. 2304 (2013)), (kısaca “Italian Colors”), (Çevrimiçi)

<https://www.lexisnexis.com/community/casebrief/p/casebrief-am-express-co-v-italiancolors-rest>, 06.04.2021.

Applied Industrial Materials Corp. v. Ovalar Makine Ticaret Ve Sanayi A.S. and others, District Court SDNY, 28 June 2006, No 05 CV 10540 (RPP) (kısaca “Applied Industrial Materials”) (Çevrimiçi) https://www.trans-lex.org/311420/_/applied-industrialmaterials-corp-v-ovalar-makine-ticaret-ve-sanayi-as-and-others-district-court-sdny-28june-2006-no-05-cv-10540-/, 06.04.2021.

AQZ v ARA [2015] SGHC 49, Origination Summons No.530 of 2014 and Summons No. 3168 of 2014, 13.02.2015 (Çevrimiçi)

http://www.uncitral.org/docs/clout/SGP/SGP_130215_FT.pdf, 06.04.2021.

BNP and another v. BNR [2017] SGHC 269, Singapur Yüksek Mahkemesi, Originating Summons No. 359 of 2017, 31.10.2017, (Çevrimiçi), (Kluwer Arbitration), 06..04.2021.

China No.15, Noble Resources International Pte. Ltd. v. Shanghai Xintai International Trade Co. Ltd. 1 Intermediate People’s Court, 11 August 2017, (çevrimiçi), (Kluwer Arbitration), 06.04.2021.

China Machine New Energy Corp v Jaguar Energy Guatemala LLC and another [2018]

SGHC 101, (Çevrimiçi) <https://www.supremecourt.gov.sg/docs/default-source/moduledocument/judgement/180426---os-185-2016---final-pdf.pdf>, 06.04.2021.

Judgment of the Svea Court of Appeal, 24 February 2012, Case No. T 6238-10,

(Çevrimiçi) https://www.arbitration.sccinstitute.com/Swedish-Arbitration-Portal/Court-of-Appeal/Court-of-Appeal/Court-of-Appeal/d_1767474-judgment-of-the-svea-court-of-appeal-24-february-2012-case-no.-t-6238-10, 06.04.2021.

Paris Court of Appeal, 1st Pole, 1st Chamber, 17 November 2011, *Licensing Projects S.L v Pirelli & C. Spa*.

Société AIC v Société Skanska, Cass civ Ire, 06.07.2005, Webster/Bühler, a.g.e., s.480, d.n.15'den naklen: Cass civ Ire, 6 Temmuz 2005, *Société AIC v Société Skanska*.

Supreme Court of Queensland, BS9991/16, BS1383/17, 18.05.2017 tarihli kararı, (Çevrimiçi), (Kluwer Arbitration), 06.04.2021.

Libananco Holdings Co. Limited (Claimant) and Republic Of Turkey (Respondent) (ICSID Case No. Arb/06/8) (Çevrimiçi)

<https://www.italaw.com/sites/default/files/casedocuments/ita0466.pdf>, 06.04.2021.

VV, Another v VW, Singapore High Court, OS 2160/2006, dated 24.01.2008, [2008] SGHC 11, (Çevrimiçi), (Kluwer Arbitration), 06.04.2021.

Wilkinshaw & Ors v Diniz [2002] EWCA Civ180 – (Çevrimiçi) <https://www.casemine.com/judgement/uk/5b46f1f42c94e0775e7eee18>, 06.04.2021.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2017/930 E., 2019/812 K. sayılı ve 27.06.2019 tarihli kararı, Lex Pera, 16.03.2021

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 2015/11441 E., 2016/8701 K. sayılı ve 03.11.2016 tarihli karar (çevrimiçi) <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/11-hukuk-dairesi-e-201511441-k-2016-8701-t-3-11-2016>, Lex Pera, 06.04.2021.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 2016/8701 sayılı, 03.12.2016 tarihli kararı (karar yayınlanmamıştır), naklen: Esin, İsmail / Wilske, Stephan, “*X v Y, Court of Cassation of Turkey 11th Civil Law Chamber, 2016/8701, 03 December 2016*”, (Çevrimiçi) (Kluwer Arbitration), 06.04.2021.

Travis Coal Restructured Holdings v Essar Global Fund [2014] EWHC 2510 (Comm), 24 Temmuz 2014, naklen: Banifatemi s.8.

ANKETLER

2008 International Arbitration: Corporate Attitudes and Practices, (Çevrimiçi)
<https://www.pwc.co.uk/assets/pdf/pwc-international-arbitration-2008.pdf>, 06.04.2021.

2012 International Arbitration Survey: Current and Preferred Practices in the Arbitral Process, (Çevrimiçi)
http://www.arbitration.qmul.ac.uk/media/arbitration/docs/2012_International_Arbitration_Survey.pdf, 06.04.2021.

2015 International Arbitration Survey: Improvements and Innovations in International Arbitration (Çevrimiçi)
http://www.arbitration.qmul.ac.uk/media/arbitration/docs/2015_International_Arbitration_Survey.pdf, 06.04.2021.

2018 International Arbitration Survey: The Evolution of International Arbitration (Çevrimiçi) <http://www.arbitration.qmul.ac.uk/research/2018/>, 06.04.2021.

TABLÖLER

Başka Şartlar	Seri Tahkime Uygulanıp Uygulanmaya Karar Verilme Şekli	Seri Tahkim Kurallarının Konumu
Yargılamanın özellikle acile gerektirmesi (ACICA mad. 7.)	Tarafların tümü dinlendikten sonra tahkim meclisi kararı bağlanacaktır.	Aynı Kurallar
(-) Yargılamanın özellikle acil gerektirmesi (parasal sınır üzerinde olsa dahi)	Taraflar hakemlerin tayinini takiben 21 gün içinde bir araya gelerek tahkimin usulünü belirlemek üzere toplantılar. DIS tahkim kurallarının 27.4. maddesi uyarınca seri tahkimin uygulanıp uygulanmayacağına karar verilir.	Olağan Tahkim Kuralları İçerisindedir
(-) Tahkim anlaşmasının seri tahkimin uygulanıp uygulanmayacağına karar verilir.	Tarafların tümü dinlendikten sonra tahkim meclisi kararı bağlanacaktır.	Olağan Tahkim Kuralları İçerisindedir
(-) Tahkim anlaşmasının seri tahkimin uygulanıp uygulanmayacağına karar verilir.	Tahkim anlaşmasının kuralları yürürlüğe girmeye başlamış olması, yargılamanın yapılmış olmasıyla parasal sınırın altında tahkim ile çözülmeye elverişli olmaması	Olağan Tahkim Kuralları E
(-) Yargılamanın seri tahkime uygun olmadığına karar verilir.	Yargılamanın seri tahkime uygun olmadığına karar verilir.	Olağan Tahkim Kuralları E
(-) Taraflardan birinin talebi üzerine, halin itibarıyla tahkim merkezine	Taraflardan birinin talebi üzerine, halin itibarıyla tahkim merkezine	Olağan Tahkim Kuralları E
(-) Yargılamanın seri tahkime uygun olmadığına karar verilir.	Yargılamanın seri tahkime uygun olmadığına karar verilir.	Aynı Kurallar
(-) Tarafların seri tahkim kurallarına açıkça atfı.	Tarafların seri tahkim kurallarına açıkça atfı.	Olağan Tahkim Kuralları İçerisindedir
(-) Davayı açan tarafın seri tahkim usulünü talep etmesi aranmaktadır.	Yargılamanın seri tahkime uygun olmadığına karar verilir.	Olağan Tahkim Kuralları İçerisindedir
(-) Yargılamanın özellikle acile gerektirmesi (parasal sınır üzerinde olsa dahi)	Seri tahkim uygulanmasına ancak cevap dilettiği takdirde karar verilebilir.	Olağan Tahkim Kuralları İçerisindedir
(-) En baştan kurallara atfı yapılmaması gerekir.	En baştan kurallara atfı yapılmaması gerekir.	Aynı Kurallar

Infografik II. Hakem T	
Hakemin Reddi (veya başka bir sebeple görevini getiremeyeceğinin anlaşılması) Halinde Yeni Hak Tayini	
Hakem ataması ile aynı süreç uygulanana	
Hakem ataması ile aynı süreç uygulanana	
Hakem ataması ile aynı süreç uygulanana	
Hakem ataması ile aynı süreç uygulanacaktır. (seri özel bir düzenleme bulunmamaktadır)	
Hakem ataması ile aynı süreç uygulanacaktır. (seri özel bir düzenleme bulunmamaktadır)	
Hakem ataması ile aynı süreç uygulanacaktır. (seri özel bir düzenleme bulunmamaktadır)	
Aynı usul tekrar uygulanacaktır.	
Hakem ataması ile aynı süreç uygulanacaktır. (seri özel bir düzenleme bulunmamaktadır)	
Hakem ataması ile aynı süreç uygulanacaktır. (seri özel bir düzenleme bulunmamaktadır)	
Hakem ataması ile aynı süreç uygulanacaktır. (seri özel bir düzenleme bulunmamaktadır)	
Tahkim merkezince yeni bir hakem atan	
Hakem ataması ile aynı süreç uygulanacaktır. (seri özel bir düzenleme bulunmamaktadır)	
Hakem ataması ile aynı süreç uygulanacaktır. (seri özel bir düzenleme bulunmamaktadır)	
Aynı usul tekrar uygulanacaktır.	

İnfoğrafik I. - Seri Tahkime Başvurabilmenin Şa				
	Tahkim Merkeziri Adı	Opt-in/Opt-out	Parasal Sınır (Kul Olarak)	Para Biriri
1	ACICA	Opt-out	5.000.00	Austalya Doları (AU\$)
2	DIS	Opt-in	Seri Tahkime Tabi Olunması Parasal Sınır İlişkilendirilmemişti (-)	
3	HKIAC	Opt-out	25.000.00	Honk Kong Doları (HK\$)
4	ICC	Opt-out	3.000.000	Amerikan Doları (USD)
5	ICDR	Opt-out	250.00	Amerikan Doları (USD)
6	ISTAC	Opt-out	300.00	Türk Lirası (TL)
7	JAMS	Opt-out	250.00	Amerikan Doları (USD)
8	KCAB	Opt-out	500.000.00	Kore Wonu (KRW)
9	SCAI	Opt-out	1.000.00	İsviçre Frankı (CHF)
10	SCC	Opt-in	Seri Tahkime Tabi Olunması Parasal Sınır İlişkilendirilmemişti (-)	
11	SIAC	Opt-in	6.000.00	Singapur Doları (SGD)
12	VIAC	Opt-in	Seri Tahkime Tabi Olunması Parasal Sınır İlişkilendirilmemişti (-)	
13	WIPO	Opt-in	Seri Tahkime Tabi Olunması Parasal Sınır İlişkilendirilmemişti (-)	
*Tezin yazımı sırasında yürürlüğe giren, ICC 2021 kuralları ile 2.000.000 USD olan parasal sınır 3.000.000 USD olarak güncellenmiştir.				

İnfografik III.		
Tahkim Süresini Uzatmay Süre Uzatımı İçin G	Orga	Bildirilmes
	Hakem/Hake	Gerekmemek
	Hakem/Hake	Gerekmemek
	Tahkim Merkezinin İda	Gerekmemek
	Tahkim Merkezinin İda	Gerekmemek
(-)		
(-)	Tahkim Merkezinin İda	Gerekmemek
(-)		
	Tahkim Merkezi	Gerekmemek
	Tahkim Merkezinin İda	Gerekmemek
	Tahkim Merkezinin İda	Gerekmemek
	Tahkim Merkezi	Gerekmemek
	Tahkim Merkezinin İda	Gerekmemek
	Hakem/Hake	Gerekmemek

	Tahkim Merkezinin	Seri Tahkimde Hakem Sayısı (Kui Olarak)	Hakem Seçim Süreci (Tarafların Hakemi Belirleyer Halinde)
1	ACICA	1	Tahkim merkezince tahkim yargılamasının başlanmasından so içerisinde
2	DIS	1	Tahkim merkezince derhal atanac
3	HKIAC	1	Olağan tahkim kuralları uygulan
			Sekreteryaya tarafından belirlenecek sürede taraflarca önerilece şekilde hakem tayin edilemezse tahkim merkezinin idari ora kısa sürede bir hakem atanacaktır.
4	ICC	1	Tahkim merkezince her iki tarafa aynı 5 hakemden oluşan liste gönderilecektir. Tarafların her biri bu listeden iki ismi silme ha olacaktır. Tarafların kalan isimler üzerinde de anlaşamaması h hakem tahkim merkezince atanacaktır.
5	ICDR	1	Dava dilekçesinin davalıya tebliğinden sonra 15 gün içerisinde hakem belirlenemezse hakem tahkim merkezince atanır.
6	ISTAC	1	Tahkim merkezince her iki tarafa 3 hakemden oluşan liste gönderilecektir. Tarafların her biri bu listeden bir ismi silme ha olacaktır. Tarafların kalan isimlerden birini 7 gün içerisinde ha olarak atamaması halinde hakem tahkim merkezince atanacaktır.
7	JAMS	1	Eğer üç hakeme karar verildiyse sekreteryaya tarafları te seçmeleri konusunda ikna etmeye çalışacaktır.
8	KCAB	1	Eğer üç hakeme karar verildiyse sekreteryaya tarafları te seçmeleri konusunda ikna etmeye çalışacaktır.
9	SCAI	1	Öncelikle taraflara hakem belirlmeleri için 10 günlük süre ve Aksi halde hakem tahkim merkezince atanacaktır.
10	SCC	1	Aksine tahkim merkezi başkanınca karar ve Taraflar l'den fazla hakem öngördüyse yargılama hakeri tarafından görülür. Tek hakem, sekreterlikçe taraflardan belirlenmesinin istenmesini takiben 15 gün içerisinde se sekreterlik hakem atar.
11	SIAC	1	Tahkim merkezince her iki tarafa 3 hakemden oluşan liste gönderilecektir. Tarafların her biri bu listeden bir ismi silme ha olacaktır. Tarafların kalan isimlerden birini 7 gün içerisinde ha olarak atamaması halinde hakem tahkim merkezince atanacaktır.
12	VIAC	1	
13	WIPO	1	

İnfografik IV - U					
Usuli Zaman Çizelge Toplantısı	Delille	Tahkim Merkeziz	Tahkim Süresi (Olarak	Tahkim Süresinin	Tahkim Süresinin
Mümkün olduğunca erken tarihte	Kesif (discovery) yasaklanmıştır	1 ACIC	4 ay, karşı dava var	Hakem	Adil bir yargılama için gerekli Süre içerisinde karar ... anlaşılması
Mümkün olduğunca erken tarihte (kural olarak 21 gün içerisinde)	Seri tahkime ilişkin özel bir düzen bulunmamaktadır.	2 DI	6 ay	Usuli zaman çizelgesi	İstisnai
Tahkimin erken bir safhası hakemlerce, taraflarla dilekçenin suretiyle hazırlanması gerekmektedir. Dosyanın hakemlere tevdi takiben 15 gün içerisinde Hakemin belirlenmesinden itibaren 7 gün içerisinde	Seri tahkime ilişkin özel bir düzen bulunmamaktadır.	3 HKIA	6 ay	Davanın hakemler	İstisnai
Hakem belirlenmesinden sonra gün içerisinde	Bazı delillerin yasaklanabilir düzenlenmiştir.	4 IC	6 ay	Usuli zaman çizelgesi	Gerekli olması
Hakem belirlenmesinden sonra gün içerisinde	Seri tahkime ilişkin özel bir düzen bulunmamaktadır.	5 ICD	6 ay	Duruşmasız yargılamada dilekçenin verildiği tarih, yargılama söz konusu halinde duruşma (-)	Gerekli olması
Hakem belirlenmesinden sonra gün içerisinde	Seri tahkime ilişkin özel bir düzen bulunmamaktadır.	6 ISTA	6 Ay*	Dava dosyasının hakemler	Gerekli olması
Hakem belirlenmesinden sonra gün içerisinde	Seri tahkime ilişkin özel bir düzen bulunmamaktadır.	7 JAM	6 ay	Duruşmasız yargılamada belgelerin sunulduğu duruşmalı yargılama söz	Geçerli bir sebep olması
Hakem belirlenmesinden sonra gün içerisinde	Seri tahkime ilişkin özel bir düzen bulunmamaktadır.	8 KCA	6 Ay	Hakem	Gerekli olması
Hakem belirlenmesinden sonra gün içerisinde	Seri tahkime ilişkin özel bir düzen bulunmamaktadır.	9 SCA	6 Ay	Dava dosyasının hakemler	İstisnai
Hakem belirlenmesinden sonra gün içerisinde	Seri tahkime ilişkin özel bir düzen bulunmamaktadır.	1 SC	6 Ay	Dava dosyasının hakemler	Hakemlerin müracaatı ile veya k ... il
Hakem belirlenmesinden sonra gün içerisinde	Seri tahkime ilişkin özel bir düzen bulunmamaktadır.	1 SIA	6 Ay	Hakem	İstisnai
Hakem belirlenmesinden sonra gün içerisinde	Seri tahkime ilişkin özel bir düzen bulunmamaktadır.	1 VIA	6 Ay	Dava dosyasının hakemler	Gerekli olması
Mümkün olduğunca erken tarihte	Seri tahkime ilişkin özel bir düzen bulunmamaktadır.	1 WIP	6 ay	Cevap dilekçesinin sunulmuş hakemin tayini (Hangisi tarihinden itibaren 3 ay dosya kapatılacak, bu tarih geç 1 ay sonra kesin karar verilecektir	Gerekli olması
(-)	Duruşmadan sonra beyan dilekçesi su yasa				
Hakemin belirlenmesinden sonra gün içerisinde	Deliller geniş kapsamlı. Keşfe dahi c sağlıyor.				

	Tahkim Merkezi Adı	Duruşma (Kur Olarak)	Her Bir Tarafın Sunabileceği Dilek Adedi (Dava ve Cevap Dilekçesi Dahil)	Dilekçe Sayısının Artmasının Şartları	Dilekçe Süresi
1	ACICA	Duruşmas 4		Hakem Kararı	Cevap Dilekçesi 28 Gün, (va karşı davaya cevap 14 gün, Cevap dilekçelere karşı 14 gün
2	DIS	Tek Cels 2		Karşı dava olma	Tarafların süreci hızlı ilerlet yönündeki menfaatleri dikk alınmak suretiyle hakemler belirlenecektir.
3	HKIAC	Duruşmas 2		Karşı dava olma veya hakem kar.	Tahkim merkezince tayin edile
4	ICC	Duruşmasız veya Elektronik Duruş 2		Hakem Kararı	Hakemlerce belirlenece
5	ICDR	Duruşmas (-)		(-)	Hakemlerce belirlenece
6	ISTAC	Duruşmas (-)		(-)	Cevap dilekçesi 15 g
7	JAMS	Duruşmalı (Sa Belirtilmemiş (-)		(-)	Hakemlerce belirlenece
8	KCAB	Duruşmasız/ üzeri celse		(-)	Hakemlerce belirlenece
9	SCAI	Tek cels 2		Karşı dava olma	Hakemlerce belirlenecektir. (45 geçmemek şartıyla - olağan kur
10	SCC	Duruşmas 2		Hakem kararı	En fazla 15 iş g
11	SIAC	Taraflara danışar hakem karar vere (-)		(-)	Sekreteryaya tarafından olağan tal uygulanan süreler kısaltılabil
12	VIAC	Duruşmas 4		Hakem kararı Karşı dava olması/Hakem Kararı	Yargılamanın süresi içinde bitir elverecek şekilde hakemlerce belirlenecek
13	WIPO	Duruşmas 2			Cevap dilekçesi 20 g

ÖZGEÇMİŞ

Av. Nazım Can IŞIKTAC

DENEYİM

2018 – 2019	Eğitmen (Amerikan Hukuku Dersleri), Altınbaş Üniversitesi
2016 - 2017	Arabuluculuk Eğitmeni, İstanbul Üniversitesi SEM
2010 - ...	Yönetim Kurulu Başkanı, Aeron Eğitim ve Danışmanlık A.Ş.
2009 - ...	Avukat, Işıktac & Atabay Hukuk Bürosu

2004 - 2012 Yönetim Kurulu Üyesi, Hissedar, Tasfiye Memuru, Leksgen Eğitim ve Danışmanlık A.Ş.

YAYINLAR/ÖDEVLER

2017 Türkiye’de Arabuluculuk Uygulaması: 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu Işığında Değerlendirme

2014 Mediation in General (Tercüme)

2013 Yargının Kar Dağıtma Konusunda Şirket Yönetimine Müdahalesinin Ekonomik Değerlendirmesi

2013 Corporations Purchasing Their Own Shares: A Comparison of Turkish and American Corporate Law

2012 Vergide Uzlaşma

2012 Why One-Size Would Not Fit All: The Centralization Trend of Securities Law

2011 ICSID Kararlarının Tanınması ve Tenfizi

2011 Dilekçeler Değişimi ve Ön İnceleme

EĞİTİM

2014 – ... **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi**

Özel Hukuk (Doktora)

2012 - 2013 **University of California, Davis**

LL.M.

2004 - 2009 **İstanbul Bilgi Üniversitesi**

Hukuk Fakóltesi, Lisans

1998 - 2002

FMV Ayazağa Işık Lisesi

DİLLER

Türkçe, İngilizce (Yeminli Tercüman)

